

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

PAAT Journal

Public Administration Association of Thailand Journal

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2567

Volume 6 Number 2 July - December 2024

ISSN 2730-1796

สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
Public Administration Association of Thailand Journal
(PAAT Journal)

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2567
Volume 6 Number 2 July - December 2024

ISSN 2730-1796

Published by:
Public Administration Association of Thailand (PAAT)
Copyright© 2020

Editorial Office:
Faculty of Political Science, Thammasat University (Thaprachan Campus)
Phrachan Road, Phra Nakorn, Bangkok, Thailand 10200
Phone: +6662-842-4456
Email: thaipaata@gmail.com
Website: www.thaipaata.com
Facebook Page: www.facebook.com/publicadministrationAssociation/

ออกแบบหน้าปกโดย วิศณะ เปลี่ยนบางยาง

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
Public Administration Association of Thailand Journal

ชื่อวารสาร

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

Public Administration Association of Thailand Journal (PAAT Journal)

เจ้าของ

สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

บรรณาธิการที่ปรึกษา

1. ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภา	มหาวิทยาลัยรังสิต
2. รองศาสตราจารย์ สีดดา สอนศรี	นักวิชาการอิสระ
3. อาจารย์ ดร.วิบูลย์ รัตนภรณ์วงศ์	นักวิชาการอิสระ

บรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.อัมพร ชำรงลักษณะ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
---------------------------------	-----------------------

รองบรรณาธิการ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวนธง ครุฑจั่น	มหาวิทยาลัยทักษิณ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

กองบรรณาธิการ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.พัชลิน จินนุ่น	มหาวิทยาลัยทักษิณ
2. รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี ฉิรินัง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
3. รองศาสตราจารย์ ดร.อรทัย เลียงจินดาถาวร	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรลดา ไชยะ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิภาพรณ เจนสันติกุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
6. ร้อยเอก อาจารย์ ดร.จารุพล เรืองสุวรรณ	นักวิชาการอิสระ สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์
แห่งประเทศไทย
7. อาจารย์ ดร.ถวิลวดี บุรีกุล	สถาบันพระปกเกล้า
8. อาจารย์ ดร.ธัญญกร ปกิตตาวิจิตร	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
9. อาจารย์ ดร.เนรมิต จิตรรักษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

10. อาจารย์ ดร.พิเชษฐ พิณฑทอง	มหาวิทยาลัยทักษิณ
11. อาจารย์ ดร.วัชรวิมล คำเขียว	มหาวิทยาลัยทักษิณ
12. อาจารย์บริบูรณ์ ฉลอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
13. อาจารย์สุรชัย คงประเสริฐ	นักวิชาการอิสระ สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์
แห่งประเทศไทย
14. นางสาวมณีชัชวาล มณีศรี	สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง
กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

ข้อความและบทความที่เผยแพร่ในวารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย (PAAT Journal) เป็นทัศนะและข้อคิดเห็นของผู้เขียนบทความเท่านั้น มิใช่ความคิดเห็นและความรับผิดชอบของคณะผู้จัดทำบรรณาธิการ กองบรรณาธิการสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ผู้เขียนบทความจึงเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลทางกฎหมายใดๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากบทความของตนเอง

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำฉบับ

1. ศาสตราจารย์ ดร.อัมพร อารังลักษณ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. รองศาสตราจารย์ ดร.จีระ ประทีป	มหาวิทยาลัยรังสิต
3. รองศาสตราจารย์ ดร.ดำรง วัฒนา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. รองศาสตราจารย์ ดร.ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
5. รองศาสตราจารย์ ดร.สถาพร เริงธรรม	สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
6. รองศาสตราจารย์ จุฑาทิพ คล้ายทับทิม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
7. รองศาสตราจารย์ มานิต ศุทธสกุล	สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
8. รองศาสตราจารย์ สีดา สอนศรี	สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวนธง ครุฑอ่อน	มหาวิทยาลัยทักษิณ
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เปรมฤดี เพ็ชรกุล	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชรา จตุรโกมล	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลดาวัลย์ ไขคำ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีรัฐ โกวงศ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศาสตรินทร์ ต้นสุน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภพัชรพิมล สิมลี	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อุดมโชค อาชาวิมลกิจ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
17. อาจารย์ ดร.กณิกนันต์ แสงมหาชัย	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
18. อาจารย์ ดร.ธัญญกร ปกิตตาวิจิตร	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
19. อาจารย์ ดร.บุรเทพ โชคนานุกุล	มหาวิทยาลัยมหิดล
20. อาจารย์ ดร.พรพรรณ เหมะพันธุ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
21. อาจารย์ ดร.วิบูลย์ รัตนภรณ์วงศ์	สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมเผยแพร่ผลงานและทักษะทางวิชาการสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ การบริหารกิจการสาธารณะ รัฐศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อเป็นการพัฒนาสาขาวิชาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้า
3. เพื่อเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยกับสมาชิกของสมาคมฯ และสังคม

กำหนดออกและการเผยแพร่

สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยทำการจัดพิมพ์เผยแพร่ทางออนไลน์จำนวน 2 ครั้งต่อปี หรือ ปีละ 2 ฉบับ ได้แก่ ฉบับประจำเดือนมิถุนายน (มกราคม - มิถุนายน) และฉบับประจำเดือนธันวาคม (กรกฎาคม - ธันวาคม)

การส่งบทความ

ผู้เขียนบทความส่งต้นฉบับบทความออนไลน์ (ไฟล์ word) ผ่านระบบที่
<https://so10.tci-thaijo.org/index.php/paati/index>

ค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์บทความ

ไม่มีค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์บทความ

การพิจารณาบทความ

กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้า “ไม่ผ่าน” จะแจ้งกลับเพื่อแก้ไข ถ้า “ผ่าน” กองบรรณาธิการจะส่งบทความเข้าสู่การพิจารณา

โดยบทความวิชาการและบทความวิจัยที่ตีพิมพ์ทุกบทความได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewers) จำนวน 3 ท่าน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นๆ โดยเป็นการประเมินแบบปกปิดผู้พิจารณาและผู้เขียนบทความ (Blinded Review)

จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสาร

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้นจึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์กับวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพบทความในกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการพิจารณาบทความโดยอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และต้องไม่มีอคติต่อผู้เขียนและบทความที่พิจารณาไม่ว่าด้วยกรณีใด
3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้เขียนหรือผู้ประเมิน ไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ประเมินและผู้เขียน
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้เขียน

1. บทความที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น
2. ผู้เขียนต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมานำเสนอหรืออ้างอิงประกอบในเนื้อหาบทความของตนเอง และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น

3. หากผลงานทางวิชาการของผู้เขียนเกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้เขียนควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมาย และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล หรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง
4. ผู้เขียนต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่นๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยแล้ว
5. ชื่อผู้เขียนที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้นๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้เขียน การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพบทความเป็นหลัก และพิจารณาบทหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว
2. ผู้ประเมินต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง
3. ผู้ประเมินต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน
4. หากผู้ประเมินตรวจสอบพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ประเมินต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน
5. ผู้ประเมินต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารกำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

ทะเบียนเลขที่ จ.๑๓๔๐/๒๕๖๗

ส.ค.๖

**ใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนการแต่งตั้งกรรมการของสมาคมขึ้นใหม่ทั้งหมด
หรือการเปลี่ยนแปลงกรรมการของสมาคม**

ใบสำคัญฉบับนี้ออกให้เพื่อแสดงว่า สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ ณ เลขที่ ๒ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์) ถนนพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร มีการแต่งตั้งกรรมการของสมาคมขึ้นใหม่ทั้งหมด และนายทะเบียนสมาคม กรุงเทพมหานครได้รับจดทะเบียนการแต่งตั้งกรรมการของสมาคมขึ้นใหม่ทั้งหมด ตามมาตรา ๘๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ดังต่อไปนี้

๑. นางอัมพร	อรัญลักษณ์	นายกสมาคม
๒. นายจิระ	ประทีป	อุปนายก
๓. นางสาวบุษบง	ชัยเจริญวัฒนะ	อุปนายก
๔. นายมานิต	ศุทธสกุล	กรรมการ
๕. นายไตรรัตน์	โกศลภากรณ์	กรรมการ
๖. นายสถาพร	เรืองธรรม	กรรมการ
๗. นายธัญวัฒน์	รัตนศักดิ์	กรรมการ
๘. นางสาวเพ็ญศรี	ฉิรินัง	กรรมการ
๙. นายอุดมโชค	อาษาวิมลกิจ	กรรมการ
๑๐. นางฉวีลวดี	บุริกุล	กรรมการ
๑๑. นายเนรมิตร	จิตรรักษา	กรรมการ
๑๒. นายพิเชษฐ	พินทอง	กรรมการ
๑๓. นางธัญชกร	ปภิตตาจิตร	กรรมการ
๑๔. นายบัณฑิตพร	บัวรอด	กรรมการ
๑๕. นายศุภชัย	ยวาทะประภาส	กรรมการและที่ปรึกษา
๑๖. นายวิบูลย์	รัตนภรณ์วงศ์	กรรมการและที่ปรึกษา
๑๗. นางสาวมณีนชวัล	มณีนศรี	กรรมการและปฏิคม
๑๘. นายทวนจง	ครุฑจัน	กรรมการและสาราณียกร
๑๙. นายศิริวัฒน์	เปลี่ยนบางยาง	กรรมการและนายทะเบียน
๒๐. นางสาวจิตราลดา	ไชยะ	กรรมการและประชาสัมพันธ์
๒๑. นายบริบูรณ์	ฉลอง	กรรมการและเหรัญญิก
๒๒. นางศิริกมลสร	วงศ์ทองดี	กรรมการและเลขานุการ

ให้ไว้ ณ วันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

(นางสาวสิริวัตร รัตตะรังค์)

นายอำเภอธัญพนม รักษาการในตำแหน่ง

ผู้อำนวยการส่วนทะเบียนมูลนิธิ และสมาคม ปฏิบัติราชการแทน

อธิบดีกรมการปกครอง

นายทะเบียนสมาคมกรุงเทพมหานคร

บทบรรณาธิการ

ขอส่งท้ายปีที่ 6 ของวารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย (PAAT Journal ระบบออนไลน์) ด้วยฉบับที่ 2 ปี 2567 นี้ ซึ่งทางทีมงานบรรณาธิการวารสารได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้นจากสมาชิกของสมาคมและผู้สนใจภายนอกสอบถามกันเข้ามามากขึ้นทำให้มีผลงานวิชาการ ทั้งงานวิจัย งานวิชาการ และผลงานในรูปแบบอื่นเข้าคิวรอการเผยแพร่ในฉบับนี้ โดยที่เจ้าของผลงานได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อคิดเห็นและคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามท่าน และยินดีให้สมาคมเผยแพร่สู่สาธารณะได้ตามรูปแบบและเงื่อนไขการเผยแพร่วารสารตามระบบของ ThaiJO เพื่อคงรักษาคุณภาพของวารสารตามมาตรฐานทางวิชาการอันสามารถนำไปใช้ในประโยชน์ในทางวิชาการต่อไปได้

เป็นที่น่ายินดีว่า ในปีหน้า ปีที่ 7 ทางวารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย จะเพิ่มจำนวนการเผยแพร่บทความจาก 2 ฉบับ เป็น 3 ฉบับ เพื่อให้เจ้าของผลงานได้นำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที สามารถติดตามได้จากทางเว็บไซต์สมาคม thaipaath.com

ผลงานที่นำเสนอในฉบับนี้ รวม 13 เรื่อง ประกอบด้วยบทความวิจัยและบทความวิชาการที่มาจากงานประชุมวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 18 จัดขึ้นที่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน ครอบคลุมผลงานวิจัยจำนวน 8 เรื่องสะท้อนความสนใจที่หลากหลายของปัญหาสังคมและการบริหารงานสาธารณะ เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในด้าน การศึกษา การเงิน การปกครอง และการใช้เทคโนโลยี เช่น การบริหารงานระดับท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากร เรื่อง “บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุกรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลคงขุย อำเภอนครหลวง จังหวัดเพชรบูรณ์” โดย สุภารัตน์ ทาระกุล และคณะ เรื่อง “ประสิทธิผลการใช้มาตรการสต็อกเกอร์ป้ายเพื่อการพัฒนางานจัดเก็บภาษีป้ายของเทศบาลตำบลหนองแก้ว อำเภอดงหลวง จังหวัดเชียงใหม่” โดย เจนจิรา โนภิระ และ เรื่อง “บทบาทขององค์กรผู้นำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่” โดย ธนดล อุตสาคต ในแง่ของการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ผลงานของ วาเลนไทน์ เสริมสถาน และคณะ เรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย” ในด้านการศึกษา ได้แก่ ผลงานเรื่อง การเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบายการศึกษา: กรณีศึกษาการคอร์ปชั่นการสอบครูผู้ช่วย ผู้ช่วยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) พ.ศ. 2551 - 2562 โดย ปฎิภาณ พรศิริเสวี และ เรื่อง การประเมินหลักสูตรสถานศึกษา: บทสะท้อนผู้มีส่วนได้เสีย โรงเรียนเทศบาล 5 (วัดหาดใหญ่) โดย นลธวัช บุญเรือง ทางการเงิน ได้แก่ ผลงานของ ธนพล นาคเดช และ ปราณี เอี่ยมลออภักดี “แนวทางการเพิ่มยอดสินเชื่อประชารัฐเพื่อผู้สูงวัย กรณีศึกษาธนาคารออมสิน” ในทางการเมืองที่เป็นประเด็นถกเถียงกันทุกสมัย ได้แก่ “หน้าที่และอำนาจของวุฒิสภา: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศฟิลิปปินส์” โดย อเนก สุขดี ซึ่งผู้อ่านจะได้เห็นประสบการณ์จากประเทศเพื่อนบ้าน และในโลกยุคปัจจุบันนำไปสู่อนาคตของการใช้เทคโนโลยีก้าวหน้าในการบริการของภาครัฐด้วยระบบบล็อกเชนอันเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งวีรกานต์ แสงจำแนว ได้นำเสนอการประยุกต์ใช้ระบบเทคโนโลยีดังกล่าวในการใช้งานได้จริงที่กรมศุลกากร เรื่อง “การพัฒนาการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในภารกิจศุลกากรของด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่”

นอกเหนือจากบทความตามความสนใจข้างต้นแล้ว ยังมีบทความพิเศษจำนวน 2 เรื่อง ที่จะช่วยให้นักวิชาการและนักวิจัยได้ใช้ประโยชน์จากเนื้อหาที่เจาะเน้นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เป็นระบบ และครบถ้วน ที่ให้ข้อควรระวังเชิงจริยธรรมในการเขียนงานวิจัยเชิงคุณภาพ จากผลงานของ จำเนียร จวงตระกูล และคณะ เรื่อง “การนำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ร่วมโครงการในรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพ: ปัญหาจริยธรรมว่าด้วยการปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ” และ เรื่อง “การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพแบบการวิเคราะห์แก่นสาร: แนวทางปฏิบัติสำหรับนักวิจัยใหม่” รวมทั้งบทความวิชาการ จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง “ระบบท้องถิ่นดิจิทัลภายใต้แนวคิดการส่งเสริมเมืองอัจฉริยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย โดย เบญจรัตน์ ภาคภูมิเจริญสุข นวลนภา จุลสุทธิ ทับทิม สุขพิน และประยูร อิมวิตร และ เรื่อง “การขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยผ่านมุมมองการสร้างนโยบายการแข่งขันวิชาการ” โดย ชินวัฒน์ หรยางกูร พันธ์กร อินทแพทย์ และจิรวัฒน์ เมธาสุทธิรัตน์ และปิดท้ายด้วยนันทาทศนะจาก อุดมโชค อาษาวิมลกิจ และชัยณรงค์ เหลืองวิลัย ที่ได้ทดลองใช้ระบบแพลตฟอร์มใหม่มาปรับใช้ในการวิจัย เรื่อง “การสะท้อนคิดแพลตฟอร์มเกมฝึกทักษะด้านการวิจัยพื้นฐาน”

ด้วยรักและศรัทธา

นายกสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

สารบัญ

	หน้า
บทบรรณาธิการ	viii
นันทาทศนะ	
การสะท้อนคิดแพลตฟอร์มเกมฝึกทักษะด้านการวิจัยพื้นฐาน อุดมโชค อาษาวิมลกิจ และชัยณรงค์ เหลืองวิลัย	1
บทความพิเศษ	
การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพแบบการวิเคราะห์แก่นสาร: แนวทางปฏิบัติ สำหรับนักวิจัยใหม่ จำเนียร จวงตระกูล, อรพินท์ บุญสิน, จารุกัญญา อุดานนท์ และลัดดาวัลย์ สำราญ	15
การนำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ร่วมโครงการในรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพ: ปัญหาจริยธรรมว่าด้วยการปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ จำเนียร จวงตระกูล, คณิดา นรต์ถรรักษา, ปรีชา คำมาดี และลัดดาวัลย์ สำราญ	30
บทความวิจัย	
บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลดงขุย อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น สุดารัตน์ ทาระกุล, จันทการดี พุ่มพวง, ศิริรัตน์ อนุมาตร, ธนพล กอนนาค และธนพล ช่วยบำรุง	49
แนวทางการเพิ่มยอดสินค้าเพื่อประชาชนสำหรับผู้สูงอายุ กรณีศึกษาธนาคารออมสิน ธนพล นาคเดช และปราณี เอี่ยมละออภักดี	61
การเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบายการศึกษา: กรณีศึกษาการคอร์ปชั่นการสอบ ครูผู้ช่วย ผู้ช่วย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) พ.ศ. 2551 - 2562 ปวิภาณ พรศิริเสวี	75
แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในการกิจศุลกากรของด่านศุลกากร ท่าอากาศยานเชียงใหม่ วีรกานต์ แสงจำ	87
การประเมินหลักสูตรสถานศึกษา : บทสะท้อนผู้มีส่วนได้เสีย โรงเรียนเทศบาล 5 (วัดหาดใหญ่) นลธวัช บุญเรือง	100
การมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษา หมู่บ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย วาเลนไทน์ เสริมสถาน, พีระพงศ์ บุญมา, สิริินภา เขตรวิตย์, อนงค์ศรี ธรรมมาจา และเอมอร รุ่งรัตน์	110
หน้าที่และอำนาจของวุฒิสภา : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศฟิลิปปินส์ อเนก สุขดี	124

สารบัญ

	หน้า
บทความวิจัย	
บทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ธนดล อุตสาครต	135
บทความวิชาการ	
ระบบท้องถิ่นดิจิทัลภายใต้แนวคิดการส่งเสริมเมืองอัจฉริยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเชียงราย เบญจรัตน์ ภาควิชาภูมิเศรษฐศาสตร์, นวชนภา จุลสุทธิ, ทับทิม สุขพิน และประยูร อิมิวัตร์	145
การขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยผ่านมุมมองการสร้างนโยบายการแข่งขัน ชินวัฒน์ หรยางกูร, พันธ์กร อินทแพทย์ และจิรวัฒน์ เมธาสุทธิรัตน์	157
รูปแบบการจัดบทความ	a

การสะท้อนคิดแพลตฟอร์มเกมฝึกทักษะด้านการวิจัยพื้นฐาน

Think of a Game Platform to Practice Basic Research Skills

อุดมโชค อาษาวิมลกิจ¹ และชัยณรงค์ เหลืองวิลัย²

Udomchoke Asawimalkit¹ and Chainarong Luengvilai²

¹ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

² คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

¹ Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

² Faculty of Law, Chiang Mai University

Corresponding E-mail: udomchoke@yahoo.com¹

Received: September 5, 2024; Accepted: September 5, 2024

บทคัดย่อ

บทความนันททัศนะชิ้นนี้ มีจุดมุ่งหมายในการสำรวจแนวทางการสอนแบบใหม่สำหรับพัฒนาทักษะการวิจัยพื้นฐานด้วยแพลตฟอร์มเกมดิจิทัลจากประสบการณ์ของผู้เขียนในฐานะผู้พัฒนาแพลตฟอร์มสาระหลักของบทความได้แก่ 1) การสะท้อนประสบการณ์พัฒนาแพลตฟอร์มเกมดิจิทัล 2) ความสนใจของผู้เรียนในการใช้เกม และ 3) การบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ที่คาดหวัง ผลลัพธ์จากกระบวนการดำเนินการตามการติดตาม และรับฟังข้อคิดเห็นอันหลากหลาย นักศึกษาสะท้อนว่าแพลตฟอร์มเกมสร้างความสนุกสนาน การมีส่วนร่วม และความอยากรู้อยากเห็นเพิ่มขึ้นโดยส่วนใหญ่สะท้อนประสบการณ์ที่เป็นบวกเกี่ยวกับการวัดผลการเรียนรู้นี้ อย่างไรก็ตามในการบรรลุเป้าหมายเฉพาะด้านทักษะการคิดแพลตฟอร์มเกมดิจิทัลไม่ได้เพิ่มผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ แต่อาจเป็นทางเลือกที่มีคุณค่าและมีความน่าสนใจเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการสอนแบบดั้งเดิมทั้งยังช่วยสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ในรูปแบบดิจิทัลที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

คำสำคัญ: การเรียนรู้ผ่านเกมดิจิทัล; ทักษะการวิจัยพื้นฐาน; ประสบการณ์นักศึกษา

Abstract

This article aims to explore new teaching approaches for developing basic research skills using digital game platforms, based on the author's experience as a platform developer. The main content of the article includes 1) reflecting on the experience of developing a digital game platform, 2) learners' interest in using games, and 3) achieving the expected learning outcomes from the operational process. Monitoring and listening to diverse opinions, students reflected that gaming platforms enhance enjoyment, engagement, and curiosity. Most reflected positive experiences with this learning innovation. However, in achieving specific

cognitive skill goals, digital gaming platforms did not significantly improve learner outcomes. Nevertheless, they may be a valuable and interesting alternative compared to traditional teaching methods and help promote a previously unseen positive attitude towards digital learning.

Keywords: Learning Through Digital Games; Basic Research Skills; Student Experience

บทนำ

การพัฒนาทักษะการด้านการวิจัยถือเป็นรากฐานสำคัญของความสำเร็จในการศึกษาระดับอุดมศึกษา ไม่ว่าผู้เรียนจะศึกษาในศาสตร์ใด กระบวนการคิด การวิเคราะห์ และการวิพากษ์อย่างมีวิจารณญาณ กับความรู้ที่นักศึกษาเมื่ออยู่ช่วยสร้างชุดความเข้าใจเชิงลึกจากข้อมูลใหม่ ๆ ในสาขาวิชาที่พวกเขาศึกษา ความสามารถในการวิเคราะห์ และตีความข้อมูล มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาความรู้ และการคิดอย่างเป็นอิสระ ซึ่งจำเป็นสำหรับการพิสูจน์ ค้นคว้าองค์ความรู้ที่ซับซ้อนของปรากฏการณ์ และข้อมูลจำนวนมาก ถึงแม้ประเด็นดังกล่าวนี้จะมีความสำคัญ แต่ทักษะการคิดเพื่อดำเนินการวิจัยให้เกิดผลกลับเป็นเรื่องท้าทายในการสอน และการเรียนรู้ และอาจต้องอาศัยแนวทางการสอนที่เป็นนวัตกรรมแตกต่างไปจากการสอนในแบบดั้งเดิม [1; 2]

ส่วนหนึ่งของความท้าทายในการสอนกระบวนการวิจัย และเสริมสร้างทักษะเหล่านี้แก่นักศึกษา ได้แก่การอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมจากหลักแนวคิดการวิจัย การสร้างการมีส่วนร่วม การรักษาแรงจูงใจ ของนักเรียน ตลอดจนระยะเวลาในฝึกฝน ซึ่งแตกต่างไปจากการเรียนรู้แบบดั้งเดิม เช่น การบรรยาย นำเสนอ ผ่านกระดาน หรือเอกสาร ตลอดจนตำราที่เกี่ยวข้อง นักศึกษามักรู้สึกว่าเป็นเรื่องน่าเบื่อ และไม่น่าสนใจ [3] แนวทางแบบดั้งเดิมเหล่านี้ ไม่อาจดึงดูดความสนใจของผู้เรียนได้มากพอ เมื่อเปรียบเทียบกับส่งเสริมการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ และการฝึกฝนผ่านประสบการณ์ของผู้เรียนเอง ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้ด้านวิจัยให้เกิดความลึกซึ้ง [4] นอกจากนี้ นักเรียนมักมีปัญหาในการประยุกต์ใช้แนวคิดการวิจัยที่เป็นนามธรรมในบริบทที่เป็นรูปธรรม ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างความรู้ทางทฤษฎีผ่านการถ่ายทอดของผู้สอน และการประยุกต์เชิงความคิดให้เกิดทักษะ [5]

ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในปัจจุบัน นวัตกรรมในการศึกษาบนระบบดิจิทัลจึงได้รับความสนใจมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เกมดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เกมดิจิทัลมีศักยภาพในการดึงดูดความสนใจของผู้เรียน เพิ่มแรงจูงใจ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ [6; 7] นอกจากนี้ เกมยังสามารถจำลองสถานการณ์ที่เหมือนจริง ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะในบริบทที่สอดคล้องกับโลกแห่งความเป็นจริง [8] พัฒนาทักษะการวิจัยขั้นพื้นฐานยังคงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักศึกษา เนื่องจากทักษะเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นและการทำงานในอนาคต [9] ดังนั้น การพัฒนาแนวทางใหม่ ๆ ที่น่าสนใจ และมีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ด้านวิจัยขั้นพื้นฐาน จึงอาจเป็นทางเลือกหนึ่งในยุคสมัยแห่งดิจิทัลที่มีการใช้ระบบออนไลน์อย่างแพร่หลายในระดับสถาบันการศึกษา และบุคลากรที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษา

เกมดิจิทัลได้กลายเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย อีกทั้งยังเปิดบริการอย่างแพร่หลาย ในองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษาน่าสนใจ และน่าตื่นตัวจากภาพ เสียง ทำให้ผู้เรียนเกิดความ

สนุกสนาน และได้รับประสบการณ์เชิงลึก จากปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างใช้เกมดิจิทัลซึ่งช่วยเพิ่มผลลัพธ์การเรียนรู้ได้ระดับหนึ่ง [6] ลักษณะที่น่าสนใจของเกมดิจิทัล ผสมผสานกับความสามารถในการจำลองแนวคิดหรือชุดคำอธิบายที่ซับซ้อน และแสดงข้อเสนอแนะ ตลอดจนผลตอบกลับได้โดยทันที ทั้งยังสามารถจำลองกระบวนการวิจัยอย่างง่ายให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และควบคุมได้ [10] เหตุผลเหล่านี้ ทำให้เกมดิจิทัลเป็นทางเลือกที่น่าสนใจทั้งสำหรับผู้ออกแบบนวัตกรรมการสอน และสำหรับนักศึกษาที่ต้องการแนวทางที่แตกต่าง เพิ่มเติมจากการสอนแบบเดิมในกระบวนการวิชาที่ท้าทาย เช่น วิชาวิจัย [11]

บทความนานาทัศนะชิ้นนี้ ผู้เขียนพยายามสะท้อนผลจากการดำเนินโครงการ “แพลตฟอร์มฝึกฝนทักษะการคิดด้านวิจัยพื้นฐาน” (นักศึกษารู้จักในชื่อ Anomaly) ที่ได้เริ่มต้นพัฒนาเป็นเกมดิจิทัลในชื่อ “Anomaly” ในช่วงปีการศึกษา 2 - 2565 ถึง 2 - 2566 ผ่านกระบวนการออกแบบพัฒนาแนวคิดเนื้อหาภายในส่วนของผู้ใช้ในระบบเกม ตลอดจนระบบฐานข้อมูลผู้ใช้ หลังจากนั้น ได้มีการปรับปรุงแก้ไขแพลตฟอร์มเกมดังกล่าวกว่า 1 ปี จึงสามารถใช้งานได้และเปิดการใช้แพลตฟอร์มเกมดิจิทัลดังกล่าวในกระบวนการเรียนวิธีวิจัยสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี เกมดิจิทัลนี้ถูกออกแบบเพื่อให้นักศึกษาฝึกฝนนอกห้องเรียน โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับทักษะการคิดเชิงวิจัยที่สำคัญ 6 มิติ ได้แก่ “การค้นหาคำถาม” “ตรรกะและการใช้เหตุผล” “วิธีการเชิงคุณภาพและปริมาณ” “ความน่าเชื่อถือและความเที่ยงตรง” และ “คุณธรรมและจริยธรรมในมนุษย์” กิจกรรมการนอกชั้นเรียนผ่านเกมดิจิทัลนี้ เป็นเพียงส่วนเพิ่มเติมจากการเรียนปกติแบบบรรยาย อภิปราย และการทำโครงงาน

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินผลคะแนนอย่างไม่เป็นทางการโดยได้รับความยินยอมจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการเข้าใช้ระบบเกม เช่น การปกปิดความเป็นส่วนตัว และการตัดสินใจในการใช้เกมหรือยุติการใช้เกมตามสิทธิของผู้เข้าร่วม และไม่มีการระบุตัวตนของนักศึกษาผู้ใช้เกม (ใช้งานผ่านระบบการล็อกอิน และพาสเวิร์ดที่ไม่อาจโยงไปสู่ผลลัพธ์การใช้งานส่วนบุคคลได้) การประเมินผลคะแนนความรู้และความเข้าใจตามทักษะการคิด 6 มิติ ด้วยขนาดตัวอย่างของกลุ่มผู้ใช้ (N=71) ในกลุ่มผู้ใช้ 2 กลุ่มที่เป็นอิสระจากกัน พบว่า แนวทางการเรียนรู้โดยใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล ไม่ได้เพิ่มผลการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญในบริบทของทักษะการวิจัยพื้นฐาน แม้จะมีคะแนนสูงกว่าเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม ผลการสำรวจผู้ใช้งานผ่านการสัมภาษณ์และแบบสำรวจนักศึกษาสะท้อนว่าการใช้เกมดิจิทัลเป็นทางเลือกที่มีคุณค่า และความน่าสนใจเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการสอนแบบดั้งเดิม ทั้งยังมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ในกลุ่มนักศึกษาผู้ใช้งานเกมส์

ความน่าสนใจของเกมดิจิทัล

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การใช้เกมดิจิทัลเพื่อวัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนรู้ได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นในกลุ่มนักวิจัย และผู้สอน แนวคิดของการเรียนรู้ที่อิงกับเกมดิจิทัล (digital game based learning: dgbl) ปรากฏเป็นเครื่องมือการจัดการศึกษาที่ดึงดูดผู้ใช้ในสถาบันการศึกษา และนอกสถาบันการศึกษา เกมดิจิทัลเหล่านี้สามารถนำมาใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เปิดพื้นที่การปฏิสัมพันธ์อันน่าตื่นเต้นให้กับผู้เรียนปรับปรุงผลลัพธ์ทางการศึกษา ทั้งยังอาจประยุกต์ใช้ในบริบทการศึกษาในมิติต่าง ๆ รวมถึงการใช้เกมดิจิทัลเฉพาะด้าน สำหรับการสอนทักษะการวิจัยพื้นฐานที่บทความชิ้นนี้ให้ความสนใจ [7]

พื้นฐานทฤษฎี DGBL มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ ซึ่งเน้นบทบาทผู้ใช้ในการสร้างความรู้ผ่านประสบการณ์ และการสำรวจ [12] จากบริบทของเกมดิจิทัล การสร้างสรรค์เชิงเนื้อหา ภาพ เสียง

และการโต้ตอบเห็นได้ชัดเจนในวิธีที่เกมถูกออกแบบให้ผู้เล่นโต้ตอบภายใต้สภาพแวดล้อมเสมือน การตัดสินใจเลือก และการกระตุ้นจากความท้าทาย และรางวัล เกมดิจิทัลที่ออกแบบการใช้ได้ดี สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง สั้นไหล ด้วยการสร้างความอยากรู้ การค้นหาความหมาย หรือการร่วมใช้เกมอย่างเต็มที่ ในกิจกรรม ควบคู่กับความรูสึกในการควบคุมสถานการณ์ภายใต้เกม อย่างอิสระพร้อมความสนุกสนาน [13] เกมดิจิทัลที่ประสบความสำเร็จมักได้รับการออกแบบเพื่อส่งเสริมประสบการณ์แห่งความไหลลื่นในการใช้งาน พร้อมกับตอบสนองความสนใจของผู้ใช้ ซึ่งอาจนำไปสู่แรงจูงใจ การจดจำ และการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงความคิดผ่านสื่ออันหลากหลาย [14] ยังอธิบายความเข้าใจเกี่ยวกับประสิทธิภาพของเกมดิจิทัลสำหรับการจัดการเรียนรู้ แนวคิดนี้ชี้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลการเรียนรู้ กับสื่อที่ใช้ในการศึกษา กล่าวคือ สภาวะการเรียนรู้มีโอกาสมากขึ้นเมื่อข้อมูลจากสื่อถูกนำเสนอในหลาย ๆ รูปแบบ เช่น ภาพ และเสียง ส่งผลให้ผู้เรียนแสดงปฏิสัมพันธ์ตอบสนองผ่านการประมวลผลข้อมูลภายในเกม เกมดิจิทัลด้านการศึกษามีรูปแบบเป็นอย่างไรดี จึงใช้ประโยชน์จากองค์ประกอบของสื่ออันหลากหลาย และการโต้ตอบในลักษณะที่แตกต่างกันไปในหลากหลายกระบวนการ และระดับการศึกษา [6; 7; 15] ผลลัพธ์ด้านบวกจากเกมดิจิทัลสำหรับภาคการศึกษา การวิเคราะห์ผลลัพธ์โดยรวม ยังพบว่าเกมที่ออกแบบเพื่อการเรียนรู้จริงมีประสิทธิภาพมากกว่าวิธีการสอนแบบดั้งเดิมในแง่ของการเรียนรู้ และการจดจำ [16; 11]

หลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยเกมดิจิทัล แสดงให้เห็นผลลัพธ์ที่หลากหลาย ในขณะที่งานวิจัยบางชิ้นเน้นถึงศักยภาพของเกมในการปรับปรุงการมีส่วนร่วม และผลลัพธ์การเรียนรู้ [17; 16] อย่างไรก็ตาม การศึกษากรณีอื่น ๆ ได้ชี้ให้เห็นว่าเกมอาจไม่ได้มีประสิทธิภาพมากกว่าวิธีการสอนแบบดั้งเดิมในการบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้เสมอไป [18] ทั้งนี้ ผลลัพธ์ที่ปรารถนายังมาจากเกิดจากเงื่อนไขของหลักสูตร และแนวทางปฏิบัติทางการศึกษาที่มีอยู่ในแต่ละหลักสูตร หรือสถาบันการศึกษา ในบริบทของการนำเสนอ บทความนี้ผู้สอนและนักศึกษาต้องเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ มากมายในการประยุกต์ใช้เกมเพื่อการเรียนรู้ เช่น ทักษะด้านเทคนิคในการพัฒนาเกมดิจิทัลของผู้สอน ข้อจำกัดด้านเวลาในการทำงาน (การพัฒนาเกมดิจิทัลและการนำไปใช้กับผู้เรียน) ความพร้อมด้านอุปกรณ์เข้าถึงเกมของผู้ใช้ (นักศึกษา) และประสบการณ์ของนักศึกษา

นอกจากนี้ คุณภาพของการออกแบบเกม ความสอดคล้องกับเป้าประสงค์การเรียนรู้ และการจัดหาสถานที่ ควบคู่กับการสนับสนุนที่เหมาะสม ก็เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อผลลัพธ์จากการใช้เกมดิจิทัล กลยุทธ์การออกแบบเกมที่น่าสนใจ ขาดความดึงดูด ด้วยภาพ เสียง และองค์ประกอบที่สร้างความตื่นเต้น อาจสร้างความคับข้องใจ และเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ในกลุ่มผู้เรียนได้ ประสบการณ์ในการใช้งานเกม และประสิทธิภาพของเกมดิจิทัล Anomaly ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีครั้งนี้ ผ่านการพิจารณาการออกแบบให้สอดคล้องกับชุดความคิดที่สำคัญด้านการวิจัย ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้เฉพาะของกระบวนการ และได้รับข้อเสนอแนะจากนักศึกษาที่เข้าร่วมนับตั้งแต่ระยะแรก จนถึงขั้นตอนการใช้งานจริง ข้อคิดเห็นที่หลากหลายเหล่านี้ เน้นย้ำถึงความจำเป็นในการออกแบบ การใช้งาน และการประเมินเกมการศึกษาอย่างรอบคอบ

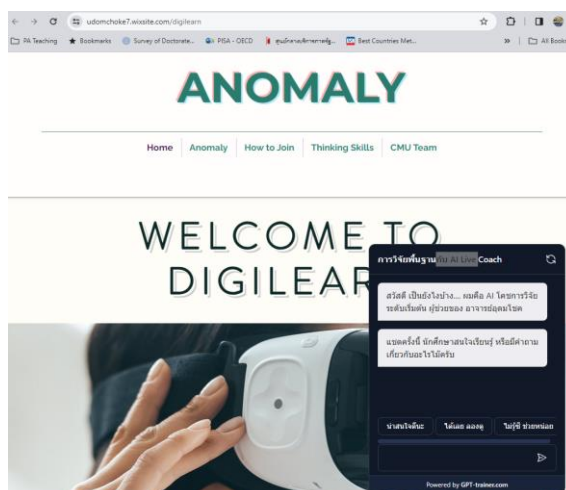
ในขณะที่การใช้เกมดิจิทัลสำหรับการสอนสาขาวิชาเฉพาะสาขา ได้รับการสำรวจอย่างกว้างขวาง ยังพบการวิจัยจำนวนจำกัดเกี่ยวกับการสอนทักษะการวิจัยพื้นฐาน ทักษะเหล่านี้ ครอบคลุมถึงการกำหนดปัญหา การทบทวนวรรณกรรม การรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล และการสื่อสารการวิจัย เป็นสิ่งสำคัญสำหรับความสำเร็จในการศึกษาขั้นสูงและอื่น ๆ การศึกษาบางเรื่องได้สำรวจการใช้เกมดิจิทัลสำหรับการสอนทักษะการวิจัยในสาขาเฉพาะ เช่น Johnsen, et al. [19] ได้พัฒนา และประเมินเกมดิจิทัลสำหรับการสอนทักษะการสังเคราะห์ข้อมูลตามหลักฐานให้กับนักศึกษาด้านการพยาบาล พบว่า เกมดิจิทัลได้รับ

การตอบรับเป็นอย่างดีจากนักศึกษา ส่งผลให้เกิดการเสริมสร้างความรู้ และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานตามข้อมูลหลักฐานที่ปรากฏ ในลักษณะเดียวกันนี้ ผลการศึกษาของ Sadler et al. [20] ซึ่งใช้วิธีการเรียนรู้ที่อิงกับเกมเพื่อสอนนักเรียนชีววิทยาเกี่ยวกับลักษณะของการสืบสวนสอบสวนทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งให้ผลกระทบเชิงบวกต่อความเข้าใจ และทัศนคติต่อวิทยาศาสตร์ของผู้เรียน

ส่วนประกอบภายในเกมดิจิทัล

“แพลตฟอร์มฝึกฝนทักษะการคิดด้านวิจัยพื้นฐาน” ที่ผู้เขียนต้องการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงจากการพัฒนา และการปรับใช้กับผู้เรียน ที่สะท้อนในบทความนี้ ดำเนินการในช่วงปีการศึกษา 2-2565 ถึง 2-2566 จากข้อมูลเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ครอบคลุมการประเมินประสิทธิผลของการใช้เกมดิจิทัล และการสัมภาษณ์ผู้ใช้ด้วยหวังว่าแนวทางใหม่ในการเรียนรู้ด้วยเกมดิจิทัลอาจเป็นที่ยอมรับในกลุ่มนักศึกษาที่ทดลอง มีการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อประเมินความสำเร็จในการเรียนรู้และข้อเสนอแนะเชิงคุณภาพ เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์ของนักศึกษา เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงผลประสิทธิผลการเรียนรู้ผ่านเกมดิจิทัล และการสะท้อนคิดจากประสบการณ์ของนักศึกษา

ในบริบทด้านการเรียนการสอนของไทย ยังพบช่องว่างจากวรรณกรรม และการศึกษาเกี่ยวกับการใช้เกมดิจิทัลสำหรับการสอนทักษะการวิจัยพื้นฐานโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เกมดิจิทัลที่พัฒนาเป็นแพลตฟอร์มเกมเฉพาะ และมีการประเมินประสิทธิผลผ่านมุมมองทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ บทความนานาชาติชิ้นนี้ จึงพยายามอภิปรายองค์ความรู้เกี่ยวกับศักยภาพ และสัมฤทธิ์ผลของการเรียนรู้ผ่านเกมดิจิทัลในกลุ่มผู้ศึกษาระดับอุดมศึกษาที่พัฒนาขึ้นในชื่อเกม “Anomaly” อันเป็นการสะท้อนข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับเงื่อนไขที่เกมดิจิทัลสามารถนำมาปรับใช้เพื่อเพิ่มผลลัพธ์การเรียนรู้ และการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่ โดยผู้สอนได้ใช้เกมดังกล่าวนี้เป็นการเรียนรู้นอกชั้นเรียน

ภาพที่ 1 ภาพแหล่งเข้าถึงเกมผ่านเว็บไซต์

แพลตฟอร์มเกมดิจิทัลสำหรับการเรียนรู้ทักษะการวิจัยพื้นฐาน และการประเมินประสิทธิผล และประสบการณ์ของนักศึกษา ของเกมดิจิทัลที่พัฒนาขึ้นนี้ เป็นระบบออนไลน์บนเว็บไซต์ที่สามารถเข้าถึงเพื่อขอเปิดบัญชีเข้าใช้เกมได้ผ่าน URL <https://udomchoke7.wixsite.com/digilearn/> โดยออกแบบเพื่อการใช้งานบนคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลเป็นหลักเนื่องจากส่วนใหญ่ผู้ใช้ในรายละเอียดไม่รองรับอุปกรณ์เคลื่อนที่ เช่น

สมาร์ทโฟน หรือแอปเล็ต ดิจิทัลเกมเริ่มต้นจากการที่ผู้เล่นสวมบทบาท (role play) เป็นนักศึกษาฝึกงานใหม่ เข้าทำงานกับองค์กรชื่อ Anomaly ผ่านการโต้ตอบข้อความ (chat-based) ด้านการพูดคุยเกริ่นนำภารกิจ หลังจากนั้นจึงเข้าสู่ทางเลือกในการทำภารกิจ หรือตอบคำถามจากคลังข้อความด้านการวิจัยขั้นพื้นฐาน นักศึกษา (ผู้เล่น) ตอบตกลงรับปฏิบัติการด้านสารสนเทศที่ทำหายซึ่งเกี่ยวข้องกับการบ่อนทำลายสังคม ด้วยข้อมูล (คลังคำถามภารกิจ 6 มิติ) หลากหลายรูปแบบ เช่น การให้ข้อมูลลวง สร้างความสับสน การใช้ตรรกะวิบัติ การขึ้นนำ การเสนอข้อมูลลำเอียง หรือการใช้หลักฐานเท็จ

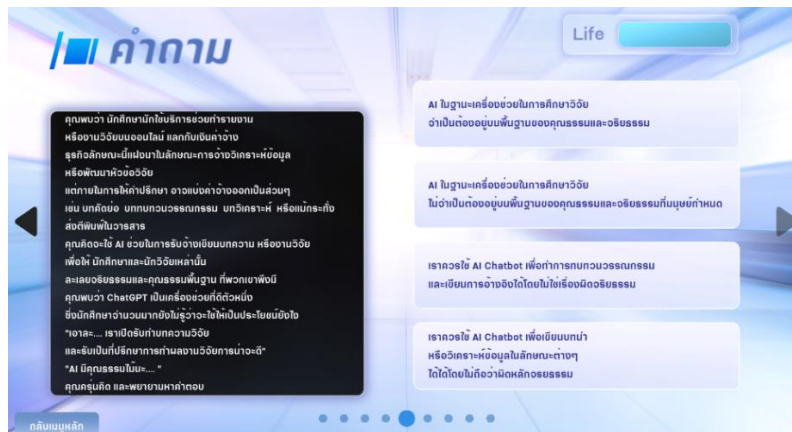
ภาพที่ 2 ภาพหน้าจอการใช้งานหลัก

เนื้อหาในส่วนการฝึกทักษะการวิจัย ประกอบด้วยคำถาม 6 มิติ และการดำเนินภารกิจ 6 มิติ ซึ่งประกอบด้วยคำถามแบบตัวเลือกที่ถูกที่สุด คำถามแบบใช่-ไม่ใช่ คำถามแบบเติมคำให้ข้อความสมบูรณ์ คละกันในแต่ละครั้งของการเข้าใช้งานเกมดิจิทัลตามความสะดวกของผู้เล่นโดยอิสระ (อาจใช้เวลานานกว่า 1 เดือนในการเล่นจนครบสมบูรณ์ทุกมิติ) ภายในเกมมีระบบการบันทึก และรายงานคะแนนการเล่นของผู้ใช้แต่ละคน เพื่อแสดงความก้าวหน้า และมีการวัดประสิทธิผลการเรียนรู้จากการใช้เกม 6 มิติสำคัญตามที่ได้กล่าวไปแล้ว ได้แก่ “การค้นหาประเด็น” จำนวน 15 ข้อ “การพัฒนาคำถาม” จำนวน 15 ข้อ “ตรรกะและการใช้เหตุผล” จำนวน 15 ข้อ “วิธีการเชิงคุณภาพและปริมาณ” จำนวน 15 ข้อ “ความน่าเชื่อถือและความเที่ยงตรง” จำนวน 15 ข้อ และ “คุณธรรมและจริยธรรมในมนุษย์” จำนวน 15 ข้อ โดยผู้เล่นสามารถสลับการเล่นในหน้าต่างกลุ่มคำถามในมิติทั้ง 6 โดยไม่ต้องฝึกฝนตามลำดับรายการเพราะมีระบบบันทึกคะแนนจากการทำข้อคำถามเหล่านี้ในแต่ละครั้งของการเข้าใช้

ภาพที่ 3 ภาพหน้าจอแดชบอร์ดผู้ใช้

คำถามการเรียนรู้เพื่อวัดประเมินเมื่อนักศึกษาเล่นครบทุกมิติ สามารถทำได้เฉพาะในกรณีที่นักศึกษาได้ทำแบบฝึกฝน และการดำเนินการกิจจนครบถ้วนทั้ง 6 มิติเรียบร้อยแล้ว คำถามส่วนนี้ เป็นคำถามเดียวกันกับการประเมินก่อน หรือช่วงเวลาเริ่มเล่นเกมระยะแรก ๆ โดยมีการสุ่มข้อความเพื่อใช้สำหรับการวัดประเมินเมื่อผู้ใช้ได้เล่นทุกหมวดจนครบถ้วน คำถามส่วนการประเมินภายหลัง ที่กล่าวมานี้ ประกอบด้วย “การค้นหาประเด็น” จำนวน 6 ข้อ “การพัฒนาคำถาม” จำนวน 6 ข้อ “ตรรกะและการใช้เหตุผล” จำนวน 6 ข้อ “วิธีการเชิงคุณภาพและปริมาณ” จำนวน 6 ข้อ “ความน่าเชื่อถือและความเที่ยงตรง” จำนวน 6 ข้อ และ “คุณธรรมและจริยธรรมในมนุษย์” จำนวน 6 ข้อ คะแนนจากนักศึกษาทั้งสองกลุ่มนี้ถือเป็นคะแนน Post-test ที่จะดำเนินการเปรียบเทียบกับ คะแนน Pre-test ต่อไป

ภาพที่ 4 ภาพหน้าจอการทำภารกิจของผู้ใช้

แนวทางการเปรียบเทียบผลการเรียนรู้

การวัดความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนการทดสอบ Pre และ Post ที่ได้จากข้อมูลเปรียบเทียบอาศัยการทดสอบ t-test ของตัวอย่างที่เป็นอิสระ (independent sample t-test) ซึ่งเป็นวิธีการทางสถิติที่ใช้เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของสองกลุ่มที่เป็นอิสระเพื่อกำหนดว่า สองกลุ่มดังกล่าวมีความแตกต่างที่มีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างกลุ่มหรือไม่ ในกรณีนี้ คือการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนทดสอบกลุ่มผู้ใช้ 2 กลุ่มดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น และทำการวิเคราะห์หาคะแนนการใช้เกมในการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มทั้งสอง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ โดยอาศัยสมมติฐานหลักได้แก่ 1. สมมติฐานว่าง (H_0): ค่าเฉลี่ยคะแนนของกลุ่ม Pre และ กลุ่ม Post ไม่มีความแตกต่างในค่าเฉลี่ย หรือ $H_0: \mu_1 = \mu_2$ และ 2. สมมติฐานทางเลือก (H_1): ค่าเฉลี่ยคะแนนของกลุ่ม มีความแตกต่างกัน นั่นคือ $H_1: \mu_1 \neq \mu_2$ (การทดสอบแบบไม่มีทิศทาง)

ภาพที่ 5 ภาพหน้าจอแบบทดสอบภายหลัง

จากข้อมูลคะแนนการเล่นเกมของกลุ่มนักศึกษาผู้ใช้เกมทั้งสองกลุ่ม ด้วยการกำหนดจำนวนตัวอย่างจำนวนเท่ากันคือ 71 ราย ซึ่งนักศึกษากลุ่มแรกได้เล่นเกมในแพลตฟอร์มยังไม่ครบ 6 มิติสำคัญเกี่ยวกับการวิจัย และคะแนนจากกลุ่มนักศึกษาที่ได้เล่นจนครบ 6 มิติสำคัญ คะแนนกลุ่มผู้ใช้ Pre และ Post เหล่านี้ได้รับการรวบรวมผ่านฐานข้อมูลเกมออนไลน์ และปรับรูปแบบรายการคะแนนจากฐานข้อมูลเกมไปดำเนินการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อประเมินประสิทธิภาพผลในความแตกต่างระหว่างผลคะแนนการเล่นเกมของนักศึกษาทั้งสองกลุ่ม ทั้งนี้ ยังมีการประเมินประสบการณ์ของนักศึกษาผ่านการสัมภาษณ์ เพื่อสำรวจการรับรู้ของผู้เข้าร่วมเกี่ยวกับการประสบการณ์ในการใช้เกมดิจิทัลนี้ เช่น ทักษะคิดต่อเกม กลไกภายในเกม ความน่าสนใจ ส่วนที่ชอบ สิ่งที่ควรปรับปรุง ฯลฯ ผลการศึกษาในส่วนนี้ เป็นข้อมูลประกอบเกี่ยวกับการใช้แพลตฟอร์มในการจัดการเรียนรู้และการวิเคราะห์ผลลัพธ์ต่อไป

สะท้อนคิดการเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มเกมดิจิทัล

ผลลัพธ์จากการมีส่วนร่วม และใช้เกมดิจิทัลในโครงการ “แพลตฟอร์มฝึกฝนทักษะการคิดด้านวิจัยพื้นฐาน” ที่ได้รับจากกระบวนการพัฒนา และการทบทวนการใช้เกม ตลอดจนการดำเนินงานเกี่ยวกับเกมเพื่อการเรียนรู้ด้านการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ ในครั้งนี้ มีข้อค้นพบประเด็นปัญหา และข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ และการปรับใช้เกมเพื่อการสอน ตามรูปแบบ วิธีการและเครื่องมือการฝึกฝนทักษะนอกชั้นเรียน ที่ผ่านการออกแบบระบบผู้ใช้ที่ปลอดภัยเป็นส่วนตัว การสร้างแรงจูงใจสำหรับผู้เล่นดังจะได้อภิปราย ผสมผสานกับการนำเสนอข้อสะท้อนจากการศึกษาดังต่อไปนี้

ประสบการณ์ของนักศึกษา

ในการสัมภาษณ์กับนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ก่อนเริ่มต้นพัฒนาเกมดิจิทัลสะท้อนให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลแทบทั้งหมด มีความสนใจเกี่ยวกับการใช้เกมทั่วไปในชีวิตประจำวัน โดยสามารถจำแนกกลุ่มเกมที่นักศึกษาเหล่านี้ใช้เป็นประจำออกเป็นหลายประเภท อาทิ เกมผจญภัย เกมยิงปืน เกมปลูกผัก เกมกลยุทธ์ และเกมบอร์ด เกมปริศนาและเกมทายคำศัพท์ เกมที่เล่นแบบค่อยเป็นค่อยไป เกมที่มีการค้นหาหรือเคส (quest) เกมในลักษณะผ่านด่าน เกมที่เน้นการเอาตัวรอด เกมที่เน้นเรื่องราวและบรรยากาศ เกมเล่นคนเดียว เป็นต้น นอกจากนี้ นักศึกษาผู้ใช้ข้อมูลยังระบุถึงเกมในลักษณะอื่น เช่น เกมที่เล่นได้เรื่อย ๆ และช่วยผ่อนคลาย เกมที่ต้องใช้ทักษะ และการวางแผน เกมที่เล่นเป็นทีม และมีการแข่งขันระหว่างกลุ่มผู้เล่น รวมถึงเกมที่เล่นเพื่อความเพลิดเพลิน ไม่ทำให้เคร่งเครียด ความหลากหลายของประเภทเกมและวัตถุประสงค์ในการเล่นของนักศึกษาเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงโอกาสในการพัฒนาเกมเพื่อการเรียนรู้ที่สามารถนำมาประกอบเนื้อหาในหลักสูตรการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเกมให้มีความน่าสนใจและดึงดูดผู้เล่นนั้นมีความแตกต่างกันไปตามบริบท และศักยภาพของผู้พัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับอุดมศึกษาที่มีข้อจำกัดด้านต้นทุนในการพัฒนาเกมให้สนุกสนานเทียบเท่ากับธุรกิจเกมที่มีทุนและสร้างรายได้จากเกมที่พัฒนาขึ้น ถึงกระนั้น ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนให้เห็นว่าการใช้เกมเป็นเครื่องมือในการสอน สามารถเพิ่มความสนุกสนาน และดึงดูดความสนใจในกระบวนการเรียนรู้ได้และยังช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม และการคิดอย่างเป็นระบบ นักศึกษาบางส่วนให้ข้อเสนอแนะว่า เกมที่มีระบบรางวัล หรือการเลื่อนขั้น จะช่วยกระตุ้นแรงจูงใจในการค้นคว้าเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเรียน โดยผู้สอนอาจนำเกมความรู้ที่เน้นการตอบคำถามมาประยุกต์ใช้ เช่น

การถอดแบบจากบอร์ดเกม และเสริมด้วยเนื้อหาที่ไม่หนักจนเกินไป เพื่อไม่ให้เกมเกิดความน่าเบื่อ และใช้เวลาในการเล่นนานเกินไป

การวิเคราะห์ “ข้อความ” ในการเข้าร่วมการสัมมนา สามารถสรุปความเห็นเกี่ยวกับการนำเนื้อหาการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยมาปรับใช้ในรูปแบบเกมดิจิทัล โดยมีการออกแบบเกมที่คำนึงถึงองค์ประกอบหลัก ๆ ได้แก่ 1) การนำเนื้อหาสาระสำคัญของบทเรียนมาสอดแทรกในเกมอย่างกลมกลืน เช่น ใช้คำศัพท์สำคัญเป็นคีย์เวิร์ด ออกแบบเป็นเกมถาม-ตอบ หรือเชื่อมโยงเข้ากับสถานการณ์ในเกม เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจและจดจำเนื้อหาได้ดีขึ้น 2) การสร้างกลไกของเกมที่ดึงดูดความสนใจ สร้างการมีส่วนร่วม เช่น ระบบแข่งขัน ให้รางวัล เก็บคะแนน หรือไอเทม มีการเล่าเรื่อง (storytelling) ที่น่าติดตาม รูปแบบของเกมควรเข้าใจง่าย ทุกคนเข้าถึงได้ 3) การออกแบบงานกราฟิก ภาพ สี เสียง ให้สวยงามน่าสนใจ มีภาพประกอบช่วยดึงดูดให้อยากเล่น และ 4) การพัฒนาทักษะที่ได้รับจากเกม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา ทำงานเป็นทีม และทำภารกิจต่าง ๆ

นอกจากนี้ นักศึกษาผู้ให้ข้อมูลยังมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ได้แก่ การศึกษาความต้องการของกลุ่มผู้ใช้ การไม่ใส่เนื้อหาที่หนักเกินไปจนทำให้เกิดความเครียดแทนความสนุกสนาน นักศึกษาบางคนเสนอว่า อาจนำรูปแบบของบอร์ดเกมมาประยุกต์ใช้ เป็นต้น โดยสรุป การพัฒนาเกมเพื่อการศึกษาที่ดีควรผสมผสานเนื้อหา ความบันเทิง และการออกแบบที่ดึงดูดใจ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพลิดเพลินไปพร้อมกัน ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา นักออกแบบเกม และผู้เรียนเอง ในการร่วมกันสร้างสื่อการเรียนรู้รูปแบบใหม่

สัมฤทธิ์ผลการเรียนรู้ผ่านเกมดิจิทัล

การใช้เกมดิจิทัล "แพลตฟอร์มฝึกฝนทักษะการคิดด้านวิจัยพื้นฐาน" ของนักศึกษาที่ผู้เขียนได้รับข้อมูล ภายหลังการใช้ และการทบทวนสะท้อนกระบวนการดำเนินงานเกี่ยวกับเกมเพื่อการเรียนรู้ด้านการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ในครั้งนี้ มีประเด็นปัญหา ข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้และการสอนจากหลายแหล่งข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นการสัมมนา และระดมความคิด การประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นและประสบการณ์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รวมถึงข้อมูลที่ได้ระหว่างการพัฒนารูปแบบ วิธีการ และเครื่องมือการฝึกฝนทักษะนอกชั้นเรียน นอกจากนี้ยังมีประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น การออกแบบระบบผู้ใช้ที่ปลอดภัยและเป็นส่วนตัว การสร้างแรงจูงใจสำหรับผู้เล่น การพัฒนาระบบกราฟิก ตลอดจนการพัฒนาเนื้อหาเกมและการปรับให้

เข้ากับฐานข้อมูลในเกม

การทดสอบเชิงเปรียบเทียบจากคะแนนการเข้าใช้งานเกมช่วงเวลาก่อน และภายหลังการเล่นเกมบนแพลตฟอร์มโดยอาศัยข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของสองกลุ่มที่เป็นอิสระ จำนวน 71 ราย ในแต่ละกลุ่ม เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิผลของกลุ่มผู้ใช้เกม Anomaly แบบไม่จบสมบูรณ์ทุกมิติ และกลุ่มที่เล่นจนจบครบทุกมิติของตัวเกม โดยอาศัยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนการทดสอบก่อน และหลังด้วยการทดสอบค่าที่แบบกลุ่มตัวอย่างอิสระจากกัน (independent sample t-test) เพื่อตรวจสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างสองกลุ่มว่ามีความสำคัญทางสถิติหรือไม่ จากสมมติฐานหลัก 2 ข้อ ได้แก่ 1) สมมติฐานว่าง (H_0) ที่ระบุว่าค่าเฉลี่ยคะแนนของกลุ่มก่อน และหลังไม่มีความแตกต่างกัน และ

2) สมมติฐานทางเลือก (H_1) ที่ระบุว่าค่าเฉลี่ยคะแนนของทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกัน (การทดสอบแบบไม่มีทิศทาง)

ตารางที่ 1 สถิติเชิงพรรณนาสำหรับกลุ่มก่อน และกลุ่มหลัง

Group	N	Mean	SD	SE	Coefficient of variation
Post (กลุ่มหลัง)	71	26.93	3.33	0.39	0.12
Pre (กลุ่มก่อน)	71	26.22	3.54	0.13	0.13

ผลการทดสอบค่าทีของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระจากกัน พบว่า ค่าสถิติที่เท่ากับ 1.22, ค่า p-value เท่ากับ 0.88, คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มก่อนเท่ากับ 26.23 และคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มหลังเท่ากับ 26.93 เมื่อพิจารณาค่าสถิติที่ซึ่งเป็นการวัดความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของสองกลุ่มเมื่อเทียบกับความผันผวนในข้อมูลตัวอย่าง พบว่าค่าสถิติที่เป็นลบ ซึ่งบ่งชี้ว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มก่อนต่ำกว่ากลุ่มหลังเล็กน้อย กล่าวคือภายหลังจากเล่นเกมครบทุกมิติ คะแนนเฉลี่ยการเรียนรู้เกี่ยวกับการวิจัยพื้นฐานของกลุ่มผู้ใช้เกมมีสูงกว่ากลุ่มที่เล่นไม่ครบทั้ง 6 มิติ เล็กน้อย

ตารางที่ 2 สถิติวิเคราะห์ค่าที ของกลุ่มที่เป็นอิสระจากกัน

	t	df	p
Score	-1.22	140	0.88

Note. For all tests, the alternative hypothesis specifies that group post is less than group pre.

Note. Student's t-test.

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาค่า p-value ซึ่งเป็นความน่าจะเป็นที่ผลลัพธ์จะสูงกว่า หรือมากกว่าที่สังเกตได้ภายใต้สมมติฐานว่าไม่มีความแตกต่างที่แท้จริงระหว่างกลุ่มทั้งสอง พบว่าค่า p-value ในกรณีนี้ เท่ากับ 0.88 ซึ่งสูงกว่าระดับนัยสำคัญ (alpha) ที่กำหนดไว้ที่ 0.05 ผลจากสถิติทดสอบนี้จึงอธิบายได้ว่า ไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะสรุปว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างคะแนนก่อน และหลังการเล่นเกม ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่สังเกตได้อาจเกิดจากโอกาสแบบสุ่มมากกว่าการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง ผลการทดสอบค่าทีของกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มที่เป็นอิสระจากกันนี้ แสดงให้เห็นว่าคะแนนการใช้เกมในการเรียนรู้ระหว่างสองกลุ่มไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือ การเข้าใช้เกมจนครบจบทุกมิติ ไม่ได้ส่งผลให้คะแนนเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าการใช้เกมดิจิทัลในการฝึกฝนทักษะการคิดด้านวิจัยพื้นฐานยังไม่สามารถส่งผลต่อคะแนนการเรียนรู้ของผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีการพัฒนา และปรับปรุงเกมให้มีประสิทธิภาพในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้นต่อไป การเรียนรู้จากการใช้เกมของนักศึกษาอาจจะไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้แต่แรก อย่างไรก็ตาม ในส่วนของกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษา ทั้งในด้านทัศนคติต่อเกม กลไกภายในเกม และความน่าสนใจนั้นผู้สอนพบว่าการใช้แพลตฟอร์มเกมดิจิทัล Anomaly ของผู้เรียนแสดงข้อค้นพบที่น่าสนใจหลายประการจากการสะท้อนของนักศึกษา อาทิเช่น ความต้องการให้เกมมีการเพิ่มเติม

เอฟเฟค และลูกเล่นเพื่อเพิ่มความน่าสนใจ และความหลากหลายในการเล่น นอกจากนี้ยังต้องการให้มีการปรับปรุงฟังก์ชันการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างตัวเกม

นอกจากนี้ยังได้รับความเห็นอื่น รวมถึงการแก้ไขปัญหาค้างระหว่างเล่น และการโหลดซ้ำ ในบางกรณี นักศึกษาต้องการให้เกมมีฟีเจอร์ที่ไม่ได้ออกแบบไว้ เช่น การให้สิทธิ์ตัดตัวเลือกคำตอบ การมีคำใบ้ การมีคำถามที่หลากหลาย ฟังก์ชันในการเล่นร่วมกับผู้อื่น และความสามารถในการย้อนกลับไปที่คำตอบได้ นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะให้มีการเฉลยและฉากแอนิเมชันเพิ่มเติม รับการใช้ภาษาให้เข้าใจง่าย และมีการตรวจสอบคำผิดที่ปรากฏภายในเกม ผู้ใช้บางรายยังต้องการให้ข้อความที่นำเสนอในเกม มีความชัดเจน ไม่ซับซ้อนจนเกินไป และมีการเพิ่มภาพพื้นหลัง และตัวละครเพื่อดึงดูดความสนใจ

สรุปและอภิปรายผลการพัฒนาและการใช้เกม

ความสำเร็จของการเรียนรู้นอกชั้นเรียน จำเป็นต้องอาศัยบรรยากาศในการเรียนรู้ที่สนุกสนาน มีส่วนร่วม มีความเป็นไปได้ในการใช้เกมดิจิทัล เพื่อลดอุปสรรคที่ท้าทายในการสอน ลดความน่าเบื่อ และเพิ่มโอกาสในการแสดงความคิดเห็น แปลงเป็นโอกาสการเรียนรู้ และความเข้าใจที่ดีขึ้น ความคิดเห็นของนักศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการออกแบบเกมดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการ และความสนใจของผู้เรียนเพื่อสร้างแรงจูงใจและส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เขียนพบว่ามากกว่าครึ่งหนึ่งของนักศึกษาที่เข้าร่วม มีความสนใจในการเล่นเกมนานหลายรูปแบบ และบางส่วนสนใจเป็นนักสร้างเกม การนำเกมดิจิทัลมาใช้ในการเรียนการสอนจึงอาจเป็นวิธีที่เหมาะสมในการดึงดูดความสนใจ และสร้างแรงจูงใจให้กับนักศึกษากลุ่มนี้ อย่างไรก็ตาม การออกแบบเกมเพื่อการเรียนรู้ควรคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนและปรับระดับความท้าทายให้เหมาะสม เพื่อให้ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลุ่มนักศึกษาในระยะต้นของการพัฒนาเกมในโครงการ สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการใช้เกมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น เพื่อเสริมจากเนื้อหาการเรียนที่ซับซ้อน สามารถเข้าใจ และฝึกฝนได้ การสร้างการเรียนรู้ให้มีลักษณะคล้ายการเล่นเกมนั้นจะช่วยสร้างแรงจูงใจ และความท้าทาย การฝึกฝนทักษะการคิด การประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล และการใช้เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อช่วยในการค้นคว้า อ้างอิง และป้องกันการคัดลอกผลงาน นอกจากนี้เกมบนฐานของการเรียนรู้ยังทำให้เกิดความน่าสนใจ ตื่นเต้น ผ่านระบบให้รางวัลและเลื่อนระดับ อันจะช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ควรมีการประเมินผลการใช้เกมในการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ในประเด็นการใช้ประโยชน์จากเกมดิจิทัล Anomaly ถึงแม้ว่าการวิเคราะห์ทางสถิติไม่พบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ระหว่างกลุ่มอย่างชัดเจน แต่การเรียนรู้ผ่านเกม และเทคโนโลยีก็ช่วยให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ที่หลากหลาย และสนุกสนาน ซึ่งจะสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ ฝึกฝนทักษะและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ต่อไป กิจกรรมการเรียนรู้ที่กระตุ้นความสนใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน อาจมีได้หลายรูปแบบการใช้เกมดิจิทัลนอกห้องเรียนเพื่อสร้างประสบการณ์เรียนรู้ฝึกฝนด้วยคำถาม และแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่เรียนการใช้เกมจึงนับเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มโอกาสฝึกฝนและทำความเข้าใจเนื้อหาการเรียนรู้อยู่ภายในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักศึกษาในระยะยาว อย่างไรก็ตาม อาจจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ผ่านเกมที่มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนที่หลากหลายต่อไป

มุมมองของผู้พัฒนาเกม

บทเรียนในการพัฒนาโครงการ และประเมินการเรียนรู้ของนักศึกษาผ่านการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลในฐานะส่วนเสริมการเรียนรู้ นอกห้องเรียน รวมถึงการสะท้อนผลตอบรับของเกม “Anomaly” สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การผนวกเกมจำลองสถานการณ์ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ากับการเรียนการสอนเพื่อเสริมเนื้อหาการเรียนรู้ที่ซับซ้อนทำให้เข้าใจง่ายขึ้น และให้โอกาสในการฝึกปฏิบัติและการเรียนรู้ผ่านเกมอาจช่วยเพิ่มความสนใจ และความท้าทายให้นักศึกษาเกิดพัฒนาทักษะการคิดประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล
 2. การออกแบบเกมให้มีระบบรางวัล และการไต่ระดับความก้าวหน้า มีส่วนช่วยให้การเรียนรู้มีความน่าตื่นเต้น น่าสนใจ และมีประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตามก็ต้องมีการประเมินการใช้เกมในการสอนอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง
 3. ถึงแม้ผลการวิเคราะห์ทางสถิติจะไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในผลสัมฤทธิ์ระหว่างกลุ่มที่ใช้เกม Anomaly แต่การเรียนรู้ผ่านเกม และเทคโนโลยีได้ให้ประสบการณ์ที่หลากหลายและความสนุกแก่ผู้เรียน ซึ่งอาจจุดประกายให้เกิดการเรียนรู้ ฝึกฝนทักษะและประยุกต์ใช้ความรู้ต่อไป
 4. การสำรวจรูปแบบต่าง ๆ เพื่อการกระตุ้นความสนใจ และการมีส่วนร่วมของนักศึกษา เช่น ใช้เกมและการจำลองนอกห้องเรียน เป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ การฝึกทำโจทย์ และการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่เรียน ซึ่งจะเพิ่มโอกาสในการฝึกฝน และทำความเข้าใจเนื้อหาที่เรียนในชั้นเรียน
 5. การศึกษาวิจัยประเด็นที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ผ่านเกมที่มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบริบทที่หลากหลายของผู้เรียน การศึกษาระยะยาวจะช่วยให้ทราบถึงประโยชน์ของเกมการศึกษาต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้อย่างมั่นใจยิ่งขึ้น
- ผลลัพธ์เบื้องต้นจากที่ได้อภิปรายข้างต้นนี้อาจยังไม่ชัดเจนนัก แต่ผู้เขียนพบว่าการผนวกเกม ที่ออกแบบมาอย่างดีสำหรับกระบวนการจัดการเรียนรู้ ยังนับว่าเป็นแนวโน้มที่จะช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วม ความสนใจ และการเรียนรู้เชิงรุกของนักศึกษาและผู้เรียนได้ การศึกษาประเด็นเหล่านี้ในอนาคต อาจช่วยต่อยอดจากบทเรียนที่ได้รับจากประสบการณ์พัฒนาเกม และใช้เกมดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงนวัตกรรมการสอนผ่านเกมให้เหมาะสมกับความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน ด้วยการประเมิน และปรับปรุงอย่างเป็นระบบ เกมดิจิทัลจึงจะเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ที่มีศักยภาพในการยกระดับประสบการณ์ของผู้เรียนได้ยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเชิงนวัตกรรมชื่อ “แพลตฟอร์มฝึกฝนทักษะการคิดด้านวิจัยพื้นฐาน” (thinking skills practice platform on basic research) โครงการส่งเสริมการวิจัย และพัฒนานวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปีการศึกษา 2565 ภายใต้การสนับสนุนของศูนย์นวัตกรรมการสอน และการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (teaching and learning innovation center หรือ TLIC)

เอกสารอ้างอิง

- [1] Head, A. J. (2013). *Learning the ropes: How freshmen conduct course research once they enter college. Project Information Literacy Research Report.*
URL: <https://projectinfolit.org/publications/learning-the-ropes/>
- [2] Julien, H. (2005). Education for information literacy instruction: A global perspective. *Journal of Education for Library and Information Science*, 46(3), 210-216.
URL: <https://doi.org/10.2307/40323845>
- [3] Hosein, A., & Rao, N. (2017). Students' reflective essays as insights into student centred-pedagogies within the undergraduate research methods curriculum. *Teaching in Higher Education*, 22(1), 109-125. DOI:10.1080/13562517.2016.1221804
- [4] Lindgren, R., & McDaniel, R. (2012). Transforming online learning through narrative and student agency. *Journal of Educational Technology & Society*, 15(4), 344-355. URL: <https://www.jstor.org/stable/jeductechsoci.15.4.344>
- [5] Holland, M.(2008). Seeking meaning: A process approach to library and information services. *The Electronic Library*, 26(2), 279-280.
<https://doi.org/10.1108/02640470810864208>
- [6] Gee, J. P. (2003). *What video games have to teach us about learning and literacy.*
URL: https://www.researchgate.net/publication/220686314_hat_Video_Games_Have_to_Teach_Us_About_Learning_and_Literacy
- [7] Prensky, M. (2001). *Digital game-based learning.* New York: McGraw-Hill.
- [8] Shaffer, D. W., Squire, K. R., Halverson, R., & Gee, J. P. (2005). Video games and the future of learning. *Phi Delta Kappan*, 87(2), 105-111.
<https://doi.org/10.1177/003172170508700205>
- [9] Brew, A. (2013). Understanding the scope of undergraduate research: A framework for curricular and pedagogical decision-making. *Higher Education*, 66(5), 603-618.
<https://doi.org/10.1007/s10734-013-9624-x>
- [10] Lameris, P., Arnab, S., Dunwell, I., Stewart, C., Clarke, S., & Petridis, P. (2017). Essential features of serious games design in higher education: Linking learning attributes to game mechanics. *British Journal of Educational Technology*, 48(4), 972-994.
<https://doi.org/10.1111/bjet.12467>
- [11] Clark, D. B., Tanner-Smith, E. E., & Killingsworth, S. S. (2016). Digital games, design, and learning: A systematic review and meta-analysis. *Review of Educational Research*, 86(1), 79-122. DOI: 10.3102/0034654315582065
- [12] Piaget, J. (1972). *The psychology of the child.* New York: Basic Books.
URL: <https://www.hachettebookgroup.com/titles/jean-piaget/the-psychology-of-the-child/9780465095001/?lens=basic-books>

- [13] Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 54-67.
<https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1020>
- [14] Mayer, R. E. (2001). *Multimedia learning*. Cambridge University Press.
 URL: https://books.google.co.th/books/about/MultimediaLearning.html?id=jMfjDwAAQBAJ&redir_esc=y
- [15] Squire, K. (2011). *Video games and learning: Teaching and participatory culture in the digital age*. Teachers College Press. URL: https://www.researchgate.net/publication/259532938_Video_Games_and_Learning_Teaching_and_Participatory_Culture_in_the_Digital_Age
- [16] Wouters, P., Van Nimwegen, C., Van Oostendorp, H., & Van Der Spek, E. D. (2013). A meta-analysis of the cognitive and motivational effects of serious games. *Journal of educational psychology*, 105(2), 249.
 URL: <https://doi.org/10.1037/a0031311>
- [17] Squire, K. (2006). From content to context: Videogames as designed experience. *Educational researcher*, 35(8), 19-29. URL: <https://doi.org/10.3102/0013189X035008>
- [18] Mayer, R. E. (2014). *Computer games for learning: An evidence-based approach*. MIT Press. URL: [https://www.google.co.th/books/edition/Computer_Games_for_Learning/5sglBAAAQBAJ?hl=en&gbpv=1&dq=Mayer,+R.+E.+\(2014\).+Computer+games+for+learning&printsec=frontcover](https://www.google.co.th/books/edition/Computer_Games_for_Learning/5sglBAAAQBAJ?hl=en&gbpv=1&dq=Mayer,+R.+E.+(2014).+Computer+games+for+learning&printsec=frontcover)
- [19] Johnsen, H. M., Fossum, M., Vivekananda-Schmidt, P., Fruhling, A., & Slettebø, Å. (2016). Teaching clinical reasoning and decision-making skills to nursing students: Design, development, and usability evaluation of a serious game. *International Journal of Medical Informatics*, 94, 39-48. DOI: 10.1016/j.ijmedinf.2016.06.014
- [20] Sadler, T. D., Romine, W. L., Stuart, P. E., & Merle-Johnson, D. (2015). Game-based curricula in biology classes: Differential effects among varying academic levels. *Journal of Research in Science Teaching*, 52(1), 114-135.
<https://doi.org/10.1002/tea.21085>

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพแบบการวิเคราะห์แก่นสาร:
แนวทางปฏิบัติสำหรับนักวิจัยใหม่
Thematic Analysis in Qualitative Research: A Practical Guide for
Novice Researchers

จำเนียร จวงตระกูล¹ อรพินท์ บุญสิน² จารุกัญญา อดานนท์³ และลัดดาวัลย์ สำราญ⁴
Jamnean Joungrakul¹ Orapin Bunsin² Jarukanya Udanont³
and Laddawan Someran⁴

¹ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

¹ Distinguished Professor Dr. Faculty of Liberal Arts, North Bangkok University

² Assistant Professor Dr. Faculty of Management Science Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

³ Assistant Professor Dr. Faculty of Liberal Arts and Science Nakhon Phanom University

⁴ Assistant Professor Dr. Faculty of Business Administration and Information Technology, Rajamangala
University of Technology Suvarnabhumi

First author E-mail: professordrij@gmail.com¹

Corresponding author E-mail: laddawan.s@rmutsb.ac.th²

Received: March 21, 2024; Accepted: December 20, 2024

บทคัดย่อ

การวิเคราะห์แก่นสาร (thematic analysis) เป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพรูปแบบหนึ่งที่ได้รับคามนิยมเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน การวิเคราะห์แบบนี้มีกระบวนการและขั้นตอนที่มีความเฉพาะเจาะจงเป็นของตนเองที่นักวิจัยเชิงคุณภาพสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในโครงการวิจัยเชิงคุณภาพยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ได้ตามความเหมาะสม อย่างไรก็ตามแม้ว่าเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis: CA) แล้วจะมีความแตกต่างกันแต่มีหลายส่วนที่คล้ายคลึงกัน จึงมักมีความสับสนกันซึ่งมักเกิดขึ้นกับนักวิจัยใหม่หรือนักวิจัยที่ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์จากเดิมมาเป็นนักวิจัยเชิงคุณภาพ บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอแนวคิดและแนวทางปฏิบัติในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบการวิเคราะห์แก่นสาร สำหรับนักวิจัยใหม่หรือนักวิจัยที่ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์มาเป็นนักวิจัยเชิงคุณภาพสามารถนำไปใช้ในการดำเนินโครงการวิจัยของตนได้ วิธีการศึกษาดำเนินการโดยการทบทวนวรรณกรรมแบบไม่ใช้ระบบ (non-systematic literature review) โดยทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแล้วสกัดข้อมูลออกมาใช้เป็นฐานในการเขียนบทความนี้ ขอบเขตของการศึกษาประกอบด้วย บทนำ เพื่อนำเสนอที่มา และความสำคัญของประเด็นที่จะศึกษา วิธีการศึกษาและขอบเขตของการศึกษา การทบทวนวรรณกรรมประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์แก่นสาร ส่วนประกอบสำคัญของการวิเคราะห์แก่นสาร กระบวนการและขั้นตอนการวิเคราะห์แก่นสาร ปัญหาและข้อควรคำนึงในการดำเนินการวิเคราะห์แก่นสาร องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ การศึกษาครั้งนี้พบว่ากระบวนการและขั้นตอนในการวิเคราะห์แก่นสารประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญหกประการคือ (1) การระบุข้อความอ้างอิงจากเนื้อหา (selection of quotations) (2) การกำหนดคำสำคัญ (keywords) (3) การกำหนดรหัส (coding) (4) การกำหนดสาระของเนื้อหา (themes) (5) การสร้างมโนทัศน์ (conceptualization) และ (6) การพัฒนาแบบจำลองมโนทัศน์ (development of conceptual model) อันถือว่าเป็นผลของการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็น ผลของการวิจัย เนื่องจากการวิเคราะห์แก่นสารกับการวิเคราะห์แก่นสารกับการวิเคราะห์เนื้อหามีความคล้ายคลึงกันหลายประการและยังมีความแตกต่างกันหลายประการเช่นกัน เพราะฉะนั้น นักวิจัยควรศึกษาแนวคิดและกระบวนการขั้นตอนในการวิเคราะห์แก่นสารอย่างลึกซึ้งก่อนตัดสินใจเลือกใช้การวิเคราะห์แก่นสารเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในโครงการวิจัยเชิงคุณภาพของตน

คำสำคัญ: การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ; การวิเคราะห์แก่นสาร; การวิเคราะห์เนื้อหา;
การสร้างกรอบมโนทัศน์; แบบจำลองมโนทัศน์

Abstract

Thematic analysis (TA) as a method of data analysis in qualitative research has been increasingly gaining its popularity during the past decades. TA has its own specific process and steps of analysis that qualitative researchers could apply in conducting various types of qualitative research projects. However, when comparing with content analysis (CA), TA and CA have many similarities and differences. This sometimes caused confusion to researchers especially the novice researchers and those who have shifted from their original paradigm to become qualitative researchers. This academic article aimed to present the concepts and guidelines in conducting TA in qualitative research for novice researchers and those who have recently shifted their paradigm to become qualitative researchers to be able to apply TA in their qualitative research projects properly. A non-systematic literature review method was employed in this study. Related literature was reviewed and data extraction was performed and used as a basis for composing this article. The scope of this study comprised: (1) Introduction to introduce the background and significance of the study plus method and scope of the study; (2) Literature review comprised literature map, the concepts of TA, the major components of TA, the process and step by step in conducting TA and challenges in conducting TA; (3) Summary and conclusions; (4) New findings from the study and (5) Recommendations. It was founded that the process of TA comprised six major steps: (1) Selection of Quotations; (2) Keywords; (3) Coding; (4) Themes; (5) Conceptualization and (6) Development of Conceptual Model. Since TA and CA have both similarities and differences. Therefore, researchers should study the concepts and processes of TA thoroughly prior to making decision to choose TA as a method of data analysis in their qualitative research projects.

Keywords: Qualitative Research; Thematic Analysis; Content Analysis; Conceptual Framework; Conceptual Model

บทนำ

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่งในการวิจัยทุกประเภททุกรูปแบบ ซึ่งในแต่ละรูปแบบจะมีวิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพที่แม้ว่าโดยทั่วไปแล้วจะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis: CA) เป็นหลักก็ตาม แต่ก็ยังต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดจำเพาะของการวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพอีกด้วย เช่น ในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีจากข้อมูล (Grounded Theory: GT) เป็นต้น ซึ่งนอกจากนักวิจัยจะต้องใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิม (conventional content analysis) ตามแบบของยุทธศาสตร์ย่อย (variations) แบบใดแบบหนึ่งในสี่แบบของยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีจากข้อมูลแล้ว นักวิจัยยังต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดจำเพาะสำหรับการไปพร้อมกันในเวลาเดียวกันอีกด้วย ซึ่งประกอบด้วย (1) การเก็บข้อมูลกระทำควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ข้อมูล (2) การเปรียบเทียบข้อมูลอย่างต่อเนื่องในระหว่างการใช้การวิเคราะห์ข้อมูล (3) การสุ่มตัวอย่างเชิงทฤษฎี (4) ความไวต่อการปรากฏของทฤษฎี และ (5) การเขียนบันทึกการวิเคราะห์ข้อมูล [1] ซึ่งเป็นข้อกำหนดที่สำคัญที่จะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด และถ้าไม่มีการปฏิบัติให้ครบถ้วนก็ไม่สามารถเรียกว่าเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีจากข้อมูลได้ นอกจากการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วยังมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้รับคามนิยมแพร่หลายมากขึ้นตามลำดับ คือ การวิเคราะห์แก่นสาร (Thematic Analysis: TA) ที่นักวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการวิจัยเชิงคุณภาพได้หลายยุทธศาสตร์ยกเว้นในกรณีที่ใช้ยุทธศาสตร์แบบการศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีจากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นและยุทธศาสตร์อื่น ๆ ที่มีข้อกำหนดจำเพาะเป็นของตนเอง และเนื่องจากการวิเคราะห์แก่นสารมีกระบวนการและขั้นตอนจำเพาะในการดำเนินการเป็นแบบแผนของตนเองที่มีทั้งความเหมือนและความแตกต่างจากการวิเคราะห์เนื้อหาจึงมักเกิดความสับสนกันในหมู่นักวิจัยใหม่ หรือนักวิจัยที่ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์มาเป็นนักวิจัยเชิงคุณภาพและแม้ว่าจะได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์เชิงคุณภาพแบบการวิเคราะห์แก่นสาร บ้างแล้วก็ตาม เช่น ผลงานของ นิธรา มีจันทร์, อรุณี อิมสมบุญ, จิตติมา มโนชัยบาร์ทเล็ทท์ และ กฤษชัย อนุธรรมณี [2] แต่ก็ยังไม่ได้นำเสนอรายละเอียดที่ชัดเจนที่จะสามารถใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการได้ คณะผู้ศึกษาจึงเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องขยายความให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในส่วนของความเหมือนและความต่างระหว่างการใช้การวิเคราะห์แก่นสาร กับการวิเคราะห์เนื้อหา และกระบวนการและขั้นตอนการดำเนินการวิเคราะห์แก่นสาร ทั้งนี้เพื่อนำเสนอแนวคิดและแนวทางในการวิเคราะห์แก่นสารเพื่อนักวิจัยใหม่และนักวิจัยที่ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์จากเดิมมาเป็นนักวิจัยเชิงคุณภาพสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพของตนได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อศึกษาแนวคิดและแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบการวิเคราะห์แก่นสาร เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติสำหรับนักวิจัยใหม่และนักวิจัยที่ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์จากเดิมมาเป็นนักวิจัยเชิงคุณภาพ นำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัยโครงการวิจัยเชิงคุณภาพของตนต่อไป

วิธีการดำเนินการศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้คณะผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาแบบการทบทวนวรรณกรรมที่ไม่ใช้ระบบ (non-systematic literature review) การทบทวนวรรณกรรมแบบไม่ใช้ระบบที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ดำเนินการตามแนวทางของ Dhillon [3] และ Geen, et al. [4]; Ferrari [5]; Huelin, et al. [6]; Rahman, et al. [7] และ ที่นำเสนอเป็นภาษาไทย โดย จำเนียร จวงตระกูล, นพพงศ์ เกิดเงิน, ตระกูล จิตวัฒนากร, และ ภาวิธ ครูช [8] ประกอบกับการนำไปใช้ในบทความของ จำเนียร จวงตระกูล, ศิวะพร ภูพันธ์, อุทัย อันพิมพ์ และ อารี ผสานสินธุวงศ์ [9] ซึ่งมีความแตกต่างจากการศึกษาแบบ

การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบและการวิเคราะห์เชิงอภิมาน (systematic literature review and meta analysis) ซึ่งถือว่าเป็นระเบียบวิธีการวิจัยรูปแบบจำเพาะรูปแบบหนึ่ง [10; 11; 12; 13; 14] ซึ่งไม่ได้นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ดังนั้นการศึกษานี้จึงเป็นการศึกษาแบบการทบทวนวรรณกรรมที่ไม่ใช้ระบบที่ดำเนินการโดยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแล้วสกัดข้อมูลออกมาใช้เป็นฐานในการเขียนบทความวิชาการ (academic article) ฉบับนี้

ขอบเขตของการศึกษา ประกอบด้วย บทนำ เพื่อนำเสนอที่มาและความสำคัญของประเด็นที่จะศึกษา วัตถุประสงค์ของการศึกษา วิธีการศึกษาและขอบเขตของการศึกษา การทบทวนวรรณกรรม ประกอบด้วย แผนทีววรรณกรรม แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์แก่นสาร ประกอบด้วย ความหมายของการวิเคราะห์แก่นสาร และ ส่วนประกอบที่สำคัญของการวิเคราะห์แก่นสาร กระบวนการและขั้นตอนการวิเคราะห์แก่นสาร ปัญหาและความท้าทายในการวิเคราะห์แก่นสาร สรุปผลการศึกษา องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ และข้อเสนอแนะจากการศึกษา

การทบทวนวรรณกรรม

เพื่อเป็นแนวทางในการทบทวนวรรณกรรมเพื่อนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจที่ใช้เป็นฐานในการเขียนบทความฉบับนี้ คณะผู้ศึกษาได้จัดทำแผนที่วรรณกรรมขึ้นตามแนวทางของ Creswell [15] ดังแสดงในภาพที่ 1 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แผนที่วรรณกรรม

ที่มา: คณะผู้ศึกษา (2567)

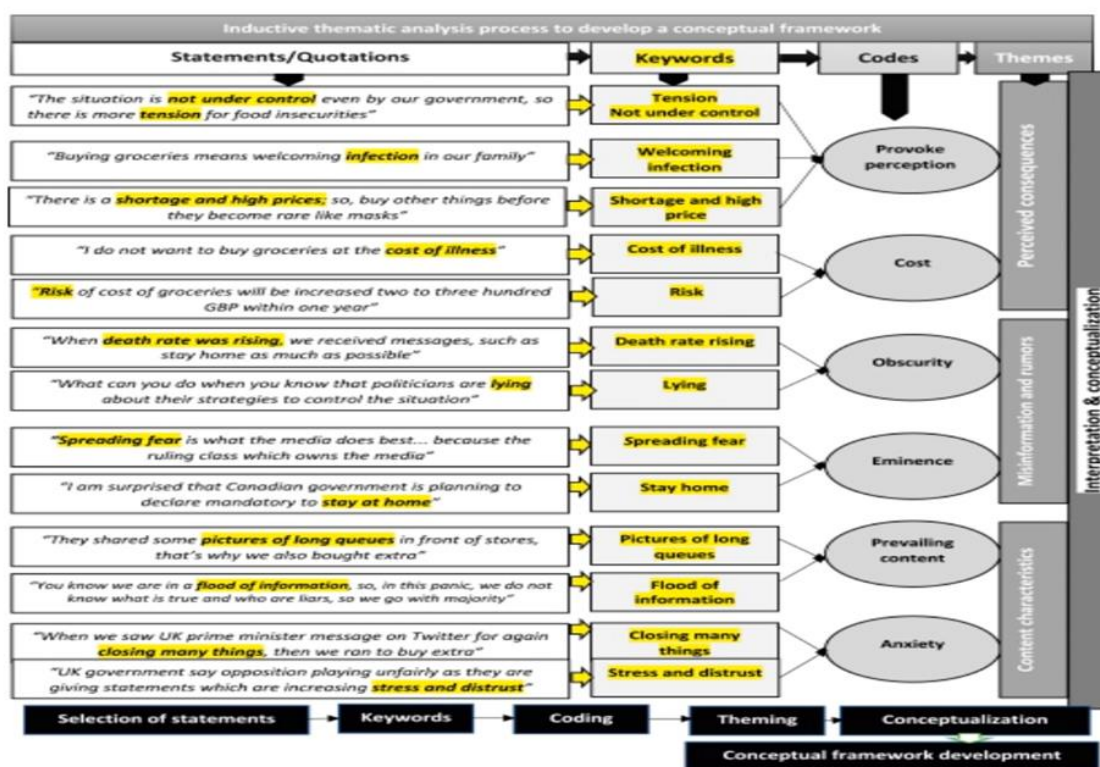
จากภาพการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาในส่วนนี้จะได้นำเสนอการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์แก่นสาร การทบทวนวรรณกรรมในส่วนนี้ประกอบด้วย ความหมายของการวิเคราะห์แก่นสาร ส่วนประกอบที่สำคัญของการวิเคราะห์แก่นสาร และเปรียบเทียบส่วนประกอบสำคัญของการวิเคราะห์แก่นสารกับการวิเคราะห์เนื้อหา

1.1 ความหมายของการวิเคราะห์แก่นสาร จากการทบทวนวรรณกรรม [16; 17; 18; 19; 20] ผู้ศึกษาเห็นว่าคำจำกัดความที่นำเสนอโดย Braun & Clarke [16] มีความกระชับและง่ายแก่การทำความเข้าใจ

เข้าใจ จึงนำมาใช้ในบทความนี้ กล่าวคือ “การวิเคราะห์แก่นสารเป็นรูปแบบหนึ่งของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการระบุ วิเคราะห์ และรายงานแบบแผนหรือแก่นสารในเนื้อหาของข้อมูล” ทั้งนี้การวิเคราะห์แก่นสารมีความคล้ายคลึงกับการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis: CA) จึงมักเกิดความสับสนและนำมาใช้ปะปนกัน ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพและความเชื่อถือได้ของผลการวิเคราะห์ข้อมูลอันเป็นผลของการวิจัยได้ดังที่คณะผู้ศึกษาจะได้นำเสนอต่อไปในบทความนี้

1.2 ส่วนประกอบที่สำคัญของการวิเคราะห์แก่นสาร จากการทบทวนวรรณกรรม [6; 12; 20; 21; 22; 23; 24; 25; 26; 27; 28] พบว่าการวิเคราะห์แก่นสารมีส่วนประกอบที่สำคัญหลายประการ ซึ่งคณะผู้ศึกษาเห็นว่า Naeem, Ozuem, Howell & Ranfagni [28] ได้นำเสนอส่วนประกอบที่สำคัญของการวิเคราะห์แก่นสารไว้ได้อย่างกระชับชัดเจนโดยนำเสนอเป็นภาพดังที่นำมาแสดงในภาพที่ 2 ดังต่อไปนี้

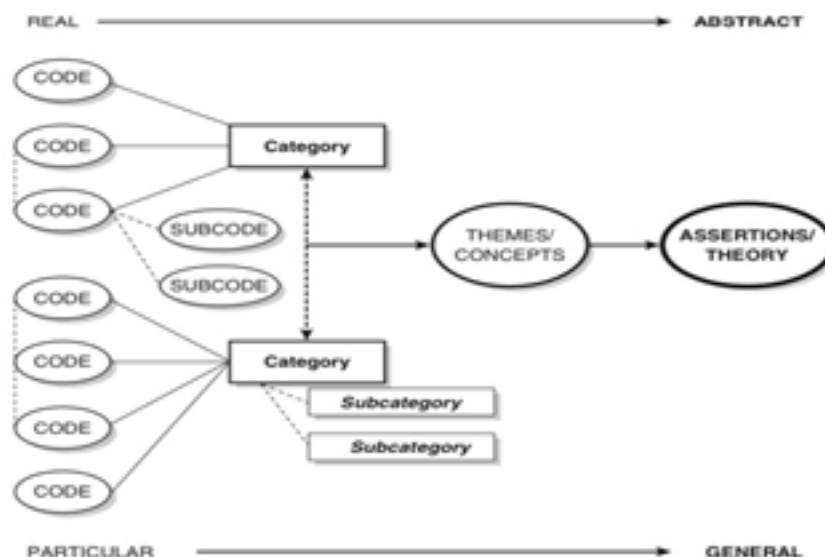

ภาพที่ 2 ส่วนประกอบที่สำคัญของการวิเคราะห์แก่นสาร
ที่มา: Naeem, Ozuem, Howell & Ranfagni, 2023: online. [28]

จากภาพที่ 2 จะเห็นว่าการวิเคราะห์แก่นสารตามแนวทางของ Naeem, Ozuem, Howell & Ranfagni [28] มีส่วนประกอบสำคัญหกประการ คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นการกำหนดข้อความที่อ้างอิง (statements/quotations) มาจากข้อความหรือคำพูดของผู้ให้ข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารที่ใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูลซึ่งมาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูล ที่ใช้เป็นฐานในการกำหนด ส่วนประกอบที่สำคัญส่วนที่สองคือการกำหนดคำสำคัญ (keywords) เป็นการนำเอาข้อความอ้างอิงในส่วนที่ หนึ่งมาหาคำสำคัญเพื่อใช้เป็นฐานในการดำเนินการต่อไป ส่วนประกอบที่สำคัญส่วนที่สามคือการกำหนด รหัส (codes) โดยการนำเอาคำสำคัญมาหาคำหรือวลีหรือข้อความสั้น ๆ เป็นรหัสเพื่อใช้เป็นฐานในการ ดำเนินการต่อไป ส่วนประกอบที่สำคัญส่วนที่สี่ คือ การระบุหรือการกำหนดแก่นสาร (theme) ของข้อมูลโดย

การนำเอารหัสมาจัดเป็นหมวดหมู่เป็นแก่นสารของข้อมูลที่ได้รับมาจากผู้ให้ข้อมูลเพื่อใช้เป็นฐานในการดำเนินการต่อไป ส่วนประกอบที่สำคัญส่วนที่ห้าคือการตีความหมายและการสร้างมโนทัศน์ (interpretation and conceptualization) จากแก่นสารของข้อมูลเพื่อนำไปดำเนินการในส่วนประกอบที่หกคือการพัฒนารอบมโนทัศน์ (conceptual framework development) อันเป็นผลของการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งเป็นผลการวิจัย

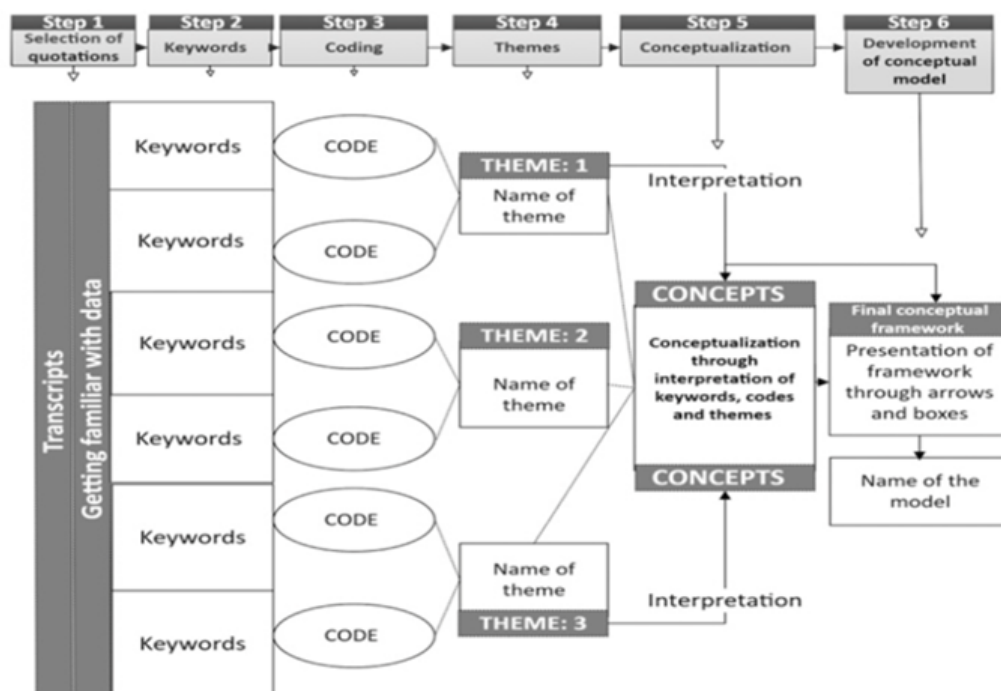
1.3 เปรียบเทียบส่วนประกอบที่สำคัญของการวิเคราะห์แก่นสารกับการวิเคราะห์เนื้อหา ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าการวิเคราะห์แก่นสาร มีทั้งส่วนที่แตกต่างและที่คล้ายคลึงกับการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งมักจะก่อให้เกิดความสับสนกันทำให้เกิดความเข้าใจผิดและนำไปใช้ปะปนกันซึ่งไม่สามารถกระทำได้เพราะจะนำไปสู่ความเสียหายต่อผลของการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัย จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหา [18; 29; 30; 31; 32; 33; 34; 35] พบว่า การวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็นสามรูปแบบสำคัญคือ (1) การวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิม (conventional content analysis) เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพที่ใช้กับการวิจัยเชิงคุณภาพโดยทั่วไปและเป็นแบบที่มีข้อกำหนดให้ใช้กับการวิจัยเชิงคุณภาพพุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีจากข้อมูล (grounded theory) เป็นการวิเคราะห์สี่ขั้นตอนคือ การกำหนดรหัส การกำหนดหมวดหมู่ของรหัส การกำหนดแก่นสาร และการยืนยันการสร้างทฤษฎีจากข้อมูล ถึงแม้ว่าจะมีการนำเสนอขั้นตอนก่อนการกำหนดรหัสเพิ่มขึ้นมาอีกอยู่บ้าง เช่น การกำหนดหน่วยความหมาย (meaning unit) การย่อหน่วยความหมาย (condensation) หรือในบางกรณีมีการกำหนดคำสำคัญ (keywords) ก่อนการกำหนดรหัสอยู่บ้างก็ตาม [34; 36] แต่ส่วนใหญ่แล้วจะใช้วิธีการสี่ขั้นตอนเป็นหลัก (2) การวิเคราะห์เนื้อหาแบบกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า (directed content analysis) เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาที่ต้องสร้างกรอบการวิเคราะห์ขึ้นมาก่อนจากการทบทวนวรรณกรรม โดยการนำเอาวรรณกรรมที่ได้ทบทวนมากำหนดรหัส หมวดหมู่ของรหัส และแก่นสาร จัดทำเป็นกรอบแนวทางการวิเคราะห์ขึ้นมา แล้วใช้เป็นฐานในการดำเนินการวิเคราะห์ นั่นคือ การใช้กรอบการวิเคราะห์ที่สร้างขึ้นมานี้เป็นฐาน แล้วนำข้อมูลมากำหนดรหัส หมวดหมู่ของรหัส และแก่นสารตามกรอบการวิเคราะห์ที่จัดทำไว้ล่วงหน้า [33] วิธีการวิเคราะห์รูปแบบนี้มักใช้ได้โดยทั่วไปสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการทบทวนวรรณกรรมก่อนการดำเนินการวิจัย และ (3) การวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความ (summative content analysis) การวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาที่มีลักษณะแตกต่างไปจากการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิม และการวิเคราะห์เนื้อหาแบบกำหนดทิศทางล่วงหน้า โดยเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้กับโครงการวิจัยที่ใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ ต้องมีผู้ร่วมวิจัยจำนวนหลายคน มีขั้นตอนการดำเนินการวิเคราะห์ที่ซับซ้อนหลายขั้นตอน ซึ่งในตอนต้นจะมีลักษณะเป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ตามด้วยการวิเคราะห์ในลักษณะที่เป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ [7; 36] ดังนั้น การวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความจึงไม่ใช่เป็นการสรุปใจความของเนื้อหาตามที่เข้าใจกันโดยทั่วไป จึงมักก่อให้เกิดความสับสนซึ่งก่อนเลือกใช้การวิเคราะห์รูปแบบนี้นักวิจัยต้องศึกษาและทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเสียก่อน จากการทบทวนวรรณกรรมในครั้งนี้คณะผู้ศึกษาเห็นว่า การวิเคราะห์แก่นสาร มีความคล้ายคลึงกับการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิมมากจนก่อให้เกิดความสับสนในการเลือกใช้ คณะผู้ศึกษาจึงขอเสนอส่วนประกอบสำคัญของการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิมที่มีส่วนสำคัญประกอบด้วย การกำหนดรหัส (codes) การจัดหมวดหมู่ของรหัส (categories) การกำหนดแก่นสารหรือมโนทัศน์ (themes/concepts) และการยืนยันเพื่อการสร้างทฤษฎี (assertions/theory) ซึ่ง Saldana [32] ในสังเคราะห์เป็นแบบจำลองไว้ดัง แสดงใน ภาพที่ 3 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 3 ส่วนประกอบสำคัญของการวิเคราะห์เนื้อหา
ที่มา: Saldana [32]

จากภาพที่ 3 จะเห็นว่าการวิเคราะห์เนื้อหาที่นำเสนอไว้เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิม (conventional content analysis) โดยเริ่มต้นจากการกำหนดรหัส (code) และหรือรหัสย่อย (subcode) จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่มหรือข้อมูลอื่น ๆ แล้วนำมาทำเป็นเอกสารเพื่อการวิเคราะห์เนื้อหา (transcript) และจัดทำเป็นเอกสารเพื่อการวิเคราะห์ (text document) นำไปดำเนินการในส่วนที่สองคือการจัดหมวดหมู่ของรหัสที่มีความเชื่อมโยงหรือเป็นแบบแผนเดียวกัน (categories) และหรือหมวดหมู่ย่อย (subcategory) แล้วนำไปดำเนินการในส่วนที่สามคือการกำหนดแก่นสารที่มีลักษณะเป็นมโนทัศน์ (themes/concepts) ต่อจากนั้นนำไปทำการยืนยันเพื่อสร้างทฤษฎี (assertions/theory) อันเป็นผลของการวิเคราะห์เนื้อหาซึ่งเป็นผลของการวิจัย การวิเคราะห์เนื้อหาจึงมีส่วนคล้ายคลึงกันกับการวิเคราะห์แก่นสารคือมีการกำหนดรหัสเพื่อนำไปสร้างแก่นสารแล้วนำไปสู่การสร้างทฤษฎีหรือแบบจำลอง ส่วนความแตกต่างกันนั้นอยู่ที่ว่าการวิเคราะห์แก่นสารนั้นมีส่วนประกอบที่สำคัญมากกว่าการวิเคราะห์เนื้อหา เช่น การกำหนดข้อความที่ใช้อ้างอิง แล้วนำไปกำหนดคำสำคัญก่อนที่จะนำไปกำหนดรหัส เป็นต้น

2. กระบวนการและขั้นตอนการวิเคราะห์แก่นสาร จากการศึกษาของ Braun & Clarke [16] พบว่าได้นำเสนอขั้นตอนการวิเคราะห์แก่นสารโดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็นหกระยะคือ (1) การทำความคุ้นเคยกับข้อมูล (familiarizing yourself with your data) (2) การกำหนดรหัสเริ่มต้น (generate initial codes) (3) การค้นหาแก่นสาร (searching for themes) จัดหมวดหมู่รหัสเป็นแก่นสารของข้อมูลที่เป็นไปได้ (4) การทบทวนแก่นสาร (reviewing themes) (5) การให้คำจำกัดความ และตั้งชื่อแก่นสาร (defining and naming themes) และ (6) การจัดทำรายงาน (producing the report) อย่างไรก็ตามจากการทบทวนวรรณกรรมเพิ่มเติม [20; 21; 12; 22; 23; 24; 25; 26; 27; 28] คณะผู้ศึกษาเห็นว่ากระบวนการและขั้นตอนการวิเคราะห์แก่นสารซึ่งนำเสนอโดย Naeem, Ozuem, Howell & Ranfagni [28] มีความกระชับและชัดเจนมากที่สุด มีความง่ายต่อการทำความเข้าใจและการนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ คณะผู้ศึกษาจึงใช้แนวทางนี้เป็นแนวทางในการศึกษาโดยนำเสนอแสดงในภาพที่ 4 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4 กระบวนการและขั้นตอนการวิเคราะห์แก่นสาร
ที่มา: Naeem, Ozuem, Howell, and Ranfagni [28]

จากภาพที่ 4 สามารถอธิบายรายละเอียดโดยสังเขปได้ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง: การกำหนดข้อความอ้างอิง (statements/quotations) มาจากข้อความหรือคำพูดของผู้ให้ข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่ม หรือข้อมูลแบบอื่น (transcripts) ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยผู้วิเคราะห์ข้อมูลเริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจและทำความเข้าใจในข้อมูลโดยทำการศึกษารายละเอียดของเอกสารที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยละเอียด โดยอ่านข้อมูลหลายรอบเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาสาระสำคัญของข้อมูลที่ทำกรวิเคราะห์ เมื่อได้ศึกษาทำความเข้าใจสาระสำคัญแล้วนักวิจัยทำการสกัดเอาคำหรือข้อความที่ปรากฏในเอกสารการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นคำพูดหรือคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลออกมาเป็นวลีหรือประโยคสั้น ๆ ที่เรียกว่าข้อความการอ้างอิง (statements/quotations) (สามารถดูตัวอย่างได้ในภาพที่ 2) และในลำดับต่อไปนักวิจัยใช้ข้อความการอ้างอิงนี้ไปดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง: คือการกำหนดคำสำคัญ (keywords) ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยนำเอาข้อความการอ้างอิงที่ได้จัดทำขึ้นในขั้นตอนที่หนึ่งมากำหนดคำสำคัญเพื่อใช้เป็นฐานในการดำเนินการ (สามารถดูตัวอย่างได้ในภาพที่ 2)

ขั้นตอนที่สาม: การกำหนดรหัส (codes) ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยนำเอาคำสำคัญที่กำหนดขึ้นในขั้นตอนที่สองมาทำการกำหนดเป็นรหัส โดยกำหนดเป็น คำหรือวลีหรือข้อความสั้น ๆ ที่ใช้แทนความหมายของเนื้อหาของข้อมูลที่ทำกรวิเคราะห์ เพื่อใช้เป็นฐานในการดำเนินการขั้นตอนต่อไป (สามารถดูตัวอย่างได้ในภาพที่ 2)

ขั้นตอนที่สี่: การระบุหรือการกำหนดแก่นสาร (themes) ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยนำเอารหัสที่ได้จัดทำขึ้นในขั้นตอนที่สามมาจัดหมวดหมู่เข้าด้วยกันโดยพิจารณาถึงความเชื่อมโยงและแบบแผนของรหัส ที่ไปในทิศทาง

เดียวกันถือเป็นแก่นสารของข้อมูลทำการวิเคราะห์ เพื่อนำไปทำการตีความและสร้างมโนทัศน์ในขั้นตอนต่อไป (สามารถดูตัวอย่างได้ในภาพที่ 2)

ขั้นตอนที่ห้า: การตีความหมายและการสร้างมโนทัศน์ (interpretation and conceptualization) ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยนำเอาแก่นสารที่ได้จัดทำขึ้นในขั้นตอนที่สี่มาพิจารณาในรายละเอียดอย่างลึกซึ้งเพื่อตีความหมายและสร้างมโนทัศน์ขึ้นเพื่อนำไป ดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่หก: การสร้างกรอบมโนทัศน์ (conceptual framework development) ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยนำเอาแก่นสารที่สร้างขึ้นจากการตีความแก่นสารของข้อมูลมาทำการพัฒนาเป็นแบบจำลองหรือกรอบแนวคิดอันเป็นผลของการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งเป็นผลการวิจัยของการวิจัยโครงการนี้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยรวมทั้งการดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อทดสอบและยืนยันแนวคิดหรือทฤษฎีที่สร้างขึ้นมาจากการวิจัยโครงการนี้เพื่อนำไปใช้ในทางปฏิบัติตัดสินใจดำเนินการต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์การวิจัยต่อไป

3. ปัญหาความท้าทายและข้อควรคำนึงในการวิเคราะห์แก่นสาร จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า การวิเคราะห์แก่นสารกับการวิเคราะห์เนื้อหาโดยเฉพาอย่างยิ่งการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิมมีความคล้ายคลึงกันทั้งในส่วนประกอบและกระบวนการดำเนินการ ในขณะเดียวกันก็มีความแตกต่างกันทั้งในส่วนประกอบและกระบวนการดำเนินการเช่นเดียวกัน [28; 32] ดังนั้น ในการวิเคราะห์แก่นสารนักวิจัยควรตระหนักถึงปัญหาความท้าทายต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) การเลือกใช้การวิเคราะห์แก่นสาร เนื่องจากการวิเคราะห์แก่นสารกับการวิเคราะห์เนื้อหาเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพเช่นเดียวกัน แต่มีคุณลักษณะจำเพาะของตนเองที่ไม่เหมือนกันและไม่สามารถใช้แทนกันหรือใช้ร่วมกันได้ ดังนั้น ในการดำเนินการวิเคราะห์แก่นสารนักวิจัยจึงจำเป็นต้องตระหนักถึงความแตกต่างนี้อยู่เสมอ และต้องตัดสินใจเลือกใช้อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนอันจะนำไปสู่ความเสียหายต่อความเชื่อถือได้หรือคุณภาพของผลการวิจัย [22]

2) การปฏิบัติตามข้อกำหนดของกระบวนการวิเคราะห์แก่นสาร เนื่องจากการวิเคราะห์แก่นสารมีกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินการเป็นการจำเพาะของตนเองซึ่งมีความแตกต่างจากกระบวนการและขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหา ดังนั้นนักวิจัยจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในกระบวนการขั้นตอนการวิเคราะห์แก่นสารอย่างถูกต้องและครบถ้วนเพื่อคุณภาพและความเชื่อถือได้ของผลการวิจัย [19; 28]

3) การเก็บข้อมูลกับการวิเคราะห์ข้อมูล ความสับสนประการหนึ่งที่มีเกิดขึ้นกับนักวิจัยใหม่หรือนักวิจัยที่ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์จากเดิมมาเป็นนักวิจัยเชิงคุณภาพคือการใช้วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยตามแนวทางของการวิจัยเชิงปริมาณ กล่าวคือต้องทำการเก็บข้อมูลให้เสร็จสิ้นครบถ้วนเสียก่อนแล้วจึงเริ่มทำการวิเคราะห์ข้อมูล แต่ในทางตรงกันข้ามการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นจะต้องทำควบคู่กันไปในเวลาเดียวกันคือเก็บข้อมูลไปวิเคราะห์ไป ตามกระบวนการขั้นตอนของการวิเคราะห์จนพบว่าข้อมูลอิ่มตัว นักวิจัยจึงจะยุติการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลได้ [37; 16]

4) การสร้างความเชื่อถือได้ของการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์แก่นสาร ปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่มีจะเกิดขึ้นกับนักวิจัยใหม่หรือนักวิจัยที่ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์จากเดิมมาเป็นนักวิจัยเชิงคุณภาพคือการติดอยู่กับความเชื่อพื้นฐานตามกระบวนการทัศน์เดิมคือกระบวนการทัศน์แบบปฏิฐานนิยมซึ่งมุ่งเน้นการพิสูจน์การยืนยันโดยอาศัยตัวเลขหรือสถิติเพื่อทดสอบหรือยืนยัน อันเป็นความแตกต่างที่สำคัญอย่างหนึ่งระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ในการสร้างความเชื่อถือได้ของการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น มีหลากหลายวิธีที่ไม่ได้ใช้ตัวเลขหรือสถิติในการดำเนินการแต่อย่างใด ในส่วนของการวิเคราะห์แก่นสารนั้น

นักวิจัยสามารถปฏิบัติตามแนวทาง 15 ประการที่นำเสนอโดย Braun & Clarke [16] ได้ นอกจากนี้ยังสามารถนำวิธีการสร้างความเชื่อถือได้ของการวิจัยเชิงคุณภาพแบบต่างๆ มาใช้กับการวิเคราะห์แก่นสารได้อีกหลายประการ เช่น การปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนการวิเคราะห์แก่นสารอย่างถูกต้องและครบถ้วน และการอธิบายเชิงลึก (thick description) รวมทั้งการจัดระบบตรวจสอบโครงการวิจัยเชิงคุณภาพ (audit trail) [35] เป็นต้น

5) การปฏิบัติตามข้อกำหนดทางจริยธรรมการวิจัยในการวิเคราะห์แก่นสาร การวิเคราะห์แก่นสารเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากข้อมูลที่ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยโดยอาศัยกระบวนการทัศน์สร้างสรรค์นิยม (constructivism) ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตรงกันข้ามกับกระบวนการทัศน์ปฏิฐานนิยม (positivism) ที่มุ่งเน้นการพิสูจน์และการยืนยันให้เห็นอย่างเด่นชัดซึ่งนักวิจัยใหม่หรือนักวิจัยโดยทั่วไปมักจะยึดติดอยู่กับกระบวนการทัศน์แบบนี้จึงมีความเชื่อว่าจะต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงจึงมักจะนำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลรวมทั้งข้อมูลที่เป็นความลับของผู้ให้ข้อมูลและเปิดเผยตัวตนของผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งชื่อนามสกุล ตำแหน่ง สถานที่ทำงาน ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์รวมทั้งอีเมล นอกจากนี้ ยังมีการนำภาพถ่ายของผู้ให้ข้อมูลมาลงไว้ในรายงานการวิจัยหรือบทความวิจัยเพื่อเป็นการยืนยัน รวมทั้งภาพถ่ายของนักวิจัยในขณะที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลมาแสดงไว้ในรายงานการวิจัยหรือในบทความการวิจัยอย่างชัดแจ้ง อันเป็นการละเมิดจริยธรรมการวิจัยอย่างร้ายแรงทั้งในด้านของ การปกป้องคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล (privacy) การปกปิดข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลไว้เป็นความลับ (confidentiality) รวมทั้งการไม่เปิดเผยตัวตนของผู้ให้ข้อมูล (anonymity) นักวิจัยจึงจำเป็นต้องตระหนักถึงประเด็นจริยธรรมการวิจัยดังกล่าวนี้และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด [38; 39; 40; 41]

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาครั้งนี้สรุปได้ว่าการวิเคราะห์แก่นสารเป็นการศึกษาและทำความเข้าใจในสาระสำคัญของข้อมูล เพื่อนำเสนอแก่นสารของข้อมูลเชิงคุณภาพตามกระบวนการขั้นตอนของการวิเคราะห์แก่นสาร ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดข้อความการอ้างอิง การกำหนดคำสำคัญจากข้อความการอ้างอิง การกำหนดรหัสจากคำสำคัญ การกำหนดแก่นสารจากรหัส การตีความหมายและสร้างมโนทัศน์ และการพัฒนากรอบแนวคิดหรือกรอบมโนทัศน์ ซึ่งเป็นผลของการวิเคราะห์ข้อมูลอันเป็นผลของการวิจัย การวิเคราะห์แก่นสารมีความคล้ายคลึงกับการวิเคราะห์เนื้อหาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิมซึ่งมีส่วนที่คล้ายคลึงกันคือ ส่วนของการกำหนดรหัส การกำหนดแก่นสารของเนื้อหาและ การยืนยันเพื่อการสร้างทฤษฎี ในขณะที่เดียวกันก็มีข้อแตกต่างกันกล่าวคือในส่วนของการวิเคราะห์แก่นสารนั้นจะประกอบไปด้วยขั้นตอนการวิเคราะห์หกลขั้นตอนสำคัญ ในขณะที่การวิเคราะห์เนื้อหามีกระบวนการขั้นตอนที่สำคัญสี่ขั้นตอน กล่าวคือ การกำหนดรหัส การกำหนดหมวดหมู่ของรหัส การกำหนดแก่นสารและ การยืนยันเพื่อสร้างทฤษฎี ในการวิเคราะห์แก่นสารนักวิจัยควรคำนึงถึงปัญหาและความท้าทายในประการต่าง ๆ ประกอบด้วย การตระหนักถึงความแตกต่างของการวิเคราะห์แก่นสารกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพรูปแบบอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิมซึ่งมีความแตกต่างกันในสาระสำคัญและไม่สามารถใช้แทนกันได้ นักวิจัยจึงจำเป็นต้องเลือกใช้อย่างใดอย่างหนึ่งและไม่นำมาปะปนกันอันจะนำไปสู่ปัญหาด้านคุณภาพและความเชื่อถือได้ของผลการวิจัย นอกจากนี้ นักวิจัยยังจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของกระบวนการและขั้นตอนการวิเคราะห์แก่นสารทั้งหกประการอย่างครบถ้วนอีกด้วย รวมทั้งต้องทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปในเวลาเดียวกันกับการเก็บข้อมูลจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัวจึงจะยุติการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลได้ ทั้งนี้เพื่อผล

ของคุณภาพและความเชื่อถือได้ของผลการวิจัย ในขณะที่เดียวกันก็ต้องกำหนดมาตรการในการสร้างความเชื่อถือได้ของการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติมอีกหลายด้าน เช่น การตรวจสอบข้อมูลโดยผู้ให้ข้อมูล การอธิบายเชิงลึกและการจัดระบบการตรวจสอบโครงการวิจัย เป็นต้น ปัญหาความท้าทายที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ปัญหาการละเมิดจริยธรรมการวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของการปกป้องคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล การปกปิดข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลไว้เป็นความลับและการไม่เปิดเผยตัวตนของผู้ให้ข้อมูลด้วยประการทั้งปวงเนื่องจากการกระทำดังกล่าวนอกจากจะเป็นการละเมิดจริยธรรมการวิจัยอย่างร้ายแรงแล้วยังอาจก่อให้เกิดปัญหาและอันตรายต่อทั้งชีวิตร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สินของผู้ให้ข้อมูลและผู้เกี่ยวข้องได้ นักวิจัยจึงจำเป็นต้องตระหนักถึงการปฏิบัติตามมาตรการทางจริยธรรมการวิจัยอย่างเคร่งครัด

ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาครั้งนี้คณะผู้ศึกษาเห็นว่าการวิเคราะห์แก่นสารกับการวิเคราะห์เนื้อหาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิมมีความคล้ายคลึงกันจำนวนหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันก็มีความแตกต่างกันอีกจำนวนหนึ่ง จึงมักเกิดความสับสนและนำมาใช้ปะปนกันอันอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อคุณภาพและความเชื่อถือได้ของผลการวิจัย คณะผู้ศึกษาจึงได้นำเอาคุณลักษณะที่สำคัญซึ่งเป็นส่วนที่คล้ายคลึงกันและส่วนที่แตกต่างกันของการวิเคราะห์แก่นสารกับการวิเคราะห์เนื้อหา มาสังเคราะห์ให้เห็นอย่างชัดเจนในมิติต่าง ๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ที่นักวิจัยใหม่และนักวิจัยที่ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากเดิมมาเป็นนักวิจัยเชิงคุณภาพสามารถนำไปใช้ได้ ดังแสดงในตารางที่ 1 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 คุณลักษณะสำคัญของการวิเคราะห์แก่นสารเปรียบเทียบกับวิเคราะห์เนื้อหา

มิติเปรียบเทียบ	คำอธิบาย
1. จุดเริ่มต้น	การวิเคราะห์แก่นสารกับการวิเคราะห์เนื้อหาแม้ว่าจะต้องทำการศึกษาเอกสารข้อมูล ที่นำมาทำการวิเคราะห์อย่างละเอียดหลายรอบเช่นเดียวกันก็ตาม แต่มีจุดเริ่มต้นของ ขั้นตอนการวิเคราะห์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การวิเคราะห์แก่นสารจะเริ่มต้นด้วยการ กำหนดข้อความการอ้างอิง (statements/quotations) เป็นขั้นตอนแรก ส่วนการ วิเคราะห์เนื้อหานั้นเริ่มต้นด้วยการกำหนดรหัสเป็นขั้นตอนแรก
2. จุดสิ้นสุด	แม้จะมีจุดเริ่มต้นของขั้นตอนที่แตกต่างกันแต่ผลสุดท้ายหรือจุดสิ้นสุดของการ วิเคราะห์แก่นสารกับการวิเคราะห์เนื้อหานั้นคล้ายคลึงกันคือจบลงด้วยการสร้าง แบบจำลองหรือกรอบแนวคิดจากข้อมูลที่ได้ทำการวิเคราะห์หรือสร้างทฤษฎีจาก ข้อมูลที่ได้ทำการวิเคราะห์
3. กระบวนการและ ขั้นตอนการวิเคราะห์	การวิเคราะห์แก่นสารกับการวิเคราะห์เนื้อหาแม้จะมีบางส่วนของกระบวนการที่ คล้ายคลึงกันแต่มีขั้นตอนที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การวิเคราะห์แก่นสารจะประกอบไป ด้วยขั้นตอนหกขั้นตอนคือ การกำหนดข้อความการอ้างอิง การกำหนดคำสำคัญ การ กำหนดรหัส การกำหนดแก่นสาร การตีความหมายและสร้างมโนทัศน์ และการพัฒนา กรอบมโนทัศน์หรือทฤษฎี ส่วนการวิเคราะห์เนื้อหานั้นจะมีขั้นตอนสี่ขั้นตอนคือ การ กำหนดรหัส การกำหนดกลุ่มรหัส การกำหนดแก่นสารหรือมโนทัศน์ และการยืนยัน การสร้างทฤษฎี

ตารางที่ 1 (ต่อ)

มิติเปรียบเทียบ	คำอธิบาย
4. การนำไปใช้งาน	การวิเคราะห์แก่นสารเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพที่สามารถนำไปใช้ได้โดยทั่วไปยกเว้นในกรณีที่นักวิจัยเลือกใช้ยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพมีข้อกำหนดจำเพาะที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพแบบนั้น ๆ เช่น ในกรณีที่นักวิจัยเลือกใช้ยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพแบบการศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีจากข้อมูล หรือ แบบการศึกษาปรากฏการณ์ ซึ่งในยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพเหล่านี้จะมีเงื่อนไขจำเพาะที่นักวิจัยจะต้องปฏิบัติตามอย่างชัดเจนที่ไม่สามารถละเลยได้ นักวิจัยจะต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลตามที่กำหนดไว้เท่านั้นและจะไม่สามารถใช้การวิเคราะห์แก่นสารแทนได้ เพราะจะมีผลต่อคุณภาพและความเชื่อถือได้ของผลการวิจัย
5. การสร้างความเชื่อถือได้ของงานวิจัยเชิงคุณภาพ	เพื่อประโยชน์แห่งคุณภาพหรือความเชื่อถือได้ของผลการวิจัยนักวิจัยต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนในการวิเคราะห์แก่นสารอย่างครบถ้วนไม่และนำไปใช้ร่วมกับการวิเคราะห์เนื้อหาหรือการวิเคราะห์รูปแบบอื่นนอกจากนี้นักวิจัยควรใช้มาตรการในการสร้างความเชื่อถือได้ของงานวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการต่าง ๆ เพิ่มเติม จากวิธีการจำเพาะของการวิเคราะห์แก่นสาร เช่น การ ตรวจสอบข้อมูลโดยผู้ให้ข้อมูล (member check) การอธิบายเชิงลึก (thick description) และการจัดระบบการตรวจสอบโครงการวิจัย (audit trail) เป็นต้น
6. การปฏิบัติตามข้อกำหนดทางจริยธรรมการวิจัยเชิงคุณภาพ	ในการวิเคราะห์แก่นสาร นักวิจัยจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดทางจริยธรรมในการวิจัยเชิงคุณภาพอย่างเคร่งครัด ซึ่งรวมทั้งในประเด็นของการปกป้องคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล (privacy) การปกปิดผู้ให้ข้อมูลไว้เป็นความลับ (confidentiality) และการไม่เปิดเผยตัวตนของผู้ให้ข้อมูล (anonymity) ด้วยประการทั้งปวง ทั้งนี้หากมีความจำเป็นต้องตรวจสอบให้ทำการตรวจสอบจากระบบการตรวจสอบโครงการวิจัยเชิงคุณภาพ (audit trail) โดยผู้มีอำนาจตามเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้

ที่มา: คณะผู้ศึกษา (2567)

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา นักวิจัยที่ใช้การวิเคราะห์แก่นสารควรตระหนักถึงความแตกต่างของการวิเคราะห์แก่นสารกับการวิเคราะห์เชิงคุณภาพรูปแบบอื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิมซึ่งมีบางส่วนในกระบวนการวิเคราะห์คล้ายกับกระบวนการและขั้นตอนในการวิเคราะห์แก่นสารจึงมักก่อให้เกิดความสับสนของนักวิจัยใหม่และนักวิจัยที่ปรับเปลี่ยนกระบวนการที่ตนมาเป็นนักวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อประโยชน์ทางด้านคุณภาพและความเชื่อถือได้ของผลการวิจัย นักวิจัยจำเป็นต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนการวิเคราะห์แก่นสารอย่างครบถ้วนโดยตระหนักถึงความแตกต่างของการวิเคราะห์แก่นสารกับการวิเคราะห์เชิงคุณภาพรูปแบบอื่นอยู่เสมอในการดำเนินการวิเคราะห์แก่นสารในโครงการวิจัยของตน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาในโอกาสต่อไป เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่หลากหลายแตกต่างกันออกไปในหลายกรณีมีรูปแบบของการวิเคราะห์ที่มีคุณลักษณะจำเพาะที่ใช้กับยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเท่านั้น และไม่สามารถนำการวิเคราะห์แบบอื่นมาใช้

แทนได้ เช่น การวิจัยเชิงคุณภาพยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีจากข้อมูลและการวิจัยเชิงคุณภาพยุทธศาสตร์การศึกษาปรากฏการณ์ เป็นต้น แม้ว่าการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพรูปแบบนั้นจะใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นหลัก แต่การวิเคราะห์เนื้อหาก็มีหลายรูปแบบ เช่น การวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิม (conventional content analysis) การวิเคราะห์เนื้อหาแบบกำหนดทิศทางล่วงหน้า (directed content analysis) และการวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความ (summative content analysis) และรูปแบบที่มักจะมีคำถามเป็นอยู่อย่างมากที่สุดคือการวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความ ซึ่งมักเกิดความเข้าใจว่าเป็นการสรุปใจความของเนื้อหาจึงมักใช้วิธีการวิเคราะห์ที่ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดของการวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความซึ่งนำไปสู่ความเสียหายต่อคุณภาพหรือความเชื่อถือได้ของผลการวิจัย ดังนั้น คณะผู้ศึกษาจึงเสนอให้ทำการศึกษาและตีพิมพ์เผยแพร่ในประเด็นการวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความในโอกาสต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- [1] Chun Tie, Y., Birks, M., & Francis, K. (2019). Grounded theory research: A design framework for novice researchers. *SAGE open medicine*, 7, 2050312118822927.
- [2] นิธรา มีจันทร์, อรุณี อิมสมบุรณ์, จิตติมา มโนนัยบาร์ทเล็ทท์ และ กฤษชัย อนรรฆมณี. (2565). มุมมองของบุคลากรสุขภาพต่อการเกิดพลัดตกหกล้มของผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล การศึกษาเชิงคุณภาพ ณาการสมเด็จพะเทพรัตน โรงพยาบาลสรามาธิบตี. *วารสาร Mahidol R2R e-Journal*, 9(3), 51-65.
- [3] Dhillon, P. (2022). How to write a good scientific review article. *The FEBS Journal*, 289(13), 3592-3602.
- [4] Green, B. N., Johnson, C. D., & Adams, A. (2006). Writing narrative literature reviews for peer-reviewed journals: secrets of the trade. *Journal of chiropractic medicine*, 5(3), 101-117.
- [5] Ferrari, R. (2015). Writing narrative style literature reviews. *Medical writing*, 24(4), 230-235.
- [6] Huelin, R., Iheanacho, I., Payne, K., & Sandman, K. (2015). What's in a name? Systematic and non-systematic literature reviews, and why the distinction matters. *The evidence*, 34-37.
- [7] Rahman, A., Zulkifle, M., Aslam, M., & Khan, M. R. (2019). Components of Writing a Review Article. *Journal of Integrated Community Health (ISSN 2319-9113)*, 8(1), 8-12.
- [8] จำเนียร จวงตระกูล, นพพงศ์ เกิดเงิน, ตระกูล จิตวัฒนากร, และภาวิฑ์ ครูช. (2566). แนวทางการเขียนบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการสำหรับนักวิชาการใหม่. *วารสารวิชาการการตลาดและการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*, 10(1), 1-19.
- [9] จำเนียร จวงตระกูล, ศิวะพร ภูพันธ์, อุทัย อันพิมพ์ และอารี ผสานสินธุวงศ์. (2566). การใช้การวิจัยเชิงคุณภาพยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีจากข้อมูลในงานรัฐประศาสนศาสตร์: การทบทวนวรรณกรรมแบบไม่ใช้ระบบ. *PAAT Journal*, 5(10), 7-34.
- [10] จำเนียร จวงตระกูล, กล้าหาญ ณ น่าน และ พ.ต.อ.อรุณพล ศิริลัทธยากร. (2566). การนำการวิจัยแบบการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบไปใช้ในการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ในประเทศไทย. *PAAT Journal*, 5(9), 1-23.

- [11] Kitchenham, B., Brereton, O. P., Budgen, D., Turner, M., Bailey, J., & Linkman, S. (2009). Systematic literature reviews in software engineering—a systematic literature review. *Information and software technology*, 51(1), 7-15.
- [12] Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of business research*, 104, 333-339.
- [13] Xiao, Y., & Watson, M. (2019). Guidance on conducting a systematic literature review. *Journal of planning education and research*, 39(1), 93-112.
- [14] Mengist, W., Soromessa, T., & Legese, G. (2020). Method for conducting systematic literature review and meta-analysis for environmental science research. *MethodsX*, 7, 100777.
- [15] Creswell, J. W. (2009). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (3 ed.). Los Angeles: SAGE.
- [16] Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- [17] Joffe, H. (2012). A Guide for Students and Practitioners. *Qualitative Research Methods in Mental Health and Psychotherapy*, 209-223.
- [18] Vaismoradi, M., Jones, J., Turunen, H. & Snelgrove, S. (2016). Theme development in qualitative content analysis and thematic analysis. *Journal of Nursing Education and Practice*, 6(5): 100-110.
- [19] Maguire, M., & Delahunt, B. (2017). Doing a thematic analysis: A practical, step-by-step guide for learning and teaching scholars. *All Ireland journal of higher education*, 9(3).
- [20] Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E., & Moules, N. J. (2017). Thematic analysis: Striving to meet the trustworthiness criteria. *International journal of qualitative methods*, 16(1), 1609406917733847.
- [21] Braun, V., & Clarke, V. (2012). *Thematic analysis*. American Psychological Association.
- [22] Vaismoradi, M., & Snelgrove, S. (2019). *Theme in qualitative content analysis and thematic analysis*. Retrieved March 25, 2024, from <https://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/3376/4470>:
- [23] Dawadi, S. (2021). Thematic analysis approach: A step by step guide for ELT research practitioners. *Journal of NELTA*, 25(1-2), 62-71.
- [24] Lochmiller, C. R. (2021). Conducting thematic analysis with qualitative data. *The Qualitative Report*, 26(6), 2029-2044.
- [25] Byrne, D. (2022). A worked example of Braun and Clarke’s approach to reflexive thematic analysis. *Quality & quantity*, 56(3), 1391-1412.
- [26] Braun, V., & Clarke, V. (2023). Toward good practice in thematic analysis: Avoiding common problems and being a knowing researcher. *International journal of transgender health*, 24(1), 1-6.

- [27] Fuchs, K. (2023). A Systematic Guide for Conducting Thematic Analysis in Qualitative Tourism Research. *Journal of Environmental Management and Tourism (JEMT)*, 14(6 (70)), 2696-2703.
- [28] Naeem, M., Ozuem, W., Howell, K., & Ranfagni, S. (2023). A step-by-step process of thematic analysis to develop a conceptual model in qualitative research. *International Journal of Qualitative Methods*, 22, 16094069231205789
- [29] Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative health research*, 15(9), 1277-1288.
- [30] Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of advanced nursing*, 62(1), 107-115.
- [31] Rapport, F. (2010). Summative analysis: A qualitative method for social science and health research. *International Journal of Qualitative Methods*, 9(3), 270-290.
- [32] Saldana, J. (2013). *The Coding Manual for Qualitative Researchers* (2nd ed.). London: Sage.
- [33] Kibiswa, N. K. (2019). Directed qualitative content analysis (DQICA): A tool for conflict analysis. *The Qualitative Report*, 24(8), 2059-2079.
- [34] Kleinheksel, A. J., Rockich-Winston, N., Tawfik, H., & Wyatt, T. R. (2020). Demystifying content analysis. *American journal of pharmaceutical education*, 84(1), 7113.
- [35] Shava, G. N., Hleza, S., Tlou, F., Shonhiwa, S., & Mathonsi, E. (2021). Qualitative content analysis, utility, usability and processes in educational research. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, 5(7), 553-558.
- [36] Rink, L. C., Oyesanya, T. O., Adair, K. C., Humphreys, J. C., Silva, S. G., & Sexton, J. B. (2023). Stressors among healthcare workers: a summative content analysis. *Global qualitative nursing research*, 10, 23333936231161127.
- [37] Maykut, P., & Morehouse, R. (1994). *Beginning Qualitative Research: A Philosophic and Practical Guide*. London: The Palmers Press.
- [38] Kaiser, K. (2009). Protecting respondent confidentiality in qualitative research. *Qualitative health research*, 19(11), 1632-1641.
- [39] Nagai, H., Nakazawa, E., & Akabayashi, A. (2022). The creation of the Belmont Report and its effect on ethical principles: a historical study. *Monash bioethics review*, 40(2), 157-170.
- [40] Kang, E., & Hwang, H. J. (2023). The Importance of Anonymity and Confidentiality for Conducting Survey Research. *Journal of Research and Publication Ethics*, 4(1), 1-7.
- [41] Hecker, J. & Kalpokas, N. (2024). Confidentiality and privacy in research. Retrieved February 17, 2024, from <https://www.scribbr.com/methodology/research-ethics/>

การนำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ร่วมโครงการในรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพ: ปัญหาจริยธรรมว่าด้วยการปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ Presenting Participants Personal Data in Qualitative Research Report: Ethical Issues in Protecting Confidentiality of Research Participants

จำเนียร จวงตระกูล¹ คณิดา นรตถรักษา² ปรีชา คำมาดี³ และลัดดาวัลย์ สำราญ⁴
Jamnean Joungrakul¹ Kanida Narattharaksa² Preecha Khammadee³
and Laddawan Someran⁴

¹ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

² โรงเรียนพลเมืองพิษณุโลก

³ วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

¹ Distinguished Professor Dr. Faculty of Liberal Arts, North Bangkok University

² Phitsanulok house of citizen training

³ College of Innovative Management, Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage

⁴ Assistant Professor Dr. Faculty of Business Administration and Information Technology, Rajamangala
University of Technology Suvarnabhumi

First author E-mail: professordrjj@gmail.com¹

Corresponding E-mail: laddawan.s@rmutsb.ac.th²

Received: April 5, 2024; Accepted: December 20, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอแนวทางในการปกป้องคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลจากความเสียหายหรืออันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้มาตรการทางจริยธรรมว่าด้วยการปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ (confidentiality) ในการนำเสนอข้อมูลในการวิจัยหรือรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพ การศึกษาใช้วิธีการทบทวนวรรณกรรมแบบไม่ใช้ระบบ ซึ่งดำเนินการโดยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแล้วสกัดข้อมูลออกมาเพื่อใช้เป็นฐานในการเขียนบทความฉบับนี้ โดยมีขอบเขตของการศึกษาประกอบด้วย (1) บทนำ เพื่อนำเสนอที่มาและความสำคัญของประเด็นที่จะดำเนินการศึกษารวมทั้งวัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษา (2) การทบทวนวรรณกรรมประกอบด้วย คุณลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพ แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัย หลักการจริยธรรมการวิจัย ประเด็นจริยธรรมว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการจากความเสี่ยงหรืออันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการวิจัยโดยการปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการไว้เป็นความลับ มาตรการทางจริยธรรมที่ใช้เพื่อปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยการปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการไว้เป็นความลับ (3) สรุปผลการศึกษา (4) ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาและ (5) ข้อเสนอแนะจากการศึกษา ผลการศึกษาพบว่าประเด็นจริยธรรมว่าด้วยการปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยในการวิจัยและรายงานการวิจัยยังมีการตีพิมพ์เผยแพร่ในชุมชน

วิจัยไทยไม่มากนัก และในรายงานการวิจัยบางโครงการ นักวิจัยได้นำเสนอข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย รวมทั้งข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยและนำเสนอภาพถ่ายของนักวิจัยที่สัมภาษณ์ ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย และภาพกิจกรรมอื่น ๆ ของโครงการวิจัยที่อาจทำให้ผู้อ่านสามารถระบุตัวตนของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้ลงในบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการที่เผยแพร่ในระบบการอ้างอิงวารสารทางวิชาการของประเทศไทย

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงคุณภาพ; จริยธรรมการวิจัย; มาตรการทางจริยธรรม; ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย; ข้อมูลส่วนบุคคล

Abstract

This academic article aims to present guidelines for applying ethical protocols to protect the confidentiality of research participants in qualitative research to avoid certain risks and harms resulting from providing data to researchers in quantitative research project. A non-systematic literature review was applied in this study and related literature was reviewed and data extraction was performed and utilized as a basis for writing up this academic article. The scope of this study comprised: (1) introduction to introduce the background and significance of the study; (2) literature review comprised the concepts of research ethics, principles of research ethics, confidentiality as a component of research ethics principles; ethical protocols as measure to protect confidentiality of research participants, (3) conclusions, (4) new findings from this study and (5) recommendations. It was found that confidentiality as one of the concepts of research ethics and ethical protocols related to confidentiality as a measure to protect research participants from certain potential risks and harms resulting from providing data to researchers have not been widely studied and publicized. Some researchers presented personal data of participants and photographs of a researcher interviewing a participant in a research article published in Thai journals in the Thai Journal Citation Index (TCI).

Keywords: Qualitative Research; Research Ethics; Ethical Protocol; Research Participants; Personal Data

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของประเด็นที่จะศึกษา การดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นงานที่จะต้องเข้าถึงบุคคลกลุ่มเป้าหมายและสถานที่วิจัยอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบโครงการนักวิจัยจำเป็นต้องมีความรู้จัก คั่นเคย เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือไว้วางใจของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลจึงจะได้ข้อมูลที่มีคุณภาพเชื่อถือได้ การที่จะสร้างความเชื่อมั่นเชื่อถือและความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลนั้นไม่เพียงแต่สร้างความคุ้นเคยเท่านั้นยังต้องมีหลักประกันความเสี่ยงภัยต่ออันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการวิจัยและการให้ข้อมูลแก่นักวิจัย อันเป็นประเด็นทางด้านจริยธรรมซึ่งนักวิจัยจะต้องยึดถือและปฏิบัติกล่าวคือประเด็นจริยธรรมว่าด้วยการปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ (confidently) โดยใช้มาตรการต่าง ๆ ในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจัดทำรายงานการวิจัยสำเร็จเสร็จสิ้นและปิดโครงการวิจัย จากการทบทวนวรรณกรรมเบื้องต้นพบว่าประเด็นจริยธรรมนี้ยังไม่ได้

มีการศึกษาและตีพิมพ์เผยแพร่ในชุมชนวิจัยของไทยมากนักและพบว่าในรายงานการวิจัยและบทความวิจัยที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการที่อยู่ในระบบการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index: TCi) มีการนำเสนอข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยรวมทั้งข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยและภาพนักวิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้ร่วมโครงการวิจัยและภาพกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการวิจัยที่อาจทำให้ผู้อ่านหรือผู้ใช้งานวิจัยสามารถระบุตัวตนของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้อันนำมาซึ่งอันตรายต่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้ในบทความวิจัยที่ตีพิมพ์เผยแพร่ คณะผู้ศึกษาจึงเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาและเผยแพร่แนวคิดและแนวทางปฏิบัติตามจริยธรรมการวิจัยในประเด็นนี้ให้กว้างขวางมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัยและแนวทางการปฏิบัติตามจริยธรรมการวิจัยโดยเน้นที่ประเด็นจริยธรรมการวิจัยว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยการปกปิดผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับเพื่อปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยจากภัยอันตรายและความเสี่ยงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการเปิดเผยหรือนำเสนอหรือรายงานข้อมูลส่วนบุคคลในการดำเนินการวิจัยหรือในรายงานการวิจัย หรือการไม่ปฏิบัติตามจริยธรรมการวิจัย

วิธีการดำเนินการศึกษา การศึกษาครั้งนี้เป็นแบบการทบทวนวรรณกรรมที่ไม่ใช้ระบบ (non-systematic literature review) ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาแบบการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบและการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (systematic literature review and meta analysis) การทบทวนวรรณกรรมแบบไม่ใช้ระบบที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ดำเนินการตามแนวทางที่นำเสนอไว้โดย Dhillon [1] และ Geen, et al. [2]; Ferrari [3]; Huelin, et al. [4]; Rahman et al. [5] และตามแนวทางที่นำเสนอโดย จำเนียร จวงตระกูล, นพพงศ์ เกิดเงิน, ตระกูล จิตวัฒนากร, และภาวิศ ครุช [6] ประกอบกับที่ได้ดำเนินการโดย จำเนียร จวงตระกูล, ศิวะพร ภูพันธ์, อุทัย อันพิมพ์ และ อารี ผสานสินธุวงศ์. [7] ส่วนการศึกษาแบบการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบและการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (systematic literature review and meta analysis) นั้นถือว่าเป็นระเบียบวิธีการวิจัยรูปแบบจำเพาะรูปแบบหนึ่ง [8; 9; 10; 11; 12] ซึ่งไม่ได้นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้แต่อย่างใด ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงเป็นการใช้วิธีการศึกษาแบบการทบทวนวรรณกรรมที่ไม่ใช้ระบบซึ่งดำเนินการโดยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อสกัดข้อมูลออกมาใช้เป็นฐานในการเขียนบทความฉบับนี้โดยเป็นบทความประเภทบทความวิชาการ (academic article)

ขอบเขตของการศึกษา ประกอบด้วย บทนำ เพื่อนำเสนอความเป็นมาและความสำคัญของประเด็นที่จะทำการศึกษา การทบทวนวรรณกรรม ประกอบด้วย คุณลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพ แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัย หลักการจริยธรรมการวิจัย ประเด็นจริยธรรมการวิจัยว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยการปกปิดไว้เป็นความลับ มาตรการทางจริยธรรมเพื่อปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยการปกปิดไว้เป็นความลับ สรุปผลการศึกษา ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา และข้อเสนอแนะจากการศึกษา

การทบทวนวรรณกรรม

เพื่อเป็นแนวทางในการทบทวนวรรณกรรมเพื่อนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจที่ใช้เป็นฐานในการเขียนบทความฉบับนี้ คณะผู้ศึกษาได้จัดทำแผนที่วรรณกรรมขึ้นตามแนวทางของ Creswell [13] ดังต่อไปนี้

1) คุณลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยที่ดำเนินการเพื่อค้นหาความจริง (reality) จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ มีขอบเขตตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลจากผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การที่จะได้ข้อมูลเชิงลึกที่ตรงประเด็นครบถ้วนและรอบด้านนั้น นักวิจัยควรจะต้องเป็นผู้ที่มีทักษะและประสบการณ์ที่จำเป็น และเป็นที่ยอมรับของผู้ให้ข้อมูล

ในระดับหนึ่ง จึงจะเกิดความเชื่อถือไว้วางใจระหว่างนักวิจัยกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยผู้ให้ข้อมูล แต่อย่างไรก็ตามหากนักวิจัยกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยมีปฏิสัมพันธ์เป็นพื้นเดิมอยู่แล้ว บางครั้งอาจนำไปสู่ประเด็นปัญหาที่สำคัญคือปัญหาด้านจริยธรรมการวิจัย ซึ่งนักวิจัยเชิงคุณภาพจะต้องให้ความสำคัญและเอาใจใส่โดยการยึดถือและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ นักวิจัยสามารถปฏิบัติตามหลักการจริยธรรมในการดำเนินการโครงการวิจัยเชิงคุณภาพของตนได้ เนื่องจากมุมมองในการดำเนินการในเชิงจริยธรรมที่เป็นกระบวนการทางสังคมที่มีพื้นฐานมาจากทัศนคติ ความเชื่อที่เป็นพลวัต (dynamics) ซึ่งอาจแตกต่างกันในแต่ละวิชาชีพ (disciplinary specialization) นักวิจัยจำเป็นจะต้องตระหนักและเข้าใจถึงคุณลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งมีความแตกต่างจากการวิจัยเชิงปริมาณที่ชุมชนวิจัยไทยและสังคมไทยมีความคุ้นเคยเป็นอย่างดี และการที่จะศึกษาคุณลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพให้เข้าใจอย่างชัดเจนนั้น วิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจดังกล่าวคือวิธีการเปรียบเทียบคุณลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งคณะผู้ศึกษาเห็นว่าการเปรียบเทียบคุณลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณที่น่าเสนอไว้โดย จำเนียร จวงตระกูล [14] มีความกระชับและชัดเจนที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้นจึงได้นำมาเสนอเพื่อใช้เป็นฐานในการศึกษาต่อไป ดังตารางที่ 1 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบกระบวนการดำเนินการวิจัยระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ

ประเด็นเปรียบเทียบ	การวิจัยเชิงปริมาณ	การวิจัยเชิงคุณภาพ
1. การกำหนดหัวข้อเรื่องการวิจัย	ประเด็นที่จะศึกษามุ่งเน้นการพิสูจน์หรือยืนยัน ความจริง	ประเด็นที่จะศึกษามุ่งเน้นการหาความจริงหรืออธิบายความจริง
2. การตั้งคำถามการวิจัย	มุ่งเน้นการพิสูจน์ความจริง	มุ่งเน้นการแสวงหาความจริง
3. การกำหนดกระบวนการทัศนการวิจัย	เน้นที่กระบวนการทัศนปฏิภาณนิยม	เน้นที่กระบวนการทัศนสร้างสรรค์นิยม
4. การกำหนดยุทธศาสตร์การวิจัย	มียุทธศาสตร์หลักสองแบบคือการทดลองกับการสำรวจ	มียุทธศาสตร์หลักให้เลือกใช้หลายแบบ เช่น แบบบรรยาย แบบศึกษาปรากฏการณ์ แบบศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีจากข้อมูล แบบการศึกษาวัฒนธรรมและแบบกรณีศึกษา เป็นต้น
5. การทบทวนวรรณกรรม	กระทำอย่างละเอียดลึกซึ้ง อย่างเพียงพอเพื่อสกัดตัวแปรที่จะนำมาทำการศึกษา	กระทำพอประมาณเพื่อทำความเข้าใจในประเด็นที่จะทำการศึกษากการวิจัยเชิงคุณภาพยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีจากข้อมูลบางประเภทไม่ให้เกิดการทบทวนวรรณกรรมล่วงหน้าเพื่อป้องกันมิให้วรรณกรรมไปครอบงำความคิดของนักวิจัยในการค้นพบทฤษฎี

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบกระบวนการดำเนินการวิจัยระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ
(ต่อ)

ประเด็นเปรียบเทียบ	การวิจัยเชิงปริมาณ	การวิจัยเชิงคุณภาพ
6. การกำหนดตัวแปรที่จะทำการศึกษา	กำหนดตัวแปรที่กระชับอย่างชัดเจนเพื่อนำไปดำเนินการศึกษาต่อไป	ไม่มีการกำหนดตัวแปรเพียงแต่กำหนดประเด็นที่จะใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการศึกษา
7. การกำหนดสมมุติฐานการวิจัย	ส่วนใหญ่จะมีการกำหนดสมมุติฐานไว้ล่วงหน้าเพื่อทำการทดสอบหรือยืนยันแต่ในกรณีที่เป็นการวิจัยแบบการสำรวจทั่วไป (Exploratory) จะไม่มีการกำหนดสมมุติฐาน	ไม่มีการกำหนดสมมุติฐานการวิจัยไว้ล่วงหน้าแต่ในบางกรณีสมมุติฐานจะเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการวิจัยโดยการนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของสมมุติฐานเพื่อใช้ดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณต่อไป
8. การกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย	มีการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยโดยนำตัวแปรและสมมุติฐานมาจัดทำกรอบแนวคิดการวิจัยไว้ล่วงหน้า	ไม่มีการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยไว้ล่วงหน้าแต่อาจกำหนดแนวทางการดำเนินการวิจัยไว้ส่วนกรอบแนวคิดนั้นจะเกิดจากผลการวิจัยซึ่งในการนำเสนอผลการวิจัยนั้นอาจนำเสนอเป็นแบบจำลองหรือกรอบแนวคิดการวิจัย
9. การกำหนดกลุ่มและจำนวนประชากร	มีการกำหนดกลุ่มประชากรและจำนวนประชากรที่จะใช้ในการดำเนินการวิจัยไว้ล่วงหน้าอย่างชัดเจน ยกเว้นกรณีที่ไม่ทราบจำนวนที่แน่นอนของประชากรจะใช้วิธีการจำเพาะในการกำหนดกลุ่มและจำนวนประชากร	มีการกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลไว้กว้าง ๆ แต่ยังไม่สามารถกำหนดจำนวนประชากรได้เนื่องจากใช้ผู้ให้ข้อมูลในจำนวนที่ไม่มากนักและต้องขึ้นอยู่กับความอึดตัวของข้อมูลเป็นสำคัญ
10. การกำหนดจำนวนตัวอย่าง	มีวิธีการกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างหลายวิธีให้เลือกใช้ในการกำหนดจำนวนตัวอย่างไว้ล่วงหน้าอย่างชัดเจน	ไม่สามารถกำหนดจำนวนตัวอย่างที่แน่นอน ชัดเจนได้เนื่องจากจะต้องเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลไปในเวลาเดียวกันจนกระทั่งข้อมูลอึดตัว แต่มีวิธีการกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างไว้เป็นการชั่วคราว (Tentative) โดยเป็นการประมาณการซึ่งส่วนใหญ่จะใช้จากประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญหรือ หรือจากโครงการวิจัยที่คล้ายคลึงกันในอดีตและอาจใช้วิธีคำนวณหาจุดอึดตัวของข้อมูล เพื่อใช้เป็นฐานในการกำหนดจำนวนตัวอย่างไว้เป็นการชั่วคราวได้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบกระบวนการดำเนินการวิจัยระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ
(ต่อ)

ประเด็นเปรียบเทียบ	การวิจัยเชิงปริมาณ	การวิจัยเชิงคุณภาพ
11. การสุ่มตัวอย่าง	มีวิธีการสุ่มตัวอย่างให้เลือกใช้หลายวิธี	เน้นการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงแต่ในบางยุทธศาสตร์มีวิธีการสุ่มตัวอย่างที่ใช้จำเพาะประกอบด้วย เช่น ยุทธศาสตร์การศึกษาปรากฏการณ์จะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ล่วงหน้าประกอบในขณะที่แบบการศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีจากข้อมูลจะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างเชิงทฤษฎี หลังจากใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงในตอนต้น
12. การเก็บรวบรวมข้อมูล	เน้นที่ใช้แบบสอบถามเป็นหลัก โดยเก็บข้อมูลให้ครบถ้วนแล้วจึงนำมาจัดการและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล	มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี เช่น การสังเกต การเก็บรวบรวมเอกสาร พยานหลักฐานต่างๆ การสนทนากลุ่ม เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่จะเน้นที่การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเก็บข้อมูลไปและวิเคราะห์ข้อมูลไปในเวลาเดียวกันจนกระทั่งข้อมูลอิ่มตัวจึงยุติการเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล
13. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	ใช้แบบสอบถามเป็นหลัก	ใช้แบบเก็บรวบรวมข้อมูลหลายแบบ แต่เน้นที่แบบสัมภาษณ์เป็นหลัก
14. การวิเคราะห์ข้อมูล	วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติแบบต่าง ๆ ในการวิเคราะห์ข้อมูล	วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาโดยทั่วไปและตามแบบของการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้จำเพาะกับแต่ละยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีกระบวนการและขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละยุทธศาสตร์การวิจัยเป็นการจำเพาะนอกจากนี้ในแต่ละยุทธศาสตร์การวิจัยยังมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่แตกต่างกันออกไปหลายวิธี

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบกระบวนการดำเนินการวิจัยระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ
(ต่อ)

ประเด็นเปรียบเทียบ	การวิจัยเชิงปริมาณ	การวิจัยเชิงคุณภาพ
15. โปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	มีโปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้สถิติหลายชนิดให้เลือกใช้ตามความเหมาะสมของแต่ละโครงการโปรแกรมสำเร็จรูปสามารถทำแทนนักวิจัยได้	มีโปรแกรมสำเร็จรูปช่วยในการวิจัยหลายรูปแบบให้เลือกใช้แต่โปรแกรมสำเร็จรูปไม่สามารถทำแทนนักวิจัยได้เพียงแต่ช่วยให้การวิเคราะห์มีความรวดเร็วและถูกต้องแม่นยำมากขึ้น
16. การนำเสนอข้อมูล	นำเสนอข้อมูลเป็นตัวเลข สถิติ แบบตาราง กราฟ หรือ รูปภาพ	นำเสนอข้อมูลเป็นข้อความ ตาราง หรือ รูปภาพซึ่งส่วนใหญ่ไม่ใช่ตัวเลขแต่เป็นตัวหนังสือแทน
17. การนำเสนอผลการวิจัย	นำเสนอผลการทดสอบหรือยืนยันการทดสอบเป็นหลัก	นำเสนอผลการวิจัยหลายรูปแบบเน้นการอธิบายขยายความให้มีความชัดเจนอาจนำเสนอตัวแปร หรือ สมมุติฐานหรือกรอบแนวคิดหรือแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากผลการวิจัย
18. การสร้างความน่าเชื่อถือของงานวิจัย	ใช้สถิติตัวเลขในการวัดค่าความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่น เป็นเกณฑ์ในการตัดสิน	อาศัยความเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นหลักโดยการใช้ดุลพินิจในการตัดสินถึงความถูกต้องเหมาะสม
19. การใช้มาตรการทางจริยธรรมในการวิจัย	ปฏิบัติตามกรอบแนวทางจริยธรรมและจรรยาบรรณนักวิจัยโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามการสำรวจพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การสำรวจการใช้สารเสพติดในกลุ่มเยาวชน จะต้องไม่สามารถระบุตัวตนของผู้ให้ข้อมูลได้	มีการกำหนดมาตรการทางจริยธรรมที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพอย่างลึกซึ้งและทั่วถึงเช่น การขอคำยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลหรือจากผู้ปกครองผู้อนุญาตหรือผู้พิทักษ์แล้วแต่กรณี เป็นต้น
20. การนำเสนอรายงานการวิจัย	มีการกำหนดจำนวนบทของรายงานการวิจัยไว้เป็นการแน่นอนตายตัว	มีความยืดหยุ่นในการนำเสนอรายงานการวิจัยไม่มีการกำหนดจำนวนบทของเนื้อหาตายตัวทั้งนี้ให้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาและวิธีการนำเสนอที่จะทำให้ผู้อ่าน และผู้ใช้งานวิจัย ได้มีความเข้าใจถูกต้องชัดเจน

ที่มา: จำเนียร จวงตระกูล (2567)

จากตารางที่ 1 จะเห็นว่าประเด็นความแตกต่างที่สำคัญระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณนั้นมักจะเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยและปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยผู้ให้ข้อมูล ซึ่งนำไปสู่ประเด็นจริยธรรมการวิจัยที่นักวิจัยจะต้องปฏิบัติต่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยอย่างถูกต้องตามหลักจริยธรรมการวิจัย ดังนั้นในลำดับต่อไปจะได้นำเสนอความหมายของจริยธรรมการวิจัยเพื่อใช้เป็นฐานในการศึกษาต่อไป

2) ความหมายของจริยธรรมการวิจัย โดยอาศัยข้อมูลที่น่าเสนอโดย จำเนียร จวงตระกูล [15]; จำเนียร จวงตระกูล, ลัดดาวัลย์ สาราญ, พนา ดุลยพัชร และ สานนท์ อนันตานนท์ [16] ประกอบกับการทบทวนวรรณกรรม [15; 17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 25; 26; 27] คณะผู้ศึกษาสรุปว่า จริยธรรมการวิจัยหมายถึงหลักการและแนวทางในนำเอาหลักการทางจริยธรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องไปกำหนดมาตรการทางจริยธรรมเพื่อใช้ในการดำเนินการตลอดการดำเนินการโครงการวิจัยเพื่อการวิจัย ดำเนินการอย่างถูกต้องตามหลักจริยธรรมอาจจะนำไปสู่คุณภาพของผลการวิจัยและความเชื่อถือได้ของการวิจัยจากผู้มีส่วนได้เสียเสียในงานวิจัยรวมทั้งสังคมในส่วนรวม ดังนั้นจริยธรรมการวิจัยจึงเป็นส่วนประกอบที่เป็นส่วนควบ (integral) สำคัญของการวิจัยที่นักวิจัยจะต้องตระหนักและยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติในการดำเนินการวิจัยอย่างถูกต้องครบถ้วนและเคร่งครัดตั้งต่อต้นจนจบโครงการวิจัยที่จะนำไปสู่คุณภาพของผลการวิจัยและความเชื่อถือได้ของการวิจัยจากผู้มีส่วนได้เสียเสียในงานวิจัยรวมทั้งสังคมในส่วนรวมเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาในลำดับต่อไปจะได้นำเสนอหลักการจริยธรรมต่อไป

3) หลักการจริยธรรมการวิจัย จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัยที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้นนำไปสู่การศึกษาหลักการจริยธรรมการวิจัยโดยการศึกษารายงาน Belmont [28; 29; 30; 31] และงานอื่น ๆ [15; 16; 17; 18; 19] คณะผู้ศึกษาสรุปว่ามีหลักการจริยธรรมที่สำคัญสามประการ ดังแสดงในตารางที่ 2 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 หลักการจริยธรรมการวิจัย

หลักการจริยธรรมการวิจัย	คำอธิบาย
ความเคารพต่อบุคคล (respect for person)	การให้ความเคารพต่อบุคคล มีส่วนประกอบทางด้านจริยธรรมอย่างน้อยสองประการคือ ประการแรก ปึงเจกบุคคลควรได้รับการปฏิบัติต่อในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีความเป็นอิสระพึ่งพาตนเองได้ (autonomous agents) และประการที่สองคือบุคคลผู้มีความเป็นอิสระและสามารถพึ่งพาตนเองได้น้อยลง (diminished autonomy) มีสิทธิได้รับการปกป้องคุ้มครอง ดังนั้นหลักการจริยธรรมว่าด้วยการให้ความเคารพต่อบุคคลจึงแบ่งข้อกำหนดทางคุณธรรมออกเป็นสองส่วนคือ ข้อกำหนดด้านการรับรู้ความเป็นอิสระพึ่งพาตนเองได้ของบุคคล และข้อกำหนดด้านการที่จะต้องปกป้องคุ้มครองบุคคลผู้มีความเป็นอิสระและสามารถพึ่งพาตนเองได้น้อยลง หลักการให้ความเคารพต่อบุคคลจึงมีประเด็นจริยธรรมที่สำคัญ คือ การประคับประคองคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (privacy) และการปกป้องคุ้มครองข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับทั้งข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลการวิจัยที่ได้ให้แก่กนักวิจัย (confidentiality) รวมทั้งการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยด้วยการปกปิดตัวตนของบุคคลหรือผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (anonymity) เพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยจากความเสี่ยงต่ออันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการวิจัย

ตารางที่ 2 หลักการจริยธรรมการวิจัย (ต่อ)

หลักการจริยธรรมการวิจัย	คำอธิบาย
ความมีคุณประโยชน์ (beneficence)	ในหลักการทางจริยธรรมนั้นบุคคลจะต้องได้รับการปฏิบัติต่ออย่างมีจริยธรรมไม่เพียงแต่การเคารพต่อการตัดสินใจของบุคคลและปกป้องคุ้มครองบุคคลจากอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการวิจัยเท่านั้น หากแต่ยังต้องใช้ความพยายามให้ได้มาซึ่งความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) ของบุคคลอีกด้วย การปฏิบัติดังกล่าวอยู่ภายใต้หลักการจริยธรรมว่าด้วยความมีคุณประโยชน์ คำว่าคุณประโยชน์ (beneficence) นั้น เป็นที่เข้าใจว่ามีความหมายครอบคลุมถึงการกระทำที่แสดงออกให้เห็นถึงความกรุณาปราณีหรือการกุศลที่มีความหมายไปไกลกว่าการปฏิบัติตามพันธกรณีอย่างเคร่งครัดซึ่งในรายงาน Belmont มีความหมาย ในลักษณะที่แข็งแกร่งกว่าการปฏิบัติตามพันธกรณีอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ได้มีการกำหนดกฎกติกาโดยทั่วไปสองประการเพื่อสนับสนุนการแสดงออกอย่างชัดเจนตามหลักการนี้คือ (1) การไม่ก่อให้เกิดอันตรายใด ๆ (do not harm) และ (2) การก่อให้เกิดคุณประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และลดอันตรายลงไปถึงมากที่สุด
ความมีคุณประโยชน์ (beneficence)	(maximize possible benefits and minimize possible harms) ประเด็นที่สำคัญที่จะต้องพิจารณาในหลักการนี้คือความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ไม่สมควรจะแลกมาได้ด้วยอันตรายต่าง ๆ ที่ได้เกิดแก่บุคคลและผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
ความยุติธรรม (justice)	หลักการว่าด้วยความยุติธรรมนี้มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาที่สำคัญคือใครควรจะเป็นผู้ได้ประโยชน์จากการวิจัยนี้ คำถามนี้เป็นคำถามสำคัญในหลักการว่าด้วยความยุติธรรมคือ ความเป็นธรรม (fairness) การกระจายผลประโยชน์หรือผลที่จะได้รับจากการวิจัย (“fairness in distribution” or “what is deserved”) ตามหลักการนี้ความไม่เป็นธรรมจะเกิดขึ้นเมื่อ ผู้ที่สมควรได้รับผลประโยชน์บางประการถูกปฏิเสธไม่ได้รับสิ่งที่สมควรได้รับตามสิทธิ์เหล่านั้นโดยปราศจากเหตุผลอันสมควร หรือเมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งต้องรับภาระหนักเกินกว่าที่จำเป็น แนวทางการพิจารณาความยุติธรรมตามหลักการนี้ประกอบด้วย (1) การแบ่งปันให้แต่ละบุคคลอย่างเท่าเทียมกัน (to each person an equal share) (2) ให้แต่ละบุคคลตามความจำเป็นของแต่ละบุคคล (to each person according to individual need) (3) ให้แต่ละบุคคลตามความพยายามหรือการกระทำของแต่ละบุคคล (to each person according to individual effort) (4) ให้แต่ละบุคคลตามส่วนของส่วนช่วยที่ได้มีให้แก่สังคม (to each person according to societal contribution) และ (5) ให้แต่ละบุคคลตามส่วนของคุณงามความดีของแต่ละบุคคล (to each person according to merit)

ที่มา: ปรับจาก จำเนียร จวงตระกูล, ลัดดาวัลย์ สำราญ, พนา ดุลยพัชร และ สานนท์ อนันตานนท์, (2567); Department of Health, Education, and Welfare, (1979); Nagai, Nakazawa, Akabayashi, (2022)

จากตารางที่ 2 จะเห็นว่าหลักการจริยธรรมการวิจัยตามรายงาน Belmont ประกอบกับคำอธิบายในวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมีหลักการจริยธรรมการวิจัยสามประการ คือ การให้ความเคารพต่อบุคคล ความเป็นคุณประโยชน์ และความยุติธรรมในการดำเนินการโครงการวิจัย ซึ่งนักวิจัยจะต้องตระหนักและยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติอย่างถูกต้องและครบถ้วนในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบสิ้นโครงการวิจัย หลักการจริยธรรมการวิจัยแต่ละข้อมีประเด็นจริยธรรมและมาตรการทางจริยธรรมในรายละเอียดจำเพาะที่นักวิจัยจะต้องตระหนักและยึดถือปฏิบัติในการดำเนินการวิจัยแตกต่างกันออกไป ซึ่งในบทความนี้จะได้นำเสนอประเด็นจริยธรรมและมาตรการทางจริยธรรมว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยด้วยการปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักการจริยธรรมว่าด้วยการให้ความเคารพต่อบุคคล เพื่อเป็นฐานในการศึกษาต่อไปจะได้นำเสนอประเด็นจริยธรรมและมาตรการทางจริยธรรมว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยด้วยการปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับในลำดับต่อไป

4) ประเด็นจริยธรรมการวิจัยว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยการปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ (confidentiality) จากการทบทวนวรรณกรรม [15; 16; 17; 18; 19; 32; 33; 34; 35; 36; 37; 38; 39] คณะผู้ศึกษาเห็นว่า ในการทำความเข้าใจในแนวคิดของประเด็นจริยธรรม ประเด็นนี้จำเป็นต้องทำความเข้าใจกับแนวคิดที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงต่อเนื่องกันอีกสองประการคือ แนวคิดว่าด้วยความเป็นส่วนตัวของบุคคล (privacy) กับแนวคิดว่าด้วยการปกปิดตัวตนของบุคคล (anonymity) ทั้งนี้ ความเป็นส่วนตัวของบุคคล (privacy) หมายถึง การให้ความเคารพในสิทธิหรืออำนาจของบุคคลหรือผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยในการควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลของตนจากการรุกราน การเข้าถึงหรือการเปิดเผยข้อมูลเหล่านั้นโดยมิชอบ ข้อมูลส่วนบุคคลรวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย จิตใจ เกียรติยศ และชื่อเสียงรวมถึงทรัพย์สินและอื่น ๆ ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ความเป็นส่วนตัวของบุคคลจึงเป็นสิทธิอันชอบธรรมที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายและหลักการจริยธรรม นอกจากนี้ยังถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนอีกด้วย ส่วนการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยการปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ (confidentiality) นั้นเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบหรือพันธกรณีของนักวิจัยที่จะต้องให้ความเคารพต่อบุคคลหรือผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยการปกป้องคุ้มครองข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยการปกปิดไว้เป็นความลับที่จะไม่เปิดเผยต่อบุคคลอื่นใดหรือต่อสาธารณะ ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดก็ตาม ส่วนแนวคิดว่าด้วยการปกปิดตัวตนของบุคคลหรือผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (anonymity) นั้นหมายถึงการให้ความเคารพต่อบุคคลหรือผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยใช้วิธีการที่กระทำโดยชอบและเป็นที่ยอมรับในการปกป้องคุ้มครองความเป็นส่วนตัวและความลับของข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

ดังนั้น การปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ (confidentiality) จึงหมายถึงการที่นักวิจัยปกป้องคุ้มครองตัวตนและข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยจากการเข้าถึงหรือการเปิดเผยโดยมิชอบ ทั้งนี้ต้องกระทำควบคู่ไปกับการปกปิด (anonymity) ตัวตนของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ซึ่งหมายถึงการที่นักวิจัยทำการถอดถอนข้อมูลใด ๆ ที่จะนำไปสู่ความสามารถที่จะระบุตัวตนของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้ออกจากข้อมูลและรายงาน เช่น ชื่อ สถานที่ หรือคุณลักษณะต่าง ๆ ที่สามารถนำไปสู่การระบุตัวตนของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้ ซึ่งมีมาตรการทางจริยธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินการหลายประการดังจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

4) มาตรการทางจริยธรรมว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ (ethical Protocols) จากการทบทวนวรรณกรรม [15; 16; 17; 18; 19; 32; 33; 34; 35; 36; 37; 38; 39] คณะผู้ศึกษาสรุปว่ามาตรการทางจริยธรรมว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ มีแนวทางการดำเนินการดังแสดงในตารางที่ 3 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 มาตรการทางจริยธรรมว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ

มาตรการทางจริยธรรมการวิจัย	คำอธิบาย
1. การขอคำยินยอมจากผู้ร่วมโครงการวิจัย (informed consent)	ประเด็นสำคัญในส่วนนี้คือการให้คำยินยอมในการเข้าร่วมโครงการวิจัยต้องเป็นการให้คำยินยอมจากการที่ผู้เข้าร่วมโครงการได้รับการแจ้งข้อมูลอย่างครบถ้วนทุกด้าน นับตั้งแต่วัตถุประสงค์ของการวิจัย กระบวนการและขั้นตอนการดำเนินการวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบ การได้รับข้อมูลการนำข้อมูลไปใช้ การบริหารจัดการข้อมูล สิทธิของผู้ร่วมโครงการวิจัยและอำนาจของผู้ร่วมโครงการวิจัยในการควบคุมข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลส่วนบุคคล ตลอดจนความเสี่ยงต่อภัยอันตรายต่าง ๆ อันอาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการวิจัย การชดเชยค่าเสียหายหรือการให้ค่าตอบแทน รวมทั้งสิทธิและอำนาจในการที่จะถอนตัวออกจากโครงการวิจัยเมื่อใดก็ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจอันเป็นการใช้อำนาจการตัดสินใจอย่างเด็ดขาด ไม่มีผู้ใดสามารถขัดขวางได้ เมื่อได้รับข้อมูลอย่างครบถ้วนจากนักวิจัยแล้วผู้ร่วมโครงการวิจัยจึงตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัย โดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญหรือใช้อิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย และแม้ว่าจะได้รับคำยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัยแล้วก็ได้หมายความว่านักวิจัยจะสามารถใช้ข้อมูลต่าง ๆ โดยไม่มีขอบเขต นักวิจัยจำเป็นต้องกำหนดและปฏิบัติตามมาตรการทางจริยธรรมต่าง ๆ อย่างเคร่งครัดควบคู่ไปด้วย เช่น การปกปิดความเป็นตัวตนของผู้ร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ และการกำหนดขอบเขตของโครงการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเก็บข้อมูลที่เพียงพอตามความจำเป็น เป็นต้น
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลให้เพียงพอตามที่จำเป็น (minimize data collection)	แม้ว่าข้อมูลจะเป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการวิจัยเพราะถ้าไม่มีข้อมูลก็ไม่สามารถนำเสนอผลการวิจัยได้ แต่การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นควรมีขอบเขตที่จำกัดที่เพียงพอที่จะได้คำตอบของคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นต้องทำทั้งสองอย่างควบคู่กันไปในเวลาเดียวกันจนข้อมูลอิ่มตัว และเมื่อข้อมูลอิ่มตัวจากการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วจึงยุติการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ดังนั้นนักวิจัยจึงไม่ควรเก็บรวบรวมข้อมูลเกินกว่าที่จำเป็นต่อการตอบคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ตารางที่ 3 มาตรการทางจริยธรรมว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ (ต่อ)

มาตรการทาง จริยธรรมการวิจัย	คำอธิบาย
3. การปกปิดตัวตนของ ผู้ร่วมโครงการวิจัย (anonymization)	จากข้อมูลที่ได้รับจากผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยผ่านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งข้อมูลเหล่านั้นจะมีทั้งข้อมูลที่เป็นเชิงบวกและเชิงลบต่อบุคคลหรือองค์การที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เช่น การวิพากษ์วิจารณ์การบริหารหรือการดำเนินงานหน่วยงานที่ผู้ร่วมโครงการวิจัยสังกัดซึ่งเป็นสถานที่ดำเนินการวิจัยอาจก่อให้เกิดความเสี่ยงหรืออันตรายต่อผู้ให้ข้อมูลได้ไม่ว่าจะเป็นอันตรายต่อร่างกาย จิตใจ ชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้นการปกปิดความเป็นตัวตนของผู้ร่วมโครงการวิจัยผู้ให้ข้อมูลจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ไม่สามารถละเมิดได้นักวิจัยจะต้องมีมาตรการที่จะดำเนินการเพื่อไม่ให้ผู้อ่านงานวิจัยสามารถระบุหรือสอบทานกลับไปจนสามารถระบุได้ว่าผู้ใดเป็นผู้ให้ข้อมูลส่วนนั้น ๆ ได้ เพื่อปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลจากความเสี่ยงต่อภัยอันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้จากการให้ข้อมูล ดังนั้นการนำเสนอข้อมูลใด ๆ ที่อาจนำไปสู่การระบุตัวตนของผู้ให้ข้อมูลได้จึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกระทำได้ เช่น การระบุชื่อตำแหน่งงาน สถานที่ทำงาน นำเสนอภาพถ่ายของผู้ร่วมโครงการวิจัยหรือการนำเสนอภาพถ่ายของนักวิจัยที่ทำการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย หรือข้อมูลอื่น ๆ จึงไม่อาจกระทำได้และถือว่าเป็นการละเมิดจริยธรรมการวิจัยอย่างร้ายแรงเนื่องจากเมื่อเกิดสิ่งใดขึ้นกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยผู้ให้ข้อมูลแล้วผลย่อมกลับมาสู่นักวิจัยและโครงการวิจัยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ที่มา: จำเนียร จวงตระกูล, ลัดดาวัลย์ สำราญ, พนา ดุลยพัชร และ สานนท์ อนันตานนท์, (2567); Hecker & Kalpokas, (2024)

จากตารางที่ 3 มาตรการทางจริยธรรมว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับที่นักวิจัยสามารถนำมาใช้ดำเนินการได้ประกอบด้วย การขอคำยินยอมจากผู้ร่วมโครงการวิจัย (informed consent) การเก็บรวบรวมข้อมูลให้เพียงพอตามที่จำเป็น (minimize data collection) และการปกปิดตัวตนของผู้ร่วมโครงการวิจัย (anonymization) วิธีการที่มักจะมีประเด็นทางจริยธรรมโดยทั่วไปคือประเด็นการปกปิดตัวตนของผู้ร่วมโครงการวิจัยซึ่งมีวิธีการดำเนินการหลายประการซึ่งจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

5) วิธีดำเนินการตามมาตรการทางจริยธรรมว่าด้วยการปกป้องความเป็นส่วนตัวส่วนตัวของผู้ร่วมโครงการวิจัย จากการทบทวนวรรณกรรม [15; 16; 17; 18; 19; 32; 33; 34; 35; 36; 37; 38; 39; 40; 41; 42] คณะผู้ศึกษาสรุปวิธีการที่ใช้ในการดำเนินการตามมาตรการทางจริยธรรมว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ มีแนวทางการดำเนินการดังแสดงในตารางที่ 4 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 วิธีการดำเนินการตามมาตรการทางจริยธรรมว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดย
ปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ

วิธีการมาตรการ ทางจริยธรรม	คำอธิบาย
1. การดำเนินการกับ ข้อมูลและการเก็บรักษา ข้อมูลในคลังข้อมูล (data handling and storage)	วิธีการดำเนินการกับข้อมูล การใช้ข้อมูล การเผยแพร่ข้อมูล หรือ การเก็บ รักษาข้อมูลเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่นักวิจัยจะต้องใช้และเก็บรักษาข้อมูลไว้ เป็นความลับ ในกรณีที่เป็นข้อมูลเอกสารควรล็อกกุญแจและนักวิจัยเก็บ กุญแจไว้โดยกำหนดผู้มีอำนาจในการดำเนินการและการใช้ข้อมูลเท่านั้นที่มี สิทธิ์เข้าถึงข้อมูล ในกรณีที่เป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ต้องเก็บไว้อย่างเป็นระบบ และมีรหัสการเข้าถึงข้อมูลซึ่งเก็บรักษาไว้โดยนักวิจัยและสามารถเข้าถึงข้อมูล ได้เฉพาะผู้มีสิทธิ์และอำนาจเข้าถึงข้อมูลได้ตามที่กำหนดไว้เท่านั้น
2. การขอคำยินยอมจาก ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (informed consent)	เป็นวิธีการที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นซึ่งอยู่บน พื้นฐานของการที่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้รับแจ้งข้อมูลข่าวสารอย่างครบถ้วน รอบด้านอย่างสมบูรณ์ในทุกประเด็นทุกประการรวมทั้งการปกป้องคุ้มครอง ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็น ความลับ
3. การทำสัญญาการ ปกปิดผู้เข้าร่วม โครงการวิจัยไว้เป็น ความลับ (confidentiality agreements)	เป็นวิธีการที่สำคัญอย่างหนึ่งที่นักวิจัยสามารถนำไปใช้เพื่อให้สัญญาเพื่อสร้าง ความมั่นใจให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยในการที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครอง โดยปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ และเป็น หลักประกันที่จะให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยมีความมั่นใจและเชื่อถือไว้วางใจใน ตัวนักวิจัยและโครงการวิจัยว่ามีความปลอดภัยซึ่งจะทำให้ผู้เข้าร่วม โครงการวิจัยเปิดเผยและให้ข้อมูลแก่นักวิจัยได้อย่างเต็มที่ตามคำถามและ วัตถุประสงค์ของการวิจัย
4. การปกปิดตัวตนของ ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (participant anonymity)	เป็นอีกวิธีการหนึ่งในการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยปกปิด ข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับซึ่งนักวิจัยจะไม่เปิดเผยหรือ นำเสนอข้อมูลใด ๆ ที่เป็นข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยหรือการ นำเสนอหน่วยงานหรือรูปภาพหรือข้อมูลใด ๆ ที่อาจทำให้ระบุตัวผู้ให้ข้อมูล ได้ นักวิจัยอาจใช้นามสมมุติ (pseudonyms) หรือรหัส (codes) ซึ่งอาจเป็น ตัวเลขหรือตัวอักษรหรืออย่างอื่นแทนชื่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยในการ นำเสนอข้อมูลและรายงานการวิจัยเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหาการระบุตัว ผู้ให้ข้อมูลได้อันอาจเป็นความเสี่ยงภัยและอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วม โครงการวิจัยได้

ตารางที่ 4 วิธีการดำเนินการตามมาตรการทางจริยธรรมว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดย
ปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ(ต่อ)

วิธีการมาตรการ ทางจริยธรรม	คำอธิบาย
5. การตรวจสอบโครงการ โดยคณะกรรมการ จริยธรรมการวิจัย (ethical review)	เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้ โดยปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ ทั้งนี้ คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยประจำสถาบัน (institutional review board: IRB) จะเป็นผู้ตรวจสอบโครงการโดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิธีการเก็บ รวบรวมข้อมูล การจัดการข้อมูล การใช้ข้อมูล การเก็บรักษาข้อมูล รวมตลอด ถึงการดำเนินการต่างๆ ซึ่งจะทำให้เป็นที่แน่ใจได้ว่าจะไม่มีการเปิดเผยตัวตน ของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยผู้ให้ข้อมูล หรือดำเนินการใด ๆ ที่จะทำให้ผู้อ่าน สามารถระบุตัวผู้ให้ข้อมูลในโครงการวิจัยได้ว่าผู้ใดเป็นผู้ให้ข้อมูลเหล่านั้นอัน จะเป็นการปกป้องคุ้มครองความเสี่ยงภัยและอันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น จากการเข้าร่วมโครงการวิจัยได้

ที่มา: จำเนียร จวงตระกูล, ลัดดาวัลย์ สำราญ, พนา ดุลยพัชร และ สานนท์ อนันตานนท์, (2567);
Dougherty, (2021); Heaton, (2022); Hecker & Kalpokas, (2024)

จากตารางที่ 4 จะเห็นว่าวิธีการดำเนินการตามมาตรการทางจริยธรรมว่าด้วยการปกป้องคุ้มครอง
ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับมีหลายวิธีการ แต่วิธีการ
ที่มักจะเป็นปัญหาในการดำเนินการโดยทั่วไปคือประเด็นการปกปิดตัวตนของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
(Participant anonymity) ซึ่งในส่วนนี้ได้นำเสนอวิธีการไว้สองวิธีการคือ นามสมมุติ (pseudonyms) หรือ
รหัส (codes) ซึ่งนักวิจัยสามารถนำไปใช้ในการดำเนินโครงการวิจัยเชิงคุณภาพของตนต่อไปได้

สรุปผลการศึกษา

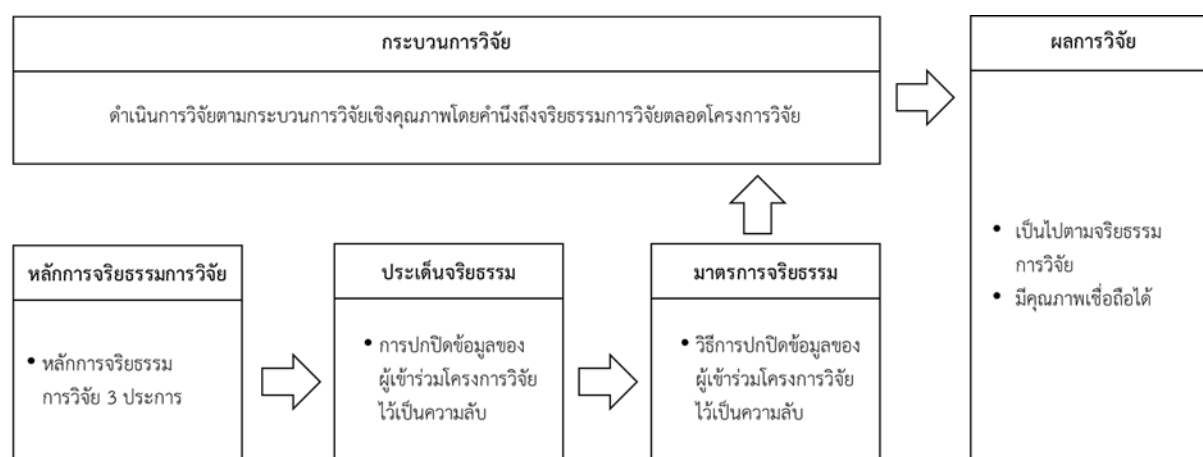
การศึกษานี้สรุปได้ว่าจริยธรรมการวิจัย คือ ส่วนประกอบสำคัญของการวิจัยที่นักวิจัยจะต้อง
ตระหนักและยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติในการดำเนินการวิจัยอย่างถูกต้อง ครบถ้วน และเคร่งครัด ตั้งแต่
ต้นจนจบโครงการวิจัยที่จะนำไปสู่คุณภาพของผลการวิจัยและความเชื่อถือได้ของการวิจัยจากผู้มีส่วนได้เสียใน
งานวิจัย รวมทั้งสังคมในส่วนรวม จริยธรรมการวิจัยมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการ
วิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้หลักการจริยธรรมที่สำคัญมีสามประการ ได้แก่ ประการ คือ การให้ความเคารพต่อบุคคล
ความมีคุณประโยชน์ และความยุติธรรมในการดำเนินการโครงการวิจัย ซึ่งนักวิจัยจะต้องตระหนักและยึดถือ
เป็นแนวทางปฏิบัติ ในบทความนี้เน้นที่หลักการจริยธรรมว่าด้วยความเคารพต่อบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้น
การปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ

ประเด็นจริยธรรมรวมทั้งมาตรการจริยธรรมตลอดจนวิธีการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตาม
ข้อกำหนดของจริยธรรมการวิจัยว่าด้วยการปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมการวิจัยไว้เป็นความลับ ยังมีปัญหา
ในทางปฏิบัติอยู่ในชุมชนวิจัยไทย ทั้งนี้จะเห็นได้จากการนำเสนอข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไม่ว่าจะเป็น
ข้อมูลส่วนบุคคลหรือข้อมูลที่ผู้เข้าร่วมการวิจัยได้เปิดเผยแก่นักวิจัยจะเห็นหน้าจากการนำเสนอข้อมูลส่วน
บุคคลหรือข้อมูลของผู้เข้าร่วมวิจัย ที่สามารถทำให้ผู้อ่านหรือผู้ใช้ข้อมูลนั้นสืบเสาะไประบุตัวผู้ให้ข้อมูลได้หรือ

แม้กระทั่งการนำเสนอภาพถ่ายของนักวิจัยกับผู้ให้ข้อมูลและภาพถ่ายกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินการวิจัยในการวิจัยเชิงรูปภาพตีพิมพ์ในวารสาร ทางวิชาการที่อยู่ในฐานการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Intext: TCI) เป็นต้น จากการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้ศึกษาได้นำมาสังเคราะห์เป็นแบบจำลองการใช้มาตรการทางจริยธรรมการวิจัยว่าด้วยการปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ (confidentiality) เพื่อให้นักวิจัยโดยเฉพาะนักวิจัยใหม่หรือนักวิจัยที่ปรับเปลี่ยนกระบวนการวิจัยจากเดิมมาเป็นนักวิจัยเชิงคุณภาพสามารถนำไปพิจารณาประยุกต์ใช้ในการดำเนินโครงการวิจัยของตนได้ในโอกาสต่อไป

ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

จากผลการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้ศึกษาได้นำมาสังเคราะห์เป็นแบบจำลองแนวทางการปฏิบัติตามหลักการจริยธรรมการวิจัยว่าด้วยการให้ความเคารพต่อบุคคล (respect for person) และ การปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ (confidentiality) เพื่อปกป้องคุ้มครองผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยจากความเสี่ยง (risks) และอันตราย (harms) อันอาจเกิดขึ้นจากการที่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้ให้ข้อมูลแก่นักวิจัย ดังแสดงในภาพที่ 1 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แบบจำลองการใช้มาตรการทางจริยธรรมการวิจัยว่าด้วยการปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ (confidentiality)

ที่มา: คณะผู้ศึกษา (2567)

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้

1) ข้อเสนอแนะจากการศึกษา นักวิจัยเชิงคุณภาพโดยเฉพาะนักวิจัยใหม่หรือนักวิจัยที่ปรับเปลี่ยนกระบวนการทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพควรนำแบบจำลองการใช้มาตรการทางจริยธรรมการวิจัยว่าด้วยการปกปิดข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้เป็นความลับ (confidentiality) ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัยเพื่อให้เป็นไปตามหลักจริยธรรมการวิจัยและเป็นโครงการวิจัยที่เชื่อถือได้เป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ใช้งานวิจัยต่อไป

การวิจัยถือว่าเป็นกิจกรรมหนึ่งในทางวิชาการที่อาจมีการกระทำใด การกระทำหนึ่งที่ฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวโดยการรู้เท่าไม่ถึงการของนักวิจัย ผู้ที่อยู่ในกระบวนการวิจัย เช่น คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยประจำสถาบัน (institutional review board: IRB) หรือแม้แต่ผู้ให้ทุนวิจัย

หรือผู้นำผลงานวิจัยไปอ้างอิง ปัจจุบันยังมีพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒ [43] ซึ่งเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากปัจจุบันมีการล่วงละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวของข้อมูลส่วนบุคคลเป็นจำนวนมากจนสร้างความเดือดร้อนรำคาญหรือความเสียหายให้แก่เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้การเก็บรวบรวมใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลอันเป็นการล่วงละเมิดดังกล่าว ทำได้โดยง่าย สะดวก และรวดเร็ว ก่อให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจโดยรวม สมควรกำหนดให้มีกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลเป็นการทั่วไปขึ้น เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ กลไก หรือมาตรการกำกับดูแลเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่เป็นหลักการทั่วไป จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ จึงสมควรที่จะมีการเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจในกฎหมายดังกล่าวแก่ผู้เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นด้วย อีกทั้งจะเป็นการก่อให้เกิดความมั่นใจแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายว่าจะไม่เกิดความเสียหายในทางกฎหมายอันสืบเนื่องมาจากกฎหมายฉบับนี้

2) ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาในอนาคตต่อไป ควรมีการศึกษาในประเด็นจริยธรรมการวิจัยอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลให้มีประสิทธิภาพและเพื่อให้มีมาตรการเยียวยาเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลจากการถูกละเมิดสิทธิในข้อมูลส่วนบุคคลที่มีประสิทธิภาพอันสืบเนื่องจากการวิจัย ซึ่งไม่ได้อยู่ในขอบเขตของการศึกษานี้ โดยให้ศึกษาในละเอียดลึกซึ้งและตีพิมพ์เผยแพร่ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- [1] Dhillon, P. (2022). How to write a good scientific review article. *The FEBS Journal*, 289(13), 3592-3602.
- [2] Green, B. N., Johnson, C. D., Adams, A. (2006). Writing narrative literature reviews for peer reviewed journals: secrets of the trade. *Journal of chiropractic medicine*, 5(3), 101-117.
- [3] Ferrari, R. (2015). Writing narrative style literature reviews. *Medical writing*, 24(4), 230-235.
- [4] Huelin, R., Iheanacho, I., Payne, K., & Sandman, K. (2015). What's in a name? Systematic and non-systematic literature reviews, and why the distinction matters. *The evidence*, 34-37.
- [5] Rahman, A., Zulkifle, M., Aslam, M., & Khan, M. R. (2019). Components of Writing a Review Article. *Journal of Integrated Community Health (ISSN 2319-9113)*, 8(1), 8-12.
- [6] จำเนียร จวงตระกูล, นพพงศ์ เกิดเงิน, ตระกูล จิตวัฒนากร, และภาวิช ครูช. (2566). แนวทางการเขียนบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการสำหรับนักวิชาการใหม่. *วารสารวิชาการการตลาดและการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*, 10 (1), 1-19.
- [7] จำเนียร จวงตระกูล, ศิวะพร ภูพันธ์, อุทัย อันพิมพ์ และอารี ผสานสินธุวงศ์. (2566). การใช้การวิจัยเชิงคุณภาพยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีจากข้อมูลในงานรัฐประศาสนศาสตร์: การทบทวนวรรณกรรมแบบไม่ใช้ระบบ. *PAAT Journal*, 5(10), 7-34.
- [8] จำเนียร จวงตระกูล, กล้าหาญ ณ น่าน และ พ.ต.ต.อรรถพล ศิริลัทธยากร. (2566). การนำการวิจัยแบบการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบไปใช้ในการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ในประเทศไทย. *PAAT Journal*, 5(9), 1-23.

- [9] Kitchenham, B., Brereton, O. P., Budgen, D., Turner, M., Bailey, J., & Linkman, S. (2009). Systematic literature reviews in software engineering—a systematic literature review. *Information and software technology*, 51(1), 7-15.
- [10] Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of business research*, 104, 333-339.
- [11] Xiao, Y., & Watson, M. (2019). Guidance on conducting a systematic literature review. *Journal of planning education and research*, 39(1), 93-112.
- [12] Mengista, W., Soromessa, T., & Legese, G. (2020). Method for conducting systematic literature review and meta-analysis for environmental science research. *MethodsX*, 7, 100777.
- [13] Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage publications.
- [14] จำเนียร จวงตระกูล (2567). เปรียบเทียบกระบวนการดำเนินการวิจัยระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ในความรู้พื้นฐานการวิจัยเชิงคุณภาพ. *เอกสารประกอบการสอนหลักสูตรปริญญาเอกสาขาการบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ*. 11 กุมภาพันธ์ 2567.
- [15] จำเนียร จวงตระกูล. (2563). *การออกแบบการวิจัย: ประเด็นจริยธรรมและความน่าเชื่อถือของงานวิจัยเชิงคุณภาพ*. บริษัท ศูนย์กฎหมายธุรกิจอินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล จำกัด.
- [16] จำเนียร จวงตระกูล, ลัดดาวัลย์ สำราญ, พนา ดุลยพัชร และ สานนท์ อนันตานนท์. (2567). จริยธรรมการวิจัย: การปกป้องคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเชิงคุณภาพ. *เอกสารร่างบทความทางวิชาการเพื่อนำเสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการในฐานการอ้างอิงวารสารไทย*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศูนย์กฎหมายธุรกิจอินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล จำกัด.
- [17] จำเนียร จวงตระกูล. (2553). *การวิจัยเชิงคุณภาพ: เครื่องมือสร้างองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาประเทศ*. บริษัท ศูนย์กฎหมายธุรกิจอินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล จำกัด.
- [18] จำเนียร จวงตระกูล. (2565). *การวิจัยเชิงคุณภาพ: แนวทางการนำไปใช้เพื่อดำเนินการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา*. MNJ Supply.
- [19] จำเนียร จวงตระกูล, ตระกูล จิตวัฒนากร, วอนชนก ไชยสุนทร และวรรณภา ลือกิตตินันท์. (2564). มาตรการทางจริยธรรมในการขอรับและการให้ความยินยอมจากผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยในการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์. *Journal of HR intelligence*, 16(2), 63-81.
- [20] Kar, N. (2011). Ethics in research. *The Odisha Journal of Psychiatry*, 17, 23-28.
- [21] Greaney, A. M., Sheehy, A., Heffernan, C., Murphy, J., Mhaolrúnaigh, S. N., Heffernan, E., & Brown, G. (2012). Research ethics application: A guide for the novice researcher. *British Journal of Nursing*, 21(1), 38-43.
- [22] Vanclay, F., Baines, J. T., & Taylor, C. N. (2013). Principles for ethical research involving humans: ethical professional practice in impact assessment Part I. *Impact assessment and project appraisal*, 31(4), 243-253.

- [23] Dooly, M., Moore, E., & Vallejo, C. (2017). *Research ethics*. In E. Moore & M. Dooly (Eds), *Qualitative approaches to research on plurilingual education* (pp. 351-362). Research-publishing.net.
- [24] Bitter, C. C., Ngabirano, A. A., Simon, E. L., & Taylor, D. M. (2020). Principles of research ethics: A research primer for low-and middle-income countries. *African Journal of Emergency Medicine*, 10, S125-S129.
- [25] Armond, A. C. V., Gordijn, B., Lewis, J., Hosseini, M., Bodnár, J. K., Holm, S., & Kakuk, P. (2021). A scoping review of the literature featuring research ethics and research integrity cases. *BMC Medical Ethics*, 22(1), 50.
- Bhandari, P. (2021). *Ethical Considerations in Research: Types & Examples*. Retrieved February 17, 2024, from <https://www.scribbr.com/methodology/research-ethics/>
- [26] Drolet, M. J., Rose-Derouin, E., Leblanc, J. C., Ruest, M., & Williams-Jones, B. (2023). Ethical Issues in research: perceptions of researchers, research ethics board members and research ethics experts. *Journal of Academic Ethics*, 21(2), 269-292.
- [27] Lindemann, T., & Häberlein, L. (2023). Contours of a research ethics and integrity perspective on open science. *Frontiers in Research Metrics and Analytics*, 8, 1052353.
- [28] Department of Health, Education, and Welfare. (1979). *THE BELMONT REPORT office of the secretary ethical principles and guidelines for the protection of human subjects of research the national commission for the protection of human subjects of biomedical and behavioral research April 18, 1979*. Retrieved February 17, 2024, from <https://www.hhs.gov/ohrp/regulations-and-policy/belmont-report/read-the-belmont-report/index.html>
- [29] Miracle, V. A. (2016). The Belmont Report: The triple crown of research ethics. *Dimensions of critical care nursing*, 35(4), 223-228.
- [30] Czubaruk, K. (2019). The Belmont Report: What is it and how does it relate to today's clinical trials. *Cancer Support Community*. from <https://www.cancersupportcommunity.org/blog/2019/10/belmont-report-what-it-andhow-does-it-relate>.
- [31] Nagai, H., Nakazawa, E., & Akabayashi, A. (2022). The creation of the Belmont Report and its effect on ethical principles: a historical study. *Monash bioethics review*, 40(2), 157-170.
- [32] Kaiser, K. (2009). Protecting respondent confidentiality in qualitative research. *Qualitative health research*, 19(11), 1632-1641.
- [33] Saunders, B., Kitzinger, J., & Kitzinger, C. (2015). Anonymising interview data: Challenges and compromise in practice. *Qualitative research*, 15(5), 616-632.
- [34] Resnik, D. B. (2018). *The ethics of research with human subjects: Protecting people, advancing science, promoting trust* (Vol. 74). Springer.

- [35] Surmiak, A. D. (2018). Confidentiality in qualitative research involving vulnerable participants: Researchers' perspectives. In *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research* (Vol. 19, No. 3). DEU.
- [36] Bos, J. (2020). *Research ethics for students in the social sciences* (p. 287). Springer Nature
- [37] Santos, J. (2022). *Confidentiality Matters: Qualitative Best Practices*. Retrieved February 22, 2024, from <https://www.qrcaviews.org/2022/09/04/confidentiality-matters-qualitative-best-practices/>
- [38] Kang, E., & Hwang, H. J. (2023). The Importance of Anonymity and Confidentiality for Conducting Survey Research. *Journal of Research and Publication Ethics*, 4(1), 1-7.
- [39] Hecker, J. & Kalpokas, N. (2024). Confidentiality and privacy in research. Retrieved 17 February 2024, from <https://atlasti.com/guides/qualitative-research-guide-part-1/confidentiality-privacy-research>
- [40] Geest, S. V. D. (2003). Confidentiality and pseudonyms: A fieldwork dilemma from Ghana. *Anthropology Today*, 19(1), 14-18.
- [41] Dougherty, M. V. (2021). The use of confidentiality and anonymity protections as a cover for fraudulent fieldwork data. *Research Ethics*, 17(4), 480-500.
- [42] Heaton, J. (2022). “* Pseudonyms are used throughout”: A footnote, unpacked. *Qualitative Inquiry*, 28(1), 123-132.
- [43] พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ.2562. (2562, 27 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 136 ตอนที่ 69 ก, หน้า 42-95.

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ
กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลดงขุย อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์
The Role of Local Government Organizations in Improving the Quality
of Life of the Elderly Case study of Dong Khui Subdistrict
Administrative Organization, Chon Daen District, Phetchabun Province

สุดารัตน์ ทาระกุล¹ จันทการดี พุ่มพวง² ศิริรัตน์ อนุมัต³

ธนพล กอนนา⁴ และธนพล ช่วยบำรุง⁵

Sudarat Tharakun¹ Chantakarn Pumpuang² Sirirat Anumat³

Thanaphon Konnak⁴ and Thanaphon Chuaybamrung⁵

¹⁻⁵ นักศึกษาคณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

¹⁻⁵ Faculty of Social Sciences and Local Development, Pibulsongkram Rajabhat University

E-mail: political.psu@gmail.com¹

Corresponding E-mail: anek.s@psru.ac.th²

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration of
Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: April 6, 2024; Revised: December 20, 2024; Accepted: December 20, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ 2) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคในการดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางในการดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลดงขุย อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลจากเอกสารและจากเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลดงขุยจำนวน 5 คนและผู้สูงอายุจำนวน 15 คนรวมทั้งหมด 20 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอผลการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์การบริหารส่วนตำบลดงขุยมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ในด้านสุขภาพ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและด้านการจัดสวัสดิการ 2) องค์การบริหารส่วนตำบลดงขุยประสบปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในด้านงบประมาณ ด้านบุคลากรและด้านการสื่อสาร 3) ข้อเสนอแนะ แนวทางในการดำเนินบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลดงขุย คือ ควรจัดสรรงบประมาณและอัตราบุคลากรให้เพียงพอรวมถึง

¹อเนก สุขดี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Anek Sookdee, Asst.Prof., Faculty of Social Sciences and Local Development, Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok, Thailand

ควรเพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสารให้ทั่วถึง

คำสำคัญ: บทบาท; องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น; คุณภาพชีวิต; ผู้สูงอายุ

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the role of local government organizations in improving the quality of life of the elderly. 2) to study problems and obstacles in carrying out the role of local government organizations in improving the quality of life of the elderly. 3) to study recommendations for guidelines for implementing the role of local government organizations in developing the quality of life of the elderly. Case study of Dong Khui Subdistrict Administrative Organization, Chon Daen District, Phetchabun Province. This research was based on documents and from 5 the officials of Dong Khui Subdistrict Administrative Organization and 15 elderly, totaling 20 peoples by selecting a specific sample. The research instruments were interviewed, Data were Content analysis and analyzed descriptively.

The research found that 1) Dong Khui Subdistrict Administrative Organization plays a role in improving the quality of life of the elderly in terms of health, social relationships, environment arrangement and welfare. 2) Dong Khui Subdistrict Administrative Organization encountered problems, obstacles in developing the quality of life of the elderly in terms of insufficient budget. Insufficient personnel and unclear communication. 3) Suggestions for implementing the role of improving the quality of life of the elderly of the Dong Khui Subdistrict Administrative Organization is that the budget and personnel should be allocated adequately, including the development of clear communication channels.

Keywords: Role; Local Government Organization; Quality of Life; Elderly

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุกำลังเป็นประเด็นที่หลายประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญและนำมาซึ่งความท้าทายในหลายมิติทั้งการลดลงของจำนวนแรงงานที่อาจส่งผลกระทบต่อ การขยายตัวทางเศรษฐกิจ การออกแบบระบบบำนาญและบำนาญ การสร้างความมั่นคงทางการเงินหลังวัยเกษียณตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุล้วนแต่จำเป็นต้องมีมาตรการและการเตรียมพร้อมเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน สำหรับบริบทสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย ปัจจุบันกำลังเปลี่ยนผ่านเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ โดยประเทศไทยมีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ขณะที่ประชากรในวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลงอย่างรวดเร็วเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคอาเซียน [1] นอกจากนี้ระดับรายได้ต่อหัวและระดับการศึกษาของไทยยังต่ำกว่าประเทศอื่นที่ได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เหตุนี้ ผลจากการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมผู้สูงอายุของไทยจึงอาจเกิดขึ้นรวดเร็วและรุนแรงกว่าในหลายประเทศ [2] ทั้งนี้ รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและเริ่มออกมาตรการรับมือในด้านต่าง ๆ อาทิ การลดภาษีนิติบุคคลให้แก่สถานประกอบการที่มีการจ้างงานผู้สูงอายุ การให้สินเชื่อกู้ยืมอาศัยแก่ผู้สูงอายุและการให้เบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังได้บรรจุประเด็นความท้าทายของ

ภาวะสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) อย่างไรก็ดี มาตรการเหล่านี้อาจยังไม่สามารถตอบโจทย์ของประเทศไทยได้ทั้งหมด [3]

องค์การบริหารส่วนตำบลดงขุย อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมให้กับผู้สูงอายุในลักษณะเชิงรุกและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยเน้นการพัฒนาผู้สูงอายุมากกว่าการสงเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็นการดูแลตนเองอย่างมีความรู้และทักษะที่ดีพอ การดูแลสุขภาพสุขภาพ ตลอดจนการสร้างระบบการดูแลให้เกิดศักยภาพของการเป็นผู้สูงอายุ [4] โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ หลักความพอประมาณ หลักการมีเหตุผลและหลักการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีมาสอดแทรกในปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ย่อมเป็นการส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้สูงอายุประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต อย่างไรก็ดี ผู้สูงอายุในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลดงขุยส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักและได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำรวมทั้งข้อจำกัดด้านสุขภาพกายที่เสื่อมโทรม มีโรคภัยต่างๆเบียดเบียนจึงไม่สามารถทำงานหนักได้เหมือนเดิม ดังนั้น การส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุในแต่ละประเภทจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่ให้มีชีวิตที่ดีขึ้น

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังที่กล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและข้อเสนอแนะแนวทางในการดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลดงขุย อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น ทั้งนี้ ผลจากการศึกษาในเรื่องดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนรวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและสามารถใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลดงขุย อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคในการดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลดงขุย อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางในการดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลดงขุย อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) สำหรับขอบเขตด้านเนื้อหาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและข้อเสนอแนะ

แนวทางในการดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ
กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลงิ้ว อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ ใช้การเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย 1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วยเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลงิ้วซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจำนวน 5 คนและ 2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วยผู้สูงอายุในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลงิ้วจำนวน 15 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบเก็บข้อมูลจากเอกสารและแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหลังจากที่ได้จัดทำแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้วเพื่อใช้ในการวิจัย โดยผู้วิจัยได้มีหนังสือขอความอนุเคราะห์ส่งไปยังกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อบันทึกหมายวัน เวลาในการสัมภาษณ์และได้ดำเนินการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ในระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2565 – เดือนมีนาคม พ.ศ. 2566 ในส่วนข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลโดยศึกษาจากเอกสารและสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น บทความ หนังสือ ตำรา วารสารวิชาการ รายงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลงิ้ว อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลงิ้วมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและด้านการจัดสวัสดิการ ดังนี้

1.1 บทบาทด้านสุขภาพ กล่าวคือ องค์การบริหารส่วนตำบลงิ้วได้มีบทบาทในการเข้าไปช่วยเหลือด้านสุขภาพของผู้สูงอายุเดือนละ 2 ครั้งร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ดังนี้ การอบรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การตรวจน้ำตาลในเลือดและการสู่มตรวจโรคต่างๆให้แก่ผู้สูงอายุ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...องค์การบริหารส่วนตำบลงิ้วมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย การดูแลสุขภาพ การกินและการออกกำลังกายเพื่อสามารถให้ร่างกายปรับตัวได้เมื่อเข้าสู่วัยของผู้สูงอายุ...” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลงิ้ว, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...องค์การบริหารส่วนตำบลงาช้างได้จัดกิจกรรมการดูแลสุขภาพร่างกายของผู้สูงอายุและมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการกินอาหารอย่างไรเพื่อไม่ให้เสียสุขภาพร่างกายในวัยผู้สูงอายุ...” (รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลงาช้างคนที่ 2, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...องค์การบริหารส่วนตำบลงาช้างมีการจัดกิจกรรมการออกกำลังกายเพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพตัวเองและได้มีการออกกลุ่มตรวจโรคต่างๆ ให้แก่ผู้สูงอายุในตำบลงาช้าง เช่น การตรวจน้ำตาลในเลือดเพื่อหาว่าผู้สูงอายุคนไหนเป็นโรคเบาหวานและการตรวจไข้หวัดต่างๆ ...” (นักพัฒนาชุมชนชำนาญการองค์การบริหารส่วนตำบลงาช้างคนที่ 4, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2566)

1.2 บทบาทด้านความสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวคือ องค์การบริหารส่วนตำบลงาช้างมีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมโดยออกเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุเพื่อที่จะกระตุ้นให้ผู้สูงอายุออกมาพบปะ พูดคุย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อไม่ให้เกิดความเครียด มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ พาผู้สูงอายุไปทัศนศึกษาเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีการออกเยี่ยมบ้านของผู้สูงอายุเพราะจะมีการตรวจสอบความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุว่าได้รับปัญหาอะไรหรือต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานยังใงบ้าง เพื่อที่จะสามารถประสานงานและเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ตัวของผู้สูงอายุให้ได้รับสิทธิสวัสดิการต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน...” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลงาช้าง, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุในแต่ละชุมชนและมีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ซึ่งจุดมุ่งหมายของการจัดตั้งชมรมนี้คือการส่งเสริมสุขภาพจิตใจของผู้สูงอายุให้มีสุขภาพจิตใจที่ดี จากการให้ผู้สูงอายุออกมาร่วมกิจกรรมและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์...” (รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลงาช้างคนที่ 1, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีการจัดตั้งชมรมเพื่อผู้สูงอายุ เพราะต้องการให้ผู้สูงอายุออกมาใช้เวลาให้เกิดประโยชน์จากการออกมาร่วมกิจกรรมชมรม ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมทัวร์ผู้สูงอายุ โดยมีการจัดทริปไปต่างจังหวัดหรือสถานที่ต่างๆ เพื่อเป็นการพักผ่อน โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีการจัดสรรงบประมาณให้ผู้สูงอายุคนละ 700 บาท...” (รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลงาช้างคนที่ 3, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

1.3 บทบาทด้านการจัดสภาพแวดล้อม กล่าวคือ องค์การบริหารส่วนตำบลงาช้างได้เข้ามาจัดสภาพแวดล้อมโดยการปรับปรุงบ้านของผู้สูงอายุให้เหมาะสมกับการอยู่อาศัย เนื่องจากกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุมักจะใช้พื้นที่ซ้ำๆ กันโดยเฉพาะห้องนอน ห้องครัวและห้องน้ำ ดังนั้น จึงมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่บริเวณดังกล่าวให้ง่ายและสะดวกต่อการใช้งานของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลงาช้างยังมีบทบาทในการซ่อมแซมบ้านเรือนของผู้สูงอายุด้วย ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...ทางเราได้มีการประสานของงบประมาณเพิ่มเพื่อมาปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่พักอาศัยให้แก่ผู้สูงอายุแต่ละครัวเรือนในตำบลงาช้างให้เหมาะสมและปลอดภัยในการเป็นอยู่ที่ดีขึ้น...” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลงาช้าง, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...บ้านยายเมื่อก่อนมีหลังคารั่วบ้าง พื้นทรุดบ้าง แต่เมื่อปีก่อนทาง อบต. เข้ามาตรวจบ้านยายแล้วพอมานมา 1 อาทิตย์ทาง อบต. ได้ส่งคนมาทำบ้านให้ยายใหม่ทั้งหมดเลย ทำให้บ้านยายดีขึ้นผิดหูผิดตา กับเมื่อก่อนมากเลย ทำให้ยายมีบ้านแบบที่ไม่ทรุดโทรมเหมือนเดิม...” (ผู้สูงอายุคนที่ 4, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...บ้านตาหลังคารั่วตอนฝนตกนี้ตานอนไม่ได้เลย ทำให้บ้านตาดูเก่าๆ แต่ตาพึ่งจ้างเจ้าหน้าที่ อบต. ไป ทาทาง อบต. บอกว่าจะส่งคนไปดำเนินการเร็ว ๆ นี้ แล้วก็เมื่อวานมีเจ้าหน้าที่มาดูบ้านตาแล้วบอกกับ ตาว่าจะรีบดำเนินการเรื่องเปลี่ยนหลังคาบ้านตาไม่เกิน 3 วัน ตาก็ดีใจที่ตาจะนอนไม่ต้องกลัวฝนหยดใส่อีก...” (ผู้สูงอายุคนที่ 13, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

1.4 บทบาทด้านการจัดสวัสดิการ กล่าวคือ องค์การบริหารส่วนตำบลลงชุมชนมีบทบาทด้านการจัดสวัสดิการโดยมีการจ่ายเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุและมีการช่วยเหลือในรูปแบบการแจกสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้สูงอายุ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...ทาง อบต.ดงขุย มีการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุหรือมีการช่วยเหลือในรูปแบบสิ่งของ เครื่องอุปโภคบริโภคเพื่ออำนวยความสะดวกทางด้านต่างๆให้แก่ผู้สูงอายุ...” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ดงขุย, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...สำหรับตาที่ได้รับเบี้ยยังชีพในทุกๆเดือน ตาคิดว่าสำหรับตาใช้ไม่ค่อยพอเพราะต้องคอยใช้จ่าย ค่ากินค่าอยู่ค่าน้ำค่าไฟในแต่ละวันเพราะ ตาก็ไม่มีงานทำได้แต่คอยรับเบี้ยยังชีพในทุกๆเดือน แต่ทาง อบต.ดงขุยก็คอยแจกพวงกลิ้งของต่างๆ ข้าวสาร ปลากระป๋อง ให้ตาได้ประทังชีวิตไปวัน ๆ ...” (ผู้สูงอายุคนที่ 15, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...ยายได้รับเบี้ยยังชีพของเบี้ยผู้สูงอายุในทุกๆเดือน ยายไม่มีบัญชีธนาคารยายจึงต้องไปรับ ตั้งค์สที่ อบต.ดงขุย ตอนยายไปถึงทาง อบต. ก็แจกข้าวให้พวกตยาย เพราะบางที่ยายต้องรอนานกว่าจะ ได้รับเบี้ยยังชีพ ทาง อบต. เขาเลยแจกข้าวสารกับพวกกลิ้งของเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้ยายก็กลับเกือบทุกรอบ...” (ผู้สูงอายุคนที่ 9, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

2. ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลดงขุย อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลดงขุยประสบปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากรและด้านการติดต่อสื่อสาร ดังนี้

2.1. ปัญหา อุปสรรคด้านงบประมาณ

กล่าวคือ องค์การบริหารส่วนตำบลดงขุยได้รับการจัดสรรงบประมาณจำกัด ไม่เพียงพอต่อการดำเนินบทบาทพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กระบวนการจัดสรรงบประมาณที่ล่าช้าและภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากส่วนกลางมีจำนวนมาก ปัญหา อุปสรรคดังกล่าวส่งผลทำให้การดำเนินการช่วยเหลือหรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“..เนื่องจาก อบท. มีงบประมาณที่น้อย ไม่เพียงพอต่อการดำเนินการในบทบาทพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลดงขุย จึงทำให้การทำการกิจกรรมที่ล่าช้าและอีกอย่างคือ อบต. มีขอบเขตการรับผิดชอบกว้าง จึงทำให้มีการประสานงานที่ยุ่งยากและงบประมาณไปไม่ถึงในแต่ละหน่วยงานหรืองบประมาณไม่เพียงพอต่อการแจกจ่าย...” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดงขุย, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...ภาครัฐไม่มีเงินทุนหรือเงินช่วยเหลือผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่จะเป็นเงินที่ระดมทุนกันเองนำไปช่วยผู้สูงอายุที่ยากไร้...” (รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลงาช้างคนที่ 2, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...ยายคิดว่างบประมาณของทางรัฐเขาเนี่ยน่าจะได้น้อยกว่าจะทำอะไรมาถึงยายก็ใช้เวลา นานอยู่ แล้วก็เบี้ยผู้สูงอายุที่ยายได้รับมาก็ไม่ค่อยพอกับการกินอยู่ในแต่ละวันของยาย เพราะว่าเงินที่ได้ในแต่ละเดือน 700 บาท เหลือแล้วไม่พอใช้สำหรับยาย ยายอยากให้ทางรัฐเขาเพิ่มเงินให้ยายมากกว่านี้หน่อย ยายคิดว่ายายน่าจะพอใช้จ่ายในแต่ละเดือน...” (ผู้สูงอายุที่ 6, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

2.2 ปัญหา อุปสรรคด้านบุคลากร

กล่าวคือ องค์การบริหารส่วนตำบลงาช้างมีบุคลากรจำนวนน้อย ไม่เพียงพอในการดำเนินบทบาทพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ส่งผลทำให้การดูแลผู้สูงอายุไม่ทั่วถึงและขาดประสิทธิภาพ ทำให้บางครั้งองค์การบริหารส่วนตำบลงาช้างต้องขอความช่วยเหลือจากผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเพื่อประสานงานไปยังผู้สูงอายุในพื้นที่ของแต่ละหมู่บ้าน ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอต่อไปนี้

“...เนื่องจากบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐมีจำนวนน้อย อาจทำให้การดูแลผู้สูงอายุขาดตกบกพร่องและไม่มีประสิทธิภาพ...” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลงาช้าง, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...เนื่องจากการขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชนเพื่อประสานงานไปยังผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีแต่อาจพบปัญหาเล็กน้อยจากในด้านบุคลากรของภาครัฐไม่เพียงพอ...” (รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลงาช้างคนที่ 2, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...ยายเคยเข้าไปที่อบต. ดงขุยหลายครั้งแต่ยายไม่ค่อยเห็นเจ้าหน้าที่เลยยายเลยคิดว่าคนในอบต. น่าจะน้อยแหละเพราะไม่ค่อยเห็นคนสักเท่าไร...” (ผู้สูงอายุคนที่ 5, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...ตาวานะ อบต.ดงขุย อาจไม่ค่อยเห็นเจ้าหน้าที่เข้ามาแทนบ้านตาสักเท่าไร เพราะบ้านตายุ๋ท้ายหมู่บ้าน บางทีก็เห็นคนสองคนเข้ามาเดินมองหน้าบ้านตา แต่ตาก็ไม่รู้ว่าเขามาทำอะไร บางทีก็มานะนำตัวกับตา ตาเลยมองว่าคนเขาน่าจะมีคนน้อยแหละถึงมาทีละคนสองคนแบบนี้...” (ผู้สูงอายุคนที่ 14, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2566)

2.3 ปัญหา อุปสรรคด้านการติดต่อสื่อสาร

กล่าวคือ องค์การบริหารส่วนตำบลงาช้างมีช่องทางการแจ้งข้อมูลข่าวสารแก่ผู้สูงอายุน้อย เนื่องจากในหมู่บ้านมีหอกระจายข่าวจำนวนน้อยและบ้านอยู่ห่างไกลจากหอกระจายข่าว ทำให้ผู้สูงอายุไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากองค์การบริหารส่วนตำบลงาช้างและเกิดผลกระทบต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ทำให้ได้ยินข่าวสารไม่ชัดเจน ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลงาช้างอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้าน ทำให้การติดต่อสื่อสารและประสานงานล่าช้า...” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลงาช้าง, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...มีปัญหาเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสาร เนื่องจากชุมชนไม่ค่อยมีสัญญาณอินเทอร์เน็ต ทำให้ต้องใช้หอกระจายเสียงเป็นการสื่อสาร ซึ่งบางครั้ง หอกระจายข่าวอาจจะสื่อสารไม่ชัดเจนเพราะมีหอกระจายเสียงจำนวนน้อยอาจกระจายข้อมูลไม่ทั่วถึง...” (รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลงาช้างสัมภาษณ์คนที่ 3, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...ยายไม่มีโทรศัพท์พอทาง อบต.จะติดต่อยายเนี่ยเขาไม่รู้ว่าจะติดกับยายยังงัย บางทีก็ส่ง อสม. มาบอกยายให้รู้ว่ายายต้องไปร่วมกิจกรรมนั้นนี้ของ อบต. ถ้าไม่ได้ทาง อสม. ยายก็ไม่รู้อะไรกับเขาเลย...” (ผู้สูงอายุคนที่ 2, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...ตาก็เหมือนกับยายนั้นแหละ ตาไม่รู้จะไยยาก็คอยมาบอกยายเพราะบางทีตาไม่อยู่บ้านตาไปนา อสม. มากี่ไม่ค่อยเจอตา มีแค่ยายข้างบ้านนี้แหละที่บ้านบอกข่าวกับตาว่า อบต. เขาต้องให้ไปร่วมงาน...” (ผู้สูงอายุคนที่ 12, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

3. ข้อเสนอแนะ แนวทางในการดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะ แนวทางในการดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลคงขุย อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น พบว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญแสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ แนวทางในการดำเนินงานบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลคงขุยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยสามารถระบุเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

3.1 ข้อเสนอแนะด้านงบประมาณ

พบว่าหน่วยงานส่วนกลางควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และควรขอรับการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“..อยากให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาส่งเสริมด้านงบประมาณให้มากขึ้น งบประมาณที่ได้รับมาไม่สามารถดูแลผู้สูงอายุได้อย่างเต็มที่...” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคงขุยคนที่ 1, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“..เนื่องจากงบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานด้านต่างๆ จึงอยากให้มีการเพิ่มงบประมาณเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุมากยิ่งขึ้น ...” (อสม.คนที่ 5, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

3.2 ข้อเสนอแนะด้านบุคลากร

พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลคงขุยควรเพิ่มอัตรากำลังบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการดูแลผู้สูงอายุโดยตรงเพื่อให้เพียงพอต่อการดูแลและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...เนื่องจากบุคลากรไม่เพียงพอต่อการทำงาน จึงทำให้กระจายการทำงานของภาครัฐไม่ทั่วถึง จึงอยากได้บุคลากรที่มีความสามารถที่หลากหลาย เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการทำงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ...” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคงขุย, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...อบต.คงขุยควรเพิ่มเจ้าหน้าที่ทำงานเพราะในปัจจุบัน อบต.คงขุยมีเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอจึงทำให้การดูแลผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ล่าช้า จึงจำเป็นต้องมีบุคลากรเจ้าหน้าที่เพิ่ม...” (นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ องค์การบริหารส่วนตำบลคงขุยคนที่ 4, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...ตาคิดว่าทางอบต.ควรเพิ่มเจ้าหน้าที่ให้มากกว่านี้ เพราะว่าเวลาตาไปติดต่อหรือขอความช่วยเหลือคนรับเรื่องบางทีก็ไม่อยู่ เลยต้องไปติดต่อหลายรอบ...” (ผู้สูงอายุคนที่ 11, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...ยายเห็นว่าคนของเขาน้อย ตอนจัดกิจกรรมในหมู่บ้านเห็นเจ้าหน้าที่ไม่ถึงสิบคน เลยอยากให้หาเจ้าหน้าที่มาเพิ่มมาช่วยในการจัดกิจกรรมต่างๆของอบต. ...” (ผู้สูงอายุคนที่ 8, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

3.3 ข้อเสนอแนะด้านการติดต่อสื่อสาร

พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลคงขุควรเพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสารให้ทั่วถึง เช่น เพิ่มหอกระจายข่าวและลำโพงของแต่ละหมู่บ้านให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับทราบข่าวสารที่ชัดเจน หากไม่มีงบประมาณเพื่อเพิ่มลำโพงในหมู่บ้าน ให้ผู้นำชุมชนหรืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ช่วยบอกข้อมูลข่าวสารให้กับผู้สูงอายุ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...ควรมีเจ้าหน้าที่รัฐหรือ อสม. เข้ามาช่วยในการนำสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมของผู้สูงอายุ เพื่อไปบอกกับผู้สูงอายุในตำบลคงขุโดยการบอกปากต่อปากหรือการใช้หอกระจายเสียง ...” (อสม.คนที่ 5, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...ควรให้เจ้าหน้าที่รัฐแจ้งข่าวสารต่างๆไปทาง ผู้ใหญ่บ้านและ อสม.เพื่อจะได้นำข่าวสารไปบอกกับผู้สูงอายุให้ได้รับรู้ ...” (รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคงขุคนที่ 3, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...ควรมีการจัดเจ้าหน้าที่แต่ละหมู่บ้านเพื่อรับข้อมูลข่าวสารและนำไปบอกปากต่อปากกับผู้สูงอายุเพราะผู้สูงอายุบางส่วนไม่ได้ติดตามข่าวสารหรือไม่ได้รับฟังจากหอกระจายเสียง ...” (นักพัฒนาชุมชนชำนาญการองค์การบริหารส่วนตำบลคงขุคนที่ 4, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

“...ยายอยากให้มีลำโพงตามเสาไฟฟ้าระแวงที่มีบ้านห่างกันเพราะบางทีเสียงมาไม่ถึงบ้านยาย ยายก็ไม่ค่อยรู้ข่าวสารที่เขาประกาศเสียงตามสายมา ...” (ผู้สูงอายุคนที่ 4, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2566)

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่องบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลคงขุ อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยขออภิปรายข้อค้นพบจากการวิจัย ดังนี้

องค์การบริหารส่วนตำบลคงขุมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุหลายด้าน เช่น บทบาทด้านสุขภาพโดยการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การรับประทานอาหาร การออกกำลังกายและการสูดตรวจโรคต่างๆให้แก่ผู้สูงอายุในพื้นที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม พรวนสุข [5] ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดแพร่พบว่าด้านสุขภาพอนามัย มีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุพร้อมทั้งมีบริการตรวจสุขภาพประจำปีอย่างจริงจัง และสอดคล้องกับพัชราณี กิจชมภู [6] ศึกษาเรื่องการศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลสงเปลือย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าเทศบาลได้มีการส่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายสาธารณสุขออกเยี่ยมดูแลสุขภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลสงเปลือยเป็นประจำสม่ำเสมอ จากที่กล่าวมาในข้างต้น จะเห็นได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลคงขุได้เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่เป็นอย่างมากโดยเฉพาะในด้านสุขภาพ โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลคงขุ ได้มีการเข้าไปดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุเดือนละ 2 ครั้ง มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัย การดูแลสุขภาพการกินและการออกกำลังกายรวมทั้งการตรวจร่างกายของผู้สูงอายุสำหรับบทบาทด้านความสัมพันธ์ทางสังคม องค์การบริหารส่วนตำบลคงขุมีการจัดตั้งชมรมเพื่อผู้สูงอายุ เพราะต้องการให้ผู้สูงอายุออกมาใช้เวลาให้เกิดประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของชมรม เช่น กิจกรรมทัวผู้สูงอายุ โดยมีการจัดทริปไปต่างจังหวัดหรือสถานที่ต่างๆเพื่อเป็นการพักผ่อน มีการจัดสภาพแวดล้อมโดยการจัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆให้แก่ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม

ของชมรม เช่น การมีห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ ทางเดินสำหรับรถเข็นผู้สูงอายุ เพื่อที่จะกระตุ้นให้ผู้สูงอายุออกมาพบปะ พูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยการออกมาทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน

สำหรับปัญหา อุปสรรคในการดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลดงขุย อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลดงขุยได้รับการจัดสรรงบประมาณจำกัด ไม่เพียงพอในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่สอดคล้องกับกมลพร กัลยาณมิตร [7] ศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เปลี่ยนภาระเป็นพลังร่วมพัฒนาสังคม พบว่าสภาพปัญหาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุคือ ขาดแคลนงบประมาณจึงทำให้ไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้สูงอายุให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสาเหตุสำคัญที่องค์การบริหารส่วนตำบลดงขุยประสบปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณไม่เพียงพอในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เนื่องมาจากภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลดงขุยมีหลายด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและด้านการจัดสวัสดิการ จึงส่งผลทำให้การจัดสรรงบประมาณในการดูแลผู้สูงอายุในแต่ละด้านยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่ นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลดงขุยยังประสบปัญหาขาดแคลนบุคลากร โดยเฉพาะบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการดูแลผู้สูงอายุซึ่งมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอในการดำเนินบทบาทพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุสอดคล้องกับวรรณณารัตนา นกุล ศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการพบว่าปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาที่สำคัญคือ ขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

สำหรับข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลดงขุย อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น พบว่าข้อเสนอแนะที่ผู้สูงอายุอยากให้องค์การบริหารส่วนตำบลดงขุยนำไปปรับปรุงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่มีประเด็นสำคัญ คือ ด้านงบประมาณ โดยหน่วยงานภาครัฐส่วนกลางควรจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้มากขึ้นพร้อมทั้งตั้งงบประมาณไว้รองรับผู้สูงอายุในอนาคต [5] องค์การบริหารส่วนตำบลดงขุยควรขอความสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดขอนแก่น ควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดอบรมเพิ่มทักษะ ความรู้ด้านอาชีพแก่ผู้สูงอายุเพื่อให้มีรายได้ในการเลี้ยงชีพ สำหรับด้านบุคลากรซึ่งมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอในดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ นั้น ในประเด็นนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลดงขุยควรเพิ่มอัตรากำลังบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะในการดูแลผู้สูงอายุให้เพียงพอรวมทั้งควรจัดให้มีกลุ่มอาสาสมัครหรือกลุ่มจิตอาสาในการออกตรวจเยี่ยมบ้านของผู้สูงอายุเพื่อรับฟังปัญหาและแนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิต

สรุป

องค์การบริหารส่วนตำบลดงขุยมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสุขภาพ กล่าวคือ การจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การตรวจน้ำตาลในเลือดและการสุ่มตรวจโรคต่าง ๆ 2) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม

กล่าวคือ การออกเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุเพื่อที่จะกระตุ้นให้ผู้สูงอายุออกมาพบปะ พูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ การพาผู้สูงอายุไปทัศนศึกษา 3) ด้านการจัดสภาพแวดล้อม กล่าวคือ การปรับปรุงบ้านของผู้สูงอายุให้เหมาะสมกับการอยู่อาศัยรวมถึงการซ่อมแซมบ้านเรือนของผู้สูงอายุ และ 4) ด้านการจัดสวัสดิการ กล่าวคือ การจ่ายเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุและการแจกสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้สูงอายุ

ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลคงขุย อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น กล่าวคือ องค์การบริหารส่วนตำบลคงขุยประสบปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านงบประมาณ กล่าวคือ ได้รับการจัดสรรงบประมาณจำกัด ไม่เพียงพอต่อการดำเนินบทบาทพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ 2) ด้านบุคลากร กล่าวคือ มีบุคลากรจำนวนน้อย ไม่เพียงพอในการดำเนินบทบาทพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและ 3) ด้านการติดต่อสื่อสาร กล่าวคือ ช่องทางการแจ้งข้อมูลข่าวสารแก่ผู้สูงอายุน้อยทำให้ผู้สูงอายุไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารรวมถึงการได้ยินข่าวสารไม่ชัดเจน

ข้อเสนอแนะ แนวทางในการดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลคงขุย อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น กล่าวคือ หน่วยงานส่วนกลางควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ควรขอรับการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเพิ่มอัตรากำลังบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการดูแลผู้สูงอายุโดยตรงและควรเพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสารให้ทั่วถึง

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ในการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน นอกจากจะใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแล้ว ควรใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่มเพิ่มเติมด้วย
2. เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานผู้สูงอายุที่มาจากผู้นำหมู่บ้านและตัวแทนจากผู้สูงอายุหมู่บ้าน
3. ในการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เจาะลึกและชัดเจนมากขึ้น ควรมีการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการดำเนินบทบาทพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้วย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลคงขุย อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น สามารถดำเนินการจนประสบความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์และสนับสนุนเป็นอย่างดีจากผู้ช่วยศาสตราจารย์อเนก สุขดี อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาความรู้ ข้อคิด ข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆจนกระทั่งการวิจัยครั้งนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้และประชาชนในพื้นที่ หมู่บ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัยที่ให้ความอนุเคราะห์ในการประสานงานลงพื้นที่เก็บ

ข้อมูลในการทำวิจัยและขอขอบคุณเพื่อนร่วมงานวิจัยทุกคนที่อำนวยความสะดวกและช่วยเหลือในการทำวิจัยครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงมาด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- [1] ปราโมทย์ ประสาทกุลและคณะ. (2562). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2561*. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- [2] ชื่นฤทัย กาญจนะจิตร และคณะ. (2550). *สุขภาพคนไทย 2550*. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- [3] ประสพโชค ต้นสาโรจน์. (2559). *บทบาทของเทศบาลเมืองกาญจนบุรีในการดูแลผู้สูงอายุ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- [4] ศากุล ช่างไม้. (2550). *สังคมไทยกับสถานการณ์ผู้สูงอายุในปัจจุบันและอนาคต*. มติชน.
- [5] ภูมิวัฒน์ พรวนสุข. (2558). *แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดแพร่*. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิษณุพนธ์, 10(1), 77-87.
- [6] พัชรานิ กิจชมพู. (2563). *คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลสงเปลือย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- [7] กมลพร กัลยาณมิตร. (2565). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เปลี่ยนภาระเป็นพลัง*. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 7(2), 31-46.

แนวทางการเพิ่มยอดสินเชื่อประชารัฐสำหรับผู้สูงอายุ กรณีศึกษาธนาคารออมสิน

Guideline to Increase Pracharath Loans for Elderly People

Government Savings Bank Case Study

ธนพล นาคเดช¹ และปราณี เอี่ยมละออภักดี²

Tanapol Nakdech¹ and Pranee Eamlaorpakdee²

¹ บัณฑิตวิทยาลัย กลุ่มวิชาการตลาด คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กลุ่มวิชาการตลาด, คณะบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

¹ Graduate School, Marketing Branch, Faculty of Business Administration,
University of the Thai Chamber of Commerce

² Asst.Prof.Dr. Marketing Branch, Faculty of Business Administration,
University of the Thai Chamber of Commerce

E-mail: Tanapol_jow@hotmail.com¹

Corresponding E-mail: pranee_eam@utcc.ac.th²

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration
of Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: March 24, 2024; Revised: December 20, 2024; Accepted: December 20, 2024

บทคัดย่อ

การศึกษาแนวทางการเพิ่มยอดสินเชื่อประชารัฐสำหรับผู้สูงอายุ กรณีศึกษาธนาคารออมสิน มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่ส่งผลต่อการให้บริการสินเชื่อประชารัฐสำหรับผู้สูงอายุ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการเพิ่มยอดใช้บริการสินเชื่อประชารัฐให้ผู้สูงอายุให้เป็นไปตามเป้าหมาย กลุ่มตัวอย่าง 200 คน และสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 10 คน วิเคราะห์ด้วยการแจกแจงค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติค่า t-test และ One-Way ANOVA ผลการศึกษาพบว่า 1) สาเหตุที่ทำให้การให้บริการสินเชื่อไม่เป็นไปตามเป้าหมาย เนื่องจาก ลูกคามีความกังวล เรื่องหลักประกันการโฆษณาสร้าง การรับรู้และให้ข้อมูลสินเชื่อยังไม่ทั่วถึง และค่าประกันชีวิตเพื่อประกันสินเชื่อค่อนข้างสูง 2) แนวทางการแก้ไขปัญหา แนวทางที่ 1 การจัดทำสื่อโฆษณาและออกพื้นที่เชิงรุก 18 ภาค 18 ตลาด ประชาสัมพันธ์สินเชื่อประชารัฐสำหรับผู้สูงอายุ ส่งเสริมและเน้นย้ำภาพลักษณ์ในการดูแลพ่อค้า แม่ค้า และผู้ประกอบการรายย่อย และแนวทางที่ 2 การปรับปรุงหลักเกณฑ์สินเชื่อให้สามารถใช้หลักประกันได้หลากหลาย ลดอัตราค่าเบี้ยประกันชีวิตเพื่อประกันสินเชื่อ การลดเอกสารประกอบการขอกู้ เป็นต้น

คำสำคัญ: ธนาคารออมสิน; ผู้สูงอายุ; สินเชื่อประชารัฐสำหรับผู้สูงอายุ

Abstract

Studying the guidelines for increasing Pracharath loan for Elderly People, with a case study of the Government Savings Bank. Objectives include: 1) To study behaviors and 7Ps of Marketing Mix factors that influence the provision of Pracharath loan for Elderly People. 2) To propose strategies for increasing the utility of Pracharath loan for Elderly People in order to achieve the objectives. The sampling is 200 people includes 10 people of in-depth interview. The study was analyzed by measures of dispersion in frequency distribution, percentages, averages, standard deviations, t-test and One-Way ANOVA statistics. The results of this study showed problems and strategies to achieve loan approval target of GSB. The problems are customers worried about collaterals and the high rate of Mortgage Reducing Term Assurance (MRTA) as well as had limited information. Therefore, GSB has 2 strategies to solve the problems which are strategy 1: Developing the onsite event and media plan for 18 Market events through 18 GSB's Regional Offices to promote and examine good images of GSB in lifting merchants and vendors' quality across the entire customer lifecycle of life and strategy 2: Improve efficiency of Loan process by providing alternative collateral options, lower rate of MRTA and reducing loan documents required, etc.

Keywords: Government Savings Bank; Elderly People; Pracharath loans for elderly People

บทนำ

ข้อมูลผลสำรวจผู้สูงอายุในประเทศไทยของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2565 พบว่า ประเทศไทยมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมากขึ้น โดยผู้สูงอายุมีประชากรจำนวน 13.14 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 18.80 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ส่วนใหญ่ยังคงหารายได้จากการประกอบอาชีพค้าขายหรือเป็นผู้ประกอบการรายย่อย ในขณะที่การขอใช้บริการแหล่งเงินทุนในระบบของผู้สูงอายุเพื่อใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ หรือความต้องการใช้เงินเร่งด่วนในกรณีฉุกเฉิน ยังเป็นไปได้อย่างยาก ด้วยข้อจำกัดด้านอายุ ธนาคารออมสินในฐานะธนาคารเพื่อสังคม (social bank) มุ่งเน้นดูแลผู้ประกอบการรายย่อย พ่อค้าแม่ค้า และประชาชนฐานราก เพื่อยกระดับรายได้ คุณภาพชีวิต และลดความเหลื่อมล้ำของสังคม ด้วยการออกผลิตภัณฑ์สินเชื่อประชารัฐเพื่อผู้สูงวัย เพื่อบริการกลุ่มผู้สูงอายุ ช่วง 60 - 70 ปี ที่เป็นผู้ประกอบการรายย่อย หรือค้าขาย ได้มีโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ

ผลการดำเนินงานของสินเชื่อประชารัฐเพื่อผู้สูงวัย ปี 2560 - 2565 ธนาคารมียอดการอนุมัติเฉลี่ยร้อยละ 29.87 ของเป้าหมายที่ตั้งไว้ แสดงถึงการเป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย หรือไม่เป็นที่สนใจของลูกค้า ธนาคารอาจเสียฐานลูกค้าให้กับสถาบันการเงินอื่นที่มีผลิตภัณฑ์สินเชื่อที่ตรงกับความต้องการลูกค้ามากกว่า ไม่สามารถช่วยเหลือกลุ่มผู้สูงอายุที่ผู้ประกอบการรายย่อย หรือค้าขายได้มีโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุนตามยุทธศาสตร์ธนาคารที่ตั้งไว้ ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของธนาคารในระยะยาว

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา แนวทางการเพิ่มยอดสินเชื่อประชารัฐเพื่อผู้สูงวัย โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่ส่งผลต่อการให้บริการ

สินเชื่อประชาชนเพื่อผู้สูงอายุ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการเพิ่มยอดใช้บริการสินเชื่อประชาชนเพื่อผู้สูงอายุให้เป็นไปตามเป้าหมาย

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎี ปัจจัยส่วนบุคคล

ลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดเป้าหมายของธุรกิจ ทำให้รู้ว่ากลุ่มเป้าหมายนั้นมีความคิด ความรู้สึกอย่างไร ข้อมูลด้านปัจจัยส่วนบุคคลจะมีประสิทธิภาพต่อการกำหนดเป้าหมายโดยการวิเคราะห์จากปัจจัยเหล่านี้ 1) เพศ ความแตกต่างทางเพศทำให้เกิดความต้องการที่ต่างกัน 2) อายุ เป็นปัจจัยที่ทำให้คนมีความแตกต่างกันในด้านความคิด การใช้ชีวิต และเป้าหมายในอนาคต 3) การศึกษา เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดค่านิยม ทศนคติ และพฤติกรรมแสดงออกที่แตกต่างกัน 4) สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่น อาชีพ รายได้ และสถานภาพทางสังคม มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการรับสาร [1]

แนวคิดและทฤษฎี พฤติกรรมผู้บริโภค

การวิเคราะห์ให้ทราบถึงพฤติกรรมผู้บริโภค มีเครื่องมือทางการตลาดที่ใช้วิเคราะห์เพื่อเข้าถึงและเจาะกลุ่มลูกค้าได้ตรงเป้าหมาย โดยใช้เครื่องมือ 6W1H ดังนี้ 1) What ลูกค้าของเราต้องการอะไร 2) Who ลูกค้าของเราคือใคร 3) Where ลูกค้าอยู่ที่ไหน 4) Why ทำไมลูกค้าต้องซื้อสินค้าของเรา 5) When กลุ่มลูกค้าเป้าหมายจะซื้อสินค้าเมื่อไหร่ 6) Whom ใครที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการ 7) How ลูกค้ามีเงื่อนไขอะไรที่ทำให้ตัดสินใจซื้อ เมื่อรู้ความต้องการจากกลุ่มลูกค้าเป้าหมายแล้ว สามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายทางการตลาด และเริ่มต้นธุรกิจให้ประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ [2]

แนวคิดและทฤษฎี ส่วนประสมทางการตลาดบริการ

ส่วนประสมทางการตลาดบริการเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญในการสร้างคุณภาพการให้บริการที่โดดเด่นตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 1) ด้านผลิตภัณฑ์ (product) เป็นสิ่งที่สนองความต้องการของลูกค้า ลูกค้าจะได้รับประโยชน์จากผลิตภัณฑ์นั้น 2) ด้านราคา (price) เป็นคุณค่าของผลิตภัณฑ์ ในรูปแบบตัวเงินตรา 3) ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (place) เป็นช่องทางการขายสินค้าหรือบริการนั้นผ่านช่องทางที่กำหนด 4) ด้านการส่งเสริมการตลาด (promotions) เป็นเครื่องมือที่กระตุ้น สนับสนุน หรือชักจูง ให้ลูกค้าเกิดความต้องการในสินค้าหรือบริการนั้น ๆ 5) ด้านบุคลากร (people) คือ หัวใจของการบริการ เพราะเป็นผู้เสนอขายสินค้าหรือบริการ 6) ด้านกระบวนการให้บริการ (process) เป็นขั้นตอนในการบริการลูกค้าตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ 7) ด้านองค์ประกอบทางกายภาพ (physical evidence / environment and presentation) คือสิ่งต่าง ๆ รอบตัวที่ลูกค้าสามารถสัมผัสได้จากการซื้อสินค้าหรือบริการนั้น ๆ [1]

แนวคิดและทฤษฎี ผู้สูงวัย

ผู้สูงวัย หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป เป็นช่วงรอยต่อของชีวิตซึ่งเปลี่ยนจากวัยกลางคนเป็นวัยสูงอายุ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ดังนี้ 1) ด้านร่างกาย เช่น ผิวหนัง ผอม พัง สายตา หู กระดูกและกล้ามเนื้อ เริ่มเสื่อมสภาพ 2) ด้านจิตใจ การเสื่อมของระบบต่าง ๆ ในร่างกาย ทำให้เกิดความเครียด มีการเปลี่ยนบทบาททางสังคม เช่น การเกษียณอายุ ทำให้เกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าของตนเองลดลง 3) ด้านสังคม วัยสูงอายุเป็นช่วงถอยห่างจากสังคม ขาดการพบปะผู้คน ถ้าไม่มีบทบาทใหม่มาทดแทน จะส่งผลให้ความพึงพอใจในชีวิตลดลง [3]

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภัทรธิดา บุญรินทร์ [4] ได้ศึกษากลยุทธ์การเพิ่มจำนวนผู้รับบริการสินเชื่อภายใต้นโยบาย “การให้ความช่วยเหลือผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบจาก Covid – 19” ของธนาคารออมสินในจังหวัดศรีสะเกษ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่รู้จักผลิตภัณฑ์ในช่องทางออนไลน์มากที่สุด ส่วนใหญ่ไม่ทราบเงื่อนไขผลิตภัณฑ์ การมีอิทธิพลของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดต่อการตัดสินใจใช้ผลิตภัณฑ์ภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก กลยุทธ์ในการเพิ่มยอดในครั้งนี้ มี 4 แนวทาง 1) กลยุทธ์เชิงรุก เป็นการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ 2) กลยุทธ์เชิงแก้ไข การจัดหาหลักสูตรอบรมออนไลน์ผ่านสื่อการเรียนรู้ของธนาคาร 3) กลยุทธ์เชิงรับ โดยการตลาดด้วยการเชิญชวนลูกค้ามาใช้บริการ 4) กลยุทธ์เชิงป้องกัน ทีมงานศูนย์สินเชื่อจัดตารางลงพื้นที่สาขาต่าง ๆ เพื่อแนะนำให้ความช่วยเหลือแก่สาขา

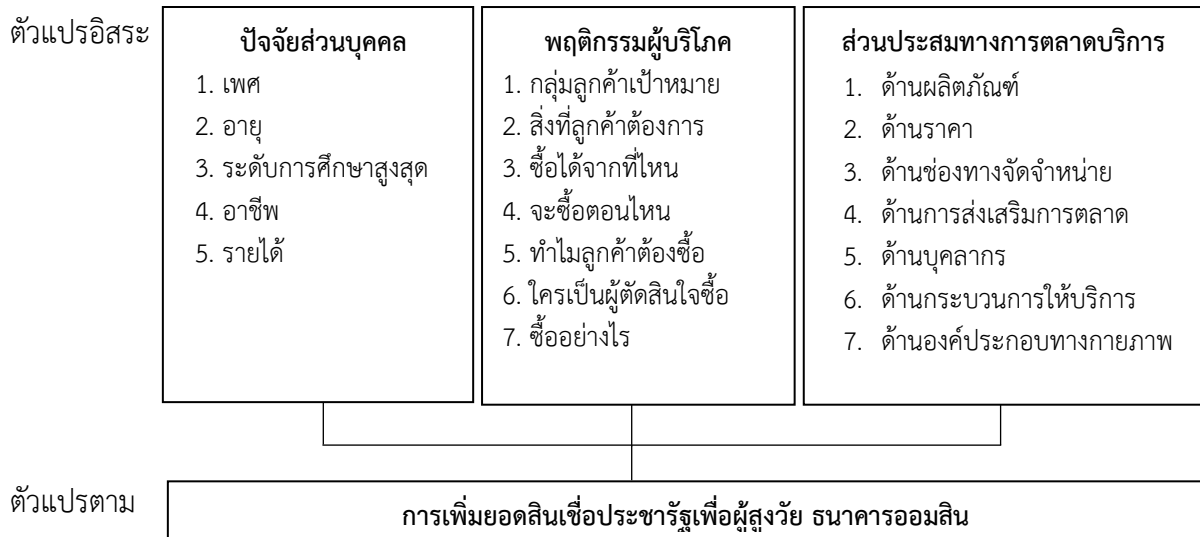
สิทธิพล เพ็งแจ่ม [5] ได้ศึกษา แนวทางการเพิ่มยอดสินเชื่อรายย่อยธนาคารออมสิน เขตราชวัตร ผลการศึกษาพบว่า ส่วนประสมทางการตลาดบริการมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนด กลยุทธ์การตลาดของธนาคารออมสินเขตราชวัตร ด้านผลิตภัณฑ์/บริการ ที่เกิดจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินเชื่อรายย่อยที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ ควรได้รับการปรับปรุงเพื่อสนองความต้องการของลูกค้า และด้านการส่งเสริมการตลาดที่เกิดจากการไม่ประชาสัมพันธ์สินเชื่อให้เป็นที่รู้จัก ต้องจัดกิจกรรมเชิงรุกประชาสัมพันธ์ให้สินเชื่อเป็นที่รู้จัก ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย สถานที่ให้บริการลูกค้าไม่สามารถรองรับลูกค้าจำนวนมากได้ อาจเกิดการแออัดไม่ได้รับความสะดวกสบาย ต้องจัดคิวให้เป็นระเบียบ หรือการนัดหมายลูกค้ามาติดต่อตามวันที่กำหนด รวมถึงด้านกระบวนการที่เกิดหนี้ค้างจำนวนมากในการให้สินเชื่อรายย่อย ปัญหาเหล่านี้ต้องได้รับการพัฒนา แก้ไข เพื่อเพิ่มยอดสินเชื่อรายย่อยธนาคารออมสินเขตราชวัตร

จรัสพร รุมนเนาว์ [6] ได้ศึกษา การศึกษาส่วนประสมการตลาดบริการเพื่อการแก้ปัญหายอดสินเชื่อที่มีหลักประกัน กรณีศึกษา ธนาคารออมสินเขตราชวัตร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการ เป็นปัจจัยสำคัญในการรองรับความต้องการของลูกค้าและปรับเปลี่ยนไปตามพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปใช้แนวทางแก้ปัญหาโดยการออกเชิงรุกประชาสัมพันธ์สินเชื่อที่มีหลักประกันให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากลูกค้ามีความสามารถในการขอกู้ เมื่อพนักงานออกประชาสัมพันธ์แล้วมีลูกค้าสนใจใช้บริการ พนักงานภายในสาขาจะต้องมีความกระตือรือร้น มีความรู้ มีความเชี่ยวชาญในการให้บริการ สามารถสร้างความประทับใจในการให้บริการแก่ลูกค้าได้ เมื่อลูกค้าประทับใจในการให้บริการ จะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อที่มีหลักประกัน

กฤตยา อภิเดช [7] ได้ศึกษา การศึกษาแนวทางเพิ่มยอดขายสินค้าโอท็อปของธนาคารออมสิน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตัดสินใจใช้บริการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออุปโภค บริโภค จากการแนะนำจากพนักงาน โดยมีการเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของสินค้าโอท็อปกับสินค้าประเภทอื่น ๆ ก่อนตัดสินใจใช้บริการส่วนใหญ่ตัดสินใจใช้บริการด้วยตนเอง ด้านส่วนประสมทางการตลาดบริการในภาพรวม เห็นด้วยในทุกด้าน ด้านที่มีอิทธิพลต่อลูกค้ามากที่สุด คือด้านพนักงานธนาคาร รองลงมา คือลักษณะทางกายภาพ และด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ตามลำดับ แนวทางเพิ่มยอดขายสินค้าโอท็อปมี 2 แนวทาง 1) การสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่พนักงาน 2) การเพิ่มช่องทางให้บริการผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์

อัลลชี อัครชาญญา [8] ได้ศึกษา แนวทางการเพิ่มยอดขายสินค้าโอท็อปของธนาคารออมสิน สาขาท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุที่ไม่เป็นไปตามเป้าหมาย เนื่องจากสินค้าโอท็อปมีอัตราดอกเบี้ยสูง ลูกค้ากู้สินเชื่อนี้มากกว่า 1 แห่ง และมีหนี้ค้าง จึงไม่สามารถกู้เพิ่มได้ แนวทางแก้ปัญหา คือ การปรับลดอัตราดอกเบี้ย การลดหย่อนหลักประกันหรือไม่ต้องใช้หลักประกัน และการทำตลาดเชิงรุกประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ จัดโปรโมชั่นสินค้าโอท็อปกับหน่วยงานภาครัฐ และการเพิ่มช่องทางการขอสินเชื่อผ่าน Application บนโทรศัพท์มือถือ และพัฒนาคุณภาพบริการสาขาท่าแพ

กรอบแนวคิด

วิธีการศึกษา

ประชากรของการศึกษา ได้แก่ กลุ่มลูกค้าของธนาคารออมสินที่ใช้บริการ หรือเคยใช้บริการสินค้าโอท็อปของรัฐเพื่อผู้สูงวัย ตั้งแต่ พ.ศ. 2560 ถึง พ.ศ. 2565 จำนวน 3,749 คน [9]

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มลูกค้าของธนาคารออมสินที่ใช้บริการ หรือเคยใช้บริการสินค้าโอท็อปของรัฐเพื่อผู้สูงวัย โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งกำหนดสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างแต่ละภาคของธนาคารออมสิน ภาคละ 10 คน จำนวน 18 ภาค และสำนักพหุโยธิน (สำนักงานใหญ่) จำนวน 20 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 200 คน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้แก่ กลุ่มลูกค้าของธนาคารออมสินที่ใช้บริการ หรือเคยใช้บริการสินเชื่อพระราชรัฐ เพื่อผู้สูงวัย จำนวน 10 คน เพื่อสัมภาษณ์ ข้อคิดเห็น ประเด็นปัญหาต่าง ๆ และข้อเสนอแนะในการเพิ่มยอดสินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัย ธนาคารออมสิน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลด้านปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่รวบรวมจากผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นกลุ่มลูกค้าของธนาคารออมสินที่ใช้บริการ หรือเคยใช้บริการสินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัย ตั้งแต่ พ.ศ. 2560 ถึง พ.ศ. 2565 จำนวน 200 คน ประกอบด้วย ข้อมูลด้านปัจจัยส่วนบุคคล ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้บริการสินเชื่อ ข้อมูลเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาดบริการ ข้อมูลเกี่ยวกับการเพิ่มยอดสินเชื่อและข้อเสนอแนะ หรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์

ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการรวบรวมข้อมูลผลการดำเนินงานสินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัย และประเด็นการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการให้สินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัย จากสำนักกอนมัติสินเชื่อรายย่อย ธนาคารออมสิน ประจำปี 2560 - 2565

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภค และแนวคิดส่วนประสมทางการตลาดบริการ มาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ [10] ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปเป็นแบบตรวจสอบรายการ (check list) มีจำนวน 6 ข้อ พฤติกรรมการใช้บริการสินเชื่อของธนาคารออมสิน เป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ (multiple choices) มีจำนวน 7 ข้อ ส่วนประสมทางการตลาดบริการ เป็นคำถามปลายปิด (closed - end question) และมีคำถามแบบตรวจสอบรายการ (check list) มีจำนวน 35 ข้อ การเพิ่มยอดสินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัยธนาคารออมสิน เป็นคำถามแบบตรวจสอบรายการ (check list) มีจำนวน 5 ข้อ โดยใช้เครื่องมือการประเมินแบบเรียงลำดับความสำคัญ (lnkert scale) 5 ระดับ และข้อเสนอแนะ หรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์เป็นคำถามปลายเปิด (open - ended question)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อาชีพ และรายได้ ใช้ค่าความถี่ (frequency) และค่าร้อยละ (percentage) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้บริการสินเชื่อ และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

การทดสอบสมมติฐานของการศึกษารั้งนี้ ใช้การทดสอบค่า t - test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบ One - Way ANOVA สำหรับตัวแปรต้นที่เป็นตัวแปรเชิงคุณภาพและตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรเชิงปริมาณ ใช้ทดสอบสมมติฐานสำหรับตัวแปรต้นและตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรเชิงคุณภาพ

การนำผลที่ได้จากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ มาใช้เครื่องมือแผนผังก้างปลา เพื่อค้นหาสาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้น จากการให้บริการสินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัยไม่เป็นไปตามเป้าหมาย

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการแข่งขัน จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค และนำผลจากแบบสอบถาม ซึ่งทำให้ทราบพฤติกรรม และปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้บริการสินเชื่อ มาวิเคราะห์กลยุทธ์ TOWS Matrix [11] เพื่อนำเสนอแนวทางการเพิ่มยอดใช้บริการสินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัย

ผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลด้านปัจจัยส่วนบุคคล

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 51.00 มีอายุระหว่าง 60 - 65 ปี จำนวน 125 คิดเป็นร้อยละ 62 มีระดับการศึกษาน้อยกว่า หรือ เท่ากับ ม.ปลาย/ปวช. จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 42.50 มีสถานภาพสมรส จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 52.50 มีอาชีพค้าขาย จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 36.00 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001 - 20,000 บาท จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 32.50

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านพฤติกรรมและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่ส่งผลต่อการให้บริการสินเชื่อ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความถี่ในการใช้บริการสินเชื่อ 2 ครั้ง/ปี จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 42.50 มีวงเงินขอกู้สินเชื่อต่ำกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาท จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 31.00 มีแหล่งข้อมูลสินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัยจากพนักงานสาขา จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 42.50 มีวัตถุประสงค์ในการใช้บริการสินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัยเพื่อประกอบการค้าหรือการลงทุน จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 39.50 มีบุคคลที่มีอิทธิพลในการเลือกใช้บริการสินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัย คือ ตนเอง จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 36.00 และการเป็นลูกค้าเดิมของธนาคารออมสินมีผลต่อการเลือกใช้บริการ จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 68.50

ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาดบริการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านบุคลากรอยู่ในระดับมาก โดยมีปัจจัยย่อยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พนักงานมีความรู้ความเชี่ยวชาญในผลิตภัณฑ์สินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัยอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาองค์ประกอบทางกายภาพ อยู่ในระดับมาก โดยมีปัจจัยย่อยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เครื่องมือ อุปกรณ์สำนักงาน มีความทันสมัย พร้อมให้บริการเสมออยู่ในระดับมาก ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายอยู่ในระดับมาก โดยมีปัจจัยย่อยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีจำนวนสาขาเพียงพอในการให้บริการ อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านผลิตภัณฑ์อยู่ในระดับมาก โดยมีปัจจัยย่อยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สินเชื่อฯ รองรับความต้องการของลูกค้า ด้านการส่งเสริมการตลาดอยู่ในระดับมาก โดยมีปัจจัยย่อยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีพนักงานธนาคารให้คำแนะนำในการใช้บริการอยู่ในระดับมาก ด้านราคา อยู่ในระดับมาก โดยมีปัจจัยย่อยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ อัตราดอกเบี้ยของธนาคารต่ำกว่าคู่แข่ง อยู่ในระดับมาก และด้านกระบวนการให้บริการ อยู่ในระดับมาก โดยมีปัจจัยย่อยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีขั้นตอนในการให้บริการที่ไม่ซับซ้อน อยู่ในระดับมาก

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการเพิ่มยอดสินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัย

ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเพิ่มยอดสินเชื่อฯ โดยรวมอยู่ในระดับ เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า การได้รับบริการที่ผ่านมามีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการ อยู่ในระดับมาก รองลงมา การพิจารณาสินเชื่อเร็ว คุ้มค่า มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการ อยู่ในระดับมาก ความเป็นกันเองของพนักงาน มีผลต่อการ

ตัดสินใจใช้บริการ อยู่ในระดับมาก ความต้องการใช้สินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัย อยู่ในระดับมาก และอัตราดอกเบี้ย มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการ อยู่ในระดับมาก

ส่วนที่ 4 การทดสอบสมมติฐาน แนวทางการเพิ่มยอดสินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัย

ตารางที่ 1 การทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	ผลการศึกษา
สมมติฐานที่ 1 ลูกค้าที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน จะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อฯ แตกต่างกัน	1) ระดับการศึกษาแตกต่างกัน จะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อฯ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ลูกค้าที่มีระดับการศึกษา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี ส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อฯ มากกว่า 2) ลูกค้าที่มีอาชีพแตกต่างกัน จะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อฯ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ลูกค้าที่มีอาชีพอิสระ/อื่น ๆ จะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อฯ มากกว่า 3) ลูกค้าที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน จะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อฯ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ลูกค้าที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน มากกว่า 50,001 บาทขึ้นไป จะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อฯ มากกว่า
สมมติฐานที่ 2 ลูกค้าที่มีพฤติกรรมใช้บริการสินเชื่อฯ แตกต่างกัน จะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อฯ แตกต่างกัน	1) ลูกค้าที่มีวงเงินขอกู้สินเชื่อฯ แตกต่างกัน จะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อฯ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ลูกค้าที่ขอกู้สินเชื่อฯ น้อยกว่า หรือเท่ากับ 50,000 บาท จะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อฯ มากกว่า 2) ลูกค้าที่มีแหล่งข้อมูลสินเชื่อฯ แตกต่างกัน จะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อฯ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ลูกค้าที่มีแหล่งข้อมูลสินเชื่อฯ จากบุคคลอื่นจะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อฯ มากกว่า 3) ลูกค้าที่มีวัตถุประสงค์ในการใช้บริการสินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัยแตกต่างกัน จะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อฯ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ลูกค้าที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประกอบการค้าหรือการลงทุน จะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อฯ มากกว่า 4) บุคคลที่มีอิทธิพลในการเลือกใช้บริการสินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัยแตกต่างกัน จะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อฯ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 บุคคลที่มีอิทธิพลในการเลือกใช้บริการสินเชื่อคือตนเอง จะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อฯ มากกว่า
สมมติฐานที่ 3 ส่ว น ประสม ทา ง การตลาดบริการ มีอิทธิพลต่อการเพิ่ม ยอดสินเชื่อฯ แตกต่างกัน	ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านบุคลากร และองค์ประกอบทางกายภาพ ปัจจัยดังกล่าว มีอิทธิพลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัยธนาคารออมสิน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 60 - 65 ปี มีระดับการศึกษาน้อยกว่า หรือ เท่ากับ ม.ปลาย/ปวช. มีสถานภาพสมรส ประกอบอาชีพค้าขาย มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001 - 20,000 บาท

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้บริการสินเชื่อ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความถี่ในการใช้บริการสินเชื่อ 2 ครั้ง/ปี วงเงินขอกู้สินเชื่อ น้อยกว่า 50,000 บาท โดยทราบข้อมูลสินเชื่อประจํารัฐเพื่อผู้สงววยจากบุคคลอื่น มีวัตถุประสงค์ในการใช้บริการสินเชื่อประจํารัฐเพื่อผู้สงววยเพื่อประกอบการค้าหรือการลงทุน บุคคลที่มีอิทธิพลในการเลือกใช้บริการสินเชื่อประจํารัฐเพื่อผู้สงววย คือ ตนเอง และการเป็นลูกค้เดิมของธนาคารออมสิน มีผลต่อการเลือกใช้บริการสินเชื่อประจํารัฐเพื่อผู้สงววย

ข้อมูลเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาดบริการ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ ด้านบุคลากร, องค์ประกอบทางกายภาพ, ด้านช่องทางการจัดจําหน่าย, ด้านผลิตภัณฑ์, ด้านการส่งเสริมการตลาด, ด้านราคา, และด้านกระบวนการให้บริการ ตามลําดับ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการเพิ่มยอดสินเชื่อ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ การได้รับบริการที่ผ่านมามีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการ, การพิจารณาสินเชื่อเร็ว รู้ผลไว มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการ, ความเป็นกันเองของพนักงาน มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการ, มีความต้องการใช้สินเชื่อประจํารัฐเพื่อ ผู้สงววย, และอัตราดอกเบี้ยมีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการ ตามลําดับ

ส่วนที่ 4 การทดสอบสมมติฐาน

ลูกค้ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน จะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสําคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังนี้ 1) ระดับการศึกษาแตกต่างกัน 2) ลูกค้มีอาชีพแตกต่างกัน 3) ลูกค้มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน

ลูกค้ที่มีพฤติกรรมการใช้บริการสินเชื่อ แตกต่างกัน จะส่งผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสําคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังนี้ 1) ลูกค้ที่มีวงเงินขอกู้สินเชื่อ แตกต่างกัน 2) ลูกค้ที่มีแหล่งข้อมูลสินเชื่อ แตกต่างกัน 3) ลูกค้ที่มีวัตถุประสงค์ในการใช้บริการสินเชื่อ แตกต่างกัน 4) บุคคลที่มีอิทธิพลในการเลือกใช้บริการสินเชื่อประจํารัฐเพื่อผู้สงววยแตกต่างกัน

ส่วนประสมทางการตลาดบริการ มีอิทธิพลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อ พบว่า ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการจัดจําหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านบุคลากร และองค์ประกอบทางกายภาพ ปัจจัยดังกล่าว มีอิทธิพลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อประจํารัฐเพื่อผู้สงววยธนาคารออมสิน อย่างมีนัยสําคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

การอภิปรายผล

การนำผลที่ได้จากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ มาใช้เครื่องมือแผนผังก้างปลา [12] เพื่อค้นหาสาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้น พบว่ามีสาเหตุมาจากปัญหาด้านต่าง ๆ ตามลําดับ ดังนี้

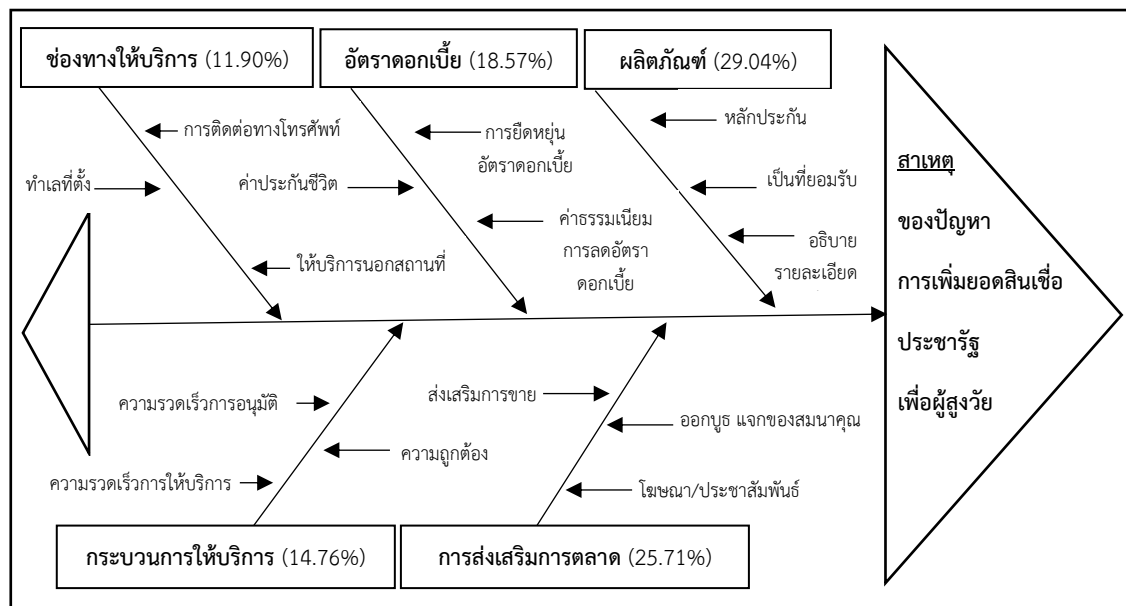
1. ปัญหาด้านผลิตภัณฑ์ (ร้อยละ 29.04) สาเหตุรอง คือ ประเภทหลักประกันมิให้เลือน้อย และหลักประกันบางประเภทมีมูลค่าสูงกว่าวงเงินที่ขอกู้ และสินเชื่อประจํารัฐเพื่อผู้สงววยยังไม่เป็นที่ยอมรับ และรู้จักกันทั่วถึง จึงทำให้ลูกค้บางคนไม่ทราบรายละเอียดที่ชัดเจนและไม่เลือกใช้บริการสินเชื่อ

2. ปัญหาด้านการส่งเสริมการตลาด (ร้อยละ 25.71) สาเหตุรอง คือ ไม่มีการโฆษณา ทำให้ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักสินค้าประชาชนรัฐเพื่อผู้สูงวัย

3. ปัญหาด้านอัตราดอกเบี้ย (ร้อยละ 18.57) สาเหตุรองคือ ค่าประกันชีวิตคุ้มครองสินค้ามีอัตราค่าเบี้ยสูงเนื่องจากลูกค้ามีอายุมาก

4. ปัญหาด้านกระบวนการให้บริการ (ร้อยละ 14.76) สาเหตุรอง คือ มีกระบวนการขอกู้สินเชื่อกว้างขวาง ใช้ระยะเวลาพิจารณาอนุมัติค่อนข้างนาน และมีการติดต่อขอเอกสารเพิ่มเติมบ่อยครั้ง

5. ปัญหาด้านช่องทางการให้บริการ (ร้อยละ 11.90) สาเหตุรอง คือ การติดต่อสอบถามความคืบหน้าการอนุมัติสินเชื่ทางโทรศัพท์ยุ่งยาก จึงต้องเดินทางไปติดต่อสาขาเองซึ่งไม่สะดวกและพนักงานที่ปฏิบัติงานนอกสถานที่ประจำพื้นที่ออกให้บริการไม่สม่ำเสมอ

ภาพที่ 1 แผนผังก้างปลา แสดงถึงสาเหตุหลักและสาเหตุย่อยของปัญหาการเพิ่มยอดการใช้บริการสินเชื่อประชาชนรัฐเพื่อผู้สูงวัย

การวิเคราะห์ SWOT Analysis

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพของธนาคาร ทำให้ทราบจุดแข็งจุดอ่อนจากสภาพแวดล้อมภายใน เห็นโอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อประเมินความเป็นไปได้ และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อธนาคาร [13] ดังนี้

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ SWOT Analysis

SWOT Analysis	รายละเอียด
จุดแข็ง (strengths)	S1 เป็นผู้นำตลาด สามารถกำหนดอัตราดอกเบี้ยสินเชื่อและค่าธรรมเนียมต่ำกว่าคู่แข่ง S2 มีหน่วยงานพันธมิตร เพื่อเตรียมความพร้อมในการให้บริการทางการเงินกับกลุ่มลูกค้าผู้สูงวัย

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ SWOT Analysis (ต่อ)

SWOT Analysis	รายละเอียด
	S3 ภาพลักษณ์ของธนาคารเป็นธนาคารเพื่อสังคม มีความมั่นคง เชื่อถือได้
จุดอ่อน (weaknesses)	W1 ผลผลิตของธนาคารมีความหลากหลาย ทำให้พนักงานให้บริการยังขาดทักษะในการให้บริการ W2 หน่วยงานวิเคราะห์สินเชื่อเอกสารประกอบการยื่นกู้ของลูกค้าจำนวนมาก ลูกค้ามองว่ายุ่งยาก W3 ขาดการประชาสัมพันธ์ และจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายในช่วงการระบาดของโรค Covid – 19
โอกาส (opportunities)	O1 เศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัว จากปัญหา Covid – 19 มีความต้องการบริโภคและเงินทุนเพิ่มขึ้น O2 นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล ส่งผลต่อความต้องการเงินลงทุนในการเริ่มต้นทำธุรกิจ O3 ผู้ให้บริการผลิตภัณฑ์สินเชื่อส่วนใหญ่ มีเงื่อนไขด้านอายุไม่เกิน 60 ปี ยังไม่ครอบคลุมลูกค้าทุกกลุ่ม
อุปสรรค (threats)	T1 ภาระหนี้ภาคครัวเรือนที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้ความสามารถในการชำระหนี้ของลูกค้าลดลง T2 การดำเนินการเชิงรุกของ Non-Bank ทำให้ธนาคารสูญเสียส่วนแบ่งทางการตลาด T3 นโยบายของหน่วยงานรัฐบาล หรือหน่วยงานที่กำกับดูแล เช่น เงื่อนไขการเข้าร่วมโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ พรบ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พรบ.ติดตามทวงถามหนี้ ส่งผลธนาคารให้มีข้อจำกัดในการดำเนินธุรกิจ

การวิเคราะห์ TOWS Matrix

การนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การเพิ่มยอดการใช้บริการสินเชื่อประชาชนสำหรับผู้สูงวัย ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ดังนี้

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ TOWS Matrix

TOWS Matrix	รายละเอียด
กลยุทธ์ SO	S1O1 สร้างสื่อโฆษณาและออกพื้นที่เชิงรุก ประชาสัมพันธ์สินเชื่อประชาชนสำหรับผู้สูงวัยให้เป็นที่รู้จัก เพื่อให้กลุ่มลูกค้าสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ในระบบ ทดแทนการกู้นอกระบบ S2O3 ส่งเสริมและเน้นย้ำภาพลักษณ์ในการดูแลพ่อค้า แม่ค้า และผู้ประกอบการรายย่อย ด้วยการจัดกิจกรรมภายในตลาด ตลอดจนสร้างภาพลักษณ์ของการดูแลลูกค้าอย่างยั่งยืน ด้วยการประสานงานกับพันธมิตร เช่น หน่วยงานที่มีความรู้ด้านกฎหมาย หน่วยงานที่ให้บริการด้านสาธารณสุขและสุขอนามัย ฯลฯ เพื่อร่วมพัฒนาตลาด

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ TOWS Matrix (ต่อ)

TOWS Matrix	รายละเอียด
กลยุทธ์ WO	W1O1 จัดอบรมพนักงานที่ให้บริการลูกค้า ทบทวนหลักเกณฑ์เงื่อนไขการให้สินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัยรูปแบบ e-Learning ในทุกไตรมาส พร้อมแบบทดสอบเพื่อให้พนักงานตระหนักถึง ความสำคัญของการให้บริการสินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ W2O2 ปรับปรุงหลักเกณฑ์ด้านเอกสารที่ใช้ประกอบการยื่นกู้ ใช้เฉพาะเอกสารที่จำเป็น เมื่อเอกสารน้อยอาจส่งผลกระทบต่อระยะเวลาการอนุมัติสินเชื่อเร็วขึ้น
กลยุทธ์ ST	S1T1 จัดโปรโมชั่นจูงใจลูกค้า เช่น อัตราดอกเบี้ยพิเศษ หรือการปลอดชำระหนี้ในช่วง 6 เดือนแรก เพื่อให้ลูกค้านำเงินไปหมุนเวียนในธุรกิจ ลูกค้าจะเกิดการเปรียบเทียบถึงความคุ้มค่ากับผลิตภัณฑ์ของคู่แข่งและกลุ่มหนี้นอกระบบที่อัตราดอกเบี้ยสูง S3T1 นำเสนอโครงการสินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัย เพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการในช่วงค่าครองชีพสูงแก่รัฐบาล เพื่อให้รัฐบาลเห็นชอบ สนับสนุนโครงการ ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างรัฐบาลและธนาคาร อาจได้รับการสนับสนุนอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าเดิม
กลยุทธ์ WT	W1T1 ในช่วงครองชีพสูง ลูกค้าต้องการเงินหมุนเวียนในธุรกิจ ธนาคารควรให้พนักงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ เสนอผลิตภัณฑ์สินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัย และจูงใจให้ลูกค้าตัดสินใจใช้บริการ W2T3 ปรับหลักเกณฑ์ หรือเสนอโปรโมชั่นพิเศษสำหรับลูกค้าที่เข้ามามาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล เช่น โครงการคนละครึ่ง โครงการยิ่งใช้ ยิ่งได้ หรือโครงการอื่น ๆ ในอนาคต เป็นต้น ได้รับโปรโมชั่นพิเศษกว่าลูกค้าทั่วไป

แนวทางการเพิ่มยอดสินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัย กรณีศึกษาธนาคารออมสิน ผู้วิจัยได้กำหนดทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับการแก้ปัญหา จำนวน 2 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1 การจัดทำสื่อโฆษณาและออกพื้นที่เชิงรุก 18 ภาค 18 ตลาด ประชาสัมพันธ์สินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัย ส่งเสริมและเน้นย้ำภาพลักษณ์ในการดูแลพ่อค้า แม่ค้า และผู้ประกอบการรายย่อยควบคู่กับการยกระดับตลาดแบบรอบด้าน เพื่อพัฒนาพื้นที่ตลาด 18 ภาค ช่วยเหลือกลุ่มผู้ประกอบการ ได้แก่ พ่อค้าแม่ค้า หาบเร่แผงลอย และผู้ประกอบการรายย่อย โดยมีการพัฒนาและยกระดับตลาด พัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ให้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้นอกระบบ สร้างการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนผ่านความร่วมมือกับเจ้าของตลาด หน่วยงานภาครัฐและเอกชน

แนวทางที่ 2 การปรับปรุงหลักเกณฑ์สินเชื่อ เช่น เรื่องหลักประกัน การใช้หลักประกันที่หลากหลาย การเพิ่มทางเลือกไม่ใช้หลักประกันได้ การปรับค่าเบี้ยประกันชีวิตเพื่อประกันสินเชื่ออัตราพิเศษ การปรับลดเอกสารประกอบการขอกู้สำหรับลูกค้าที่จดทะเบียนการค้า จ่ายภาษีการค้า หรือลูกค้าเข้ามามาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล เช่น โครงการคนละครึ่ง โครงการยิ่งใช้ ยิ่งได้ หรือโครงการอื่น ๆ ในอนาคต เป็นต้น การปรับปรุงหลักเกณฑ์สินเชื่อพระราชรัฐเพื่อผู้สูงวัย ส่งผลให้บริการสินเชื่อได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสถานะการแข่งขันในปัจจุบัน

แนวทางที่ค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรธิดา บุญรินทร์ [4] กลยุทธ์การเพิ่มจำนวนผู้รับบริการสินเชื่อภายใต้นโยบาย “การให้ความช่วยเหลือผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบจาก Covid – 19” ของธนาคารออมสิน ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่าการเพิ่มจำนวนผู้รับบริการ ต้องทำตลาดเชิงรุกเพื่อเข้าถึงกลุ่มลูกค้าเป้าหมายสร้างการรับรู้หลักเกณฑ์ เงื่อนไขสินเชื่อชัดเจน และพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพในการให้บริการ เพิ่มบริการหลังการขายเพื่อให้ลูกค้าใช้บริการเพิ่มขึ้น และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ จรัสพร รุมนเนา [6] การศึกษาส่วนประสมทางการตลาดบริการเพื่อการแก้ปัญหายอดสินเชื่อที่มีหลักประกัน กรณีศึกษา ธนาคารออมสินเขตราษฎร์ พบว่าการแก้ปัญหายอดสินเชื่อที่มีหลักประกันต้องประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์สินเชื่อที่มีหลักประกันให้มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นให้พนักงานสาขาออกประชาสัมพันธ์ทั้งภายนอกสาขาและภายในสาขาส่งเสริมการขายอย่างสม่ำเสมอ เช่น การจัดขบวนเดินประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์สินเชื่อที่มีหลักประกัน และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อัญชลี อัครชาญญา [8] แนวทางการเพิ่มยอดสินเชื่อธนาคารประชาชนของธนาคารออมสิน สาขาท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แนวทางการเพิ่มยอดสินเชื่อ ต้องปรับหลักเกณฑ์สินเชื่อ เช่น การปรับลดอัตราดอกเบี้ย การลดหย่อนหลักประกันหรือไม่ต้องใช้หลักประกัน การทำตลาดเชิงรุกประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้โปรโมชั่นสินเชื่อกับหน่วยงานภาครัฐ และการเพิ่มช่องทางการขอสินเชื่อผ่าน Application บนโทรศัพท์มือถือ

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาครั้งนี้พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มยอดสินเชื่อประชาชนสำหรับผู้สูงวัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 1) ความแตกต่างทางด้านประชากรศาสตร์ เช่น ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านรายได้ 2) ความแตกต่างทางด้านพฤติกรรมการใช้บริการสินเชื่อ เช่น วงเงินที่ต้องการ วัตถุประสงค์ ในการขอกู้ แหล่งข้อมูล บุคคลที่มีอิทธิพล 3) ส่วนประสมทางการตลาดบริการ เช่น ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านบุคลากร และองค์ประกอบทางกายภาพ ควรให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก

2. ควรจัดให้พนักงานที่ให้บริการสินเชื่อประชาชนสำหรับผู้สูงวัยได้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ โดยการให้โอกาสไปอบรมหลักสูตรต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน เช่น เทคนิคการขาย เทคนิคการให้บริการที่เป็นเลิศ เทคนิคการจูงใจลูกค้า เป็นต้น จะทำให้พนักงานมีทักษะในการทำงาน ให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ควรกำหนดเป้าหมายยอดการใช้บริการสินเชื่อประชาชนสำหรับผู้สูงวัยให้แก่พนักงานชัดเจน เป็นไปได้จริง และมีรางวัลจูงใจในการพิชิตเป้าหมายนั้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

1. ศึกษาปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก อยู่เสมอ เนื่องจากการแข่งขันในภาวะปัจจุบันที่รุนแรง อาจทำให้แนวทางการให้บริการสินเชื่อเปลี่ยนแปลงไป การตลาดเพื่อสร้างการรับรู้อาจมีช่องทางใหม่ ๆ ที่เข้าถึงลูกค้าได้มากกว่าปัจจุบัน

2. เครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ปัญหาการเพิ่มยอดสินเชื่อประชาชนสำหรับผู้สูงวัยมีหลากหลาย ต้องใช้ข้อมูลหรือปัจจัยอื่น ๆ ประกอบการตัดสินใจเลือกใช้ เพื่อให้ได้เครื่องมือวิเคราะห์ที่เหมาะสมกับปัญหาที่เกิดขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] Kotler, Philip., & Armstrong, Gary. (2018). *Principles of Marketing* (17th ed.). England: Pearson.
- [2] ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2560). *การบริหารการตลาดยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสาร.
- [3] จิราพร เกศพิชญพัฒนา. (2561). *เรียนรู้เข้าใจวัยสูงอายุ*.
เข้าถึงได้จาก: <https://resourcecenter-uat.thaihealth.or.th>.
- [4] ภัทรธิดา บุญรินทร์. (2564). *กลยุทธ์การเพิ่มจำนวนผู้รับบริการสินเชื่อภายใต้นโยบาย “การให้ความช่วยเหลือผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบจาก Covid – 19” ของธนาคารออมสินในจังหวัดศรีสะเกษ*.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- [5] สิทธิพล เพ็งแจ่ม. (2562). *แนวทางเพิ่มยอดสินเชื่อรายย่อยธนาคารออมสินเขตราชบุรี*.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- [6] จรัสพร รุมขเนาว์. (2561). *การศึกษาส่วนประสมการตลาดบริการเพื่อการแก้ปัญหายอดสินเชื่อที่มีหลักประกัน กรณีศึกษา ธนาคารออมสินเขตราชบุรี*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- [7] กฤตยา อภิเดช. (2564). *การศึกษาแนวทางเพิ่มยอดสินเชื่อไตรมาสของธนาคารออมสิน*.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- [8] อัสลี อัครชาญญา. (2562). *แนวทางการเพิ่มยอดสินเชื่อธนาคารประชาชนของธนาคารออมสิน สาขาท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่*. เข้าถึงได้จาก: <https://rsujournals.rsu.ac.th>.
- [9] สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). *สรุปผลที่สำคัญ การทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2565*.
เข้าถึงได้จาก: <https://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13>
- [10] นันทิกานต์ อิหลวง. (2564). *พฤติกรรม ความต้องการ และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในมุมมองของลูกค้านักการตลาดใจใช้บริการสินเชื่อโครงการธนาคารประชาชน ธนาคารออมสิน สาขาบ้านดุง*.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- [11] ปรีดี นุกุลสมปรารถนา. (2563). *วางกลยุทธ์ธุรกิจให้ถูกจุดกับ TOWS Matrix*.
เข้าถึงได้จาก: <https://www.popticles.com/business/tows-matrix/>
- [12] ประชาสรรค์ แสนภักดี. (2566). *ผังก้างปลา*. เข้าถึงได้จาก: <http://www.prachasan.com/mindmapknowledge/fishbonemm.htm>
- [13] ปรีดี นุกุลสมปรารถนา. (2563). *การวิเคราะห์ SWOT ให้ชัดเจนสำหรับการวางแผนธุรกิจ*.
เข้าถึงได้จาก: <https://www.popticles.com/business/swot-analysis/>

บทความวิจัย

การเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบายการศึกษา: กรณีศึกษาการคอร์รัปชันการสอบครู
ผู้ช่วย ผู้ช่วยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) พ.ศ. 2551-2562

The Politics of Education Policy-Making Process: Case study
Corruption in the Examinations for Selection of
OBCE Assistant Teacher during 2008-2019

ปฎิภาณ พรศิริเสวี

Patipan Ponsirisawe

นักศึกษาปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Graduate Student, Faculty of Political Science, Thammasat University

E-mail: art.pangya1@gmail.com

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration
of Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: March 25, 2024; Revised: December 20, 2024; Accepted: December 20, 2024

บทคัดย่อ

คำถามการวิจัยของงานชิ้นนี้ก็คือ การคอร์รัปชันการสอบครูผู้ช่วย สพฐ. จากรัฐบาลพลเรือนถึง
รัฐบาลทหาร พ.ศ. 2551 - 2562 นั้น โดยเปรียบเทียบแล้ว มีมากขึ้นหรือน้อยลง และเป็นเพราะเหตุใด โดยงาน
ชิ้นนี้ จะเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ทฤษฎีว่าด้วยกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ (public policy-
making process) ทฤษฎีว่าด้วยธรรมาภิบาล (good governance theory) และทฤษฎีว่าด้วยการคอร์รัปชัน
(corruption theory)

ความเห็นของคนทั่วไปนั้นอาจ คือ การสอบบรรจุครูผู้ช่วยในสมัยรัฐบาลทหารน่าจะมีลักษณะ
การคอร์รัปชันมากกว่าในสมัยรัฐบาลพลเรือน อันเนื่องมาจาก รัฐบาลพลเรือนระบอบประชาธิปไตยมีแนวโน้มที่จะ
ถูกตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลได้มากกว่า มีตัวแสดงต่าง ๆ ทั้งภาคประชาชน องค์กรอิสระ หรือสื่อเข้ามา
ถ่วงดุลการทำงานมากกว่า ขณะที่รัฐบาลทหารระบอบอำนาจนิยมมีแนวโน้มที่จะตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล
ได้ยาก ตัวแสดงต่าง ๆ มีอำนาจถ่วงดุลได้น้อย จึงทำให้รัฐบาลพลเรือนน่าจะมีโปร่งใสและตรวจสอบได้
มากกว่ารัฐบาลทหาร

แต่ผลการศึกษาเบื้องต้นของงานชิ้นนี้พบว่า การสอบบรรจุครูผู้ช่วยในสมัยรัฐบาลพลเรือนกลับอาจกลับ
จะมีการคอร์รัปชันมากกว่าในสมัยรัฐบาลทหาร อันเนื่องมาจาก เพราะระบอบการเมืองแต่เพียงอย่างเดียวอาจ
จะยังไม่สามารถอธิบายการเกิดการคอร์รัปชันได้มากพอ จำเป็นต้องใช้ทฤษฎีอื่นเข้ามาดูเพิ่มขึ้นประกอบ

แต่นอกจากนั้นในอีกทางหนึ่งอาจเป็นเพราะภายใต้ระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยทำให้สามารถตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลได้มากขึ้น และอาจเป็นเพราะระบอบการเมืองแบบอำนาจนิยมในช่วงแรกมีการปราบปรามการคอร์รัปชันอย่างเข้มงวด

คำสำคัญ: การเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบาย; นโยบายการศึกษา; การคอร์รัปชัน; การสอบคัดเลือกครู

Abstract

The research question of this work is: Corruption in OBCE teacher assistant examinations in 2008-2019, from the civilian government period to the military government period, by comparison, is more or less? And why? This work will be qualitative research and using the public policy-making process theory, good governance theory, and corruption theory to answer questions.

Public opinion may be that the examinations during the military government period were likely to be more corrupt than those during the civilian government period. Democratic civilian governments may be more likely to face scrutiny over their work from the public sector, independent organizations, or the media while authoritarian junta government tend to be difficult to check their work and the actors have little balancing power. This makes the civilian government likely to be more transparent and accountable than the military government.

But preliminary results of this research show that the examinations during the civilian government may have more corruption than during the military government. It may be because the political regime alone may not adequately explain the occurrence of corruption and it is necessary to use other theories to consider the question. But on the other hand, it may be because under a democratic regime the media is able to check the government's work more and it may be because the authoritarian regime in the beginning had strict suppression of corruption.

Keywords: Politics in the policymaking process; Education policy; Corruption;

Teacher selection examination

บทนำ

การเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบายการศึกษา: กรณีศึกษาการคอร์รัปชันการสอบครูผู้ช่วย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) พ.ศ. 2551-2562

หากการเมืองเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การสอบก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่สำคัญในการเมือง เพราะมันจะเป็นการคัดเลือกว่าใครจะได้รับผลประโยชน์และใครจะไม่ได้รับผลประโยชน์ การจัดสอบเป็นการจัดโดยผู้มีอำนาจมากกว่าเป็นผู้กำหนดกติกาให้ผู้มีอำนาจน้อยกว่าต้องทำตาม น่าสนใจว่าการสอบไม่ได้มีแต่ครูเป็นผู้จัดสอบนักเรียนอย่างเดียว แต่ก็มีมีการจัดสอบก็ยังมีรัฐเป็นผู้สอบครูเช่นกัน สิ่งหนึ่งที่

มักจะมาพร้อมกับการสอบคือการทุจริตเพื่อให้ผลสอบผ่าน เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์ตามที่เงื่อนไขกำหนด ขณะเดียวกันการทุจริตก็มีความหมายแต่โดยสรุปการทุจริตคือการปฏิบัติที่ผิดแผกจากหลักเกณฑ์หรือวิธีการที่กำหนด โดยผิดจากบรรทัดฐานทางสังคม [1; 2] นอกจากการนี้การทุจริตยังมีได้ในหลายรูปแบบ ตั้งแต่การทุจริตที่เกิดขึ้นในห้องสอบโดยตัวผู้สอบ ไปจนถึงการทุจริตที่เกิดขึ้นนอกห้องสอบโดยตัวกรรมการสอบเอง สาเหตุที่งานชิ้นนี้ศึกษาเรื่องการคอร์รัปชันการสอบครูผู้ช่วยนั้น เพราะในรอบหลายปีที่ผ่านมาว่าการคอร์รัปชันการสอบครูผู้ช่วยมักปรากฏอยู่บ่อยครั้ง ทั้งที่อาชีพครูถูกคาดหวังเรื่องการมีความสุจริตสูง แต่ก็ยังมีงานวิชาการจำนวนไม่มากนักที่ศึกษาเรื่องนี้โดยตรง โดยงานจำนวนมากมักศึกษาเกี่ยวกับการเมืองของการสอบคัดเลือกเด็กนักเรียนมากกว่า [3; 4; 5; 6; 7] โดยครูถือเป็นอาชีพหนึ่งที่สังคมให้การเคารพยอมรับประดุจด่านสำคัญด่านแรก ๆ ที่ผู้ต้องการประกอบอาชีพครูจะต้องผ่านนั้นก็คือการสอบบรรจุครูผู้ช่วย โดยเฉพาะสังกัดหน่วยงานสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ซึ่งมีโรงเรียนอยู่ในสังกัดเป็นจำนวนมากอยู่ทั่วไป

จากการศึกษาในงานชิ้นนี้จะพบว่าบริบทการเมืองระดับชาตินั้นมีผลต่อนโยบายทางการศึกษามาโดยตลอดซึ่งรวมถึงการปรับเปลี่ยนโครงสร้างสถาบันหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องการศึกษา ซึ่งเรื่องนีรวมถึงเรื่องการจัดสอบครูผู้ช่วยด้วย ดังจะเห็นได้จากหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องการสอบครูผู้ช่วยในสมัยรัฐบาลพลเรือนก็คือหน่วยงาน คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ผ่านคณะอนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (อ.ก.ค.ศ.) เขตพื้นที่การศึกษา ที่มาจากการโหวตคัดเลือกกันในกลุ่มครูในแต่ละเขตพื้นที่ แต่ในเวลาต่อมาภายใต้รัฐบาลทหาร คสช. ก็ได้มีการปรับยุบ อ.ก.ค.ศ.เขตพื้นที่การศึกษา และสร้างหน่วยงานมีขึ้นมา คือ คณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด (กศจ.) ที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานเพื่อดึงอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางมากขึ้น [8]

คำถามและสมมุติฐานการวิจัย

คำถามการวิจัยของงานชิ้นนี้ก็คือ กระบวนการคอร์รัปชันการสอบครูผู้ช่วย จากรัฐบาลพลเรือนถึงรัฐบาลทหาร พ.ศ. 2551 - 2562 โดยเปรียบเทียบแล้ว มีลักษณะมากขึ้นหรือมีน้อยลงและเป็นเพราะเหตุใด โดยสมมุติฐานของงานวิจัยนี้ก็คือการคอร์รัปชันการสอบครูผู้ช่วยในสมัยรัฐบาลทหารอำนาจนิยมไม่จำเป็นจะต้องมีการคอร์รัปชันมากกว่าในสมัยรัฐบาลพลเรือนประชาธิปไตย ซึ่งสมมุติฐานนี้จะแย้งกับงานชิ้นอื่นรวมถึงอาจแย้งความเห็นของคนทั่วไปที่อาจมองว่าการสอบบรรจุครูผู้ช่วยในสมัยรัฐบาลทหารน่าจะมีลักษณะของการคอร์รัปชันมากกว่าในสมัยรัฐบาลพลเรือน รัฐบาลพลเรือนในระบอบประชาธิปไตยมีแนวโน้มน่าจะถูกรตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลได้มากกว่า มีตัวแสดงต่าง ๆ ทั้งภาคประชาชน หรือองค์กรอิสระเข้ามาถ่วงดุลการทำงานขณะที่รัฐบาลทหารในระบอบอำนาจนิยมมีแนวโน้มที่จะไม่สามารถตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลได้มากนัก ตัวแสดงอย่างภาคประชาชน หรือองค์กรอิสระมีอำนาจถ่วงดุลได้น้อย จึงทำให้รัฐบาลพลเรือนน่าจะมีลักษณะโปร่งใสและตรวจสอบได้มากกว่ารัฐบาลทหาร ในระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยน่าจะมีระบบตรวจสอบและถ่วงดุลที่ดีกว่าระบอบเผด็จการทหาร [9; 10]

ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัยที่จะนำมาใช้

โดยทฤษฎีที่จะนำมาใช้ในการศึกษาเรื่องนี้นั้น กระบอบด้วย ทฤษฎีกระบวนการกำหนดนโยบาย (policy-making process) ซึ่งเรื่องนี้อาจแบ่งได้ออกเป็น 5 ขั้นตอนคือ 1.การระบุหรือการนิยามปัญหา (problem identification and definition) 2.การนำปัญหาเข้าสู่ผู้กำหนดนโยบาย (agenda setting) 3.การสร้างและก่อตัวของนโยบาย (policy formulation and policy proposals) 4.การนำนโยบายมาปฏิบัติ (policy implementation) 5.การประเมินผลนโยบาย (policy evaluation) [11] ส่วนการจะดูว่านโยบายนั้นมีการจัดการปกครองที่ดี มีความโปร่งใสตรวจสอบได้หรือไม่นั้นจะต้องดูหลักธรรมาภิบาล (good governance) ซึ่งจะประกอบไปด้วยหลัก 6 ประการคือ 1.การมีส่วนร่วมของสาธารณะชน (public participation) 2.ความสุจริตและโปร่งใส (honesty and transparency) 3.พันธะความรับผิดชอบต่อสังคม (accountability) 4.กลไกการเมืองที่ชอบธรรม (political legitimacy) 5.กฎเกณฑ์ที่ยุติธรรมและชัดเจน (fair legal framework and predictability) 6.ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (efficiency and effectiveness) [12] และทฤษฎีการคอร์รัปชัน (corruption) ถ้าใช้ตามคำของกลุ่มนักวิชาการ TDRI ก็เขียนเป็นสมการได้ว่า $C=M+D-A$ โดยมีความหมายว่า การคอร์รัปชัน (corruption) = การผูกขาดอำนาจ (monopoly) + การใช้ดุลยพินิจ (discretion) - ความรับผิดชอบ (accountability) โดยสมการนี้พยายามจะบอกว่าการคอร์รัปชันจะมีมากขึ้นถ้าปล่อยให้เกิดการผูกขาดและการใช้ดุลยพินิจตัดสินที่สูง ขณะที่ถ้ายิ่งเพิ่มกลไกความรับผิดชอบในกระบวนการมากเท่าไรการคอร์รัปชันก็จะยิ่งน้อยลงเท่านั้น [13; 14]

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยในเชิงคุณภาพ (qualitative research) ที่มุ่งศึกษาความเปลี่ยนแปลงกระบวนการคอร์รัปชันสอบคัดเลือกบรรจุครู จากรัฐบาลพลเรือนสู่รัฐบาลทหาร พ.ศ. 2551 - 2562 โดยจะเน้นการวิจัยจากเอกสาร (documentary research) ผู้เขียนจะดูเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์และวิธีการสอบแข่งขันเพื่อบรรจุและแต่งตั้งบุคคลเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครู ทั้งหนังสือและบทความข่าว สื่ออิเล็กทรอนิกส์ กฎหมาย คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ บันทึกการประชุม ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นต้น จากนั้นจะสรุปและวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาและสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกำหนดนโยบาย การศึกษากรณีการคอร์รัปชันสอบคัดเลือกบรรจุครู โดยจะใช้ข้อมูลจากฐานข้อมูล NCX: Dataxet Media Monitoring Service เป็นหลัก

สรุปและข้อเสนอแนะ

กระบวนการกำหนดนโยบาย (policy-making process) ของกระบวนการสอบครูผู้ช่วย

หากนำทฤษฎีกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะมาอธิบายกระบวนการกำหนดนโยบายการศึกษา โดยเฉพาะกรณีการสอบครูผู้ช่วยนั้นก็จะพบว่า 1.ปัญหาของเรื่องนี้คือความพยายามจะคัดเลือกครูที่มีคุณภาพได้มาตรฐานให้ได้เข้ามาสู่ระบบการเป็นครูเพื่อมาสอนนักเรียนให้มีคุณภาพภาพต่อไป 2.ส่วนผู้ที่มีอำนาจหลักในเรื่องนี้คือกระทรวงศึกษาธิการที่มีอำนาจหลักในการกำหนดตัดสินใจนโยบายนี้ในภาพรวมกว้าง ๆ 3.หน่วยงานที่รับผิดชอบในการสร้างและการก่อตัวนโยบายอีกเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการสอบครูผู้ช่วยก็คือคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) 4.ส่วนหน่วยงานที่นำนโยบายข้างต้นมาปฏิบัติ

ตามหลักเกณฑ์และวิธีการสอบครูผู้ช่วยก็คือคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (อ.ก.ค.ศ.) ซึ่งในเวลาต่อมาก็จะมีความเกี่ยวข้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ที่มีส่วนช่วยออกข้อสอบ ไปจนถึงในเวลาต่อมาก็มีเปลี่ยนไปให้หน่วยงานอื่นดูแลแทนคือคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด (กศจ.) 5. ขณะเดียวกันหน่วยงานก็มีการประเมินผลนโยบายภายหลังจากการจัดสอบแต่ละครั้งเสร็จสิ้นลงผ่านทางหนังสือ แต่อีกด้านหนึ่งหากนำทฤษฎีกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะนี้มาอธิบายนโยบายการสอบครูผู้ช่วยในอีกแง่มุมหนึ่งก็จะพบว่า นโยบายนี้เป็นนโยบายที่ปิดเฉพาะให้คนวงข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายได้ แต่ตัวนโยบายปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานอื่น ๆ ตัวนโยบายนี้มีลักษณะกำหนดสั่งการจากข้างบนลงมาข้างล่าง (top-down)

ธรรมาภิบาล (good governance) ของกระบวนการสอบครูผู้ช่วย

องค์ประกอบของธรรมาภิบาล (good governance) นั้นนักวิชาการแต่ละคนก็อาจแบ่งหรือเรียกแตกต่างกัน แต่โดยรวมแล้วคุณลักษณะของธรรมาภิบาลจะต้องมีลักษณะและเงื่อนไข 6 ข้อ [12; 15; 16; 17; 18; 19; 20] ซึ่งอาจนำมาอธิบายเรื่องการคอร์รัปชันในกระบวนการสอบครูผู้ช่วยได้ดังนี้

1. **การมีส่วนร่วมของสาธารณะชน (public participation)** กระบวนการกำหนดนโยบายการศึกษากรณีการสอบครูผู้ช่วยเป็นนโยบายที่สาธารณะชนมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายน้อยมาก โดยผู้ที่มีอำนาจหลักในเรื่องนี้ก็คือนักการเมืองระดับชาติและข้าราชการประจำจากส่วนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ หรือนักวิชาการด้านการศึกษานานหนึ่ง ประชาชนมีอำนาจน้อย

2. **ความสุจริตและโปร่งใส (honesty and transparency)** กฎกติกาและการดำเนินการสอบครูผู้ช่วยมีระเบียบเอกสารเปิดเผยเข้าถึงได้ โดยเฉพาะจากสื่อในช่วงรัฐบาลพลเรือนที่สามารถตรวจสอบติดตามการทำงานได้เต็มที่ แต่ก็ยังมีการพบเห็นการทุจริตการสอบครูผู้ช่วยอยู่หลายครั้งยิ่งในสมัยรัฐบาลพลเรือนเอง เช่น การให้คะแนนสอบสัมภาษณ์บางบุคคลที่มากผิดปกติ การระบุลำดับที่สอบได้แต่ไม่ระบุคะแนนสอบ เป็นต้น

3. **พันธะความรับผิดชอบต่อสังคม (accountability)** เมื่อเกิดข่าวการทุจริตเรื่องนี้โดยเฉพาะยิ่งในสมัยรัฐบาลพลเรือน ก็ยังไม่พบมีการจัดตั้งองค์กรหรือกฎเกณฑ์ดำเนินงานที่มุ่งจะตอบสนองรับผิดชอบต่อประชาชน ไม่มีการพร้อมถูกตรวจสอบวัดผลการดำเนินงานขนาดใหญ่ ทั้งนี้แม้แต่ในรัฐบาลทหารเองก็ยังไม่พบการจัดตั้งองค์กรหรือกฎเกณฑ์ที่มุ่งตอบสนองแก้ปัญหาเรื่องนี้ต่อประชาชนหรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ เช่นกัน

4. **กลไกการเมืองที่ชอบธรรม (political legitimacy)** รัฐบาลพลเรือนแม้จะได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนคนส่วนใหญ่เข้ามาบริหารประเทศ แต่ก็มีคนจำนวนไม่น้อยก็ขุมนุมประท้วงต่อต้านรัฐบาลดังกล่าวว่าการทุจริตเอื้อพวกพ้อง ไม่มีความสามารถ แต่ขณะเดียวกันรัฐบาลทหารที่มาจากการทำรัฐประหารจากคนจำนวนหนึ่งเข้ามาไม่ได้เข้าสู่อำนาจจากเสียงส่วนใหญ่

5. **กฎเกณฑ์ที่ยุติธรรมและชัดเจน (fair legal framework and predictability)** จะเห็นได้ว่ามีบางกฎเกณฑ์มีการถกเถียงกันว่าอาจไม่ยุติธรรมหรือไม่ชัดเจน เช่น การกำหนดเฉพาะบางสาขาเท่านั้น

ที่สมัครได้ หรือทั้งกรณีการผ่อนผันเอกสารการสมัครไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน บางพื้นที่ให้ผ่อนผันบางพื้นที่ไม่ผ่อนผันกรณีที่ต้องเรียกสาขาวิชาต่างกัน หรือการปรับเปลี่ยนไม่แน่นอนเรื่องการผ่อนผันใบอนุญาตวิชาชีพครู \

6. ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (efficiency and effectiveness) เช่น หน่วยงานที่จัดสอบที่ควรจัดโดยส่วนกลางในวันเดียวกันทั่วประเทศ หรือโดยเขตพื้นที่สามารถจัดสอบได้เองเมื่อต้องการรับคนเพิ่ม ข้อสอบควรมาจากส่วนกลางเป็นคลังข้อสอบประหยัดค่าใช้จ่ายหรือควรให้แต่ละเขตพื้นที่เป็นผู้ออกข้อสอบเองเพื่อป้องกันความเสียหายหากเกิดข้อสอบรั่ว ควรใช้ข้อสอบภาค ก ร่วมกับ ก.พ. ดีหรือไม่ ข้อสอบควรมีความยากเพื่อให้ได้ผู้ได้คะแนนโดดเด่นมาเป็นครูแต่ได้เพียงจำนวนน้อยต้องเปิดสอบหลายรอบ หรือลดความยากเพื่อให้ได้ครูเพิ่มกับพื้นที่ที่ขาดแคลน หรือควรเปิดให้สาขาอื่นเข้ามาสอบด้วยเพื่อกระตุ้นการแข่งขันด้วยหรือไม่

การคอร์รัปชัน (corruption) ในกระบวนการสอบครูผู้ช่วย

เนื่องจากการจัดสอบครูผู้ช่วยในช่วงระหว่างปี 2551 - 2562 มีการจัดสอบอยู่หลายครั้ง ในบางครั้งจะมีการปรับเปลี่ยนหลักเกณฑ์และวิธีการสอบ เป็นผลให้บางคราวมีการเปิดจัดสอบวันเดียวกันพร้อมกันทั่วประเทศ ขณะที่บางคราวมีการเปิดสอบคนละวันและเฉพาะบางสนาม ทำให้การสอบในไทยแต่ละครั้งหลักเกณฑ์และวิธีการสอบแข่งขันอาจจะเหมือนหรือต่างจากการสอบแข่งขันครั้งก่อน การอธิบายภาพรวมกระบวนการทุจริตการสอบครูผู้ช่วยโดยการดูปัญหาการจัดสอบในแต่ละครั้ง ๆ จึงอาจทำให้เห็นภาพรวมทำได้ยากขึ้นและไม่ชัดเจน

เพื่อให้ให้เห็นปัญหากระบวนการทุจริตการสอบครูผู้ช่วยได้อย่างครอบคลุมและชัดเจนขึ้น จึงเป็นผลให้ในงานศึกษาชิ้นนี้จะยึดการอธิบายกระบวนการทุจริตการสอบครูผู้ช่วยโดยดูจากหลักเกณฑ์ วิธีการสอบครูผู้ช่วยในแต่ละฉบับแทน การจากที่ได้งานชิ้นนี้ได้พยายามรวบรวมข้อมูลการทุจริตครูผู้ช่วยผ่านข่าวบนฐานข้อมูลออนไลน์ จากการศึกษาจะพบว่ากรณีการทุจริตการสอบครูผู้ช่วยในช่วงระหว่างปี 2551 - 2562 จะมีการจัดสอบอยู่ทั้งสิ้น 9 ฉบับ [21; 22; 23; 24; 25; 26; 27; 28; 29] โดยนำแนวคิดของโรเบิร์ต คลิตการ์ด [30] เรื่อง “สมการคอร์รัปชัน” $C=M+D-A$ มาอธิบาย [ภาคผนวกที่ 1] โดยสรุปหากดูจากระเบียบดังกล่าวก็อาจคิดว่าทิศทางแนวโน้มกระบวนการสอบครูผู้ช่วยตั้งแต่ปี 2551 ถึงปี 2562 น่าจะมีอัตราการเกิดการคอร์รัปชันที่มากขึ้น อันเนื่องมาจากการผูกขาดอำนาจ (monopoly) การใช้ข้อสอบจากส่วนกลาง ยังมีการใช้ดุลยพินิจ (discretion) การยังคงมีการสอบสัมภาษณ์ รวมถึงปัญหาความรับผิดชอบ (accountability) ระบบการเมืองที่เปลี่ยนจากรัฐบาลพลเรือนตรวจสอบได้กลายเป็นรัฐบาลทหารที่ตรวจสอบยาก

แต่เมื่อเราดูข่าวที่ผู้ถึงเรื่องการทุจริตหรือคอร์รัปชันที่เกิดขึ้นจริง ปรากฏว่าแม้จำนวนข่าวที่พูดถึงเรื่องการทุจริตครูผู้ช่วยในช่วงรัฐบาลทหารปี 2557 - 2562 โดยเฉลี่ยจะยังมีการพูดถึงมากกว่าในสมัยรัฐบาลพลเรือน แต่ทิศทางการปรากฏของข่าวจะมีแนวโน้มน้อยลง นอกจากนี้หากไปดูในตัวเนื้อในข่าวเองก็จะพบว่าโดยส่วนใหญ่เป็นการพูดถึงมาตรการป้องกันการทุจริตครูผู้ช่วย ส่วนสาเหตุที่ข่าวการทุจริตโดยทั่วไปในปี 2558 มีเพิ่มขึ้นสูงมากนั้นเป็นเพราะเป็นการขุดคุ้ยเรื่องการทุจริตที่เกิดขึ้นมาในสมัยรัฐบาลพลเรือน ไม่ใช่ข่าวที่พูดถึงการเกิดการทุจริตครูผู้ช่วยมากนักในขณะที่ในช่วงสมันรัฐบาลพลเรือนปี 2551 - 2557 แม้โดยเฉลี่ยจะมีการพูดถึงการทุจริตสอบครูผู้ช่วยน้อยกว่าในสมัยรัฐบาลทหาร แต่ในเนื้อในข่าวที่พูดถึง หลายข่าวจะพูดถึงการเกิดการทุจริตการสอบครูผู้ช่วย ไม่ใช่พูดแค่มาตรการป้องกันการทุจริตการสอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี 2556 อันเป็นช่วงที่มี

การตรวจสอบหาข้อมูลอย่างมากจากสื่อมวลชนถึงเรื่องนี้ ส่วนสาเหตุที่ข่าวการทุจริตการสอบครูผู้ช่วยในช่วงปี 2551 - 2555 มีจำนวนน้อยด้านหนึ่งอาจเป็นเพราะฐานข้อมูลอาจรวบรวมนำเข้าได้น้อย ไม่ได้มีข่าวพุดถึงมาตรการป้องกันการทุจริตแบบข่าวช่วงสมัยรัฐบาลทหารปี 2557 - 2562 มากนัก โดยข้อมูลต่าง ๆ จะแสดงให้เห็นในตารางที่ 1 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวนข่าว “ทุจริต” “ครูผู้ช่วย” กับจำนวนข่าว “ทุจริต” ในช่วงปี 2551 - 2562

	จำนวนข่าว ทุจริต ครูผู้ช่วย	จำนวนข่าว ทุจริต
2551	15	455
2552	35	505
2553	44	503
2554	77	452
2555	105	464
2556	385	512
2557	250	514
2558	280	750
2559	194	486
2560	211	441
2561	119	455
2562	115	474

ที่มา: ประมวลจากฐานข้อมูล NCX:Dataxet Media Monitoring Service

สรุปและข้อเสนอแนะ กระบวนการคอร์รัปชันการสอบครูผู้ช่วย สพฐ. พ.ศ. 2551 - 2562

การเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบายการศึกษากรณีศึกษาการทุจริตการสอบครูผู้ช่วย สพฐ. พ.ศ. 2551 - 2562 นั้น แต่เดิมงานชิ้นนี้มีสมมุติฐานที่ว่า การเมืองระบอบประชาธิปไตยในสมัยรัฐบาลพลเรือน ปี 2551 - 2557 น่าจะมีการเกิดการทุจริตการสอบครูผู้ช่วยน้อยกว่าการเมืองในระบอบอำนาจนิยมรัฐบาลทหาร พ.ศ. 2557 - 2562 แต่เมื่อได้สำรวจศึกษาข้อมูลการทุจริตการสอบครูผู้ช่วยช่วงปี 2551 - 2562 แล้ว พบว่าการทุจริตการสอบครูผู้ช่วยมีการเกิดในสมัยรัฐบาลพลเรือนมากกว่าในรัฐบาลทหาร ซึ่งข้อค้นพบนี้ก็จะแย้งกับสมมุติฐานเดิมที่เคยเสนอในงานของผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังศิต พิริยะรังสรรค์ [9] สำหรับสาเหตุของเรื่องนี้อาจเป็นเพราะระบอบการเมืองแต่เพียงอย่างเดียวอาจจะยังไม่สามารถอธิบายการเกิดคอร์รัปชันได้มากพอ จำเป็นต้องใช้ทฤษฎีหรือข้อมูลอื่นเข้ามาดูเพิ่มขึ้นประกอบเพิ่มเติม อาจเพราะการบริหารในสมัยรัฐบาลพลเรือนอาจยังไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การเมืองอยู่ในสภาวะปกครองไม่ได้ หรืออาจเป็นเพราะหน่วยงานรัฐในสมัยรัฐบาลทหารช่วงดังกล่าวมีการกดขี่ความเข้มงวดในการปราบปรามเรื่องนี้อย่างมาก แต่นอกจากนั้นในอีกทางหนึ่งอาจเป็นเพราะภายใต้ระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยทำให้สื่อสามารถตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลได้มากขึ้น และอาจเป็นเพราะระบอบการเมืองแบบอำนาจนิยมที่อาจทำให้การตรวจสอบของสื่อทำงานได้ลดลง

ความเปลี่ยนแปลงในกระบวนการคอร์รัปชันการสอบคัดเลือกครู ในช่วง พ.ศ. 2551 - 2562 จะเห็นได้ว่ากระบวนการคอร์รัปชันในสมัยรัฐบาลพลเรือนพบเห็นได้หลากหลายหลายรูปแบบตั้งแต่กรณีการทุจริตในห้องสอบ แอบพกโทรศัพท์เครื่องมือสื่อสารหรือโพงกระดาคำตอบเข้าห้องสอบ ไปจนถึงการติดสินบนเจ้าหน้าที่นอกห้องสอบ แต่กรณีที่สำคัญที่สุดก็คือในปี 2556 ที่มีการเข้าสอบแทนกันและมีการสืบสาวได้ว่ามีข้อสอบรั่วจากส่วนกลางของหน่วยที่จัดการสอบโดยข้าราชการระดับสูง ในขณะที่กระบวนการคอร์รัปชันในสมัยรัฐบาลทหารกลับพบเห็นในข่าวได้น้อยลงกว่าที่คาดไว้ในตอนแรก อาจด้วยเพราะมีการกวัดขังเข้มงวดที่มากขึ้น แม้มีการรวบอำนาจการจัดสอบเข้าสู่ส่วนกลางมากขึ้นแต่การบริหารมีประสิทธิภาพจึงทำให้ไม่พบกรณีการทุจริตครั้งใหญ่

ขณะที่ปัจจัยทางการเมืองแต่เพียงอย่างเดียวอาจไม่สามารถอธิบายว่ามีผลต่อกระบวนการทุจริตคอร์รัปชันการสอบคัดเลือกครูได้มากแค่ไหนเพราะยังมีอีกหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อเรื่องนี้ แต่ปัจจัยความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมีผลต่อกระบวนการจัดสอบคัดเลือกครูผู้ช่วยเช่นกันดังจะเห็นได้จากในสมัยรัฐบาลพลเรือนค่อนข้างจะแบ่งอำนาจให้เขตพื้นที่ที่มีอำนาจในการจัดสอบได้มากกว่า ขณะที่ในสมัยรัฐบาลทหารนอกจากจะมีการรวบอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางมากขึ้นแล้วยังมีการยุบหน่วยงานอย่าง อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งเป็นองค์กรที่ข้าราชการครูเลือกกันมาเอง เปลี่ยนเป็นการตั้ง กคช. ที่มีประธานคือผู้ว่าราชการจังหวัดพร้อมหน่วยงานต่าง ๆ มาดูแลเรื่องการศึกษาในระบบพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งสิ่งนี้จะรวมถึงเรื่องการสอบคัดเลือกครูผู้ช่วยด้วย

สุดท้ายตัวแบบที่เหมาะสมในการจัดคัดเลือกการสอบครูผู้ช่วยนั้นพบว่าการแบ่งหรือกระจายอำนาจให้เขตพื้นที่การศึกษา เช่นโดย อ.ก.ค.ศ.เขตฯ ที่เป็นผู้จัดสอบครูผู้ช่วย ในระยะสั้นช่วงเริ่มแรกอาจจะมีปัญหาการคอร์รัปชันรายเล็กรายน้อยได้มากกว่าเพราะหน่วยงานที่มีอำนาจการจัดสอบมีความใกล้ชิดกับเขตในเขตพื้นที่นั้น ๆ ทำให้คนที่ใกล้ชิดในเขตพื้นที่นั้น ๆ อาจกระทำการคอร์รัปชันได้ง่ายกว่า ไม่จำเป็นต้องเข้าถึงส่วนกลางที่ระดับสูงไกลออกไป ดังจะเห็นในช่วงปี 2551 - 2555 ที่มีข่าวการคอร์รัปชันบ้างแต่มีจำนวนน้อย แต่ในระยะยาวการผูกขาดอำนาจ (monopoly) การจัดสอบครูผู้ช่วย ที่ตอนแรกมีขึ้นเพื่อจะป้องกันการคอร์รัปชันรายย่อยทั่วประเทศกลับกลายจะทำให้มีความเสี่ยงในการเกิดคอร์รัปชันได้รุนแรงมากกว่าการแบ่งหรือกระจายอำนาจ ดังจะเห็นจากกรณีในปี 2556 ที่เป็นข้อสอบทำขึ้นจากส่วนกลางไม่ใช่ของเขตพื้นที่ ทำให้เมื่อพบข้อสอบหลุดจึงส่งผลเสียสะท้อนความเชื่อมั่นทั้งประเทศ ไม่สามารถจำกัดวงเสียหายได้ สุดท้ายในเวลาต่อมากก็ต้องเปลี่ยนกลับไปให้เขตพื้นที่ที่มีอำนาจในการจัดสอบ ส่วนเรื่องการสอบสัมภาษณ์ที่มีเรื่องของดุลยพินิจ (discretion) ก็เป็นปัญหาย่างมากดังจะเห็นได้จากมีบางเขตพื้นที่หรือกรรมการคนบางคนปล่อยคะแนนให้ผู้สมัครสอบบางส่วนได้คะแนนเต็มสูงผิดปกติ แต่ขณะที่บางเขตหรือบางคนอาจถูกกดคะแนนลงให้ต่ำลงมา นอกจากนี้ยังมีเรื่องกรณีมีผู้สมัครเพศที่ 3 ที่บางพื้นที่อย่าง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มองว่าเป็นเรื่องไม่เหมาะสมและเป็นเรื่องละเอียดอ่อน หากไม่มีการสอบสัมภาษณ์ก็อาจไม่สามารถป้องกันการเข้ามาเป็นครูได้ แต่กระนั้นเรื่องความรับผิดชอบ (accountability) ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยก็มีแนวโน้มจะทำเรื่องนี้ได้ดีกว่ามีการเปิดเผยข้อมูลพร้อมให้สื่อมวลชนตรวจสอบได้อย่างเต็มที่ และมีความพร้อมที่ลาออกแสดงความรับผิดชอบได้มากกว่าระบบการเมืองแบบอำนาจนิยมที่แม้ในกรณีนี้จะยังพบเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันได้น้อยแต่ก็มีการตรวจสอบได้น้อยและไม่สามารถวิจารณ์หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เลือกตั้งเลือกแกนนโยบายใหม่ให้มาบริหารงานได้

ทั้งนี้ข้อจำกัดในงานชิ้นนี้ก็คือยังไม่มีฐานข้อมูลที่เป็นระบบ ชัดเจน เปิดเผย และครอบคลุมมากพอที่จะสามารถเก็บข้อมูลเรื่องการทุจริตการสอบครูผู้ช่วยนี้ได้อย่างสมบูรณ์ จึงทำให้การวิเคราะห์อาจมีความคลาดเคลื่อนได้หลายข้อมูลเป็นเรื่องความลับ และหน่วยงานอาจไม่สะดวกให้ข้อมูลเพราะเป็นเรื่องที่พัวพันกับการทุจริตคอร์รัปชันผิดกฎหมาย ดังนั้นในการศึกษาของงานชิ้นนี้จึงยังทำได้เพียงการรวบรวมข้อมูลสิ่งที่ปรากฏจากข่าวถึงกระนั้นยังข้อมูลที่เกิดขึ้นมานานมากเท่าไรข้อมูลในช่วงปีนั้นก็อาจพบได้น้อยลงมากเท่านั้น ดังนั้นในอนาคตจึงจำเป็นต้องมีฐานข้อมูลที่เปิดเผยและครบถ้วนสมบูรณ์ เพื่อให้การวิเคราะห์ทำได้ถูกต้องแม่นยำ เพื่อจะป้องกันการทุจริตยิ่งกรณีการสอบครูผู้ช่วยได้มากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

งานเขียนชิ้นนี้ผู้เขียนคงไม่สามารถมีกำลังกายกำลังใจที่จะเขียนพิมพ์ออกมาได้หากไม่ได้รับคำแนะนำจากหลายท่านหลายคน งานชิ้นนี้อาจมีข้อผิดพลาดมากขึ้นอีกหากไม่ได้รับความช่วยเหลือจากทุกท่าน

ผู้เขียนขอขอบพระคุณอาจารย์ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์ ผู้เป็นที่ปรึกษา ที่ให้คำแนะนำ และความอดทนต่อความล่าช้าและข้อผิดพลาดของผู้เขียน ผู้เขียนยังขอขอบพระคุณอาจารย์วันดี เหลืองประภัสร์ และอาจารย์สตีธร ธานานิธิโชติ ผู้เป็นกรรมการสอบเปิดเล่มวิทยานิพนธ์ สำหรับขอแนะนำเค้าโครงการเสนอ การเลือกแนวคิด และการอธิบาย

ขอขอบพระคุณอาจารย์อุดมโชค อาษาวิมลกิจ อาจารย์พัชรา จตุรโกมล และอาจารย์กณิกนันต์ แสงมหาชัย ผู้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการนำเสนอบทความของผู้เขียน สำหรับขอแนะนำการใช้คอนเซ็ปหรือข้อเสนอ การตีความ

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พี่น้อย พี่หมาย พี่มาร์ค ที่อำนวยความสะดวกเรื่องธุระ เอกสาร และการแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ

ขอขอบพระคุณสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย โดยเฉพาะคุณมณีชัชวาล มณีศรี สำหรับการประสานงานการประชุม

ขอบพระคุณ “ครู” ทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูจากสำนักทำพระจันทร์ที่พยายามอบรมผู้เขียนแต่ผู้เขียนยังทำไม่ได้ไม่ค่อยดีนัก ขอขอบคุณอย่างยิ่งจากสำนักเดียวกันสำหรับกำลังใจจากพวกเขา

ผู้เขียนขอขอบพระคุณครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พ่อ แม่ พี่ และน้อง ที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือผู้เขียนในช่วงที่กำลังเผชิญเรื่องยุ่งยากอย่างไม่คาดคิด

หากงานชิ้นนี้มีข้อผิดพลาดประการใดความผิดพลาดย่อมตกเป็นของผู้เขียน ผู้เขียนขอน้อมรับข้อเสนอจากผู้อ่านทุกท่าน และผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งที่จะแก้ไขให้ดีขึ้นในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- [1] โอลิมส์ เลสลี. (2559). *คอร์รัปชัน: ความรู้ฉบับพกพา*. (พิเศษ สอาดเย็น และ ธงทอง จันทรางศุ, ผู้แปล) กรุงเทพฯ: openworlds.
- [2] Holmes, L. (2015). *Corruption: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- [3] Goodman, J. (2012). *Testing Thais: Establishing the Ordinary in Thai National Exams* [Master's thesis]. Cornell University, Faculty of the Graduate School.
- [4] Goodman, J. (2013). The Meritocracy Myth: National Exams and the Depoliticization of Thai Education. *Sojourn: Journal of Social Issues in Southeast Asia*, 28(1), 101-131.
- [5] จิตติ เอื้อนการกิจ. (2561). การสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยของจีน (เกาเฉา): มุมมองเชิงอำนาจ. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 10(1), 279-288.
- [6] Nichapat K. (2018). *Politics of Changes in Thailand's University Admission Policy (1999-2017)* [Master's thesis]. Chulalongkorn University, Faculty of Political Science.
- [7] Nitchapat K. (2019). Reality and Rhetoric of Changes in Thailand's University Admission Policy, 1999-2017. *Journal of Social Sciences, Naresuan University*, 15(1), 117-138.
- [8] ชาญชัย แสงศักดิ์. (2560). *กฎหมายปกครองเกี่ยวกับการศึกษา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- [9] ผาสุก พงษ์ไพจิตร, และสังคีต พิริยะรังสรรค์. (2537). *คอร์รัปชันกับประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [10] Pasuk P., & Sungsidh P. (2001). *Corruption & Democract in Thailand*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- [11] พชร สิริโรส. (2555). “การเมืองของกระบวนการกำหนดนโยบาย”. ใน พชร สิริโรส, อธิพัฒน์ อังศุवाल (บรรณาธิการ), *พลวัตนโยบายสาธารณะ: จากรัฐ เอกชน สู่ประชาชน*. (น. 2-29). กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [12] อรพินท์ สฟโชคชัย. (2541). *สังคมเสถียรภาพและกลไกประชารัฐที่ดี (Good Governance)*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- [13] เดือนเด่น นิคมบริรักษ์. (2559). *Corruption คอร์รัปชันในสังคมสีเทา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- [14] พิระพงษ์ เตชะทัตตานนท์ (บรรณาธิการ). (2560). *สมการคอร์รัปชัน แก่โจทย์ บวก ลบ คูณ หาย ในสังคมไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI).
- [15] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2542). *การสร้างธรรมาภิบาล (good governance) ในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- [16] เอเจอร์, แซม. (2545). *ธรรมาภิบาล การบริหาร การปกครองที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม*. (ไชยวัฒน์ คำชู, ประทุมพร วัชรเสถียร, กุลลดา เกษบุญชู, และ ศุภมิตร ปิติพัฒน์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: น้ำฝน.

- [17] ลิขิต ชีระเวคิน. (2553). *การเมืองการปกครองของไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [18] นิยม รัฐอมฤต. (2555). "ธรรมาภิบาล." เข้าถึงได้จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=ธรรมาภิบาล>
- [19] ถวิลวดี บุรีกุล. (2556). "ธรรมาภิบาล: หลักการเพื่อการบริหารรัฐกิจแนวใหม่." เข้าถึงได้จาก http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=ธรรมาภิบาล%3A_หลักการเพื่อการบริหารรัฐกิจแนวใหม่
- [20] ถวิลวดี บุรีกุล. (2546). *ธรรมาภิบาล: หลักการเพื่อการบริหารรัฐกิจแนวใหม่*. วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 1(2), 14-25.
- [21] หนังสือสำนักงาน ก.ค.ศ. ที่ ศธ 0206.2/ว21 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2548
- [22] หนังสือสำนักงาน ก.ค.ศ. ที่ ศธ 0206.6/ว2 ลงวันที่ 27 เมษายน 2553
- [23] หนังสือสำนักงาน ก.ค.ศ. ที่ ศธ 0206.6/ว14 ลงวันที่ 25 เมษายน 2555
- [24] หนังสือสำนักงาน ก.ค.ศ. ที่ ศธ 0206.6/ว6 ลงวันที่ 9 เมษายน 2556
- [25] หนังสือสำนักงาน ก.ค.ศ. ที่ ศธ 0206.6/ว2 ลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2557
- [26] หนังสือสำนักงาน ก.ค.ศ. ที่ ศธ 0206.6/ว18 ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2557
- [27] หนังสือสำนักงาน ก.ค.ศ. ที่ ศธ 0206.6/ว14 ลงวันที่ 24 กรกฎาคม 2558
- [28] หนังสือสำนักงาน ก.ค.ศ. ที่ ศธ 0206.6/ว7 ลงวันที่ 22 กรกฎาคม 2559
- [29] หนังสือสำนักงาน ก.ค.ศ. ที่ ศธ 0206.6/ว5 ลงวันที่ 6 มิถุนายน 2561
- [30] Klitgaard, R. (1988). *Controlling Corruption*. Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ 1 เปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงของระเบียบการจัดสอบครูผู้ช่วย โดยใช้ทฤษฎีคอร์รัปชัน
ของคลิตการ์ด

	M = Monopoly (การผูกขาดอำนาจ)	D = Discretion (การใช้ดุลยพินิจ)	A = Accountability (ความรับผิดชอบ)
1. หลักสูตร หลักเกณฑ์ วิธีการสอบแข่งขัน ครูผู้ช่วย 29 พฤศจิกายน 2548	ข้อสอบเขตพื้นที่ (อ.ก.ค.ศ.)	มีการสอบสัมภาษณ์	ภายใต้รัฐบาลพลเรือน
2. หลักเกณฑ์ วิธีการสอบแข่งขัน ครูผู้ช่วย 27 เมษายน 2553	ข้อสอบเขตพื้นที่ (อ.ก.ค.ศ.)	มีการสอบสัมภาษณ์	ภายใต้รัฐบาลพลเรือน
3. หลักเกณฑ์ วิธีการสอบแข่งขัน ครูผู้ช่วย 25 เมษายน 2555	ข้อสอบจากส่วนกลาง (สพฐ.)	ไม่มีการสอบ สัมภาษณ์	ภายใต้รัฐบาลพลเรือน
4. หลักเกณฑ์ วิธีการสอบแข่งขัน ครูผู้ช่วย 9 เมษายน 2556	ข้อสอบเขตพื้นที่ (อ.ก.ค.ศ.)	มีการสอบสัมภาษณ์	ภายใต้รัฐบาลพลเรือน
5. หลักเกณฑ์ วิธีการสอบแข่งขัน ครูผู้ช่วย 25 กุมภาพันธ์ 2557	ข้อสอบเขตพื้นที่ (อ.ก.ค.ศ.)	มีการสอบสัมภาษณ์	ภายใต้รัฐบาลพลเรือน
6. หลักเกณฑ์ วิธีการสอบแข่งขัน ครูผู้ช่วย 26 พฤศจิกายน 2557	ข้อสอบจากส่วนกลาง (สพฐ.) + เขตพื้นที่ (อ.ก.ค.ศ.)	มีการสอบสัมภาษณ์	ภายใต้รัฐบาลทหาร
7. หลักเกณฑ์ วิธีการสอบแข่งขัน ครูผู้ช่วย 24 กรกฎาคม 2558	ข้อสอบเขตพื้นที่ (อ.ก.ค.ศ.)	มีการสอบสัมภาษณ์	ภายใต้รัฐบาลทหาร
8. การแก้ไขหลักเกณฑ์ วิธีการสอบแข่งขัน ครูผู้ช่วย 22 กรกฎาคม 2559	ข้อสอบเขตพื้นที่ (กศจ.)	มีการสอบสัมภาษณ์	ภายใต้รัฐบาลทหาร
9. หลักเกณฑ์ วิธีการสอบแข่งขัน ครูผู้ช่วย 6 มิถุนายน 2561	ข้อสอบจากส่วนกลาง (สพฐ.)	มีการสอบสัมภาษณ์	ภายใต้รัฐบาลทหาร

แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในการกิจศุลกากร
ของด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่
Guidelines for the Blockchain Technology Development
of the Chiang Mai Airport Customs House

วีรกันต์ แสงจำ

Weerakan Sangja

นักศึกษาลัทธิรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Student, Master of Public Administration, Chiang Mai University

E-mail: weerakan_sangja@cmu.ac.th

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration
of Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: March 26, 2024; Revised: December 20, 2024; Accepted: December 20, 2024

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการปฏิบัติงาน และศึกษารูปแบบของเทคโนโลยีบล็อกเชนที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานศุลกากร รวมไปถึงการศึกษาเพื่อหาข้อเสนอแนะ แสดงความคิดเห็นถึงแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในการกิจของด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่ ใช้วิธีการศึกษานี้เชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 12 คน ได้แก่ กลุ่มผู้ปฏิบัติงานศุลกากร กลุ่มผู้บริหารของด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่เทคโนโลยีสารสนเทศของกรมศุลกากรและเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลที่รวบรวมนำมาวิเคราะห์ข้อมูลแบบ Content Analysis

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากข้อจำกัดในการปฏิบัติงาน เรื่องของระบบการเชื่อมโยงในฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างสมบูรณ์ เรื่องข้อจำกัดในข้อกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ รวมไปถึงการขาดทรัพยากรบุคคลที่เป็นผู้ปฏิบัติงานที่มีไม่เพียงพอต่อปริมาณงาน และส่วนงานที่เห็นควรจะต้องนำเทคโนโลยีบล็อกเชนมาใช้ในการปฏิบัติงาน แก้ไขปัญหา อุปสรรคและลดข้อจำกัดที่จำเป็นมากที่สุด คือ ฝ่ายควบคุมและตรวจสอบทางศุลกากร การปฏิบัติงานเกี่ยวกับระบบตรวจสอบและคัดกรองผู้โดยสารล่วงหน้า (APPS) ในการปฏิบัติพิธีการทางศุลกากรผู้โดยสารขาเข้าระหว่างประเทศ มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการนำเทคโนโลยีบล็อกเชนแบบส่วนตัว (private blockchain) ที่สอดคล้องกับภารกิจด้านการเพิ่มขีดความสามารถในการปกป้องสังคมให้ปลอดภัยด้วยระบบควบคุมทางศุลกากร โดยมีข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งนี้เห็นควรให้มีการปรับปรุงและแก้ไขระเบียบปฏิบัติหรือข้อกฎหมาย ก่อนการที่จะนำเทคโนโลยีบล็อกเชนเข้ามาช่วยในการปฏิบัติงานเห็นควรที่จะมีการแก้ไขระเบียบปฏิบัติหรือกฎหมายที่จำเป็นก่อนและควรมีการสร้างองค์ความรู้ (knowledge management :KM) แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและผู้ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานศุลกากรให้มากขึ้น

คำสำคัญ: ด้านศุลกากร; การกิจศุลกากร; เทคโนโลยีบล็อกเชน

Abstract

This research study aims to investigate the problems, obstacles, and limitations in the operations, as well as to study the appropriate and feasible form of blockchain technology that can be applied to customs operations. Moreover, seen to provide recommendations and opinions on guidelines for the Blockchain Technology Development of the Chiang Mai Airport Customs House. The research employed a qualitative approach by collecting data from relevant research documents and semi-structured interviews as the tools for the data collection from 12 key informants, including Customs officers, administrators of Chiang Mai Airport Customs House, information technology officers from the Customs Department, and officers from related agencies. Therefore, the collected data was analyzed with content analysis.

The research findings revealed that the problems and obstacles arising from operational limitations, such as the incomplete integration of electronic databases among related agencies, legal and regulatory constraints, as well as insufficient human resources to handle the workload. The findings pointed that the most critical area that need to provide the blockchain technology to use for solves the problems and reduce the limitations was Customs Control and Inspection Division, particularly in the operation related to the Advance Passenger Processing System (APPS) for the International passenger Customs clearance procedures. The private blockchain technology was deemed appropriate and feasible for this purpose and aligning with the mission of enhancing social protection capabilities through Customs control systems. The research recommendations included revising regulations or laws before implementing blockchain technology and creating knowledge management (KM) for Customs officers and all stakeholders involved in Customs procedures, as the increased use of the technology in the operations is more becomes necessary.

Keywords: Customs House; Customs Missions; Blockchain Technology

บทนำ

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของโลกที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วได้ก่อให้เกิดการปรับตัวในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกในแนวทางการปรับเปลี่ยนทางดิจิทัล เมื่อเทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนรูปแบบการทำงานทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน ด้วยการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการเข้ามาพัฒนาในทุกภาคส่วนและการเปลี่ยนแปลงของโลกเข้าสู่ยุคดิจิทัล (digital transformation) ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตและกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างไปจากเดิม เช่น เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) และเทคโนโลยีบล็อกเชน (blockchain) เป็นต้น เทคโนโลยีบล็อกเชน (blockchain) คือเทคโนโลยีการจัดเก็บข้อมูลแบบ Shared Database โดยเป็นรูปแบบการบันทึกข้อมูลที่รับประกันความปลอดภัยว่าข้อมูลที่ถูกบันทึกไปก่อนหน้านี้ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขได้เพื่อสร้างกลไกความน่าเชื่อถือ [1]

ด้วยเหตุนี้องค์การศุลกากรโลก (World Customs Organization : WCO) ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของเทคโนโลยีบล็อกเชนในฐานะเครื่องมือใหม่ของศุลกากร เทคโนโลยีบล็อกเชนได้ก้าวเข้ามามีบทบาทในการทำงานของศุลกากรประเทศต่าง ๆ ในหลายด้าน เช่น ศุลกากรสิงคโปร์ เมื่อเดือนกันยายน 2561 ได้เปิดตัว Network Trade Platform (NTP) ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มบริหารจัดการข้อมูลทางการค้าแบบเบ็ดเสร็จในจุดเดียว (one stop service) โดยเชื่อมต่อกับระบบของทั้งหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องของสิงคโปร์ [2] และกรมศุลกากรไทย เมื่อเดือนสิงหาคม 2562 ได้มีการนำเทคโนโลยีบล็อกเชนมาใช้ในการปฏิบัติพิธีการศุลกากรระหว่างประเทศ ชื่อว่า เทรดเลนส์ (trade lens) คือ แพลตฟอร์มระบบดิจิทัลที่ใช้ในการค้าระหว่างประเทศ โดยช่วยในการติดตามระบบการขนส่งตู้คอนเทนเนอร์ที่ขนส่งมาทางเรือ เป็นต้น

จากนโยบายการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศได้มีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาโดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญของประเทศไทยและมุ่งเป้าสู่ “รัฐบาลดิจิทัล” และเพื่อให้ทิศทางการพัฒนาด้านดิจิทัลของประเทศไทยมีความชัดเจน และนำไปสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัลที่มีระบบการทำงานและเชื่อมโยงข้อมูลกันระหว่างหน่วยงานของรัฐอย่างมั่นคงปลอดภัยมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว และโปร่งใส รวมทั้งประชาชนได้รับความสะดวกในการรับบริการและตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐได้

กรมศุลกากรจึงต้องขับเคลื่อนด้วยข้อมูลให้มากขึ้นและต้องให้ความสำคัญกับความถูกต้องของข้อมูลที่เข้าสู่ระบบเนื่องจากข้อมูลแต่ละชุดต้องถูกเชื่อมโยงต่อกันอย่างเป็นระบบและถูกใช้งานโดยกลุ่มคนต่าง ๆ เพื่อสร้างการค้าที่เชื่อถือได้สำหรับการจัดเก็บรายได้ ซึ่งในอนาคตจะมีความร่วมมือระหว่างสรรพากรและศุลกากรมากยิ่งขึ้นเนื่องจากข้อมูลการค้าและการชำระเงินจะถูกบันทึกในระบบและสามารถตรวจสอบได้ ทำให้ผลการจัดเก็บภาษีจากประมาณการจะใกล้เคียงกับการจัดเก็บได้จริง นอกจากนี้ในด้านการปกป้องสังคมศุลกากรสามารถนำ Blockchain-based application มาช่วยในการจัดการอาชญากรรมทางการเงิน โดยติดตามสิ่งผิดปกติที่เกิดขึ้นเพื่อปราบปรามการฟอกเงิน การสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้าย และการเคลื่อนย้ายของเงินผิดกฎหมาย เป็นต้น

ด้านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่ สังกัดกรมศุลกากร ส่วนงานภายในที่ปฏิบัติหน้าที่ภารกิจ ได้แก่ ฝ่ายบริการศุลกากรที่ 1, ฝ่ายบริการศุลกากรที่ 2 และฝ่ายควบคุมและตรวจสอบทางศุลกากร ซึ่งภารกิจหลักจะอยู่ที่การปฏิบัติงานในส่วนงานตรวจของผู้โดยสารระหว่างประเทศ ณ ท่าอากาศยานเชียงใหม่ จากสถิติข้อมูลผู้โดยสารและข้อมูลเที่ยวบินย้อนหลังในช่วงของปีงบประมาณ 2566 ที่ผ่านมา มีผู้โดยสารขาเข้า จำนวน 852,695 ราย ผู้โดยสารขาออก จำนวน 812,406 ราย เที่ยวบินขาเข้า 14,555 เที่ยวบินและเที่ยวบินขาออก จำนวน 14,119 เที่ยวบิน [3] ฐานะหน่วยงานภายใต้สังกัดกรมศุลกากร จึงได้รับมอบอำนาจหน้าที่และภารกิจ โดยได้นำนโยบายของกรมศุลกากรมาปฏิบัติและได้เล็งเห็นความสำคัญของการปฏิบัติงานเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคดิจิทัลและมุ่งเน้นในการเพิ่มขีดความสามารถในการปกป้องสังคมให้ปลอดภัยด้วยระบบควบคุมทางศุลกากร และการส่งเสริมความเป็นองค์กรดิจิทัลเพื่อยกระดับความสามารถทางนวัตกรรมใช้มาตรการและเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการบริการศุลกากรและนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานในด้านอื่น ๆ อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการปฏิบัติงานของด้านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษารูปแบบของเทคโนโลยีบล็อกเชนที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานในการกิจของด้านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่
3. เพื่อเสนอแนะ แสดงความคิดเห็นถึงแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในการกิจของด้านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ต้องการศึกษาลึถึงปัญหา อุปสรรคข้อจำกัดในการปฏิบัติงานและศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบของเทคโนโลยีบล็อกเชนที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานในการกิจของด้านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่ โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในภาครัฐ แนวคิดรัฐบาลดิจิทัลและแนวคิดเทคโนโลยีบล็อกเชน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในการกิจศุลกากร

ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่ ได้แก่ ฝ่ายบริการศุลกากรที่ 1 ฝ่ายบริการศุลกากรที่ 2 และฝ่ายควบคุมและตรวจสอบทางศุลกากร

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษามีจำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน ผู้บริหารของด้านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่ จำนวน 4 คน เจ้าหน้าที่เทคโนโลยีสารสนเทศของกรมศุลกากรจำนวน 2 คน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 1 คน รวมทั้งหมด 12 คน

แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดเกี่ยวกับรัฐบาลดิจิทัล

แนวคิดรัฐบาลดิจิทัลหรือกรอบแนวทางการพัฒนารัฐบาลดิจิทัล มีความแตกต่างกันออกไปตามบริบทระบบนิเวศน์และความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานทางดิจิทัลของประเทศ โดยจากการศึกษาข้อมูลและเอกสารผู้วิจัยได้รวบรวมคำนิยามและความหมายของรัฐบาลดิจิทัลไว้แล้ว เช่น สำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน) ได้นิยามของรัฐบาลดิจิทัลไว้ว่า คือการยกระดับภาครัฐไทยสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัลที่มีการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน มีการทำงานแบบอัจฉริยะให้บริการโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างแท้จริง [4]

ในมุมมองจากภาคเอกชน อธิบายไว้ว่ารัฐบาลดิจิทัล คือการที่ภาครัฐนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้เพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงานของทั้งในระบบโครงสร้างองค์กรและยังมีการเชื่อมโยงการเข้าถึงข้อมูลระหว่างหน่วยงานของภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน อีกทั้งภาครัฐยังสามารถเสนอบริการต่อประชาชนในรูปแบบที่ประยุกต์นวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อความสะดวก รวดเร็วและถูกต้องเพิ่มขึ้นด้วย

จึงสรุปความหมายได้ว่าเป็นการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานภาครัฐ และการบริการสาธารณะโดยปรับปรุงการบริหารจัดการและบูรณาการข้อมูลภาครัฐและการทำงานให้มีความ สอดคล้องและเชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างมั่นคงปลอดภัย และมีธรรมาภิบาลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกในการให้บริการประชาชนในการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐต่อสาธารณชน และสร้างการมีส่วนร่วม ของทุกภาคส่วน

แนวคิดเทคโนโลยีบล็อกเชน

เทคโนโลยีบล็อกเชน (blockchain) คือเทคโนโลยีการจัดเก็บข้อมูลแบบ Shared Database โดยเป็น รูปแบบการบันทึกข้อมูลที่รับประกันความปลอดภัยว่าข้อมูลที่ถูกบันทึกไปก่อนหน้านี้ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขได้ ซึ่งทุกผู้ใช้งานจะได้เห็นข้อมูลชุดเดียวกันทั้งหมดโดยใช้หลักการ Cryptography และความสามารถของ Distributed Computing เพื่อสร้างกลไกความน่าเชื่อถือ [1]

ประเภทของเทคโนโลยี Blockchain สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) Public Blockchain (บล็อกเชนสาธารณะ) Blockchain ประเภทนี้เป็นแบบเปิด สามารถเข้าถึง ได้โดยไม่ต้องขออนุญาต ไม่มีข้อจำกัด ทุกคนที่เชื่อมต่อสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมได้ การใช้งานของ Blockchain เพื่อแลกเปลี่ยนและชุดสกุลเงินดิจิทัลต่าง ๆ และยังสามารถรักษาความเชื่อมั่นระหว่างผู้ใช้งาน ทั้งหมดในระบบ และทำให้รู้สึกมั่นใจในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของระบบ ตัวอย่างเช่น Bitcoin, Solana และ Ethereum [5]

รูปแบบของบล็อกเชนแบบสาธารณะ (public blockchain)

1.1 บล็อกเชนสาธารณะประเภทที่เน้นความสามารถในการทำงานร่วมกัน (interoperability)

1.2 บล็อกเชนสาธารณะสำหรับการบริหารราชการ (governance blockchain)

2) Private Blockchain (บล็อกเชนแบบส่วนตัว) คือ Blockchain แบบส่วนตัวที่เข้าใช้งานได้ เฉพาะผู้ที่ได้รับอนุญาตเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้งานภายในองค์กร ข้อมูลการทำธุรกรรมต่าง ๆ จะถูกจำกัดอยู่เฉพาะภายในเครือข่ายซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกที่ได้รับอนุญาตเท่านั้น ระบบบล็อกเชนนี้ เหมาะสมสำหรับองค์กร คือมีการจำกัดการเข้าถึงข้อมูลของผู้ใช้งาน ดังนั้นทำให้มีเพียงคนบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งเป็นคนที่ได้ทำการยืนยันตัวตนจะสามารถเข้าใช้งานระบบและเข้าถึงข้อมูลได้ [6]

รูปแบบของบล็อกเชนแบบส่วนตัว (private blockchain)

2.1 บล็อกเชนที่ได้รับอนุญาต (permissioned blockchains)

2.2 บล็อกเชนสำหรับองค์กร (enterprise blockchains)

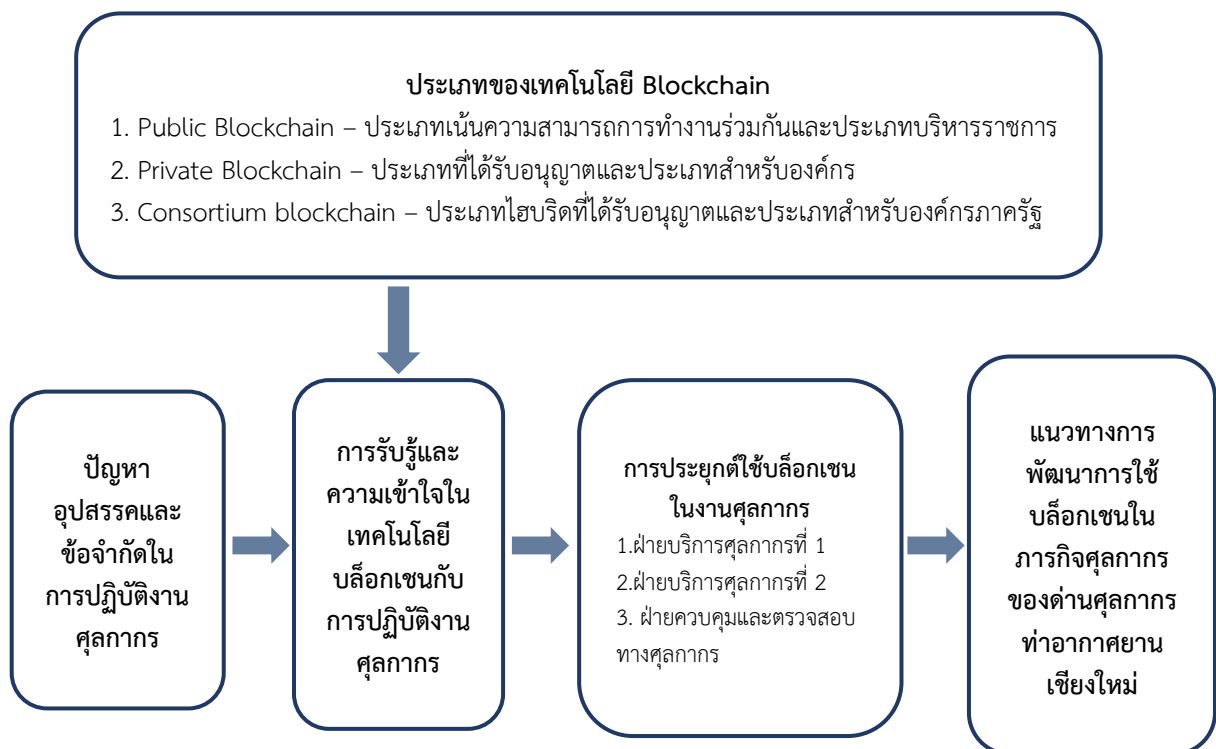
3) Consortium blockchain (บล็อกเชนแบบเฉพาะกลุ่ม) คือ Blockchain ที่เปิดให้ใช้งานได้ เฉพาะกลุ่มเท่านั้น โดยเป็นการผสมผสานแนวคิดระหว่าง Public Blockchain และ Private Blockchain ซึ่งส่วนมากเป็นการรวมตัวกันขององค์กรที่มีลักษณะธุรกิจเหมือนกันและต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่าง กันอย่างสม่ำเสมออยู่แล้วมารวมตัวกันสร้างเครือข่าย Blockchain ขึ้นมา ทั้งนี้เนื่องจากธุรกรรมและข้อมูลที่ จัดเก็บเป็นข้อมูลที่เป็นความลับ หรือข้อมูลส่วนตัวภายในองค์กร ส่งผลให้ไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลดังกล่าว ทั้งหมดแก่สาธารณชนได้ ดังนั้นผู้เข้าร่วม Blockchain เฉพาะกลุ่ม จำเป็นต้องได้รับการอนุญาตจากตัวแทน เสียก่อนจึงจะสามารถเข้าใช้งานได้ [7]

รูปแบบของบล็อกเชนเฉพาะกลุ่ม (consortium blockchain)

- 3.1 บล็อกเชนเฉพาะกลุ่มแบบไฮบริดที่ได้รับอนุญาต
- 3.2 บล็อกเชนเฉพาะกลุ่มสำหรับองค์กรภาครัฐ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดโดยการนำแนวคิดเกี่ยวกับแนวคิดรัฐบาลดิจิทัลและแนวคิดเทคโนโลยีบล็อกเชนที่ต้องการศึกษาถึงปัญหา อุปสรรคข้อจำกัดในการปฏิบัติงานและศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบของเทคโนโลยีบล็อกเชนที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานในภารกิจของด้านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในภารกิจศุลกากร สามารถสรุปได้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาดังนี้

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research methodology) โดยใช้วิธีการศึกษาแบบเจาะลึกผ่านการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูล รวมไปถึงการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ อภิปราย และสรุปผลการศึกษาเพื่อตอบคำถามงานวิจัยเพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในภารกิจของด้านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ปฏิบัติงานศุลกากรในแต่ละฝ่ายสังกัด, กลุ่มผู้บริหารของด้านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่, เจ้าหน้าที่เทคโนโลยีสารสนเทศของกรมศุลกากรและเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งหมด 12 คน โดยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงตามวัตถุประสงค์ (purposive sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ศึกษาโดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview)

การวิเคราะห์ข้อมูลผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้เลือกใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบ Content Analysis ในการสร้างข้อสรุปจากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการหาข้อสรุป เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการจำแนกข้อมูลตามเกณฑ์ และการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์สรุปอุปนัย (analytic induction)

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษสามารถสรุปได้ตามวัตถุประสงค์และประเด็นคำถามการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

1. ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการปฏิบัติงานของด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่

1.1 ปัญหาและอุปสรรคของฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในระบบคัดกรองข้อมูลผู้โดยสารล่วงหน้า (APPS) ที่ยังไม่สามารถแจ้งเตือนแบบ Real time ปัจจุบันในฐานหน่วยงานส่วนภูมิภาคยังคงต้องรอรับข้อมูลจากส่วนกลางเท่านั้น ทำให้ไม่สามารถที่จะทราบข้อมูลการเดินทางของผู้โดยสารได้ในทันทีและฐานข้อมูลระบบ APPS เป็นความร่วมมือระหว่างการทำอากาศยานไทย สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองและสายการบิน ข้อมูลในระบบจะเป็นข้อมูลส่วนบุคคลในด้านความมั่นคงระหว่างประเทศเป็นหลัก ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ยังไม่ตรงต่อความต้องการของศุลกากรมากนักในการปฏิบัติงานของศุลกากร ที่ยังต้องการข้อมูลในเรื่องของติดตัวผู้โดยสารหรือสัมภาระของผู้โดยสาร ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ข้อมูลจากส่วนกลางในระบบ APPS ยังไม่ลิงค์กับสนามบินเชียงใหม่ ทำให้ข้อมูลผู้โดยสารไม่ลิงค์มาที่สนามบินเชียงใหม่ ข้อมูลจึงล่าช้าไม่แจ้งเตือนให้เจ้าหน้าที่ทราบทันที ระบบ APPS เป็นระบบที่ร่วมมือระหว่างการทำฯ ตม.และสายการบิน และข้อมูลในระบบจะเป็นข้อที่ถูกออกแบบมาในด้านความมั่นคงในส่วนงานศุลกากรเรื่องข้อมูลการเดินทาง และข้อมูลสัมภาระของติดตัวผู้โดยสารที่เป็นงานศุลกากรจริงๆ ยังไม่บันทึกในระบบเลย ข้อมูลที่มีในระบบยังไม่ตรงกับความต้องการที่ระบบได้ให้กับศุลกากรมากเท่าไร...” (ผู้ปฏิบัติงานคนที่ 5, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2567)

1.2 ข้อจำกัดด้านข้อกำหนด กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติพิธีการศุลกากรและพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ในการปฏิบัติงานตรวจของผู้โดยสารระหว่างประเทศที่ยังมีข้อจำกัดของฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในระบบคัดกรองข้อมูลผู้โดยสารล่วงหน้า (APPS) ที่เจ้าหน้าที่ยังไม่สามารถที่จะเข้าถึงระบบได้ทุกคนที่ปฏิบัติงาน ซึ่งผู้ที่มีสิทธิ์ในการเข้าใช้งานระบบก็จะต้องผ่านการอนุมัติจากผู้บริหารและดำเนินการไปถึงส่วนกลางเท่านั้น เพราะเนื่องจากว่าระบบ APPS ยังคงเป็นกระบวนการคัดกรองข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลของผู้โดยสารมาใช้โดยต้องเคารพหลักสิทธิมนุษยชน ภายใต้ข้อกำหนดกฎหมายระเบียบและข้อบังคับของกรมศุลกากรและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง [8] ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ข้อมูลบางอย่างในระบบ APPS ของสนามบินก็เป็นข้อมูลส่วนบุคคลของผู้โดยสาร เช่น เลขพาสปอร์ตของผู้โดยสารยังคงเป็นข้อมูลที่ระบบยังไม่สามารถเข้าไปค้นหาข้อมูลได้ทุกคน แต่จะต้องเป็นเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการอนุญาตจากส่วนกลางเท่านั้น เพราะยังติดในเรื่องของพรบ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลอยู่ที่ยังต้องเคารพหลักสิทธิมนุษยชนอีกด้วยและข้อมูลในระบบยังอยู่ในการควบคุมของด่านตรวจคนเข้าเมือง การทำเป็นข้อมูลและระบบของข้อมูลทั้งหมด ส่วนศุลกากรจะอยู่ในฐานะของผู้ใช้งานซึ่งในปัจจุบัน

จึงไม่สามารถเพิ่มข้อมูลได้เองโดยไม่ต้องขออนุญาตจากส่วนกลาง...” (ผู้บริหารคนที่ 4, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2567)

1.3 ข้อจำกัดในเรื่องของบุคลากรที่ไม่เพียงพอต่อปริมาณของงาน ด้วยภารกิจหลักอยู่ที่งานตรวจของผู้โดยสารระหว่างประเทศ ประกอบกับเมื่อ พ.ย.66 รัฐบาลได้มีนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยประกาศให้มีการเปิดสนามบิน 24 ชั่วโมงของท่าอากาศยานเชียงใหม่ เมื่อมองในด้านของกรอบอัตรากำลังและโครงสร้างกำลังคนของงานตรวจของผู้โดยสาร ยังเป็นโครงสร้างเดิมที่มีผู้ปฏิบัติงานที่น้อยมากเมื่อเทียบกับปริมาณของผู้โดยสาร ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำงานของปฏิบัติงานใน ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้ เช่น

“...สนามบินเชียงใหม่จากเดิมที่เราไม่ได้ทำงาน 24 ชั่วโมงก็เปิดตามที่ท่านนายกฯ เศรษฐา มีนโยบายให้เปิดสนามบิน 24 ชั่วโมง เราก็มียุทธศาสตร์รับนโยบายและข้อจำกัดที่ชัดเจนคือ เรื่องบุคลากรที่ยังมีไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับปริมาณผู้โดยสารที่เพิ่มมากขึ้น...” (ผู้บริหารคนที่ 1, สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2567)

2. รูปแบบของเทคโนโลยีบล็อกเชนกับการปฏิบัติงานศุลกากรที่สอดคล้องกับภารกิจของด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่

2.1 การรับรู้และความเข้าใจในเทคโนโลยีบล็อกเชนกับการปฏิบัติงานศุลกากร พบว่า บล็อกเชนยังเป็นเทคโนโลยีที่ใหม่ และยังคงมีความเข้าใจอยู่บ้างในเฉพาะกลุ่มที่มีความสนใจในเรื่องเทคโนโลยีในเชิงลึกแต่บางท่านยังไม่ทราบในข้อมูลเกี่ยวกับเทคโนโลยีบล็อกเชนมากเท่าที่ควร และในการปฏิบัติงานในระบบบล็อกเชนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในงานศุลกากรโดยตรงยังไม่ทราบแน่ชัดในการนำมาใช้งานแต่อย่างใด ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...รู้จักเทคโนโลยีบล็อกเชน ก็จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการทำธุรกรรมของสกุลเงินดิจิทัล เช่น bitcoin และได้รับทราบข่าวสารของกรมศุลกากรในการนำบล็อกเชนมาใช้โดยเชื่อมโยงระบบร่วมกับกรมสรรพากรในการคืนภาษีให้แก่นักท่องเที่ยว และมีความเข้าใจว่า บล็อกเชน คือเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นเพื่อให้การทำธุรกรรมต่าง ๆ บนโลกออนไลน์ที่มีความปลอดภัยสูง ถูกต้องแม่นยำ รวดเร็ว...” (ผู้ปฏิบัติงานคนที่ 1, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2567)

2.2 ความเชื่อมโยงระหว่างรูปแบบของเทคโนโลยีบล็อกเชนที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานศุลกากรที่สอดคล้องกับภารกิจของด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่

จากการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า งานที่เห็นควรนำเทคโนโลยีบล็อกเชนเข้ามาแก้ไข ปัญหา อุปสรรคและลดข้อจำกัด คือฝ่ายควบคุมและตรวจสอบทางศุลกากรที่มีความจำเป็นและมีความเป็นไปได้มากที่สุดในปัจจุบันที่สอดคล้องกับภารกิจด้านการปกป้องสังคมให้ปลอดภัยด้วยระบบควบคุมทางศุลกากร ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

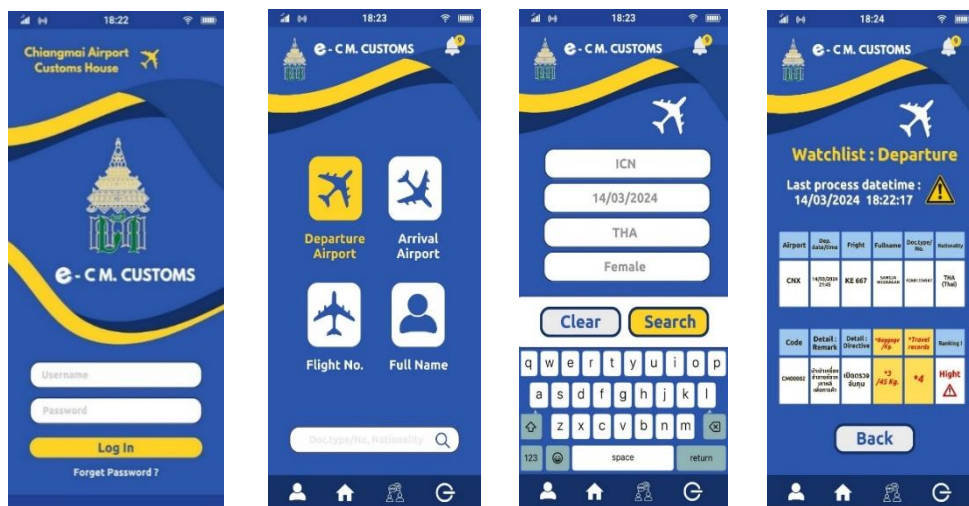
“...มองถึงความสำคัญของงานผู้โดยสาร เพราะงานผู้โดยสารในระบบ APPS ไม่ใช้ระบบที่พัฒนาโดยศุลกากรโดยตรง ข้อมูลบางส่วนยังขาดหายไป APPS ปัจจุบันระบบอาจจะโฟกัสเฉพาะผู้โดยสารแต่ศุลกากรภารกิจอยู่ที่ของติดตัวผู้โดยสาร และยังมีมองไปถึงภารกิจในการปกป้องสังคมฯ จากระบบควบคุมทางศุลกากร ถ้านำบล็อกเชนมาใช้กับงานผู้โดยสารจะเป็นประโยชน์มาก อาจจะใช้ควบคุมหรือพัฒนาต่อยอดในระบบ APPS แต่ก็ยังคงต้องรักษาข้อมูลผู้โดยสารให้ปลอดภัยภายใต้กฎหมายที่ควบคุมอยู่ด้วยควรนำบล็อกเชนมาช่วยในการทำงานเป็นอันดับแรกก่อน...” (ผู้บริหารคนที่ 1, สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2567)

3. แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในการกิจศุลกากรของด่านศุลกากรท่าอากาศยาน เชียงใหม่

3.1 การพัฒนาและต่อยอดในระบบคัดกรองข้อมูลผู้โดยสารล่วงหน้า (APPS) การสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ด้วยที่ต้องรอการเชื่อมโยงข้อมูลผ่านผู้ดูแลระบบในส่วนกลาง จึงมีแนวทางในการนำเทคโนโลยีบล็อกเชนมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและนำมาประเมินความเสี่ยงของผู้โดยสาร โดยควรมีการแจ้งเตือนแบบ Alert มาถึงฝ่ายงานผู้โดยสารในส่วนภูมิภาคโดยตรง และควรมีการจัดทำ Mobile Application ขึ้นมาเพื่อพัฒนาและต่อยอดจากระบบ APPS ที่มีอยู่ในปัจจุบันให้สอดคล้องกับระบบฐานข้อมูลที่ศุลกากรต้องการและจะมีลักษณะเป็นฐานข้อมูลแบบ Real-time ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...อยากให้มียระบบแจ้งเตือนการติดตามผู้โดยสารของสนามบินเชียงใหม่ในทันทีที่ผู้โดยสารเดินทางออกจากประเทศต้นทาง เพราะทุกวันนี้เราไม่เห็นข้อมูลเลยถ้าไม่เข้าระบบ อาจจะต้องอดจากระบบเดิมที่มีทำเป็นแอปฯ มื่อถือก็ได้ ผมว่าสะดวกดีข้อมูลที่สายการบินส่งมาก็เร็วด้วยหรือบางทีมีเป้าที่เราตามอยู่เราก็มีเวลาเตรียมกำลังคน...” (ผู้บริหารคนที่ 4, สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2567)

จากแนวทางการพัฒนาและต่อยอดในระบบคัดกรองข้อมูลผู้โดยสารล่วงหน้า (Advance Passenger Processing Systems : APPS) และมีการมาพัฒนาร่วมกับระบบฐานข้อมูลการเดินทางของผู้โดยสารทางอากาศ (Passenger Name Record : PNR) ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบตัวอย่างระบบในรูปแบบของ Mobile Application ให้ตอบสนองกับความต้องการของการปฏิบัติงานศุลกากรของฝ่ายควบคุมและตรวจสอบทางศุลกากร ด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่มากยิ่งขึ้น ตามภาพดังต่อไปนี้

3.2 การบูรณาการร่วมกับที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติพิธีการศุลกากรผ่านเทคโนโลยีบล็อกเชนให้มากขึ้น มีความเป็นไปได้ที่จะนำเทคโนโลยีบล็อกเชนมาใช้ในการปฏิบัติงานในปัจจุบัน หากมีการบูรณาการร่วมกันกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติพิธีการศุลกากรผ่านเทคโนโลยีบล็อกเชนให้มากขึ้น รวมไปถึงการพัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์ของกรมศุลกากรจากเดิมที่มีอยู่ในการปฏิบัติงานและเพื่อเพิ่มความสะดวกรวดเร็ว ลดขั้นตอนมีความโปร่งใส เป็นธรรมและตรวจสอบได้ ที่ตอบสนองและตรงตามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้มาติดต่อ ประชาชนทั่วไปรวมถึงผู้โดยสารอีก

3.3 การจัดโครงการฝึกอบรมให้ความรู้และพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยี แบบเข้มข้นโดยเฉพาะเทคโนโลยีบล็อกเชนให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติพิธีการศุลกากรในส่วนภูมิภาคให้มากขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเพื่อเตรียมความพร้อมและสามารถที่ตอบสนองต่อการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงต่อไปในอนาคต อีกทั้งยังเห็นควรมีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับเทคโนโลยีอยู่เสมอ

อภิปรายผลการศึกษา

1. ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการปฏิบัติงานของด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่

มีข้อค้นพบว่า ในด้านระบบฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ระบบคัดกรองข้อมูลผู้โดยสารล่วงหน้า (APPS) ที่ยังไม่สามารถปฏิบัติงานได้ทันที โดยยังจะต้องรอการส่งข้อมูลข่าวสารมายังส่วนภูมิภาคซึ่งทำให้ข้อมูลนั้นล่าช้าและในข้อมูลบางส่วนไม่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ เพราะเนื่องจากผู้ดูแลระบบไม่ใช่ศุลกากรโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พียวรรณ สุภัทธรรม [9] ได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านซอฟต์แวร์เอาไว้ว่า ควรพัฒนาระบบซอฟต์แวร์และโปรแกรมการใช้งานให้มีประสิทธิภาพ ทันสมัย ง่ายต่อการใช้งานและการเข้าสู่ระบบสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ระบบมากที่สุด

ประเด็นข้อจำกัดในด้านของกฎหมายหรือกฎระเบียบที่ยังคงต้องปฏิบัติงานภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของทั้งผู้ประกอบการ ผู้มาติดต่อรวมถึงผู้โดยสารที่เดินทางเข้ามา ที่สอดคล้องกับงานวิจัยของภสุ เขียวสอาด [10] ซึ่งผลการศึกษาพบว่า กระบวนการศุลกากรส่วนใหญ่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเพียงเครื่องมือในการอำนวยความสะดวกทางการค้าที่ยังคงรูปแบบการทำงานแบบราชการ กล่าวคือยังมีข้อจำกัดทางโครงสร้างและกฎหมายบางประการที่ไม่เอื้อต่อการนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ประเด็นข้อจำกัดในเรื่องของอัตรากำลังหรือบุคลากรที่ไม่เพียงพอต่อปริมาณของงานเพราะเนื่องจากมีนโยบายของรัฐบาลให้มีการเปิดท่าอากาศยานเชียงใหม่ 24 ชั่วโมงและมีการเปิดฟรีวีซ่าไทยจีน ซึ่งปัจจุบันปัญหาในด้านบุคลากรยังคงเป็นปัญหาต่อเนื่องมายาวนาน อาจจะแก้ปัญหานี้ได้โดยการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยบุคลากร เพื่อช่วยลดระยะเวลาหรือลดขั้นตอนในการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตวัต ธัญธิภาพ [11] ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาระบบศุลกากรไปรษณีย์จะดำเนินการได้ จะต้องศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการศุลกากรไปรษณีย์เสียก่อน และต้องพยายามค้นหาวิธีการที่ดีที่สุด (one best way) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการลดขั้นตอนในการทำงาน การลดกฎระเบียบที่ยุ่งยาก การสร้างแนวทางเพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การพยายามพัฒนาและจัดหาเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพเข้ามาใช้ในการทำงานตลอดเวลา

2. รูปแบบของเทคโนโลยีบล็อกเชนกับการปฏิบัติงานศุลกากรที่สอดคล้องกับภารกิจของด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่

ประเด็นในเรื่องของการรับรู้และความเข้าใจในเทคโนโลยีบล็อกเชนกับงานศุลกากร มีข้อค้นพบว่า เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและผู้บริหาร มองว่าเทคโนโลยีบล็อกเชนยังเป็นเทคโนโลยีที่ใหม่และยังพอมีความเข้าใจอยู่บ้างในเฉพาะกลุ่มที่มีความสนใจในเรื่องเทคโนโลยี ตามความเข้าใจที่ว่า บล็อกเชนคือเทคโนโลยีการจัดเก็บข้อมูลแบบแชร์ข้อมูลร่วมกันทุกผู้ใช้นั้นเครือข่ายเดียวกันที่ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลโดยไม่ผ่านคนกลางสามารถตอบสนองความต้องการให้ผู้ให้บริการและยังคงต้องรักษาความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคลอยู่เสมอ ประกอบกับการที่ต้องมีความสะดวก รวดเร็ว และบล็อกเชนยังมีข้อดีหลายประการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้

กับหน่วยงานภาครัฐได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในภาครัฐ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ [12] ได้กล่าวถึงการให้บริการโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลางไว้ว่า ในการยกระดับงานบริการภาครัฐให้ตรงกับความต้องการของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยภาครัฐไทยจะต้องรักษาสมดุลระหว่างความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน ข้อมูลของประชาชน และการอำนวยความสะดวก ตลอดจนกำหนดระดับการรักษาความปลอดภัยและระดับความเข้มงวดของการยืนยันพิสูจน์ตัวตนให้เหมาะสมกับความซับซ้อนของงานบริการ ประเภทของงานบริการและกลุ่มผู้รับบริการต่าง ๆ

ผู้วิจัยมีความเห็นส่วนตัวเกี่ยวกับเทคโนโลยีบล็อกเชนที่เกี่ยวข้องกับงานศุลกากรที่ว่า บล็อกเชนในปัจจุบันยังไม่มีบทบาทกับงานศุลกากรมากเท่าที่ควร ในส่วนภูมิภาคที่ยังไม่ได้นำมาใช้ในงานจะมีก็เพียงแค่ในการนำมาใช้ในหน่วยงานอื่นที่ยังไม่ใช่ศุลกากรโดยตรงและในภาคเอกชน ซึ่งหากมองถึงประโยชน์ของบล็อกเชนและคุณสมบัติที่มีความเหมาะสมกับงานศุลกากรในปัจจุบัน ทั้งในเรื่องของความปลอดภัยของข้อมูล โปร่งใส ตรวจสอบได้ของการทำธุรกรรมทุกอย่างบนเครือข่าย ในปัจจุบันจากข่าวสารหรือข้อมูลที่เป็นข้อมูลทางเชิงลบต่อกรมศุลกากรในความไม่โปร่งใสขององค์กรที่ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ขององค์กร แต่หากกรมศุลกากรสามารถนำบล็อกเชนมาใช้ในการปฏิบัติงานในทุกส่วนทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคได้ จะสามารถช่วยแก้ไขภาพลักษณ์และสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่หน่วยงานภายนอกและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ซึ่งจะสอดคล้องกับบทความของ อภิโชต ชมพล [13] ซึ่งผลการศึกษาพบว่า เกิดปัญหาด้านการพิจารณาราคาศุลกากร ส่งผลต่อความเป็นธรรมในการจัดเก็บภาษี ซึ่งยังไม่มีการพัฒนาและปรับปรุงนวัตกรรมด้านการจัดเก็บภาษีให้ทัดเทียมกับหน่วยงานจัดเก็บภาษีอื่น ๆ โดยนำเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนช่วยภายใต้หลักธรรมาภิบาลที่มุ่งเน้นด้านคุณธรรมและความโปร่งใส การสร้างความเข้าใจและปรับภาพลักษณ์เกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริต จิตบริการซึ่งยังคงต้องพัฒนาต่อไปในระยะยาวและเนื่องจากการสร้างคุณธรรมและความโปร่งใส อัตลักษณ์ต่อการรับรู้ของบุคคลภายนอกต้องอาศัยระยะเวลาและความตั้งใจในการขับเคลื่อน

ความเชื่อมโยงระหว่างรูปแบบของเทคโนโลยีบล็อกเชนที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานศุลกากรที่สอดคล้องกับภารกิจของด้านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่ จากผลการศึกษาและการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มองไปในทิศทางเดียวกันว่า ส่วนงานที่เห็นควรนำเทคโนโลยีบล็อกเชนเข้ามาแก้ไข ปัญหา อุปสรรคและลดข้อจำกัด คือฝ่ายควบคุมและตรวจสอบทางศุลกากรที่มีความจำเป็นและมีความเป็นไปได้มากที่สุดในปัจจุบันที่สอดคล้องกับภารกิจด้านการปกป้องสังคมให้ปลอดภัยด้วยระบบควบคุมทางศุลกากรที่สอดคล้องกับแนวคิดเทคโนโลยีบล็อกเชนของ Toshendra Kumar Sharma [5] ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของบล็อกเชนแบบส่วนตัวไว้ว่า มีความเป็นส่วนตัวและความลับที่มากขึ้นซึ่งบล็อกเชนส่วนตัวเป็นเครือข่ายที่จำกัดการเข้าถึงเฉพาะผู้ที่ได้รับอนุญาตเท่านั้น เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลที่สำคัญจะไม่ปรากฏต่อสาธารณชน ซึ่งมีความสำคัญสำหรับธุรกิจและองค์กรที่ต้องรักษาความลับอย่างเคร่งครัด

3. แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในภารกิจศุลกากรของด้านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่

การพัฒนาและต่อยอดในระบบคัดกรองข้อมูลผู้โดยสารล่วงหน้า (APPS) โดยนำเทคโนโลยีบล็อกเชนมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลและนำมาประเมินความเสี่ยงของผู้โดยสารให้แจ้งเตือนแบบ Alert มายังฝ่ายงานผู้โดยสารในส่วนภูมิภาคโดยตรง และให้มีการจัดทำ Mobile Application ขึ้นมาเพื่อพัฒนาและต่อยอดจากระบบ APPS ที่มีอยู่ในปัจจุบันให้ตรงกับระบบฐานข้อมูลศุลกากรต้องการ และการบูรณาการข้อมูลจากสายการบินเข้ามาใช้ เป็นการอัปเดตข้อมูลอยู่เสมอซึ่งจะเป็นฐานข้อมูลแบบ Real-time

ควรมีการบูรณาการร่วมกันกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติพิธีการศุลกากรผ่านบล็อกเชนให้มากขึ้นและการพัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์ของกรมศุลกากรจากเดิมที่มีอยู่ในการปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มความสะดวก ลดขั้นตอน มีความโปร่งใสและเป็นธรรมที่สามารถตอบสนองและตรงตามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดเทคโนโลยีบล็อกเชนของ Toshendra Kumar Sharma [5] ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของบล็อกเชนแบบส่วนตัวไว้ว่า การบูรณาการกับระบบที่มีอยู่ที่สามารถออกแบบให้บูรณาการกับระบบและฐานข้อมูลที่มีอยู่ได้อย่างราบรื่น ซึ่งการบูรณาการนี้ช่วยให้ธุรกิจสามารถนำเทคโนโลยีบล็อกเชนมาใช้ในการดำเนินงานได้อย่างราบรื่นมากขึ้น และในการจัดโครงการฝึกอบรมให้ความรู้และพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีโดยเฉพาะเทคโนโลยีบล็อกเชนให้แก่เจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาคให้มากขึ้นและเห็นควรมีการติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานอยู่เสมอซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานเพื่อเตรียมพร้อมกับการปฏิบัติงานในยุคปัจจุบันอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการปรับปรุงและแก้ไขระเบียบปฏิบัติหรือข้อกำหนด ก่อนการที่จะนำเทคโนโลยีบล็อกเชนเข้ามาช่วยในการปฏิบัติงาน เห็นควรที่จะมีการแก้ไขระเบียบปฏิบัติหรือกฎหมายที่จำเป็นก่อน เช่น ในการที่จะนำเทคโนโลยีมาจัดเก็บข้อมูลหรือประเมินความเสี่ยงของผู้โดยสาร อาจจำเป็นต้องแก้ไขประมวลกฎหมายและระเบียบปฏิบัติให้รองรับกับการที่เจ้าหน้าที่จะต้องเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลของผู้โดยสารที่มากขึ้น เพราะเนื่องจากในปัจจุบันประมวลกฎหมายศุลกากรและข้อบังคับของกรมศุลกากรว่าด้วยการใช้งานระบบและเครื่องมือสืบค้นข้อมูลในห้องปฏิบัติการควบคุมทางศุลกากรท่าอากาศยานนานาชาติ พ.ศ. 2564 ยังคงมีการกำหนดในด้านของข้อมูลไว้อย่างเคร่งครัด

2. ควรมีการสร้างองค์ความรู้ (Knowledge Management: KM) แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติพิธีการศุลกากร ซึ่งในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงาน จำเป็นต้องให้ความรู้แก่ผู้ใช้งานให้มีความเข้าใจ โดยอาจจะจัดให้มีการอบรมเจ้าหน้าที่ กรณีมีการพัฒนาระบบงานขึ้นใหม่หรือการนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้ มีการสร้างคู่มือการใช้งานที่เข้าใจง่าย ใช้งานง่าย การสร้างองค์ความรู้ KM และถ่ายทอด แลกเปลี่ยนความรู้อย่างสม่ำเสมอ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการค้นคว้าอิสระเรื่อง แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในการกิจศุลกากรของด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่ ซึ่งไม่อาจสำเร็จลุล่วงได้หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐมชาติ จงรักษ์ อาจารย์ที่ปรึกษาที่กรุณาชี้แนะแนวทางการศึกษา ให้คำปรึกษา ความรู้ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงในการศึกษาครั้งนี้ รวมถึงคณาจารย์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ทุกท่าน ตลอดจนผู้บริหารและเพื่อนร่วมงานสังกัดด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่ที่กรุณาสละเวลาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา รวมไปถึงครอบครัว และเพื่อนนักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ รุ่นที่ 24 ทุกคนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาของผู้เขียนที่คอยให้กำลังใจและช่วยเหลือตลอดการค้นคว้า ทำให้ได้ผลงานในแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในการกิจศุลกากรของด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่

เอกสารอ้างอิง

- [1] Yermack, D. (2017). Corporate governance and blockchains. *Review of Finance*, 21(1), 7-31.
- [2] สำนักงานที่ปรึกษาการศุลกากรประจำสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงบรัสเซลส์. 2561. *Blockchain กับแผนยุทธศาสตร์ดิจิทัลของศุลกากรสิงคโปร์*. สืบค้นเมื่อ 9 กรกฎาคม 2566, จาก <http://brussels.customs.go.th/>.
- [3] ด้านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่. (2566). *สถิติผลการดำเนินการตรวจผู้โดยสาร ปีงบประมาณ 2566*. ฝ่ายควบคุมและตรวจสอบทางศุลกากร ด้านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่.
- [4] ธรินทร์ เลิศสุชีเกษม. 2565. *การปรับตัวขององค์การภาครัฐสู่รัฐบาลดิจิทัล: ศึกษากรณีการปรับตัวของกระทรวงการต่างประเทศสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัลตามกรอบของแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2563 - 2565*. [สารนิพนธ์ปริญญาโท]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [5] Toshendra Kumar Sharma. (2023). *Types of Blockchains Explained- Public Vs. Private Vs. Consortium*. From <https://www.blockchain-council.org/blockchain/types-of-blockchains-explained-public-vs-private-vs-consortium/>
- [6] Thibodeau, M. (2019). *3 Types of Blockchain Explained*. Retrieved January 13, 2024, From <https://hedgetrade.com/3-types-of-blockchain-explained/>.
- [7] Buterin, V. (2014). *A next-generation smart contract and decentralized application platform*. From white paper.
- [8] สำนักงานตรวจของผู้โดยสารท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ. (2565). *การใช้ข้อมูลการเดินทางของผู้โดยสาร (PNR)ภายใต้ความคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล*. สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2567, จาก <https://suvarnabhumpassenger.customs.go.th/>
- [9] พียวรรณ สุภัทธรรม. 2564. *การศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลแผนงาน/โครงการ (e-Project) กรณีศึกษาศูนย์ศุลกากร*. [การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาโท]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [10] ภสุ เขียวสอาด. 2562. *ทักษะทางดิจิทัลการแทรกแซงการพัฒนาระบบการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล*. [การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [11] จิตวัต ธีรธีรภาพ. (2563). *การพัฒนาระบบบริหารจัดการของบริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด ให้สอดคล้องกับกระบวนการศุลกากรไปรษณีย์ในยุคปัจจุบัน : กรณีศึกษา แผนกไปรษณีย์ระหว่างประเทศ ศูนย์ไปรษณีย์กรุงเทพ*. [การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาโท]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [12] สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). 2565. *แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566 - 2570*. สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) (สพร.).
- [13] อภิชาติ ชมพล. (2563). *องค์กรนวัตกรรมกับธรรมาภิบาลของศุลกากรไทย*. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*, 10(1), 118-125.

การประเมินหลักสูตรสถานศึกษา: บทสะท้อนผู้มีส่วนได้เสีย โรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่)

Curriculum Evaluation: Reflective Stakeholders Tesaban 5 (Wathatyai) School

นลธวัช บุญเรือง

Nolthawat Boonraung

รองผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนเทศบาล 5 (วัดหาดใหญ่) สำนักงานการศึกษา เทศบาลนครหาดใหญ่
Deputy Director of Educational Institution Tassaban 5 (Wathatyai) School, Hat Yai Municipality Education Office

E-mail: Nolthawat098@gmail.com

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration
of Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: March 30, 2024; Revised: December 20, 2024; Accepted: December 20, 2024

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์งานวิจัย 1) เพื่อประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่) 2) เพื่อหาแนวทางการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่สูงขึ้น กลุ่ม ประชากร คือ ครู ผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษา 290 คน กลุ่มตัวอย่าง ครู ผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษา 44 คน วิธีการเลือกแบบเจาะจง ผู้ปกครอง 165 คน โดยการสุ่มอย่างง่าย กลุ่มตัวอย่าง 209 คน เครื่องมือที่ใช้ แบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ ข้อมูล ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย SD. การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1.ความคิดเห็นผู้มีส่วนได้เสียโดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก คือ ด้านนักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ด้านกระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการเรียนรู้และพัฒนา และด้านงบประมาณและทรัพยากร จากสนทนากลุ่ม คือ 1) ด้านองค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษา ได้แก่ด้านองค์ประกอบของหลักสูตร เป็นไปตามความต้องการของผู้รับบริการ 2) ด้านสมรรถนะผู้เรียนด้านจัดการตนเอง ยังไม่เป็นที่คาดหวัง ด้านการคิดขั้นสูง ต้องมีการช่วยเหลือโดยผู้ปกครองและครู ด้านการสื่อสาร แลกเปลี่ยนความคิดได้ มีเหตุผล ด้านการทำงานเป็นทีม เข้ากับเพื่อนได้ ด้านเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ตระหนักในการเป็นพลเมืองดี ด้านการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและวิทยาการอย่างยั่งยืนเช่น ใช้โทรศัพท์เท่าที่จำเป็น ด้านทักษะอาชีพ ช่วยเหลือ กิจกรรมของครอบครัว 3) ด้านจัดการเรียนการสอนของครู ตรงตามความสนใจความถนัดของผู้เรียน 4) มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่โรงเรียนต้องการ

คำสำคัญ: ผู้มีส่วนได้เสีย; สมรรถนะ; คุณลักษณะอันพึงประสงค์

Abstract

The objectives of this research were: 1) to evaluate the use of Tessaban 5 (Wat Hat Yai) school curriculum. 2) to find ways to improve the quality and standards of education. To achieve higher achievement, the population consisted of 290 teachers, administrators, and school committees. The population sample group consisted of teachers, administrators, and school board committees with 44 members. Purposive selection method: 165 parents using simple random sampling. Sample group: 209 people. Tools used: questionnaire, focus group. Statistics used for data analysis: frequency, percentage, mean, and SD. From the content analysis, the research results revealed that: 1. The overall opinions of the stakeholders and each side are at a high level, namely the student side and those involved. The process of school curriculum development, learning and development, and budget and resources. From the group discussion: 1) Components of the educational institution's curriculum Including the components of the curriculum. It depends on the needs of the beneficiary. 2) Student competence in self-management was not in expected. Advanced thinking requires help from parents and teachers. Communication through the exchange of ideas. Working in a team means getting along with friends. Be a strong citizen. Students should be aware of being good citizens. Live in harmony with nature and science sustainably by using the phone sparingly. Professional skills help with family activities. 3) Teachers' teaching and learning aspects match students' interests and abilities. 4) Have the desirable characteristics that the school requires.

Keywords: Stakeholders; Competence; Desirable characteristics

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่) ได้ดำเนินการใช้หลักสูตรสถานศึกษามาแล้วหลายปีการศึกษาแล้ว ผู้วิจัยในฐานะรองผู้อำนวยการสถานศึกษาฝ่ายวิชาการ โรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่) และจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทุกระดับชั้นยังไม่สูง ย่ำอยู่กับที่หลายปีการศึกษาแทบจะไม่เห็นค่าพัฒนา 2) นักเรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชายชอบเป็นระหว่างรอยต่อชุมชนเมือง และชุมชนชนบท สภาพความเป็นอยู่ของผู้ปกครองเป็นกลุ่มใช้แรงงานหาเช้ากินค่ำ ส่วนใหญ่ครอบครัวหรือผู้ปกครองอย่าร้าง นักเรียนขาดพ่อหรือแม่ ทำให้การดูแลจากพ่อแม่หรือผู้ปกครองในการเอาใจใส่เรื่องความพร้อมของการเรียนทำได้เพียงระดับหนึ่ง 3) ครอบครัวของนักเรียนมีการอพยพเพื่อไปประกอบอาชีพต่างถิ่น และอพยพเข้ามาใหม่ ทำให้นักเรียนขาดความต่อเนื่องในการเรียน 4) หลักสูตรสถานศึกษาที่ใช้กันมานานหลายปีการศึกษาไม่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและบริบทของพื้นที่ปัจจุบัน เห็นสมควรที่จะได้มีการประเมินหลักสูตรสถานศึกษา ประจำปีการศึกษา 2565 เพื่อจะได้ทราบว่าสภาพการใช้หลักสูตรสถานศึกษาเป็นอย่างไร มีปัญหา ข้อบกพร่อง และส่วนที่ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร และเป็นแนวทางให้ผู้บริหาร คณะกรรมการบริหารหลักสูตร ครู ได้นำข้อมูลจากผลการประเมินหลักสูตรไปปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น อีกทั้งโรงเรียนยังนำผลการประเมิน

หลักสูตรใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้สามารถตอบสนอง ความต้องการของผู้มีส่วนได้เสีย ตอบสนองท้องถิ่น และนักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรและโรงเรียน เพื่อนำไปสู่คำตอบที่ว่า “หลักสูตรมีความเหมาะสมเพียงไร การดำเนินงานเป็นไปตามความมุ่งหมายของหลักหรือไม่ เกิดปัญหา และอุปสรรคหรือข้อที่ต้องปรับปรุงประการใด” ซึ่งจะช่วยให้สามารถตัดสินใจได้ว่าควรมีการวางแผนการปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบในเพื่อให้เป็นหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่) สำนักการศึกษา เทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยใช้ หลักการสมดุล (Balanced Scorecard)
2. เพื่อหาแนวทางการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น

คำถามของการวิจัย

เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดข้อคำถามของการวิจัย ไว้ดังนี้

1. การประเมินหลักสูตรสถานศึกษา: บทสะท้อนผู้มีส่วนได้เสียโรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่) อยู่ในระดับใด
2. แนวทางการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น เป็นพหุอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

ด้านเนื้อหาการประเมิน

หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่) ปีการศึกษา 2565 โดยใช้หลักการประเมินแบบ สมดุล (balanced scorecard)

กลุ่มประชากร

ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่) จำนวน 3 คน ครูผู้สอนทั้งหมดของโรงเรียน เทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่) จำนวน 27 คน ผู้ปกครองนักเรียน ปีการศึกษา 2565 ระดับประถมศึกษา จำนวน 320 คน และคณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งประกอบด้วยบุคคลภายนอกจำนวน 15 คน

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน โดยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ทั้งหมด
ครูผู้สอนทั้งหมด จำนวน 27 คน โดยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ทั้งหมด
ผู้ปกครองนักเรียนที่ จำนวน 175 คน ตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan)
จากนั้นคัดเลือกโดยสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (simple random sampling)
คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 15 คน โดยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ทั้งหมด

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการประเมินหลักสูตรสถานศึกษาครั้งนี้ มีดังนี้

1. โรงเรียนได้ทราบข้อมูลสารสนเทศเพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ปีการศึกษาถัดไปของโรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่)
2. ครูได้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง ได้ดีขึ้นและสนองเจตนารมณ์ของหลักสูตร
3. ผู้บริหารได้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการปรับปรุงการบริหารงานด้านต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเกิดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมด้านหลักสูตรทำให้เข้มแข็งขึ้น
4. นักเรียน เมื่อครูผู้สอนในการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน ให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร
5. คณะกรรมการสถานศึกษาได้ข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการลงมติในที่ประชุมวาระต่าง ๆ ในการพิจารณา ยกมือเห็นชอบในโครงการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้เกิดโครงการ/กิจกรรม การบริหารโรงเรียน

การดำเนินการวิจัย

ขั้นที่ 1 ศึกษา ทบทวน ข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่) สำหรับการวางแผนการประเมินหลักสูตรสถานศึกษา

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษา ทบทวน ข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่) สำหรับการวางแผนการประเมินหลักสูตร จากแหล่งข้อมูล 3 ด้าน ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานด้านพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
2. ข้อมูลพื้นฐานด้านนโยบายจัดการศึกษาของจังหวัด และ เทศบาล
3. ข้อมูลพื้นฐานด้านปัญหาการใช้หลักสูตรสถานศึกษา

ขั้นที่ 2 ศึกษาแนวคิดวิเคราะห์หลักการของการประเมินแบบสมดุล (balanced scorecard) ออกแบบกรอบการประเมินหลักสูตร สร้างและหาคุณภาพเครื่องมือในการประเมินหลักสูตรสถานศึกษา

ขั้นที่ 3 การใช้เครื่องมือในการประเมินผลหลักสูตรสถานศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

ในการประเมินหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่) อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผู้ศึกษา ได้ประยุกต์ ใช้รูปแบบการประเมินแบบสมดุล (balanced scorecard) โดยใช้แบบประเมินและแบบสอบถาม จำนวน 18 ฉบับ

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้วิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เข้าไปศึกษาความคิดเห็น ผู้มีส่วนได้เสียระดับกลุ่มของผู้ปกครองในแง่ผู้รับบริการเพื่อเพิ่มนำหลักการให้ความคิดเห็นเชิงลึกของข้อมูลของ

การพัฒนาหลักสูตร ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การเก็บข้อมูลเป็นการสนทนากลุ่ม (focus group) ของแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (primary source) อย่างเดียวโดยการศึกษาค้นคว้าจากผู้ปกครองที่จบประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงถึงปริญญาตรี จำนวน 11 คน โดยเป็นการคัดเลือกสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (simple random sampling)

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวม ผู้ศึกษาได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) การวิเคราะห์เนื้อหา การบรรยายพรรณนา แล้วแปลผลและเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมิน ดังนี้

เกณฑ์การประเมินหลักสูตรสถานศึกษาสำหรับข้อมูลเชิงปริมาณตามวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง

เกณฑ์การประเมินหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่) อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ประกอบด้วยเกณฑ์การแปลความหมายและเกณฑ์การตัดสินผลการประเมิน โดยผู้ ศึกษาได้อ้างอิงเกณฑ์การประเมินจาก [1]

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มทั้งหมด แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่วางไว้ข้อที่สอง โดยเครื่องมือที่ใช้มีการสร้างกรอบในการวิเคราะห์เนื้อหาจากทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ และนำมาวิเคราะห์เนื้อหา

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่อง “การประเมินหลักสูตรสถานศึกษา: บทสะท้อนผู้มีส่วนได้เสียโรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่)” วัตถุประสงค์ข้อที่ 1) เพื่อประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่) สำนักการศึกษา เทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยใช้หลักการ Balanced Scorecard โดยการเก็บรวบรวมโดยแบบสอบถามสรุปผลการวิจัย โดยภาพรวมและรายมุมมองแสดงดังนี้

ตารางที่ 1 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาสรุปรายด้านตามมุมมองตามหลักใช้หลักการสมดุล Balanced Scorecard

มุมมองตามหลักหลักการ Balanced Scorecard	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. มุมมองด้านนักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง	4.18	0.59	มาก
2. มุมมองด้าน กระบวน การพัฒนา หลักสูตร	4.17	0.60	มาก
3. มุมมองด้านการเรียนรู้และการพัฒนา	4.38	0.64	มาก
4. มุมมองด้าน งบประมาณและ ทรัพยากร	4.30	0.67	มาก
เฉลี่ย	4.26	0.63	มาก

การประเมินหลักสูตรสถานศึกษา: บทสะท้อนผู้มีส่วนได้เสียโรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่) พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งเรียงค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ มุมมองด้านการเรียนรู้และพัฒนา ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.64) มุมมองด้านงบประมาณและทรัพยากร ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.67) มุมมองด้านนักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.59) และมุมมองด้านกระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.60) ซึ่งเป็นไปตาม สมมติฐานข้อที่หนึ่ง การประเมินหลักสูตรสถานศึกษา: บทสะท้อนผู้มีส่วนได้เสียโรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่) อยู่ในระดับคุณภาพดี (บรรลุผล) และวัตถุประสงค์ข้อที่สอง เพื่อหาแนวทางการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษา ให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นเป็นพหุ เป็นไปตามสมมติฐานได้แนวทางการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษา ให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นเป็นพหุแนวทาง ดังนี้

สรุปแนวทางการพัฒนาเพื่อการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษา ให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น

1. ด้านองค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษา

1.1 โรงเรียนควรออกแบบหลักสูตรที่เน้น 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาจีน และภาษาอังกฤษ โดยต้องมีครูผู้สอนต้องมีความรู้เพียงพอ และมีความรู้ความชำนาญในวิชาเอกของตนเอง ต้องมีทักษะการสอนและการถ่ายทอดหรือการจัดกระบวนการเรียนรู้ในฐานนะ Coaching เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติและเกิดทักษะจริง สามารถเรียนรู้และค้นพบด้วยตัวเองและติดตัวไปในระยะยาว

1.2 โรงเรียนควรออกแบบหลักสูตรเน้นการเป็นคนดี ครูต้องออกแบบเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณลักษณะที่ดี (attitude) ในรูปแบบต่าง ๆ บนพื้นฐานสมรรถนะที่จำเป็นต่อผู้เรียน เช่น ออกแบบสถานการณ์ต่าง ๆ ที่กระตุ้นการคิดเกิดคุณธรรมเชิงสัมพัทธ์เพื่อให้เกิดค่านิยมที่พึงามติดตัวนักเรียน

1.3 โรงเรียนควรจัดสถานที่ภายในสถานศึกษาเช่น ห้องเรียน โรงอาหาร ห้องสุขา ห้องสมุด ห้องสหกรณ์ ห้องพยาบาล ห้องพิเศษต่างๆ ให้มีสุขภาวะที่ดีและจัดให้มีการทำ 5 ส เพื่อเอื้ออำนวยต่อการใช้สอยและมีสุขลักษณะที่ดีตลอดเวลา

1.4 โรงเรียนควรเพิ่มจุดเน้นในหลักสูตรสถานศึกษา เรื่องความสำคัญของเมืองหาดใหญ่ลงในหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญ รักขเมืองหาดใหญ่และเกิดความหวงแหน

2. ด้านสมรรถนะผู้เรียน

- 2.1 ครูควรออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดสมรรถนะการจัดการตนเองให้ดีกว่าเดิม
- 2.2 ครูควรออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดสมรรถนะการคิดขั้นสูง วิเคราะห์ สังเคราะห์ได้ให้ดีกว่าเดิม
- 2.3 ครูควรออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดสมรรถนะการสื่อสาร ให้เด็กกล้า แสดงออก เขียนได้ อ่านคล่อง รวมทั้งเรียนรู้ศัพทวิทยาที่เหมาะสมกับวัย ให้ดีกว่าเดิม.
- 2.4 ครูควรออกแบบกิจกรรมที่สอดแทรกสมรรถนะเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ให้เกิดความตระหนักต่อ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
- 2.5 ครูควรออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดสมรรถนะการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และ วิทยาการอย่างยั่งยืน ให้ดีกว่าเดิม เพื่อให้เกิดความตระถึงสิ่งของ และทรัพยากรต่างๆ
- 2.6 ครูควรออกแบบเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ให้ครอบคลุมตัวชี้วัดและสมรรถด้านต่างๆ

3. ด้านจัดการเรียนการสอนของครู

- 3.3 ควรสร้างและหาคุณภาพข้อสอบที่สะท้อนตัวชี้วัดและสมรรถนะเพื่อวัดคุณภาพการจัดการศึกษา ได้อย่างแท้จริง
- 3.4 โรงเรียนควรเน้นการประสานเรื่องการเรียนไปยังผู้ปกครองให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง
- 3.5 ควรให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมินชิ้นงานและมีเกณฑ์ประเมินที่ชัดเจน

4. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่โรงเรียนต้องการ

- 4.1 เพิ่มกิจกรรมต่างๆให้นักเรียนเกิดความรักในสถาบัน ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

การอภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย การประเมินหลักสูตรสถานศึกษา: บทสะท้อนผู้มีส่วนได้เสียโรงเรียน เทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่) มีประเด็นที่ควรนำมาพิจารณา เพื่อทราบการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ผู้วิจัยได้นำไปสู่การอภิปราย ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ดังนี้

เพื่อประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดหาดใหญ่) สำนักการศึกษา เทศบาล นครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยใช้หลักการ Balanced Scorecard ใน 4 มุมมองพบว่า อยู่ในระดับมาก ดังนี้

1. มุมมองด้านนักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเรียงค่า มัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย คุณลักษณะ อันพึงประสงค์ การมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มีวิจรรย์ญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ และมีวิสัยทัศน์ทักษะในการทำงาน รักการทำงาน และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ สุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิต ความพึงพอใจในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองและชุมชนต่อการจัดการเรียนรู้ ของโรงเรียน พฤติกรรมด้านการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ความพึงพอใจของผู้ปกครองต่อการจัดการเรียนรู้ พฤติกรรมด้านสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านทักษะศิลปะ ดนตรีและกีฬา

2. มุมมองด้านกระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งเรียงค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ระดับคุณภาพการวัดและประเมินผลการเรียนในห้องเรียน คุณภาพเอกสารหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน

3. มุมมองด้านการเรียนรู้และพัฒนา ซึ่งเรียงค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ความสามารถด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ความสามารถด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอน ความพึงพอใจการจัดการศึกษาในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน

4. มุมมองด้านงบประมาณและทรัพยากร ซึ่งเรียงค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย การใช้สื่อในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอน ค่าใช้จ่ายในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดครูรับผิดชอบ กลุ่มสาระตรงกับความรู้ ความสามารถและความต้องการของครู ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครู ผู้ปกครองครู ผู้บริหาร มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการจัดทำและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ครู และบุคลากรบางท่านมีการศึกษาต่อและจบปริญญาโททางด้านหลักสูตรและการสอน เพื่อนำความรู้ที่ได้นั้นมาพัฒนาในด้านการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาและพัฒนาหลักสูตรกลุ่มสาระตัวเอง อีกทั้งครูมีประสบการณ์ในการทำงานหลายปี สามารถกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับจุดเน้นพันธกิจของสถานศึกษา จัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เน้นสมรรถนะของผู้เรียนให้ลงถึงการปฏิบัติและเห็นจริงจนนักเรียนเกิดทักษะติดตัว มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่สอดคล้องกับความถนัด และความสนใจของผู้เรียนโดยการสอบถามความคิดเห็นและสำรวจข้อมูลประกอบการเปิดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ครูผู้สอนสามารถวิเคราะห์มาตรฐาน และสาระการเรียนรู้จากหลักสูตรสถานศึกษา และจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นแนวการจัดการเรียนแบบ Active Learning โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีประสิทธิภาพและเห็นประสิทธิผลสังเกตจากการศึกษาต่อของนักเรียนที่จบการศึกษาออกไป สถานศึกษามีการพัฒนาการจัดการกระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง มีการใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) ภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้และนอกกลุ่มสาระการเรียนรู้เพื่อบูรณาการเนื้อหาและคัดเลือกเนื้อหาสาระ และประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษาและผู้เรียน ครูผู้สอนมีเทคนิค วิธีการสอนที่เหมาะสม จูงใจทำให้น่าสนใจสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ตลอดจนสถานศึกษามีการประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องทุกปีการศึกษา เป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อโนมา พัฒนาราช [2] ได้ทำการศึกษาประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียน ผลการศึกษา พบว่า ทั้งสามปัจจัยในการประเมิน ได้แก่ ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิตอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ อนุรักษ์ พนารักษ์ [3] ได้ตั้งข้อเสนอแนะในการวิจัยไว้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีการพหุคุณภาพการบริหารจัดการศึกษา โดยการขอรับการประเมินจากองค์กรภายนอกที่ทำหน้าที่ตรวจสอบ ทบทวนคุณภาพการศึกษา และโรงเรียนมีการพัฒนาหลักสูตรต่อเนื่องทุกปีการศึกษา เพื่อให้หลักสูตรสถานศึกษาทันต่อยุคทันสมัยตลอดถึงสอดคล้องกับความสนใจผู้รับบริการ และท้องถิ่น

การอภิปรายผลการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ดังนี้

เพื่อหาแนวทางการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษา ให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นเป็นพหุแนวทาง โดยวิเคราะห์การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) พบว่าได้แนวทางการพัฒนาทั้งหมด 14 แนวทาง ดังนี้

1) ออกแบบหลักสูตรที่เน้น 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาจีน และภาษาอังกฤษ โดยต้องมีครูผู้สอนต้องมีความรู้เพียงพอ

2) ออกแบบหลักสูตรเน้นการเป็นคนดี ครูต้องออกแบบเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณลักษณะที่ดี (attitude) ในรูปแบบต่าง ๆ

3) จัดสถานที่ภายในสถานศึกษาเช่น ห้องเรียน โรงอาหาร ห้องสุขา ห้องสมุด ห้องสหกรณ์ ห้องพยาบาล ห้องพิเศษต่าง ๆ ให้มีสุขภาวะที่ดี

4) เน้นจุดเน้นในหลักสูตรสถานศึกษา เรื่องความสำคัญของเมืองหาดใหญ่ลงในหลักสูตรสถานศึกษา

5) ควรต้องออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดสมรรถนะการจัดการตนเองให้ดีกว่าเดิม

6) ควรออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดสมรรถนะ

7) ควรต้องออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดสมรรถนะการสื่อสารให้เด็กกล้าแสดงออก เขียนได้ อ่านคล่อง

8) ยังคงต้องออกแบบกิจกรรมที่สอดแทรกสมรรถนะเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ให้เกิดความตระหนักต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

9) ยังคงต้องออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดสมรรถนะ

10) ออกแบบเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ให้ครอบคลุมตัวชี้วัดและสมรรถด้านต่าง ๆ

11) สร้างและหาคุณภาพข้อสอบ

12) เน้นการประสานเรื่องการเรียนไปยังผู้ปกครอง

13) ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมินชิ้นงาน

14) เพิ่มกิจกรรมต่าง ๆ ให้นักเรียนเกิดความรักในสถาบัน ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธงชัย ช่อพฤชา [4] ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองกำแพงเพชรนั้น คือ โรงเรียนต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาโดยตรง เพื่อแสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลสิ่งที่ชุมชนต้องการในทุกขั้นตอนเพื่อร่วมกันพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพอย่างมีคุณภาพต่อผู้เรียน และงานวิจัยของ ดวงใจ ไชยลังการ [5] ผลการวิจัยพบว่า สภาพการพัฒนาหลักสูตรควรเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น ผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ หัวหน้าวิชาการ ครูผู้สอน ต้องสร้างความตระหนักและพัฒนาให้บุคลากรในโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา มีการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่างๆที่เกี่ยวข้อง ออกแบบการเรียนรู้อะไรและการประเมินผลที่สอดคล้องกับหลักสูตรรายวิชาและยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของรังสันต์ โยศรีคุณ ที่พบว่า ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้กับบุคลากรทั้งในด้านการใช้และพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ควรมีการประเมินการใช้หลักสูตรและนำผลการประเมิน ไปปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- [1] บุญชม ศรีสะอาด. (2546). *การวิจัยสำหรับครู*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- [2] อนันมา พัฒนาราช. (2550). *การประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาสกลนคร เขต 1*. (วิทยานิพนธ์) ปริญญาโทบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- [3] อนรรักษ์ พนารักษ์. (2551). *การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 3*. (วิทยานิพนธ์) ปริญญาโทบริหาร การศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- [4] ธงชัย ช่อพฤชา. (2558). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัด เทศบาลเมืองกำแพงเพชร. สักทอง: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สทมส. 21, 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2558.*
- [5] ดวงใจ ไชยลังการ. (2558). *แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับการศึกษาใน ศตวรรษที่ 21: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโป่งน้ำร้อน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเชียงราย เขต 1*. (วิทยานิพนธ์) ปริญญาโทบริหาร การศึกษา, สาขาบริหาร การศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2558.

การมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย
The Public Participation with Government Agencies in Conserving
Forest Resources: A case study Wang Hat Village, Taling Chan
Subdistrict, Ban Dan Lan Hoi District, Sukhothai Province

วาเลนไทน์ เสริมสถาน¹ พิระพงศ์ บุญมา² สิริณภา เขตวิทย์³

อนงค์ศรี ธรรมมาจา⁴ และเอมอร รุ่งรัตน์⁵

Valentine Sermsatan¹ Peerapong Boonma² Sirinapha Khetwit³

Anongsee Tammaja⁴ and Aimon Rungrat⁵

¹⁻⁵ นักศึกษาคณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

¹⁻⁵ Faculty of Social Sciences and Local Development, Pibulsongkram Rajabhat University

E-mail: valentine.s@psru.ac.th¹

Corresponding E-mail: anek.s@psru.ac.th⁶

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration of
Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: March 31, 2024; Revised: December 20, 2024; Accepted: December 20, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลจากเอกสารและจากผู้นำชุมชน 5 คน เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ 3 คน และประชาชน 12 คน รวมทั้งสิ้น 20 คนโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอผลการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) ประชาชนมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ดังนี้ การมีส่วนร่วมในการทำแนวกันไฟ การมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังการลักลอบตัดไม้และการจับสัตว์ป่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การมีส่วนร่วมในการติดต่อประสานงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ 2) ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ ปัญหาด้านงบประมาณ ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้าน

⁶ อเนก สุขดี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Anek Sookdee, Asst.Prof., Faculty of Social Sciences and Local Development, Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok, Thailand

ความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ ปัญหาด้านการติดต่อสื่อสาร ปัญหาการขาดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้และการแสวงหาผลประโยชน์จากป่าไม้โดยมิชอบ 3) ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณให้มากขึ้นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ควรจัดอบรมให้ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แก่ประชาชนในพื้นที่ ควรส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้แก่ประชาชน ประชาชน และหน่วยงานภาครัฐควรเฝ้าระวังและสังเกตการณ์บุคคลที่ลักลอบเข้าไปตัดไม้หรือล่าสัตว์

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; การอนุรักษ์; ทรัพยากรป่าไม้

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the participation of people and government agencies in conservation forest resources. 2) to study the problems and obstacles in the participation of people and government agencies in conservation forest resources. 3) to study suggestions for promoting public participation with government agencies in forest resource conservation, A case study of Wang Hat Village, Taling Chan Subdistrict, Ban Dan Lan Hoi District. Sukhothai Province. This research was based on documents and from 5 community leader, 3 Forest Department staff and 12 peoples, totaling 20 peoples by selecting a specific sample. The research instruments were interviewed, Data were Content analysis and analyzed descriptively. The research found that 1) The participated of people with government agencies in conserving forest resources were: Participation in fire prevention, Participating in the surveillance of illegal logging and wildlife capture, Participation in forest resource conservation activities, participation in coordination, participation in decision making and participating in beneficiaries. 2) Problems and obstacles in participation of people and government agencies in forest resource conservation were: budget issues personnel issues The problem of cooperation from the people in the area communication problems Lack of knowledge about forest conservation and illegal exploitation of forests. 3) Suggestions for promoting public participation with government agencies in forest resource conservation, A case study of Wang Hat Village, Taling Chan Subdistrict, Ban Dan Lan Hoi District Sukhothai Province were: Government agencies should support more budgets to conserve forest resources. Training should be organized to educate people on forest resource conservation for people in the area. Community forests should be promoted and developed as tourist attractions to generate income for the people. Citizens and government agencies should be on the lookout for and monitor people who are illegally logging or hunting.

Keywords: Participation; Conservation; Forest Resources

บทนำ

ป่าไม้ นับได้ว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญทั้งต่อมนุษย์และระบบนิเวศทางธรรมชาติเป็นทั้งแหล่งอาหาร ต้นน้ำลำธาร เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า รวมถึงเป็นที่รวบรวมความหลากหลายของพันธุ์ไม้และแร่ธาตุที่มนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทั้งในด้านอุตสาหกรรมและในด้านต่าง ๆ [1] ในปัจจุบันการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรอย่างรวดเร็วได้ส่งผลให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ขึ้นหลายประการ เช่น ปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การเก็บของป่า การล่าสัตว์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ ส่งผลทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงเป็นอย่างมากซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศโดยรวม [2] ดังนั้น การดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จึงจำเป็นต้องอาศัยมาตรการทางสังคมและกฎหมายรวมถึงการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และช่วยกันดูแลรักษาให้คงสภาพเดิมไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรมเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตต่อไป

ในปัจจุบัน ป่าไม้ในพื้นที่ของตำบลลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย มีพื้นที่ 13,871 ไร่ 1 งาน 60 ตารางวา เป็นพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ประชาชนสามารถเก็บของป่าได้ ในอดีตชาวบ้านในพื้นที่อื่นสามารถเก็บของป่าได้ จึงทำให้เกิดการทิ้งขยะในป่า ปัจจุบันมีเพียงชาวบ้านในพื้นที่เท่านั้นที่สามารถเข้าไปเก็บของป่าได้ แต่ก็ยังมีชาวบ้านพื้นที่อื่นลักลอบเข้าไปเก็บสมุนไพรหรือหาของป่าอยู่ ซึ่งในป่ามีไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้สัก ไม้เต็ง ไม้ลังและไม้ควงที่สามารถนำมาผลิตไม้แปรรูป จึงมีชาวบ้านพื้นที่อื่นลักลอบเข้าไปตัดไม้ไปขายหรือนำไปแปรรูปเพื่อการก่อสร้างโดยไม่คำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรป่าไม้จึงมีพื้นที่ลดลงตามลำดับและบางแห่งอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม จึงนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่และหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย และกรมป่าไม้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ต่อไป

ในช่วงที่ผ่านมาประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตลอดมา การมีส่วนร่วมในชุมชนเริ่มจากการตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อวางแผนพัฒนา แนะนำและส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีหน่วยงานอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ก็คือกรมป่าไม้ มีหน้าที่ควบคุม กำกับ ดูแล ป้องกันการบุกรุกการทำลายป่าและการกระทำผิดในพื้นที่รับผิดชอบตามกฎหมาย ชาวบ้านในพื้นที่มีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างดี ส่วนในเรื่องของงบประมาณ ทางหน่วยงานภาครัฐจัดสรรให้ชาวบ้านบริหารจัดการกันเองแต่ก็ยังมีความเรื่องงบประมาณไม่เพียงพอจึงทำให้ชาวบ้านประสบปัญหาในการบริหารจัดการได้ไม่เต็มที่และบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้มีจำนวนน้อยจึงทำให้การดูแลป่าไม้ไม่ทั่วถึงและจัดการได้ไม่เต็มที่

จากที่มาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ในชุมชน กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย เพื่อทราบถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการสนับสนุนให้ประชาชนและหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตลอดถึงรู้จักใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างรู้คุณค่าและสร้างจิตสำนึกในการดูแลทรัพยากรป่าไม้ โดยผลการศึกษาที่ได้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนการจัดการ และกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ป่าไม้ และเพื่อเป็นแนวนโยบายให้หน่วยงานรัฐและภาคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลลี้ช้าง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลลี้ช้าง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลลี้ช้าง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลลี้ช้าง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้นำชุมชนจำนวน 5 คน เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้จำนวน 3 คนและประชาชนในพื้นที่จำนวน 12 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive selection)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบเก็บข้อมูลจากเอกสารและแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหลังจากที่ได้จัดทำแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้วเพื่อใช้ในการวิจัย โดยผู้วิจัยได้มีหนังสือขอความอนุเคราะห์ส่งไปยังกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อนัดหมายวัน เวลาในการสัมภาษณ์และได้ดำเนินการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ในระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2565 – เดือนเมษายน พ.ศ. 2566 ในส่วนข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลโดยศึกษาจากเอกสารและสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น บทความ หนังสือ ตำรา วารสารวิชาการ รายงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา (descriptive analysis)

ผลการวิจัย

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

การมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ดังนี้

1.1 การมีส่วนร่วมในการทำแนวกันไฟ กล่าวคือ ประชาชนมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไม่ให้ไฟลุกลามเข้าไปในพื้นที่ที่จะคุ้มครองหรือป้องกันไม่ให้ไฟลุกลามออกมาจากพื้นที่ที่กำหนด โดยชาวบ้านจะคอยสังเกตการณ์และคอยช่วยในการทำแนวกันไฟร่วมกับผู้นำหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...มีการทำแนวกันไฟป่าช่วยกัน คอยสังเกตการณ์ให้กับคนในชุมชนและทางหน่วยงานภาครัฐช่วยประสานงานให้ชาวบ้านได้ทราบกันอย่างทั่วถึงเมื่อมีเหตุการณ์หรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ...” (กรรมการหมู่บ้านคนที่ 1, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

“...หน่วยพิทักษ์ป่าวังหาดมักจะจัดกิจกรรมที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับภาครัฐอยู่เสมอ โดยจะขอความร่วมมือประชาชนไปทางผู้นำชุมชน มีกิจกรรมหลายอย่างที่ชาวบ้านให้มีส่วนร่วมกับภาครัฐ เช่น การทำแนวกันไฟร่วมกัน...” (เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้คนที่ 1, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

1.2 การมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังการลักลอบตัดไม้และการจับสัตว์ป่า กล่าวคือ ประชาชนมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการช่วยกันดูแล สังเกตการณ์ และเฝ้าระวังบุคคลภายนอกหรือคนในชุมชนที่จะเข้ามาลักลอบเผาป่า ลักลอบขโมยของป่าที่ไม่ได้รับอนุญาต ลักลอบตัดไม้และล่าสัตว์ป่าสงวนรวมถึงช่วยเตือนประชาชนในชุมชนด้วยกันไม่ให้กระทำความผิดกฎในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของหมู่บ้านวังหาด ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...ป่าชุมชนเป็นทรัพยากรป่าไม้ของหมู่บ้านที่ชาวบ้านและคนในชุมชนรักและหวงแหน ซึ่งอยู่ในความดูแลของคณะกรรมการ คณะกรรมการมีหน้าที่ช่วยกันคอยสอดส่องดูแลป่าชุมชนและสอดส่องผู้กระทำความผิดกันอย่างเคร่งเครียด เช่น สอดส่องผู้กระทำความผิดในการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การล่าสัตว์ และขโมยของป่าโดยมิได้รับอนุญาต...” (ผู้ใหญ่บ้าน, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

“...ผู้นำหมู่บ้านและกรรมการกับหน่วยงานภาครัฐร่วมกันทำหน้าที่เข้าตรวจสอบป่าไม้ ราวไปถึงคอยสอดส่องผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับป่าชุมชน ซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านมีการตรวจป่าตลอดป้องกันบุคคลภายนอกบุกรุกเข้าไปในเขตพื้นที่ของป่าชุมชน และหากพบเห็นบุคคลภายนอกหรือบุคคลในชุมชนกำลังลักลอบตัดไม้ เจ้าหน้าที่จะยึดอุปกรณ์ไว้ทันทีและประสานเรื่องไปยังกรมป่าไม้เพื่อพิจารณาความผิดร่วมกัน...” (กรรมการหมู่บ้านคนที่ 1, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

1.3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กล่าวคือ ประชาชนมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ การรณรงค์การปลูกป่า การทำแนวกันไฟ การรณรงค์เก็บขยะและการตรวจสอบป่าชุมชน ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“... มีส่วนร่วมกับกรมป่าไม้และกรมอุทยาน เช่น ร่วมกันเข้าตรวจสอบป่า ร่วมกันทำแนวกันไฟ การทำแนวกันไฟกับคนในหมู่บ้าน ซึ่งคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีจิตสำนึกในการรักป่าไม้ ชุมชน ก็จะคอยช่วยร่วมมือกันเป็นอย่างดี...” (ผู้ใหญ่บ้าน , สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

“... ให้ความช่วยเหลือหน่วยงานภาครัฐในกิจกรรมที่เกี่ยวกับป่าชุมชน เช่นการทำแนวกันไฟ การปลูกป่าปีละ 1 ครั้ง การตรวจสอบป่าชุมชน เป็นต้น ...” (กรรมการหมู่บ้าน คนที่ 1, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

1.4 การมีส่วนร่วมในการติดต่อประสานงาน โดยผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการประสานงานแจ้งข้อมูลข่าวสารจากทางหน่วยงานภาครัฐมาให้ประชาชนในหมู่บ้านได้ทราบกันอย่างทั่วถึงเมื่อมีเหตุการณ์หรือการทำกิจกรรมต่างๆ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...ช่วยประสานงานให้ชาวบ้านได้ทราบอย่างทั่วถึง เมื่อมีเหตุการณ์หรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำแนวกันไฟ การดับไฟป่า...” (กรรมการหมู่บ้าน คนที่ 1, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

“...คอยประสานงานแจ้งข้อมูลข่าวสารจากทางหน่วยงานภาครัฐมาให้กับชาวบ้านในหมู่บ้าน ได้ทราบอย่างทั่วถึงโดยคณะกรรมการจะร่วมกันจัดประชุมระดับชุมชนเดือนละ 2 ครั้ง เพื่อชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับป่าชุมชนและรับฟังความคิดเห็นจากชาวบ้าน...” (กรรมการหมู่บ้าน คนที่ 2, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

1.5 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กล่าวคือ หน่วยงานภาครัฐจะจัดประชุมระดับชุมชนเพื่อชี้แจงเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนและเปิดรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนในพื้นที่เดือนละ 2 ครั้ง ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...มีการตั้งกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนของหมู่บ้านวังหาดร่วมกัน มีการจัดประชุมระดับชุมชนเดือนละ 2 ครั้ง เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกป่า ชนิดของต้นไม้ และประโยชน์ของการอนุรักษ์ป่าชุมชนหมู่บ้านวังหาดและเปิดรับฟังความคิดเห็นจากคนในหมู่บ้าน...” (กรรมการหมู่บ้าน คนที่ 2, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

“...หากชาวบ้านกระทำความผิดส่วนมากเจ้าหน้าที่จะให้การอนุโลมชาวบ้าน หรือถ้าหากพบปัญหาเล็กน้อย ก็จะแจ้งและประสานงานผ่านผู้นำชุมชน แต่ตามกฎหมายของกรมผ่านทางกฎหมายแล้วไม่สามารถอนุโลมได้...” (เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

1.6 การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ กล่าวคือ ประชาชนในหมู่บ้านมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนร่วมกันในการดำรงชีพในชีวิตประจำวัน โดยประชาชนจะเข้าไปหาของป่า เก็บเห็ด เก็บผักหวานและสมุนไพรต่างๆเพื่อนำไปประกอบอาหารให้คนในครอบครัว ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“... ทุกคนในหมู่บ้านมีการใช้ทรัพยากรป่าชุมชนในการดำรงอยู่ เช่นการเก็บเห็ดและเก็บผักในป่าชุมชนเพื่อนำไปประกอบอาหาร จึงอยากให้ทุกคนในหมู่บ้านช่วยกันดูแลรักษาป่าชุมชน...” (กรรมการหมู่บ้าน คนที่ 1, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

“... ทุกคนในชุมชนคอยให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าชุมชนและสนับสนุนกันอย่างเต็มที่ เพราะป่าชุมชนเป็นสิ่งสำคัญเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เช่น การขออนุญาตนำไม้ไปต่อเติมซ่อมแซมบ้านแต่ขอได้ไม่เกิน 10 ต้น และนำพืชผักในป่าชุมชนกลับไปประกอบอาหารให้คนในครอบครัว...” (กรรมการหมู่บ้าน คนที่ 2, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

2. ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ประสบปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

2.1 ปัญหาด้านงบประมาณ กล่าวคือ หน่วยงานภาครัฐไม่มีงบประมาณหรือเงินสนับสนุนที่เพียงพอมาช่วยเหลือประชาชนหรือเป็นค่าตอบแทนให้กับประชาชน เช่น ค่าน้ำมันรถ ค่าอาหารกลางวัน เวลาที่ประชาชนช่วยกันขึ้นไปดับไฟป่าเมื่อเกิดไฟไหม้ป่าและประชาชนในหมู่บ้านไม่มีงบประมาณในการซื้อกล้าพันธุ์หรือต้นไม้มาปลูก ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“... ประสบปัญหาในด้านงบประมาณไม่เพียงพอในการสนับสนุนป่าชุมชนทำให้การดูแลป่าชุมชนบางครั้งอาจไม่มีประสิทธิภาพพอสมควร ...” (กรรมการหมู่บ้านคนที่ 2, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

“... ปัญหาด้านงบประมาณไม่เพียงพอ อาจทำให้การดูแลอนุรักษ์ป่าชุมชนบกพร่อง และไม่มีประสิทธิภาพในบางประการ เช่น การขาดแคลนงบประมาณในการเติมน้ำมันรถบรรทุกขนาดเล็กลงไปตรวจสอบป่า อาจทำให้มีการตรวจสอบป่าน้อยลง ...” (กรรมการหมู่บ้านคนที่ 3, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

2.2 ปัญหาด้านบุคลากร กล่าวคือ หน่วยงานภาครัฐมีบุคลากรจำนวนน้อยและไม่เพียงพอหากมีเหตุฉุกเฉินอาจจะรับมือไม่ได้ทันเพราะบุคลากรมีน้อย ในบางครั้งต้องขอความช่วยเหลือจากคนในชุมชนและติดต่อไปยังผู้นำชุมชนเพื่อให้ประสานงานไปยังชาวบ้านเพื่อขอความช่วยเหลือในการตรวจสอบป่า ทำแนวกันไฟ ดับไฟป่า ทำฝายกันน้ำ เป็นต้น ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“... ปัญหาบุคลากรไม่เพียงพอ อาจทำให้การตรวจสอบป่าและดูแลป่าไม่ชุมชนบกพร่องและไม่มีประสิทธิภาพในบางส่วน...” (กรรมการหมู่บ้าน คนที่ 3, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

“... ไม่พบปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องจากการขอความร่วมมือจากประชาชนส่วนมากจะติดต่อประสานงานผ่านผู้นำชุมชนทำให้ประชาชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีแต่อาจพบปัญหาเล็กน้อยในด้านบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐไม่เพียงพอ บางครั้งหน่วยงานภาครัฐต้องขอความช่วยเหลือจากคนในหมู่บ้าน เช่น ขอความช่วยเหลือในการทำแนวกันไฟ ทำฝายกันน้ำ เป็นต้น...” (เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

2.3 ปัญหาด้านความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ กล่าวคือ ในปัจจุบัน ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนหมู่บ้านวังหาดถูกทำลายไปมากเพราะมีการลักลอบตัดไม้ในเขตป่าชุมชน มีการล่าสัตว์ป่า การเผาป่าไม้จนบางครั้งอาจทำให้ลุกลามเกิดไฟป่าขึ้น ซึ่งมีทั้งบุคคลภายนอกหรือบุคคลในชุมชนในการกระทำความผิดเหล่านั้นเพื่อ

นำผลประโยชน์หรือรายได้เข้าส่วนตัวถึงแม้จะคอยช่วยกันดูแลเป็นอย่างดีแต่ยังมีการเกิดปัญหาเหล่านี้อยู่จนถึงปัจจุบัน ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...ชาวบ้านบางส่วนตัดต้นไม้เพื่อที่จะเอากล้วยไม้ หรือล้มต้นไม้เพียงเพราะต้องการเมล็ดผักหวาน...” (เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

“... มีการลักลอบตัดต้นไม้ในเขตป่าชุมชน มีการล่าสัตว์ป่า การเผาป่าไม้อหรือแม้กระทั่งการเกิดไฟป่าขึ้น ซึ่งมีทั้งบุคคลภายนอกหรือบุคคลในชุมชนในการกระทำสิ่งเหล่านั้น ถึงแม้จะคอยช่วยกันดูแลเป็นอย่างดีแต่ยังมีการเกิดปัญหาเหล่านี้อยู่จนถึงปัจจุบัน ...” (ประชาชนในพื้นที่ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

2.4 ปัญหาด้านการติดต่อสื่อสาร กล่าวคือ การแจ้งเรื่องให้ทางหน่วยงานภาครัฐทราบเกี่ยวกับป่าชุมชนในเวลาที่เกิดปัญหาเร่งด่วน ประชาชนไม่สามารถจะติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐได้ในเวลานอกราชการซึ่งชาวบ้านจะต้องไปยื่นหนังสือหรือต้องไปติดต่อที่สำนักงานด้วยตนเอง ทำให้การติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภาครัฐยากลำบากจึงเป็นปัญหาที่มีผลกระทบหลายส่วนในการติดต่อสื่อสารที่มีหลายขั้นตอนและยากเกินไปซึ่งหากมีเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างฉับพลันจะทำให้เกิดผลกระทบตามมา เช่น การเกิดไฟป่า เป็นต้น จนไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาได้ทัน ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...มีปัญหาเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารเนื่องจากสำนักงานของกรมป่าไม้อยู่ในเขตป่าชุมชนบริเวณรอบๆมีที่ป่าและค้อยข้างเป็นที่ราบสูง ทำให้ไม่มีสัญญาณ ต้องใช้วิทยุในการสื่อสารซึ่งบางครั้งการติดต่อสื่อสารอาจไม่ชัดเจนเพราะวิทยุมีจำนวนน้อยอาจกระจายข้อมูลไม่ทั่วถึง...” (เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

“...แต่จะมีปัญหาทางด้านการติดต่อสื่อสารในการแจ้งเรื่องให้ทางหน่วยงานทราบเกี่ยวกับป่าชุมชนในเวลาที่เกิดปัญหาอย่างเร่งด่วน แต่ชาวบ้านไม่สามารถติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐได้ มีเหตุผลดังนี้ 1.เป็นเวลานอกราชการ 2. ชาวบ้านจะต้องไปยื่นหนังสือหรือไปแจ้งกับหน่วยงานด้วยตนเอง 3. ไปติดต่อที่สำนักงาน จึงทำให้การติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภาครัฐยากและเป็นปัญหา...” (ประชาชนในพื้นที่ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

2.5 ปัญหาการขาดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้และการแสวงหาผลประโยชน์จากป่าไม้ โดยมีขอบ กล่าวคือ ประชาชนบางส่วนยังไม่ค่อยมีความรู้ในการดูแลและอนุรักษ์ป่า เวลาเข้าไปหาของป่าก็จะเก็บแบบไม่สนใจ เก็บมาเกินความจำเป็นหรือเก็บมาเพื่อจำหน่ายหรืออาจจะหลงเข้าไปในเขตพื้นที่ต้องห้าม เช่น เขตห้ามล่าสัตว์ป่า เขตห้ามเก็บของป่าและเขตห้ามตัดต้นไม้ โดยมีประชาชนบางส่วนเข้าไปเก็บเห็ดหรือผักในป่า ตัดต้นไม้ ลักลอบจับสัตว์ป่าออกมาจำหน่าย ทั้งนี้ ทางหน่วยงานได้มีการประกาศอนุญาตให้มีการเก็บเห็ดหรือผักในเขตป่าชุมชนเพื่อนำไปประกอบอาหารได้แต่ไม่สามารถนำออกไปจำหน่ายเพื่อเป็นประโยชน์ส่วนตนได้รวมทั้งยังประสบปัญหาพื้นที่ทับซ้อนระหว่างพื้นที่ของประชาชนและพื้นที่ป่าชุมชนโดยยังมีประชาชนเข้าไปในพื้นที่เพื่อทำเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นไปได้ทั้งการขาดความรู้ กระทำผิดโดยไม่ตั้งใจและการกระทำผิดโดยตั้งใจทำเพื่อประโยชน์ส่วนตน ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...ชาวบ้านบางส่วน ยังไม่ค่อยเข้าใจในการดูแลป่าไม้ชุมชนหมู่บ้านวังหาด เวลาเข้าไปเก็บหาของกินก็จะไปเก็บแบบเลยตามเลย เก็บมาเกินความจำเป็นหรือเก็บมาเพื่อขาย หรืออาจจะหลงเข้าไปในเขตพื้นที่ต้องห้าม เช่น เขตพื้นที่ที่ห้ามจับสัตว์ป่า เขตพื้นที่ที่ห้ามหาของกิน และเขตพื้นที่ที่ห้ามตัดต้นไม้...” (ประชาชนในพื้นที่ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

“... คนในชุมชนบางส่วน มีการเข้าไปลักลอบตัดต้นไม้ทำลายป่า เผาป่า และลักลอบจับสัตว์ป่า ในป่าชุมชนหมู่บ้านวังหาดมาขาย เพื่อนำผลประโยชน์หรือรายได้เข้าส่วนตัวของตนเอง...” (ประชาชนในพื้นที่ คนที่ 2, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

3. ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลลิงชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย มีดังนี้

3.1 หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณให้มากขึ้นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กล่าวคือ หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณให้มากขึ้นเพื่อนำมาพัฒนาป่าชุมชนหมู่บ้านวังหาด สนับสนุนงบประมาณในการซื้อต้นกล้าพันธุ์ไม้หรือสิ่งต่างๆที่ช่วยในการดูแลการเจริญเติบโตของต้นไม้ สนับสนุนงบประมาณในการซื้ออุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการดับไฟป่า การทำแนวกันไฟและฝายกันน้ำ สนับสนุนงบประมาณในการเติมน้ำมันและค่าอาหารกลางวันแก่ชาวบ้านที่มาช่วยดับไฟป่า ทำแนวกันไฟ แนวกันฝายและตรวจสอบดูแลป่า ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...ให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาส่งเสริมในด้านงบประมาณให้มากขึ้น งบประมาณที่ได้มาไม่เพียงพอในการดูแลป่าได้อย่างเต็มที่...” (กรรมการหมู่บ้าน คนที่ 1, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

“...อยากให้หน่วยงานภาครัฐจัดงบประมาณเข้ามาในการดูแลอนุรักษ์ป่าไม้ชุมชน...” (กรรมการหมู่บ้าน คนที่ 2, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

3.2 หน่วยงานภาครัฐควรจัดอบรมให้ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แก่ประชาชนในพื้นที่ กล่าวคือ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่บางส่วนยังขาดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่ถูกต้อง ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจึงควรเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้รวมถึงกฎหมายว่าด้วยป่าชุมชนแก่ประชาชนโดยการจัดค่ายอบรมหรือค่ายเสวนาเพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญ และมีความเข้าใจในกฎหมายว่าด้วยป่าชุมชน นอกจากนี้ ควรส่งเสริมให้เยาวชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยปลูกฝังเยาวชนให้มีจิตสำนึกรักป่าชุมชนและร่วมกันอนุรักษ์ป่าชุมชนให้คงอยู่ต่อไป ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...อยากให้ส่งเสริมในด้านการปลูกฝังกับเยาวชนคนรุ่นหลังให้จิตสำนึกรักป่าชุมชนและช่วยกันดูแลป่าชุมชน ไม่ตัดไม้ทำลายป่า และคอยร่วมกันอนุรักษ์ป่าให้คงอยู่อุดมสมบูรณ์ถาวรต่อไป...” (ผู้ใหญ่บ้าน, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

“...อยากให้มีการส่งเสริมปลูกฝังให้เยาวชนคนรุ่นหลังมีจิตสำนึกรักป่า อนุรักษ์ป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมในป่าชุมชนของหมู่บ้านวังหาด ให้อยู่ยาวจนชั่วลูกชั่วหลานต่อไป...” (กรรมการหมู่บ้าน คนที่ 3, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

3.3 หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้แก่ประชาชน กล่าวคือ ประชาชนในพื้นที่อยากให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้แก่ประชาชนเนื่องจากประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรซึ่งมีรายได้น้อย ไม่เพียงพอที่จะใช้จ่ายภายในครัวเรือน ดังนั้น หากมีการพัฒนาป่าชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิมที่มีอยู่ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...ไม่ตัดไม้ทำลายป่า และคอยร่วมกันอนุรักษ์ป่าให้คงอยู่อุดมสมบูรณ์ถาวรต่อไป...”
(ผู้ใหญ่บ้าน, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

“...อยากให้ชาวบ้านรักป่าไม่ชุมชนคอยช่วยกันรักษาผืนป่าและเป็นหูเป็นตาสอดส่องผู้กระทำผิดในเขตป่าชุมชน เพราะทุกคนในหมู่บ้านมีการใช้ทรัพยากรป่าชุมชนในการดำรงอยู่ เช่น การเก็บเห็ดและเก็บผักในป่าชุมชนเพื่อนำไปประกอบอาหาร จึงอยากให้ทุกคนในหมู่บ้านช่วยกันดูแลรักษาป่าชุมชน ...” (กรรมการหมู่บ้าน, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

3.4 ประชาชนและหน่วยงานภาครัฐควรเฝ้าระวังและสังเกตการณ์บุคคลที่ลักลอบเข้าไปตัดไม้หรือล่าสัตว์ กล่าวคือ ประชาชนและหน่วยงานภาครัฐควรร่วมกันเฝ้าระวังและสังเกตการณ์เพื่อมิให้บุคคลภายนอกหรือบุคคลในชุมชนเข้าไปลักลอบตัดไม้หรือล่าสัตว์ป่าในเขตพื้นที่ป่าชุมชน ซึ่งปกติแล้ว ชาวบ้านในชุมชนจะคอยสังเกตการณ์เพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่มีจิตใจรักป่า หากเกิดปัญหาดังกล่าว ชาวบ้านจะแจ้งให้ผู้นำหมู่บ้านทราบทันทีจากนั้นผู้นำหมู่บ้านจะประสานเรื่องไปยังกรมป่าไม้เพื่อพิจารณาความผิดร่วมกันต่อไป ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่จะยกมาเสนอ ดังต่อไปนี้

“...คณะกรรมการมีหน้าที่ช่วยกันคอยสอดส่องดูแลป่าชุมชนและสอดส่องผู้กระทำผิดกันอย่างเคร่งครัด เช่น สอดส่องผู้กระทำผิดในการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การล่าสัตว์ และขโมยของป่าโดยมิได้รับอนุญาต...” (ผู้ใหญ่บ้าน, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

“...ผู้นำหมู่บ้านและกรรมการกับหน่วยงานภาครัฐร่วมกันทำหน้าที่เข้าตรวจสอบป่าไม้ รวมไปถึงคอยสอดส่องผู้กระทำผิดเกี่ยวกับป่าชุมชนการปลูกต้นไม้...” (กรรมการหมู่บ้าน คนที่ 1, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2566)

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย ผู้วิจัยขออภิปรายผลข้อค้นพบจากการวิจัยโดยมีรายละเอียด ดังนี้

ประชาชนมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไม่ให้ไฟลุกลามเข้าไปในพื้นที่ที่จะคุ้มครองหรือป้องกันไม่ให้ไฟลุกลามออกมาจากพื้นที่ที่กำหนด โดยประชาชนจะคอยสังเกตการณ์และคอยช่วยในการทำแนวกันไฟร่วมกับผู้นำหมู่บ้าน และกรมป่าไม้ เวลาที่มีไฟป่ามา ประชาชนก็ได้เข้าไปช่วยเหลือกรมป่าไม้สอดคลองกับเทศบาล พงษ์ตะ กอบกุลณ์ คำปลอด และยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว [3] ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงรายพบว่าการทำแนวกันไฟพื้นที่ป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ที่อยู่ในการดูแลรักษาของผู้นำชุมชน และชาวบ้านภายใต้การส่งเสริมและสนับสนุนจากเทศบาลตำบลนางแล โดยอาสาสมัครป้องกันไฟป่าของชุมชน ทำให้ป่ายังคงความอุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปีและไม่มีปัญหาไฟป่า โดยกรมป่าไม้ได้มีการอบรมให้ความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมป้องกันและดับไฟป่าแก่ประชาชนในพื้นที่และทุกครั้งที่มีการขอความร่วมมือในการทำแนวกันไฟก็ได้รับการตอบรับจากชาวบ้านเป็นอย่างดี สำหรับการมีส่วนร่วมในการคอยสังเกตการณ์การลักลอบตัดไม้และการจับสัตว์ป่าคือประชาชนช่วยกันดูแล สังเกตการณ์และเฝ้าระวังบุคคลภายนอกหรือคนในชุมชนที่จะเข้ามาลักลอบเผาป่า ลักลอบขโมยของป่าที่ไม่ได้รับอนุญาต ลักลอบตัดไม้และล่าสัตว์ป่าสงวน เป็นต้นรวมถึงช่วยเตือนประชาชนในชุมชนด้วยกันไม่ให้กระทำผิดกฎในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของหมู่บ้านวังหาด หากประชาชนในชุมชนพบเห็นผู้กระทำความผิดจะแจ้งเรื่องหรือร้องเรียนไปยังผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านรวมทั้งเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ทันที สอดคล้องกับกนกวรรณ ทุมอนันต์ อติศักดิ์ ทุมอนันต์ และฉัตรชัย

ชมขารี [4] ศึกษาเรื่องการจัดการป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาป่าชุมชนดงหัน บ้านท่าม่วง ตำบลท่าม่วง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดพบว่า การดูแลป่าไม่จะมีการจัดเวรยามของฝ่ายปกครอง ส่วนประชาชนก็ช่วยกันสอดส่องดูแล ช่วยกันอนุรักษ์ป่าโดยนำเอาประเพณีความเชื่อเข้ามาในการอนุรักษ์ป่าไม่และมีการบวชป่าเป็นต้น สำหรับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจคือหน่วยงานภาครัฐจะจัดประชุมระดับชุมชนเพื่อชี้แจงเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน เปิดรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชนเดือนละ 2 ครั้ง โดยมีการตั้งกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนร่วมกันซึ่งสอดคล้องกับศีลลักษณ์ เทียนหอม [5] ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนวัดสังฆราชาวาส เทศบาลเมืองสิงห์บุรีพบว่าชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนในการจัดทำแผนการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยทางชุมชนจะมีการประชุมกันเพื่อมีฉันทามติร่วมกัน สำหรับการมีส่วนร่วมในด้านการได้รับผลประโยชน์พบว่าทุกคนในหมู่บ้านมีการใช้ทรัพยากรจากป่าชุมชนในการดำรงชีพและพึ่งพาอาศัยทรัพยากรจากป่าชุมชนไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยชาวบ้านจะเข้าไปหาของป่า ได้แก่ การเก็บเห็ด เก็บผักหวานและสมุนไพรต่างๆ เพื่อนำไปประกอบอาหารให้คนในครอบครัวสอดคล้องกับทศพล พงษ์ตะ, กอบกุลณ์ คำปลอด และยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว [3] ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงรายพบว่าที่ผ่านมา ชาวบ้านได้รับประโยชน์จากการดูแลรักษาป่าในเรื่องของการมีน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์จากป่า เช่น เก็บของป่า สมุนไพร ไม้ฟืน และไม้ใช้สอย เป็นต้น นับเป็นผลตอบแทนทางเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบของผลผลิตจากป่าชุมชนและสอดคล้องกับอุดมพงษ์ เกศศรีพงษ์ศา [6] ศึกษาเรื่องการหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลศรีนคร อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์พบว่าคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนร่วมกัน โดยมีการออกกฎการใช้ป่าร่วมกัน มีบทลงโทษผู้บุกรุกป่า มีอาสาสมัครพิทักษ์รักษาป่าของชุมชน มีการใช้ประโยชน์จากป่าและมีรายได้ที่เกิดขึ้นจากป่าชุมชน ได้แก่ รายได้จากการเก็บเห็ด ผักป่า มันป่า อาหารจากป่า ทำให้คนในชุมชนเกิดรายได้บางส่วนนอกจากการทำอาชีพหลัก

จากที่กล่าวมาในข้างต้น จะเห็นได้ว่าประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พื้นที่หมู่บ้านวังหาด ตำบลดงลิ้น อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัยเป็นอย่างดี ประชาชนในพื้นที่ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการทำแนวกันไฟ แนวกันฝายสังเกตการณ์การล่าสัตว์ป่า การลักลอบตัดไม้ ตรวจสอบป่าและยังมีกิจกรรมการรณรงค์ปลูกป่า เก็บขยะ เป็นต้น หากหน่วยงานภาครัฐต้องการความช่วยเหลือก็จะติดต่อหรือประสานงานมายังผู้นำหมู่บ้านเพื่อแจ้งเรื่องให้ประชาชนได้ทราบ ในแต่ละกิจกรรมหรือโครงการต่างๆจะต้องมีการชี้แจงจากผู้นำและหน่วยงานภาครัฐ เวลาที่มีการประชุม ประชาชนจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ในหมู่บ้านจะมีการจัดประชุมเดือนละ 2 ครั้ง เพื่อปรึกษาหารือแนวทางการส่งเสริมและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ รับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านและมีการตัดสินใจร่วมกัน การได้รับผลประโยชน์ร่วมกันชาวบ้านจะได้รับประโยชน์จากป่าอย่างเท่าเทียมกัน เวลาเข้าไปเก็บของป่า พืชและสมุนไพรต้องเก็บให้พอประมาณ และการขออนุญาตนำไม้ไปซ่อมแซมบ้านจะขอได้ไม่เกิน 10 ต้น

สำหรับปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลดงลิ้น อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย ได้แก่ ปัญหาด้านงบประมาณซึ่งงบประมาณมีความจำเป็นต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ว่าจะเป็น การเข้าไปตรวจสอบป่าเพราะในปัจจุบันยังมีการลักลอบล่าสัตว์ ตัดไม้ การทิ้งขยะในป่าชุมชน โดยเป็นปัญหาที่หน่วยงานภาครัฐไม่มีงบประมาณที่เพียงพอในการสนับสนุนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน เช่น การเข้าไปตรวจสอบป่า

ดับไฟฟ้า และปลุกป่า ซึ่งจะขาดแคลนงบประมาณในการเติมน้ำมันรถบรรทุกขนาดเล็กเพื่อเข้าไปตรวจสอบป่า อาจทำให้มีการตรวจสอบป่าน้อยลงหรือไม่ทั่วถึง ขาดแคลนค่าน้ำมันรถ ค่าอาหารกลางวัน เวลาที่ชาวบ้าน ช่วยกันขึ้นไปดับไฟฟ้าเมื่อเกิดไฟไหม้ป่าชุมชน และการขึ้นไปสอดส่องดูแลความเรียบร้อยความปลอดภัย ของป่าชุมชน เพราะชาวบ้านบางคนไม่มีเงินในการเติมน้ำมันรถ เพื่อที่จะขึ้นไปช่วยเจ้าหน้าที่ดับไฟฟ้า ขาดแคลนงบประมาณในการซื้อกล้าพันธุ์ไม้จึงทำให้เกิดการเว้นระยะเวลาในการปลูกกล้าพันธุ์ไม้เป็น 1 ปีต่อครั้ง งบประมาณที่ไม่เพียงพอนี้ทำให้ขาดแคลนอุปกรณ์ในการลงพื้นที่สำรวจป่าชุมชนจึงทำให้ หน่วยงานภาครัฐมีการเข้าไปขอยืมอุปกรณ์จากชาวบ้านในพื้นที่ในการออกสำรวจป่าชุมชน เช่น อุปกรณ์ใน การใช้ดับไฟฟ้า ป้องกันไฟฟ้า การขาดแคลนงบประมาณทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านต้องช่วยกันระดมเงินมา ช่วยเหลือและสนับสนุนหน่วยงานภาครัฐ ทำให้การดูแลป่าชุมชนบางครั้งอาจไม่มีประสิทธิภาพ ดูแลป่า ไม่ทั่วถึง และอาจจะช่วยดับไฟฟ้าไม่ทันการณ์ สอดคล้องกับวินิจ ผาเจริญ [7] ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของ ชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ป่าบ้านห้วยฮี ตำบลห้วยปูลิง อำเภอมะนัง จังหวัดแม่ฮ่องสอนพบว่าแม้ภาครัฐ จะมีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์ป่ามากขึ้นแต่ข้อจำกัดคือ ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ และประติษฐ์ หงส์สอง และสุวรรณี แลสันกลาง [8] ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 13 แพร่ แบบชุมชนมีส่วนร่วมในเขตพื้นที่ชุมชนห้วยบ่อเปี้ย ตำบลวังหงส์ อำเภอมะนัง จังหวัดแพร่พบว่าการจัดสรรงบประมาณทั้งจากหน่วยงานท้องถิ่นและภาครัฐยังไม่เพียงพอที่ ชุมชนจะดำเนินกิจกรรมต่างๆได้

สำหรับข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย พบว่า ข้อเสนอแนะที่ประชาชนในพื้นที่อยากให้นำไปปรับปรุงแก้ไขเพื่อพัฒนาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ของหมู่บ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย มีประเด็นหลัก ๆ คือ ส่วนใหญ่ ประชาชนในพื้นที่อยากให้หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนด้านงบประมาณให้มากขึ้น เช่น งบประมาณในการจัดซื้อต้นกล้าพันธุ์ไม้หรือสิ่งต่างๆที่ช่วยในการดูแลการเจริญเติบโตของต้นไม้ งบประมาณใน ด้านการเข้าตรวจสอบป่า การทำแนวกันไฟ การทำฝายกันน้ำ ค่าอาหารกลางวัน อุปกรณ์สื่อสาร รวมไปถึง อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพราะในปัจจุบันจากข้อความที่กล่าวมาในข้างต้น ประชาชนในพื้นที่แก้ปัญหานี้โดยการร่วมกันระดมทุนในการซื้ออุปกรณ์ต่างๆและค่าน้ำมันรถบรรทุกขนาดเล็ก เพื่อเข้าไปตรวจสอบป่า ส่วนกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ไม่ว่าจะเป็นการทำฝายกันน้ำและการทำแนวกันไฟ ประชาชน ลดค่าใช้จ่ายและแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณที่ไม่เพียงพอนี้โดยการเข้ามาช่วยกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยจิตอาสา แต่ในปัจจุบันนี้ยังมีการละเมิดกฎหมายของป่าชุมชนโดยการเข้าไปตัดไม้ ล่าสัตว์และเก็บของป่าโดยไม่ได้รับ อนุญาตซึ่งอาจจะด้วยเหตุผลที่ว่าประชาชนในชุมชนบางคนยังขาดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ที่ถูกต้อง ประชาชนในชุมชนจึงอยากให้หน่วยงานภาครัฐรวมทั้งผู้นำและกรรมการหมู่บ้านเข้ามาให้ความรู้ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้รวมถึงสนับสนุนให้ประชาชนเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องข้อกฎหมายของป่า ชุมชนและบังคับใช้กฎหมายของหมู่บ้านและมาตรการกฎหมายอย่างเคร่งครัดโดยการมีส่วนร่วมจากประชาชนในพื้นที่ เพราะประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีจิตใจรักป่า โดยชี้แจงชาวบ้านให้เข้าใจในเรื่องของการดูแลป่าไม้ การจัดทำ ค่ายอบรม ค่ายเสวนา เพื่อให้ชาวบ้านตระหนักถึงอะไรที่สมควรทำหรืออะไรที่ไม่สมควรทำในสิ่งที่ผิดกฎหมาย และจากความคิดเห็นส่วนใหญ่ของทุกคนในชุมชน อยากให้ทุกคนในพื้นที่ช่วยสังเกตการณ์ผู้กระทำผิดใน เขตป่าชุมชน ช่วยกันระดมปลูกป่าให้ได้มากที่สุดและไม่ตัดไม้ทำลายป่า เพราะทุกคนในหมู่บ้านมีการใช้ ทรัพยากรป่าชุมชนในการดำรงอยู่ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่หากินกับป่าชุมชน เช่น เก็บพืชผักตาม ธรรมชาติที่ได้รับอนุญาตเพื่อนำไปขาย ประชาชนในพื้นที่จึงอยากให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนให้เกิด

แหล่งท่องเที่ยวและรายได้ของชาวบ้านในชุมชน เพราะชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ซึ่งมีรายได้น้อยหรือบางคนไม่มีอาชีพและรายได้ จึงอยากให้เข้ามาทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากเดิมที่มีอยู่ เพราะบางครั้งมันไม่พอเอี่ยวยากคนในครอบครัวหรือไม่เพียงพอที่จะใช้จ่าย ซึ่งท้ายที่สุดแล้วอยากให้หน่วยงานภาครัฐส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพื่อเป็นการปลูกฝังกับเยาวชนคนรุ่นหลังให้มีจิตสำนึกรักป่าชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ป่าไม้ให้คงอยู่อุดมสมบูรณ์ถาวรต่อไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

ประชาชนมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลลิ้นช้าง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย โดยมีส่วนร่วมในการทำแนวกันไฟ มีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังการลักลอบตัดไม้และการจับสัตว์ป่า มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีส่วนร่วมในการติดต่อประสานงาน มีส่วนร่วมในการประชุมและมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลลิ้นช้าง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย ได้แก่ ปัญหาด้านงบประมาณ ไม่เพียงพอ ปัญหาด้านบุคลากรมีจำนวนน้อย ปัญหาด้านความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ ปัญหาด้านการติดต่อสื่อสาร ปัญหาการขาดความรู้เกี่ยวกับการดูแลอนุรักษ์ป่าไม้และการแสวงหาผลประโยชน์จากป่าไม้ โดยมีขอบ ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลลิ้นช้าง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย มีดังนี้ หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณให้มากขึ้นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ควรจัดอบรมให้ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แก่ประชาชนในพื้นที่ ควรส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้แก่ประชาชน ประชาชนและควรเฝ้าระวังและสังเกตการณ์บุคคลที่ลักลอบเข้าไปตัดไม้หรือล่าสัตว์

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ในการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์นอกจากใช้การสัมภาษณ์แล้ว ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรทำการศึกษาโดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมด้วย
2. เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรทำการศึกษาแบบเจาะลึกกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนนอกพื้นที่ที่มาใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน
3. เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรทำการวิจัยเชิงคุณภาพผสมกับการวิจัยเชิงปริมาณโดยการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละด้าน เช่น การมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจ ด้านดำเนินกิจกรรม ด้านการได้รับผลประโยชน์และด้านการประเมินผล เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านวังหาด ตำบลลิ้นช้าง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย สามารถดำเนินการจนประสบความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์และสนับสนุนเป็นอย่างดีจากผู้ช่วยศาสตราจารย์อเนก สุขดี อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาความรู้ ข้อคิด ข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆจนกระทั่งการวิจัยครั้งนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้และประชาชนในพื้นที่หมู่บ้านวังหาด ตำบลลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการประสานงานลงพื้นที่เก็บข้อมูลในการทำวิจัยและขอขอบคุณเพื่อนร่วมงานวิจัยทุกคนที่อำนวยความสะดวกและช่วยเหลือในการทำวิจัยครั้งนี้จนสำเร็จ ลุล่วงมาด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- [1] ศิรพร ชูประสูตร. (2559). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาพระแทว จังหวัดภูเก็ต. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- [2] ศุภวิชญ์ จิราพงษ์ และธนัสถา โรจนตระกูล. (2564). แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แบบยั่งยืน. *วารสาร Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(10), 441-458.
- [3] ทศพล พงษ์ตะเภา, กอบกุลณ์ คำปลอด และยุทธศาสตร์ นนอแก้ว. (2562). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าช้างวิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 9(3), 71-94.
- [4] กนกวรรณ ทุมอนันต์, อติศักดิ์ ทุมอนันต์ และฉัตรชัย ชมชาวี. (2564). การจัดการป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาป่าชุมชนดงหัน บ้านท่าม่วง ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์*, 5(1), 33-41.
- [5] ศิริลักษณ์ เทียนหอม. (2563). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนวัดสังฆราชาวาส เทศบาลเมืองสิงห์บุรี. *วารสารโครงการทวีปปัญญาทางรัฐประศาสนศาสตร์และบริหารธุรกิจ*, 1-17.
- [6] อุดมพงษ์ เกศศรีพงษ์ศา. (2563). การหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์. *วารสารวิจัยและพัฒนา*, 15(2), 127-137.
- [7] วินิจ ฝาเจริญ. (2562). การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ป่าบ้านห้วยอี ตำบลห้วยบุลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 4(2), 137-150.
- [8] ประดิษฐ์ หงส์สอง และสุวิรัฐ แลสันกลาง. (2562). การบริหารการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 13 แพร่ แบบชุมชนมีส่วนร่วมในเขตพื้นที่ชุมชนห้วยบ่อเบี้ย ตำบลวังหงส์ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 2(3), 17-29.

หน้าที่และอำนาจของวุฒิสภา: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทย กับประเทศฟิลิปปินส์

Duties and Powers of the Senate: Comparison of Thailand and the Philippines

อเนก สุขดี

Anek Sookdee

คณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Faculty of Social Sciences and Local Development, Pibulsongkram Rajabhat University

E-mail: political.psu@gmail.com

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration of
Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: April 1, 2024; Revised: December 20, 2024; Accepted: December 20, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาของประเทศไทยและประเทศฟิลิปปินส์ 2) วิเคราะห์เปรียบเทียบหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาของประเทศไทยกับประเทศฟิลิปปินส์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอผลการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) วุฒิสภาของประเทศไทยและประเทศฟิลิปปินส์มีหน้าที่และอำนาจตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในการกลั่นกรองกฎหมาย การตรวจสอบและในฐานะรัฐสภา 2) วุฒิสภาของประเทศไทยมีหน้าที่และอำนาจเหมือนกับวุฒิสภาของประเทศไทยในการกลั่นกรองกฎหมาย การตรวจสอบ ได้แก่ การตั้งกระทู้ถาม การตั้งคณะกรรมการสามัญและคณะกรรมการวิสามัญ ส่วนในฐานะรัฐสภา ได้แก่ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและการพิจารณาให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน นอกจากนี้ วุฒิสภาของประเทศไทยไม่มีหน้าที่และอำนาจในการพิจารณาให้บุคคลดำรงตำแหน่งต่าง ๆ และไม่มีหน้าที่และอำนาจในการถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่งซึ่งแตกต่างจากวุฒิสภาของประเทศฟิลิปปินส์ที่มีหน้าที่และอำนาจในเรื่องดังกล่าว

คำสำคัญ: หน้าที่; อำนาจ; วุฒิสภา; การเปรียบเทียบ

ABSTRACT

This research aims to 1) study the duties and powers of the Senate of Thailand and the Philippines; 2) conduct a comparative analysis of duties and powers of the Senate of Thailand and the Philippines. This is documentary research in which related documents are studied, data are analyzed using content analysis, and descriptive analysis results are presented.

The research results showed that 1) The Senate of Thailand and the Philippines has the duty and power according to the provisions of the constitution to scrutinize laws. inspection and as parliament; 2) The Senate of Thailand has the same duties and powers as the Senate of the Philippines in scrutinizing laws. Scrutiny includes asking questions. Establishment of the Ordinary Commission and the Extraordinary Commission. As for Parliament, including amending the Constitution and considering and approving various important matters, there are differences. In addition, the Senate of Thailand does not have the duty and power to consider appointing people to various positions and does not have the duty and power to remove people from office, unlike the Senate of the Philippines, which has the duty and power in such matters.

Keywords: Duties; Powers; Senate; Comparison

บทนำ

วุฒิสภาถือเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีความสำคัญในการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐในทางนิติบัญญัติ โดยวุฒิสภาเป็นตัวแทนของประชาชนซึ่งมีหน้าที่และอำนาจในการกลั่นกรองกฎหมายและควบคุมฝ่ายบริหารให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาในแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศเป็นสำคัญและการที่สมาชิกวุฒิสภาในแต่ละประเทศมีที่มาแตกต่างกันย่อมจะส่งผลกระทบต่อหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาตามมา กล่าวคือ หากสมาชิกวุฒิสภาที่มีมาจากการเลือกตั้งของประชาชนย่อมสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยและเป็นที่ยอมรับของประชาชน ส่งผลให้สมาชิกวุฒิสภามีหน้าที่และอำนาจในการกลั่นกรองกฎหมายและควบคุมตรวจสอบฝ่ายบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตรงกันข้ามกับสมาชิกวุฒิสภาที่มีที่มาจากแต่งตั้งมักจะมีการกำหนดหน้าที่และอำนาจค่อนข้างมากจนเกือบเท่ากับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งแต่ไม่สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยและไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน

จากการศึกษาหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาในภาพรวมพบว่าวุฒิสภามีหน้าที่และอำนาจที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) หน้าที่และอำนาจในการกลั่นกรองกฎหมายประกอบด้วยการเสนอร่างพระราชบัญญัติ การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญและการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ 2) หน้าที่และอำนาจในการตรวจสอบประกอบด้วยการตั้งประทุ์ถาม การแต่งตั้งคณะกรรมการการสามัญและคณะกรรมการการวิสามัญ การขอเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่มีการลงมติ การพิจารณาให้บุคคลดำรงตำแหน่ง และการถอดถอนบุคคล 3) หน้าที่และอำนาจในฐานะรัฐสภาประกอบด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ การให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาดังที่กล่าวมาในข้างต้นนี้มีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในแต่ละประเทศเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่าหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาในต่างประเทศมีแนวโน้มที่จะถูกลดทอนและจำกัดเรื่องของอำนาจและมักจะมียุทธศาสตร์ หน้าที่และอำนาจหลักคือ การตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจของรัฐเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการใช้อำนาจรัฐต่อประชาชนเกินควร ได้แก่ การพิจารณากลั่นกรองกฎหมาย การตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดิน และการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามที่กฎหมายกำหนด เป็นต้น [1] ดังเช่น วุฒิสภาของประเทศฟิลิปปินส์มีอำนาจในการกลั่นกรองกฎหมายตามที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดกระบวนการและขั้นตอนของการตรารัฐธรรมนูญไว้ กล่าวคือ กระบวนการตราร่างรัฐธรรมนูญให้กระทำเป็น 3 วาระ จากนั้นเมื่อได้ผ่านการพิจารณากลั่นกรองและให้ความเห็นชอบจากทั้ง

สองสภาแล้ว จึงเสนอต่อประธานาธิบดีลงนามประกาศใช้บังคับเป็นกฎหมายต่อไป สำหรับด้านการพิจารณากฎหมายงบประมาณนั้นแม้ว่ารัฐธรรมนูญจะกำหนดให้การพิจารณาร่างรัฐบัญญัติงบประมาณรายจ่าย ร่างรัฐบัญญัติภาษีอากร ร่างรัฐบัญญัติพิทักษ์ศุลกากร ต้องเริ่มเสนอที่สภาผู้แทนราษฎรก่อนเสมอ แต่วุฒิสภามีอำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติมได้เช่นกัน นอกจากนี้ วุฒิสภายังมีอำนาจในการถอดถอน (impeachment) ประธานาธิบดี รองประธานาธิบดี และผู้พิพากษาศาลฎีกา คณะกรรมการรัฐธรรมนูญ ผู้ตรวจการแผ่นดิน ในฐานความผิดร้ายแรงต่าง ๆ โดยกำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจในการเริ่มกระบวนการถอดถอน และวุฒิสภาเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่มีมติให้ถอดถอนบุคคลดังกล่าวออกจากตำแหน่งตามกระบวนการที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ [2]

หากพิจารณาหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาของประเทศไทยตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พบว่าวุฒิสภาของประเทศไทยนอกจากจะมีหน้าที่และอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว วุฒิสภาชุดแรกยังมีหน้าที่และอำนาจเพิ่มเติมตามบทเฉพาะกาลอีกด้วย ดังนี้

1. มีหน้าที่และอำนาจติดตาม เสนอแนะและเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามหมวด 16 การปฏิรูปประเทศและการจัดทำและดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติตามมาตรา 270 วรรคแรก
2. พิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่จะตราขึ้นเพื่อดำเนินการตามหมวด 16 การปฏิรูปประเทศ โดยให้เสนอและพิจารณาในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาตามมาตรา 270 วรรคสอง
3. ในกรณีที่สมาชิกวุฒิสภาเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติใดที่ คณะรัฐมนตรีมิได้แจ้งว่าเป็นร่างพระราชบัญญัติที่จะตราขึ้นเพื่อดำเนินการตามหมวด 16 การปฏิรูปประเทศ สมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าอาจเข้าชื่อกันร้องขอต่อประธานรัฐสภาเพื่อให้วินิจฉัย การยื่นคำร้องดังกล่าวต้องยื่นก่อนที่สภาผู้แทนหรือวุฒิสภาแล้วแต่กรณี จะพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นแล้วเสร็จตามมาตรา 270 วรรคสาม
4. การให้ความเห็นชอบบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีตามมาตรา 272

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังที่กล่าวมาในข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าวุฒิสภายังคงมีความจำเป็นสำหรับประเทศไทยในการทำหน้าที่กลั่นกรองกฎหมายและควบคุมตรวจสอบฝ่ายบริหาร แต่จะต้องมีการพิจารณาปรับแก้ไขหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้ความชอบธรรมและเป็นที่ยอมรับจากประชาชนให้มากขึ้น จึงเป็นที่มาของการศึกษาหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาของประเทศไทยและประเทศฟิลิปปินส์และศึกษาเปรียบเทียบหน้าที่และอำนาจวุฒิสภาของประเทศไทยกับประเทศฟิลิปปินส์ ทั้งนี้ เพื่อจะได้ให้ข้อเสนอแนะ แนวทางการปรับแก้ไขหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาของประเทศไทยให้มีความเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาของประเทศไทยและประเทศฟิลิปปินส์
2. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาของประเทศไทยกับประเทศฟิลิปปินส์

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยเอกสาร โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รัฐธรรมนูญ ตำรา หนังสือ บทความทางวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ เป็นต้น

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาของประเทศไทยกับประเทศฟิลิปปินส์เพื่อกำหนดแนวทางและข้อเสนอแนะต่อการกำหนดหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาที่เหมาะสมกับประเทศไทย ทั้งนี้ เหตุผลที่เลือกศึกษาประเทศฟิลิปปินส์เนื่องจากประเทศฟิลิปปินส์ตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยประกอบด้วย 2 สภา ได้แก่ สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาเช่นเดียวกับประเทศไทย นอกจากนี้ ยังมีกรณีที่น่าสนใจสำหรับประเทศฟิลิปปินส์คือเป็นประเทศในเอเชียเพียงประเทศเดียวที่เคยมีการเปลี่ยนแปลงจากระบบสภาคู่เป็นสภาเดียวโดยมีการยกเลิกวุฒิสภากลับมา 2 ครั้ง จนต่อมารัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1978 ได้บัญญัติให้กลับไปใช้รูปแบบสภาเดียวคือ สภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่ง ทำให้ประเทศฟิลิปปินส์ว่างเว้นจากการมีวุฒิสภามาจนกระทั่งมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ใน ค.ศ. 1987 ที่มีบทบัญญัติให้มีสองสภาซึ่งมีผลบังคับใช้จนถึงปัจจุบันนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (descriptive analysis)

ผลการวิจัย

1. หน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาของประเทศไทยและประเทศฟิลิปปินส์พบว่าวุฒิสภาของประเทศไทยและประเทศฟิลิปปินส์มีหน้าที่และอำนาจในการกลั่นกรองกฎหมาย การตรวจสอบและในในฐานะรัฐสภา
2. เปรียบเทียบหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาของประเทศไทยกับประเทศฟิลิปปินส์พบว่าวุฒิสภาของประเทศไทยและประเทศฟิลิปปินส์มีหน้าที่และอำนาจแตกต่างกันตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในแต่ละประเทศ ดังนี้
 - 2.1 หน้าที่และอำนาจในการกลั่นกรองกฎหมาย

พบว่าวุฒิสภาของประเทศไทยมีเพียงอำนาจในการพิจารณาการร่างกฎหมายต่อจากสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้นต่างจากวุฒิสภาของฟิลิปปินส์ที่มีอำนาจในการริเริ่มการร่างกฎหมายและยังมีอำนาจในการพิจารณาการร่างกฎหมายต่อจากการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรด้วย
 - 2.2 หน้าที่และอำนาจในการตรวจสอบ
 - 1) การตั้งกระทู้ถาม พบว่าวุฒิสภาของประเทศไทยและประเทศฟิลิปปินส์มีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในเรื่องใดเกี่ยวกับงานในหน้าที่ได้ โดยจะถามเป็นหนังสือหรือด้วยวาจาก็ได้ตามข้อบังคับการประชุมแห่งสภานั้น ๆ
 - 2) การตั้งคณะกรรมการสามัญและคณะกรรมการวิสามัญ พบว่าวุฒิสภาของประเทศไทยและประเทศฟิลิปปินส์ให้อำนาจแก่สมาชิกวุฒิสภาในการตั้งคณะกรรมการสามัญและคณะกรรมการวิสามัญได้
 - 3) การถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง พบว่าวุฒิสภาของประเทศไทยไม่มีหน้าที่และอำนาจในการถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง ต่างจากวุฒิสภาของฟิลิปปินส์มีหน้าที่และอำนาจในการถอดถอนบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งในระดับสูงซึ่งได้กระทำความผิดกฎหมายหรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือประพฤติตนไม่เหมาะสมออกจากตำแหน่งได้

3. หน้าที่และอำนาจในฐานะรัฐสภา

1) การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ พบว่าวุฒิสภาของประเทศไทยมีหน้าที่และอำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้ ส่วนประเทศฟิลิปปินส์ สภาองเกรสมีอำนาจแต่เพียงการเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมและการเรียกประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญเท่านั้น มิได้มีอำนาจในการลงมติในขั้นสุดท้ายเพื่อเห็นชอบให้ร่างรัฐธรรมนูญมีผลใช้บังคับแต่ประการใด

2) การพิจารณาให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญต่างๆพบว่าวุฒิสภาประเทศฟิลิปปินส์ไม่มีหน้าที่และอำนาจในการให้ความเห็นชอบบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีแต่ประการใดซึ่งแตกต่างจากวุฒิสภาของประเทศไทยที่มีอำนาจในการประชุมร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการให้ความเห็นชอบบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีได้

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง “หน้าที่และอำนาจของวุฒิสภา: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศฟิลิปปินส์” ผู้วิจัยขออภิปรายผลข้อค้นพบจากการวิจัย ดังนี้

จากการศึกษาพบว่าวุฒิสภาของประเทศไทยและประเทศฟิลิปปินส์มีหน้าที่และอำนาจที่สำคัญ 3 ประการตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ ดังนี้

1. หน้าที่และอำนาจในการกลั่นกรองกฎหมาย

งานตรากฎหมายถือเป็นหัวใจสำคัญของฝ่ายนิติบัญญัติโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 [3] กำหนดให้วุฒิสภามีอำนาจพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ แต่ไม่ได้กำหนดให้วุฒิสภามีอำนาจในการเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญแต่ประการใด โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้อำนาจในการเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญได้เฉพาะแต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น ดังนั้น วุฒิสภาจึงเป็นแต่เพียงสภาที่สองที่มีอำนาจในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญเพียงอย่างเดียว ไม่ได้มีอำนาจในการริเริ่มในการเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญแต่ประการใด เช่นเดียวกับการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ วุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีอำนาจในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่สภาผู้แทนราษฎรได้ส่งร่างพระราชบัญญัติมาสู่การพิจารณาของวุฒิสภาเท่านั้นแต่ไม่ได้มีบทบาทในการเสนอร่างพระราชบัญญัติแต่ประการใด ทั้งนี้ สภาผู้แทนราษฎรยังคงเป็นสภาที่มีอำนาจในการให้ความเห็นชอบและยืนยันร่างพระราชบัญญัติเหนือกว่าวุฒิสภา

รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ค.ศ. 1987 กำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามีอำนาจในการออกกฎหมายควบคู่ไปกับสภาผู้แทนราษฎรและกลั่นกรองร่างกฎหมายตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดกระบวนการและขั้นตอนการตรารัฐบัญญัติไว้ โดยฝ่ายบริหารสามารถเสนอร่างรัฐบัญญัติต่อสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาก็ได้ ในการพิจารณาร่างรัฐบัญญัติจะมีการพิจารณาเป็น 3 วาระ สำหรับร่างรัฐบัญญัติที่ผ่านการพิจารณาจากสภาองเกรสแล้วจะส่งให้ประธานาธิบดีลงนามและมีผลใช้บังคับต่อไป ส่วนร่างรัฐบัญญัติที่ประธานาธิบดีไม่ลงนามก็จะมีผลใช้บังคับในทันทีเมื่อพ้น 30 วันนับแต่ประธานาธิบดีได้รับร่างรัฐบัญญัติ ทั้งนี้ ประธานาธิบดีสามารถใช้อำนาจยังยั้งร่างรัฐบัญญัติได้โดยการจัดทำความเห็นคัดค้านการออกกฎหมายและส่งร่างรัฐบัญญัติคืนรัฐสภาหรือวุฒิสภาแล้วแต่กรณี ร่างรัฐบัญญัติที่ถูกยับยั้งจะมีผลใช้บังคับ ถ้าสมาชิกสภาองเกรสจำนวนไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 มีมติยืนยันร่างรัฐบัญญัติได้ [2]

จากการศึกษาหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาของประเทศไทยและประเทศฟิลิปปินส์พบว่าหน้าที่วุฒิสภามีหน้าที่และอำนาจอย่างไรขึ้นอยู่กับการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาเป็นสำคัญ กล่าวคือ วุฒิสภาของประเทศฟิลิปปินส์นั้นมีที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชนโดยตรงจึงถือได้ว่าวุฒิสภาเป็นตัวแทนของประชาชน มีหน้าที่และอำนาจในการริเริ่มเสนอร่างกฎหมายและยังมีหน้าที่และอำนาจในการพิจารณาถ้อยแถลงร่างกฎหมายต่อการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรด้วยซึ่งต่างจากหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาของประเทศไทยที่กำหนดให้วุฒิสภามีเพียงอำนาจในการพิจารณากฎหมายต่อการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น แต่ไม่มีอำนาจในการริเริ่มเสนอร่างกฎหมายแต่ประการใด

2. หน้าที่และอำนาจในการตรวจสอบ

1) การตั้งกระทู้ถาม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีเจตนารมณ์เพื่อกำหนดมาตรการในการควบคุมและตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหารจึงได้กำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีหรือฝ่ายบริหารได้ โดยสมาชิกวุฒิสภามีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในเรื่องใดเกี่ยวกับงานในหน้าที่ได้ โดยจะถามเป็นหนังสือหรือด้วยวาจาก็ได้ตามข้อบังคับการประชุมแห่งสภานั้น ๆ

รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ค.ศ. 1987 กำหนดให้สมาชิกวุฒิสภาสามารถตั้งกระทู้ถามต่อรัฐมนตรีที่มีกำหนดการเข้าร่วมประชุมได้ โดยต้องยื่นกระทู้ถามเป็นลายลักษณ์อักษรต่อประธานวุฒิสภาล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 3 วัน ก่อนถึงกำหนดการเข้าร่วมประชุมของรัฐมนตรี ทั้งนี้ ในขณะที่อยู่ในวาระการพิจารณากระทู้ถามรัฐมนตรีเช่นนั้น สมาชิกสามารถตั้งข้อซักถาม (interpellations) ที่เกี่ยวแก่ประเด็นในกระทู้ถามนั้นได้เช่นกัน [2]

2) การแต่งตั้งคณะกรรมการสามัญและคณะกรรมการวิสามัญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดให้วุฒิสภามีอำนาจร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการตราข้อบังคับการประชุมเกี่ยวกับการเลือกและการปฏิบัติหน้าที่ของประธานสภา รองประธานสภา เรื่องหรือกิจการอันเป็นหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการสามัญแต่ละชุดและเลือกสมาชิกของแต่ละสภาตั้งเป็นคณะกรรมการสามัญและมีอำนาจเลือกบุคคลผู้เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกตั้งเป็นคณะกรรมการวิสามัญหรือคณะกรรมการร่วมกัน เพื่อกะทำการพิจารณาขอเท็จจริงหรือศึกษาเรื่องใดๆและรายงานให้สภาทราบ ทั้งยังมีอำนาจแต่งตั้งกรรมการวิสามัญเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยว่ามีสาระสำคัญเกี่ยวกับเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือคนพิการหรือทุพพลภาพ ซึ่งเป็นการให้หน้าที่และอำนาจเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้เพิ่มอำนาจของคณะกรรมการให้มีอำนาจในการออกคำสั่งเรียกเอกสารหรือเรียกบุคคลใดมาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความเห็นในกิจการที่กระทำหรือในเรื่องที่พิจารณาสอบสวนหรือศึกษาอยู่นั้นได้

รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ค.ศ. 1987 กำหนดให้วุฒิสภามีอำนาจในการตั้งคณะกรรมการให้มีอำนาจในประเด็นที่อยู่ภายใต้ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการได้ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภาได้ ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้วุฒิสภาฟิลิปปินส์จะมีจำนวนเพียง 24 คน แต่วุฒิสภากลับมีคณะกรรมการสามัญจำนวนมากเสียยิ่งกว่าจำนวนสมาชิกวุฒิสภา กล่าวคือ มีจำนวนถึง 43 คณะ นอกจากนี้ ในระบบงานรัฐสภาของประเทศฟิลิปปินส์ยังได้มีการกำหนดให้คณะกรรมการสามารถกำหนดประเด็นสำหรับการพิจารณาได้เองโดยเสียงข้างมากของคณะกรรมการ ทำให้คณะกรรมการมีอำนาจตัดสินใจ

โดยปราศจากอาณัติในการพิจารณาว่าประเด็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐบาลในเรื่องใดที่จะเข้าสู่การพิจารณาสอบสวนหรือศึกษาของคณะกรรมการ [2]

3) การพิจารณาให้บุคคลดำรงตำแหน่ง

เรื่องหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาในการพิจารณาให้บุคคลดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้นั้น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ไม่ได้กำหนดให้วุฒิสภามีหน้าที่และอำนาจในการพิจารณาให้บุคคลดำรงตำแหน่งต่างๆตามรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด ซึ่งแตกต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่ได้บัญญัติให้วุฒิสภามีอำนาจในการ “ให้ความเห็นชอบ” และ “เลือก” บุคคลตามบัญชีรายชื่อที่คณะกรรมการสรรหาเสนอต่อวุฒิสภาเพื่อดำรงตำแหน่งในองค์กรต่าง ๆ นอกจากนี้ วุฒิสภายังให้ความเห็นชอบให้บุคคลดำรงตำแหน่งต่างๆตามบทบัญญัติของกฎหมายอื่นอีกด้วย โดยเมื่อวุฒิสภาได้ให้ความเห็นชอบแล้ว ประธานวุฒิสภาจะนำรายชื่อบุคคลที่ได้รับการเลือกหรือที่วุฒิสภาให้คำแนะนำหรือให้ความเห็นชอบให้ดำรงตำแหน่งในองค์กรนั้น ๆ ขึ้นพูลเกล้าฯเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงโปรดเกล้าฯแต่งตั้งต่อไป

จากการศึกษาเรื่องหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาในการพิจารณาให้บุคคลดำรงตำแหน่งในประเทศฟิลิปปินส์พบว่าวุฒิสภามีบทบาทร่วมกับสภาผู้แทนราษฎรในกระบวนการแต่งตั้งตำแหน่งระดับสูง (nomination) ที่ต้องกระทำภายใต้กลไกของคณะกรรมการแต่งตั้งที่มีองค์ประกอบจากสมาชิกของทั้งสองสภาที่มีส่วนในการควบคุมฝ่ายบริหารได้ในทางอ้อม ทั้งนี้ บทบาทภายใต้กลไกการแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดี (presidential appointment) โดยคณะกรรมการแต่งตั้งนั้นได้รับการยอมรับว่าเป็นบทบาทที่ทรงพลัง มีประสิทธิภาพ และสามารถรักษผลประโยชน์ของชาติได้เป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่าประเทศฟิลิปปินส์ซึ่งมีที่มาของวุฒิสมาจากการเลือกตั้งของประชาชนนั้นต่างก็มีหน้าที่และอำนาจในการแต่งตั้งบุคคลเพื่อดำรงตำแหน่งระดับสูงตามรายชื่อที่ได้รับการเสนอโดยประธานาธิบดี แต่ไม่ได้มีการกำหนดให้วุฒิสภามีอำนาจในการแต่งตั้งบุคคลเพื่อดำเนินงานในองค์กรอิสระที่มีบทบาทสำคัญต่อประเทศอย่างประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ถึงแม้ว่าสมาชิกวุฒิสภาจะมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน มีจุดยึดโยงกับประชาชนโดยตรงก็ตาม แต่ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์เรื่องการแทรกแซงการทำงานของวุฒิสภา ทำให้วุฒิสภาขาดความเป็นกลางในการแต่งตั้งบุคคลเพื่อให้ดำเนินงานในองค์กรอิสระ จึงได้มีการแก้ไขหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาโดยมีหน้าที่และอำนาจเพียงให้ความเห็นชอบบุคคลดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระและศาล โดยได้เปลี่ยนหน้าที่และอำนาจในการสรรหาบุคคลดังกล่าวให้เป็นของคณะกรรมการสรรหาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แต่การสรรหาดังกล่าวทำให้ขาดความเชื่อมโยงกับประชาชนทั้งผู้ที่ได้รับคัดเลือกก็จะเป็นกลุ่มบุคคลอันประกอบด้วยฝ่ายตุลาการมากกว่าฝ่ายอื่น ๆ ทำให้ขาดความเชี่ยวชาญในด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอิสระนั้นด้วย ดังนั้น จึงควรให้วุฒิสภามีหน้าที่และอำนาจเฉพาะในการให้ความเห็นชอบในการให้บุคคลดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ [4]

4) การถอดถอนบุคคล

การถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่งเป็นมาตรการสำคัญในการควบคุมการใช้อำนาจรัฐของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือข้าราชการระดับสูงให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและระมัดระวังในการใช้อำนาจของตน อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการถอดถอนได้ด้วย ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดให้วุฒิสภามีอำนาจถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่งหรือถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือข้าราชการระดับสูงออกจากตำแหน่งได้เมื่อบุคคลดังกล่าวมีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่

ราชการ ส่อว่ากระทำได้ติดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายหรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง [5] อย่างไรก็ตามสำหรับเรื่องหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาในการถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ไม่ได้กำหนดให้วุฒิสภามีหน้าที่และอำนาจในการถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่งแต่ประการใด

จากการศึกษาเรื่องหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาในการถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่งรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ค.ศ. 1987 ก็ได้กำหนดให้วุฒิสภามีอำนาจในการถอดถอน (impeachment) ประธานาธิบดี รองประธานาธิบดี ผู้พิพากษาศาลฎีกา คณะกรรมการรัฐธรรมนูญ ผู้ตรวจการแผ่นดินในฐานะความผิดร้ายแรงต่างๆ โดยกำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจในการเริ่มกระบวนการถอดถอนและวุฒิสภาเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่มีมติให้ถอดถอนบุคคลดังกล่าวออกจากตำแหน่งตามกระบวนการที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญในลักษณะคล้ายคลึงกับกระบวนการถอดถอนออกจากตำแหน่งของสหรัฐอเมริกา [2]

จากการศึกษาทำให้เห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ไม่ได้กำหนดให้วุฒิสภามีหน้าที่และอำนาจในการถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่งแต่ประการใดต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ค.ศ. 1987 ได้กำหนดให้วุฒิสภามีหน้าที่และอำนาจในการถอดถอนบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งในระดับสูงซึ่งได้กระทำความผิดกฎหมายหรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือประพฤติตนไม่เหมาะสมอันเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ อำนาจของฝ่ายบริหารและเจ้าหน้าที่ของรัฐระดับสูงให้มีการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายโดยองค์กรที่เป็นตัวแทนของประชาชน [4]

3. หน้าที่และอำนาจในฐานะรัฐสภา

นอกจากหน้าที่และอำนาจในทางนิติบัญญัติและควบคุมฝ่ายบริหารแล้ว วุฒิสภายังมีอำนาจในการให้ความเห็นชอบร่วมกับสภาผู้แทนราษฎรอีกบางเรื่องอันแสดงถึงการเป็นผู้แทนของปวงชน เช่น การประชุมร่วมกันกับสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและการให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญต่าง ๆ ดังนี้

3.1 การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

วุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีบทบาท หน้าที่และอำนาจในฐานะรัฐสภาเช่นเดียวกับวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 โดยที่สมาชิกวุฒิสภามีฐานะเป็นตัวแทนของประชาชนเช่นเดียวกันกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีอำนาจในการเสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนประธานวุฒิสภาหรือประธานรัฐสภาว่าร่างพระราชบัญญัติมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ โดยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดว่าเมื่อสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกันมีจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 10 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภาหรือของทั้งสองสภารวมกันเห็นว่าร่างพระราชบัญญัตินี้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ให้เสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทน ประธานวุฒิสภาหรือประธานรัฐสภา

ทั้งนี้ วุฒิสภาและสมาชิกวุฒิสภามีบทบาทอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญใน 2 ส่วน (มาตรา 256) ดังนี้

1) สมาชิกวุฒิสภาพร้อมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภาเข้าชื่อเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

2) รัฐสภาพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งหมายถึงสมาชิกวุฒิสภา ร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรร่วมกันพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมในที่ประชุมรัฐสภาโดยพิจารณาเป็น 3 วาระ

จากการศึกษาเรื่องหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของประเทศฟิลิปปินส์พบว่าประเทศฟิลิปปินส์ สภาองค์กรมีอำนาจแต่เพียงการเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมและการเรียกประชุมสภาพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเท่านั้น มิได้มีอำนาจในการลงมติในขั้นสุดท้ายเพื่อเห็นชอบให้ร่างรัฐธรรมนูญมีผลใช้บังคับแต่ประการใด

3.2 การให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญต่างๆ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดให้วุฒิสภามีอำนาจในการประชุมร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ การปฏิญาณตนของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อรัฐสภา การรับทราบการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายตราว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พุทธศักราช 2467 การรับทราบหรือให้ความเห็นชอบในการสืบราชสมบัติ การให้ความเห็นชอบในการปิดสมัยประชุม การเปิดประชุมรัฐสภา การพิจารณาให้ความเห็นชอบการเปิดอภิปรายทั่วไป การตราข้อบังคับการประชุมรัฐสภา การแถลงนโยบาย การให้ความเห็นชอบในการประกาศสงคราม การรับฟังคำชี้แจงและการให้ความเห็นชอบหนังสือสัญญา การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญหรือกรณีอื่นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ อันเป็นหน้าที่ที่วุฒิสภาต้องทำในฐานะเป็นสมาชิกรัฐสภา ทั้งนี้ การให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญต่าง ๆ กระทำบนหลักการที่ว่ากิจการที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประชาชนหรือของประเทศชาติต้องได้รับความยินยอมหรือได้รับความเห็นชอบจากประชาชนเจ้าของประเทศโดยผ่านทางผู้แทนของปวงชน ด้วยเหตุนี้ รัฐสภาจึงมีความสำคัญในการเป็นกลไกในการใช้อำนาจอธิปไตยด้านนิติบัญญัติดำเนินไปอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในระหว่างที่ไม่มีสภาผู้แทนราษฎร ในระหว่างที่สภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุหรือถูกยุบอาจมีเรื่องสำคัญที่ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาและวุฒิสภาก่อนจึงจะดำเนินการต่อไปได้จึงเป็นเหตุผลประการสำคัญที่รัฐธรรมนูญกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของวุฒิสภาคาบเกี่ยวกันและยาวนานกว่าวาระการดำรงตำแหน่งของสภาผู้แทน [6]

จากการศึกษาเรื่องหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาในการให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญต่าง ๆ ของประเทศประเทศฟิลิปปินส์ พบว่ารัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ค.ศ. 1987 ก็ได้กำหนดให้วุฒิสภาแต่เพียงสภาเดียวที่มีอำนาจในการให้ความเห็นชอบหนังสือสัญญาระหว่างประเทศ โดยการให้ความเห็นชอบด้วยมติไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของสมาชิกเท่าที่มีอยู่ [2]

สำหรับเรื่องการให้ความเห็นชอบบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 272 กำหนดให้วุฒิสภาชุดแรกมีอำนาจในการประชุมร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการให้ความเห็นชอบบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี ส่วนประเทศฟิลิปปินส์ รัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดให้อำนาจแก่วุฒิสภาในการให้ความเห็นชอบบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีไว้แต่ประการใด ทั้งนี้ เนื่องจากประเทศฟิลิปปินส์ปกครองในระบอบประธานาธิบดีจึงไม่มีตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเหมือนกับประเทศไทยแต่มีประธานาธิบดีซึ่งมาจากการเลือกตั้งของประชาชนดำรงตำแหน่งในฐานะประมุขแห่งรัฐและหัวหน้าฝ่ายบริหาร

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าวุฒิสภาในฐานะผู้แทนของปวงชนถึงแม้จะมีหน้าที่และอำนาจแตกต่างกันไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในแต่ละประเทศแต่ก็ยังคงความเป็นองค์กรหลักทางการเมืองที่มีบทบาทสำคัญทั้งในฐานะที่เป็นทั้งสภาถ่วงดุลและสภาตรวจสอบเพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลและ

การใช้อำนาจขององค์กรต่างๆเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ถูกต้อง เป็นธรรม และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศชาติและประชาชน

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบหน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาของประเทศไทยและประเทศฟิลิปปินส์สามารถสรุปได้ว่าวุฒิสภาของทั้งสองประเทศมีหน้าที่และอำนาจหลัก 3 ประการเหมือนกัน ได้แก่ 1) หน้าที่และอำนาจในการกลั่นกรองกฎหมาย 2) หน้าที่และอำนาจในการตรวจสอบ และ 3) หน้าที่และอำนาจในฐานะรัฐสภา อย่างไรก็ตาม หน้าที่และอำนาจของวุฒิสภาในแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกันไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศเป็นสำคัญ โดยมีข้อสังเกต คือ กรณีของประเทศฟิลิปปินส์วุฒิสภามีที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนทำให้วุฒิสภามีความชอบธรรมเป็นที่ยอมรับของประชาชนและสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย

สำหรับวุฒิสภาของประเทศไทยมีหน้าที่และอำนาจหลัก 3 ประการเช่นเดียวกันกับวุฒิสภาของประเทศฟิลิปปินส์ แต่เนื่องด้วยบริบททางประวัติศาสตร์การเมืองของไทยมีความแตกต่างไปจากประเทศฟิลิปปินส์โดยเฉพาะการทำให้รัฐประหารที่มักเกิดขึ้นในสังคมการเมืองไทยในช่วงที่ผ่านมาจึงส่งผลกระทบต่อการทำงานซึ่งสมาชิกวุฒิสภาในประเทศไทยในอดีตมักจะมีที่มาจากการแต่งตั้งเป็นส่วนใหญ่โดยไม่มีการยึดโยงกับประชาชนและมักจะกำหนดบทบาท หน้าที่และอำนาจของวุฒิสภามากเกินไปจนเกือบจะมีบทบาท หน้าที่อำนาจเท่ากับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีที่มาจากการเลือกตั้ง วุฒิสภาของไทยในช่วงที่ผ่านมาจึงมักจะตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองของคณะรัฐประหารหรือคณะผู้ยึดอำนาจที่แต่งตั้งขึ้นมาเพื่อค้ำจุนอำนาจทางการเมืองของตนให้คงอยู่ต่อไปมากกว่าที่จะทำหน้าที่สำคัญ 3 ประการดังที่กล่าวมาในข้างต้นเช่นเดียวกับวุฒิสภาของประเทศไทยในปัจจุบัน นอกจากนี้จะมีหน้าที่และอำนาจตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แล้วยังมีบทบาท หน้าที่และอำนาจตามบทเฉพาะกาลอีกด้วย ทำให้วุฒิสภาชุดนี้ถูกขนานนามว่าเป็นเครื่องมือในการสืบทอดอำนาจเช่นเดียวกันอันเนื่องมาจากวุฒิสภาชุดนี้มีอำนาจในการคัดเลือกให้บุคคลดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ถึงสองสมัยซึ่งในต่างประเทศไม่มีบทบัญญัติเช่นดังกล่าวนี้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าวุฒิสภายังคงมีความจำเป็นสำหรับประเทศไทยต่อไปแต่ต้องมีการพิจารณาปรับแก้ไขบทบาท หน้าที่ และอำนาจเพื่อให้มีความเหมาะสมตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย โดยวุฒิสภจะต้องมีความยึดโยงกับประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

เอกสารอ้างอิง

- [1] ภูมิ มูลศิลป์. (2563). บทบาทอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภาในระบบสภาคู่กับประสิทธิภาพในการเสริมสร้างเสถียรภาพทางการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตยไทย. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 10(3), 306-318.
- [2] ปณิธิ์ ปทุมวัฒน์. (2560). วุฒิสภา (House of Senate) ของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์. *จุลนิติ*, 14(3), 177-181.
- [3] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก, หน้า 1-90.
- [4] รัชฎาภรณ์ สุภาพ. (2561). *ข้อพิจารณาเกี่ยวกับที่มา หน้าที่และอำนาจของสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต คณะนิติศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2561.

- [5] สำนักวิชาการ. (2554). *วุฒิสภากับรัฐธรรมนูญฯ 2550 และความรู้ในวงงานรัฐสภา*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- [6] คณะกรรมการจัดทำหนังสือวุฒิสภาไทย. (2552). *วุฒิสภาไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

บทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่

Roles of Water User Organizations in The Water Resources Management Ping River Basin, Chiang Mai Province

ธนดล อุตสาคร

Thanadol Utsakata

นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Student, Master of Public Administration, Chiang Mai University

E-mail: Thanadol_u@cmu.ac.th

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: April 6, 2024; Revised: December 20, 2024; Accepted: December 20, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนบทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ รวมถึงวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลในบทความนี้ได้มาด้วยกระบวนการศึกษาเชิงคุณภาพ จากแหล่งข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 และกฎหมายลำดับรอง และการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้างจากผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำ จำนวน 5 คน ผลการศึกษาพบว่าการดำเนินงานขององค์กรผู้ใช้น้ำมีความสอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด แต่พบปัญหาหลายประการได้แก่ การขาดความรู้ความเข้าใจในหน้าที่อำนาจและความรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ตลอดจนแนวทางในการพัฒนาองค์กรผู้ใช้น้ำยังไม่มี ความชัดเจน นอกจากนี้องค์กรผู้ใช้น้ำส่วนใหญ่อยู่ในเขตพื้นที่ชลประทานไม่ครอบคลุมทั่วทั้งลุ่มน้ำ ส่งผลให้ขาดความเข้มแข็งในการเชื่อมโยงกันระหว่างเครือข่ายองค์กรผู้ใช้น้ำในพื้นที่ ดังนั้นเพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำขององค์กรผู้ใช้น้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้มีข้อเสนอแนะให้มีการจัดการองค์ความรู้ขององค์กรผู้ใช้น้ำ สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมทั้งภายในและภายนอก รวมถึงประชาสัมพันธ์ให้ผู้ใช้น้ำตระหนักถึงความสำคัญเพื่อเชิญชวนให้เข้ามาจดทะเบียนเป็นองค์กรผู้ใช้น้ำ

คำสำคัญ: การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ; องค์กรผู้ใช้น้ำ; ลุ่มน้ำปิง

Abstract

The topic of "The Role of Water User Organizations in Water Resources Management in the Ping River Basin, Chiang Mai Province" The objective of this article is to review the role of water user organizations in Water Resources Management, including analyzing the

problems and obstacles faced by these Water User Organizations in managing water resources in the Ping River Basin, Chiang Mai Province. The data in this article was obtained through qualitative research methods, from two sources: documents related to water resources management under the Water Resources Act B.E. 2561 and subordinate laws, and in-depth interviews with 5 members representing Water User Organizations in the Ping River Basin. The study found that the current operations of Water User Organizations are consistent with the duties and authority under the Water Resources Act B.E. However, several issues were identified, including lack of knowledge and understanding of duties, authority, and water resources management among these organizations. as well as unclear guidelines for developing and strengthening Water User Organizations. Additionally, the concentration of registered water user organizations in irrigated areas does not cover the entire river basin, resulting in a lack of connectivity between water user networks across the region. Therefore, to enable efficient water resources management by Water User Organizations, recommendations were made to Knowledge Management, Establishing a collaborative network both internally and externally. Public awareness campaign to encourage registration as Water User Organizations.

Keywords: Water Resource Management; Water User Organization; Ping River Basic

บทนำ

ประเทศไทยมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจำนวนหลายฉบับ รวมถึงกำหนดหน่วยงานที่มีหน้าที่และภารกิจเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ แต่ก็ยังพบปัญหาในการดำเนินงานแก้ไขปัญหา ซึ่งขาดความเป็นเอกภาพ ประกอบกับการจัดทำกิจกรรมและโครงการด้านทรัพยากรน้ำเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน อีกทั้งยังไม่มีหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบการบริหารทรัพยากรน้ำในภาพรวมทั้งระบบ จึงได้มีการพิจารณาถึงกฎหมายในการบูรณาการเกี่ยวกับการใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำให้เกิดความเป็นเอกภาพ กำหนดมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาภาวะน้ำแล้งและภาวะน้ำท่วม วางหลักเกณฑ์ในการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำสาธารณะ ตลอดจนจัดให้มีองค์กรบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับชาติ ระดับลุ่มน้ำ และระดับองค์กรผู้ใช้น้ำ ซึ่งสะท้อนการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อร่วมกันบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างประสานสอดคล้องกันในทุกมิติ จึงเกิดขึ้นเป็น “พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561” ในมาตรา 38 ได้มีการกำหนดให้บุคคลซึ่งมีการใช้น้ำบริเวณใกล้เคียงกันและอยู่ในลุ่มน้ำเดียวกัน มีสิทธิรวมตัวกันในการจดทะเบียนเพื่อก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำเพื่อประโยชน์ร่วมกันในหมู่สมาชิก นอกจากนี้กฎกระทรวงองค์กรผู้ใช้น้ำ พ.ศ.2564 ยังได้มีการกำหนดหน้าที่และอำนาจขององค์กรผู้ใช้น้ำ รวมถึงรายละเอียดที่องค์กรผู้ใช้น้ำจะต้องดำเนินการต่อไปหลังจากที่ได้รับอนุมัติให้ก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำแล้ว องค์กรผู้ใช้น้ำจึงถือได้ว่าเป็นองค์กรบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากที่มีกลไกสำคัญในการสะท้อนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับพื้นที่ สามารถแก้ไขปัญหาและจัดสรรน้ำได้ตรงวัตถุประสงค์ของผู้ใช้น้ำในพื้นที่นั้น รวมถึงการพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของ

ประเทศให้มีความครอบคลุมในทุกมิติ

สำหรับพื้นที่ลุ่มน้ำปิง เป็นแม่น้ำสายหลักที่มีความสำคัญของภาคเหนือ และเป็นพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญของประเทศไทย โดยมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ 6 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ตาก กำแพงเพชร นครสวรรค์ และแม่ฮ่องสอน สำหรับจังหวัดเชียงใหม่ หน่วยงานในพื้นที่ที่มีความพยายามที่จะมุ่งเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ และแม้ว่าในปัจจุบันจะมีองค์กรผู้ใช้น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ที่เป็นผู้ที่ใช้น้ำในพื้นที่จำนวนถึง 102 องค์กร แต่ด้วยการเติบโตของเมืองอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ จำนวนประชากร สะท้อนให้เห็นถึงการขยายตัวของเมืองเชียงใหม่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความต้องการใช้น้ำที่มากขึ้นเช่นกัน อีกทั้งจังหวัดเชียงใหม่ถูกกำหนดเป็นพื้นที่เป้าหมาย “การบริหารจัดการเชิงพื้นที่” (area-based approach) เป็นพื้นที่ที่มีปัญหา มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ ฉะนั้นการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ รวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ จึงมีความสำคัญที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม

ประเด็นการศึกษาในบทความนี้จึงให้ความสำคัญกับการทบทวนกระบวนการทำงานขององค์กรผู้ใช้น้ำว่าการดำเนินการในปัจจุบันมีความสอดคล้องกับแนวทางที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ รวมถึงวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปปรับปรุงการทำงานขององค์กรผู้ใช้น้ำ รวมถึงนำไปเป็นต้นแบบการทำงานในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของพื้นที่อื่น ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทบทวนบทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561

กรอบแนวคิดการศึกษา

การศึกษาถึงบทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ มีกระบวนการศึกษา และองค์ประกอบของสิ่งที่ศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษาบทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
พื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่

ทบทวนวรรณกรรม

ผู้ศึกษาได้มีการพิจารณาถึงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “บทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่” เพื่อใช้เป็นกรอบในการศึกษา ดังนี้

1. การบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน (collaborative governance)

วสันต์ เหลืองประภัสร์ และคณะ [1] อธิบายการจำแนกรูปแบบความร่วมมือในการทำงานออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้ 1) การประสานงาน เป็นการร่วมมือในระดับเริ่มต้นที่มีลักษณะประสานกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการอาศัยกลไกการประสานงานอย่างเป็นทางการ 2) การประสานความร่วมมือ มีการร่วมมือของภาคีแต่ละฝ่ายเข้ามาแสดงบทบาทในการดำเนินการร่วมกัน มีการกำหนดข้อตกลงเกี่ยวกับขอบเขต บทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบ 3) การร่วมกันดำเนินการกิจ มีการทำงานของภาคีแต่ละฝ่ายจะเข้ามาร่วมกันเพื่อวางแผนเป้าหมายการดำเนินกิจกรรมการทำงานรูปแบบใหม่ภายใต้เป้าหมายที่ภาคีร่วมกันวางไว้

2. กลไกการจัดการแบบเครือข่าย (governance by network)

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ [2] และ ชุศุกดิ์ เอกเพชร [3] กล่าวถึงเครือข่ายที่มีการรวมตัวกันจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของเครือข่ายนั้น โดยเป็นการรวมตัวของกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสีย ที่มีความคิด จุดมุ่งหมายร่วมกัน รวมตัวกันด้วยความสมัครใจเพื่อดำเนินกิจกรรมในการแก้ไขปัญหา หรือดำเนินการเพื่อให้ได้สิ่งที่เครือข่ายต้องการ โดยการดำเนินการของเครือข่ายมุ่งเน้นเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ความคิด จนไปถึงระดับโครงสร้าง และวัฒนธรรมขององค์กร

3. องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม (participatory irrigation management : PIM) [4] คือการบริหารจัดการชลประทานโดยผู้ใช้น้ำชลประทาน ซึ่งได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและร่วมดำเนินกิจกรรมชลประทานในพื้นที่ ซึ่งทำให้รู้สึกเปรียบเสมือนเป็นเจ้าของโครงการ ทำให้บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้น โดยในภาคเกษตรกรรมเป็นภาคที่ใช้น้ำเป็นจำนวนมาก

ทิศทางการบริหารจัดการน้ำชลประทานจึงมุ่งเน้นในการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำชลประทานที่ได้รับการพัฒนาแล้ว แทนที่การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อขยายพื้นที่ชลประทาน โดยการบริหารจัดการชลประทานได้มีกิจกรรมที่จะสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วม เกิดการเรียนรู้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่มุ่งแก้ไขปัญหาในพื้นที่นำไปสู่ความยั่งยืนในการบริหารจัดการน้ำที่แท้จริงได้แก่ การสร้างความเข้าใจในการมีส่วนร่วม การจัดทำข้อตกลงการมีส่วนร่วม การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน การเสริมสร้างความเข้มแข็ง การยกระดับองค์กรผู้ใช้น้ำ การจัดตั้งคณะกรรมการจัดการชลประทาน การจัดตั้งกองทุนชลประทาน การจ้างเหมางานบำรุงรักษาแก่ผู้ใช้น้ำชลประทาน การมีส่วนร่วมและบำรุงรักษา การประเมินความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำ และการจัดทำข้อมูลพื้นฐาน

4. พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561

พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561 ได้มีการกำหนดองค์การบริหารจัดการน้ำไว้ 3 ระดับ คือ ระดับชาติ ระดับลุ่มน้ำ และระดับองค์กรผู้ใช้น้ำ เพื่อสะท้อนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยในมาตรา 38 ได้รับรองให้บุคคลซึ่งน้ำในบริเวณใกล้เคียงกันและอยู่ในขอบเขตลุ่มน้ำเดียวกันมีสิทธิรวมตัวกันจดทะเบียนก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำเพื่อประโยชน์ร่วมกันโดยวัตถุประสงค์ หน้าที่และอำนาจ การดำเนินงานขององค์กรผู้ใช้น้ำรวมทั้งหลักเกณฑ์ขั้นตอน และวิธีการก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำจะเป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงที่ออกโดยนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้การจดทะเบียนก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำ ให้เป็นไปด้วยความสมัครใจเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบจำนวนองค์กรผู้ใช้น้ำเพื่อนำไปบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในด้านต่าง ๆ ให้เกิดความโปร่งใส มีความสมดุลยั่งยืน นอกจากนี้ยังเกิดสิทธิประโยชน์ในการจะทะเบียนก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำคือ ผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำมีสิทธิร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการลุ่มน้ำ (มาตรา 27(3)) และกรรมการลุ่มน้ำผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำในคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (มาตรา 9(4)) [5]

5. พระราชกฤษฎีกากำหนดลุ่มน้ำ

การกำหนดลุ่มน้ำของประเทศไทยเป็น 22 ลุ่มน้ำ (มาตรา 3) โดยในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงมีพื้นที่ครอบคลุม 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดตาก จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดลำพูน [6]

6. กฎกระทรวงองค์กรผู้ใช้น้ำ พ.ศ.2564

กฎกระทรวงองค์กรผู้ใช้น้ำ พ.ศ.2564 ได้มีการกำหนดให้องค์กรผู้ใช้น้ำต้องดำเนินงานตามกฎหมายวัตถุประสงค์ และกรอบการดำเนินงานขององค์กรผู้ใช้น้ำที่ได้แจ้งไว้พร้อมกับคำขอจดทะเบียนองค์กรผู้ใช้น้ำ โดยการจดทะเบียนองค์กรผู้ใช้น้ำจะต้องมีการระบุประเภทขององค์กรผู้ใช้น้ำให้สัมพันธ์กับการดำเนินกิจกรรมในปัจจุบัน ประกอบไปด้วยภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคพาณิชยกรรม ในการดำเนินงานจะต้องให้เป็นไปตามหน้าที่และอำนาจ โดยประสานงานและดำเนินกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รักษาประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกเกี่ยวกับการใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในหมู่สมาชิกขององค์กรผู้ใช้น้ำและต้องรายงานผลการดำเนินงานต่อนายทะเบียนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้งภายในวันที่ 31 ธันวาคมของทุกปี (ข้อ 12) [7]

7.องค์กรผู้ใช้น้ำ พื้นที่ลุ่มน้ำปิง

สรุปผลการดำเนินงานจัดตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำในลุ่มน้ำปิง ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2564 จนถึงเดือน ธันวาคม 2565 มีการยื่นขอจดทะเบียนก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำ และได้รับอนุมัติพร้อมได้รับหนังสือสำคัญการจดทะเบียนองค์กรผู้ใช้น้ำ จำนวน 171 องค์กร โดยในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนทั้งสิ้น 102 องค์กร ซึ่งประกอบไปด้วย ภาคเกษตรกรรม จำนวน 94 องค์กร ภาคอุตสาหกรรม จำนวน 2 องค์กร และภาค พาณิชยกรรม จำนวน 6 องค์กร [8]

วิธีการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท คือ การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยเนื้อหาในการสัมภาษณ์เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมใน การบริหารจัดการน้ำขององค์กรผู้ใช้น้ำในพื้นที่ จากผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จำนวน 5 คน จำแนกเป็นผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำ ภาคเกษตรกรรมจำนวน 2 คน ภาคอุตสาหกรรมจำนวน 1 คน และภาคพาณิชยกรรมจำนวน 2 คน โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ในส่วนของ การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (content analysis) และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยการตีความ (interpretation) จากนั้นนำมาสร้างการวิเคราะห์สรุปแบบอุปนัย (analytic induction)

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องบทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปประเด็นผลการศึกษาได้ออกเป็น 2 ส่วนหลัก ซึ่งมีความสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปประเด็นองค์กรผู้ใช้น้ำจากผู้ให้ข้อมูล

ประเด็น การศึกษา	องค์กร 1 เกษตรกรรม	องค์กร 2 เกษตรกรรม	องค์กร 3 อุตสาหกรรม	องค์กร 4 พาณิชยกรรม	องค์กร 5 พาณิชยกรรม
1.การรักษา ประโยชน์ ร่วมกันของ สมาชิก	มีการจัดประชุม วางแผนจัดสรรน้ำ ประจำเดือน รวมถึง ร่วมกันกำจัดวัชพืช ขุดลอกตะกอนดิน ก่อนฤดูการส่งน้ำ	สำรวจพื้นที่ที่มีตะกอน ดินตื้นเขิน และ ดำเนินการขุดลอก คลองวางแผนกำจัด วัชพืชในพื้นที่ คูแฉก รักษาความสะอาด คลอง	วางแผนใช้น้ำให้ สมาชิกได้รับน้ำอย่างทั่วถึง และส่งเสริม ผลผลิตทางการเกษตร เพื่อให้การใช้ ประโยชน์จากน้ำ ชลประทานมี ผลตอบแทนสูงสุด	จัดประชุมเพื่อวาง แผนการจัดทำ โครงการประจำปี และ ประชาสัมพันธ์ให้มี การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า	วางแผนในการเสนอ ขอรับงบประมาณได้แก่ ฝ่ายชลประทาน ถึงเก็บน้ำ ขุดสระและ จัดทำแนวกันไฟ
2.เสนอแนะ ให้ ข้อมูลหรือ ความเห็นต่อ คณะกรรมการ ลุ่มน้ำ	มีปัญหาฝ่ายชำรุด เสนอให้ คณะกรรมการลุ่มน้ำ ช่วยผลักดันในการ ซ่อมแซม	เสนอแนะแนวทางการ จัดสรรน้ำ โดยขอให้มี ขยายเวลาการ สนับสนุนน้ำเพื่อ การเกษตรและให้มี ผลผลิต	พบเจอปัญหากลุ่มผู้มี อิทธิพลแทรกแซง การ จัดการน้ำในพื้นที่ จึง ขอให้คณะกรรมการ ลุ่มน้ำลงพื้นที่เพื่อสร้าง ความเข้าใจร่วมกัน	เสนอแนวทางในการ จัดทำสมุดคู่มือ โดย เสริมแหล่งน้ำสำรอง และการจัดการน้ำ ให้ สามารถแก้ปัญหา สร้างความความมั่นคง และยั่งยืน	เสนอแนะให้ คณะกรรมการลุ่มน้ำ ควรจัดกิจกรรมที่เป็น การส่งเสริมความรู้ ให้กับองค์กรผู้ใช้น้ำ เพื่อการบริหารจัดการ น้ำในภาพรวม

ตารางที่ 1 สรุปประเด็นองค์กรผู้ใช้น้ำจากผู้ให้ข้อมูล (ต่อ)

ประเด็นการศึกษา	องค์กร 1 เกษตรกรรม	องค์กร 2 เกษตรกรรม	องค์กร 3 อุตสาหกรรม	องค์กร 4 พาณิชย์กรรม	องค์กร 5 พาณิชย์กรรม
3. ดำรงจำนวนผู้ใช้น้ำตามหลักเกณฑ์	มีการดำรงสมาชิกตามที่กำหนด	สมาชิกลาออก จึงได้มีการรับสมาชิกให้ครบตามจำนวน	มีการดำรงสมาชิกตามที่กำหนด	มีการดำรงสมาชิกตามที่กำหนด	มีการดำรงสมาชิกตามที่กำหนด
4. เสนอชื่อสมาชิกเป็นเป็นกรรมการกลุ่มน้ำ	มีการเสนอชื่อ และปัจจุบันเป็นคณะกรรมการกลุ่มน้ำ	ไม่ได้มีการเสนอชื่อ	มีการเสนอชื่อในการคัดสรรแล้ว แต่ไม่ถูกรับเลือก	มีการเสนอชื่อในการคัดสรรแล้ว แต่ไม่ถูกรับเลือก	ไม่ได้มีการเสนอชื่อ
5. ดำเนินกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ประสานกับชาวบ้านและหน่วยงานในพื้นที่ เพื่อขอรับงบประมาณในการก่อสร้างฝายเก็บกักน้ำเพิ่มเติมเพื่อป้องกันภัยแล้ง	เสนอแผนงานซ่อมแซมบำรุงรักษาอาคารชลประทาน และจัดประชุมร่วมกับเกษตรกรก่อนการเพาะปลูกฤดูฝนและฤดูแล้ง	ประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้สถานการณ์น้ำให้เกษตรกรในพื้นที่ได้รับทราบ	จัดกิจกรรมการส่งเสริมความรู้ให้กับประชาชนผู้ใช้น้ำในพื้นที่ ร่วมกับหน่วยงานรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และรับฟังปัญหาการใช้	ติดตามผลการดำเนินโครงการในพื้นที่ รวมถึงวางแผนในการซ่อมบำรุงโครงการที่ได้ดำเนินการก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว
6. ออกข้อบังคับขององค์กรผู้ใช้น้ำ	ออกข้อบังคับในกลุ่มสมาชิกในเรื่องของรอบเวรการเปิดประตูน้ำ	การเปิดประตูน้ำจะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก่อน	ผู้ใช้น้ำในพื้นที่จะต้องมีการสำรวจตะกอนดินในพื้นที่ของตนเองเพื่อเตรียมการขุดลอกต่อไป	กำหนดให้มีการบันทึกระดับน้ำและตรวจสอบปริมาณตะกอนทรายอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง และเตรียมเครื่องสูบน้ำให้พร้อมใช้งาน	หากต้องการที่จะเปิด/ปิดประตูน้ำ นอกเหนือจากตกลงต้องได้รับความความเห็นชอบจากผู้บริหารอปท. และผู้ใช้น้ำที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
7. รายงานผลการดำเนินงานประจำปี	มีการประชุมประจำเดือน และจัดทำรายงานเพื่อรายงานให้ สทช. ทราบแล้ว	มีการจัดประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำประจำเดือน และจัดทำรายงานประจำปี	มีการประชุมเพื่อติดตามสถานการณ์น้ำรายเดือน และรายงานผลการดำเนินการแล้ว	มีการจัดประชุมผู้ใช้น้ำและประชาชนในพื้นที่เพื่อจัดทำรายงานประจำปี	จัดการประชุมผู้ใช้น้ำเพื่อรับฟังปัญหาข้อเสนอแนะ ร่วมกันและรายงานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

ส่วนที่ 1 บทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561

จากการศึกษาพบว่า การดำเนินกิจกรรมขององค์กรผู้ใช้น้ำในปัจจุบันพบว่ามีความสอดคล้องกับกฎหมายที่กำหนดไว้โดยมีการดำเนินการในส่วนของการจดทะเบียนก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำและมีการรวมตัวของสมาชิกให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ (30 คน) มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อการรักษาประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก โดยเน้นในเรื่องของการบริหารจัดการให้สามารถมีน้ำใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการประสานงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อขับเคลื่อนการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่เน้นกิจกรรมในการสำรวจ ขุดลอกสระน้ำ กำจัดวัชพืช หรือก่อสร้างโครงการเพื่อการเก็บกักน้ำ อีกทั้งองค์กรผู้ใช้น้ำได้มีการเสนอชื่อสมาชิกเพื่อคัดเลือกเป็นคณะกรรมการกลุ่มน้ำผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำ และมีการเสนอแนะเพื่อให้ข้อมูลต่อคณะกรรมการกลุ่มน้ำโดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงในพื้นที่ที่ไม่สามารถตกลงกันได้ เช่น ปัญหาการจัดสรรน้ำ ปัญหาการชำระค่าของโครงการด้านน้ำที่ไม่ได้รับการแก้ไข การดำเนินการในระดับนโยบายที่จะต้องให้คณะกรรมการกลุ่มน้ำพิจารณาในการขับเคลื่อน รวมไปถึงองค์กรผู้ใช้น้ำได้มีการกำหนดข้อตกลงในการใช้น้ำทั้งภายในองค์กรผู้ใช้น้ำและ

ระหว่างองค์กรผู้ใช้น้ำ เพื่อให้ขับเคลื่อนการใช้น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้มีการประชุมองค์กรผู้ใช้น้ำประจำเดือน และประจำปีเพื่อสรุปและรายงานผลการดำเนินการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบ

ส่วนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561

จากการเก็บข้อมูลจะพบว่า การดำเนินกิจกรรมขององค์กรผู้ใช้น้ำในปัจจุบันนั้นมีปัญหาอยู่หลายประการ ประการแรกคือ การขาดความรู้ความเข้าใจในหน้าที่และอำนาจขององค์กรผู้ใช้น้ำอย่างถ่องแท้ พบเห็นได้จากการดำเนินกิจกรรมขององค์กรผู้ใช้น้ำในปัจจุบันเป็นเพียงความคาดหวังที่จะให้น้ำในพื้นที่ของตนเองเท่านั้น ประการต่อมาคือแนวทางในการดำเนินขององค์กรผู้ใช้น้ำที่ยังไม่มีความชัดเจนเท่าที่ควร โดยการดำเนินกิจกรรมในปัจจุบันเป็นเพียงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ ขาดการดำเนินงานในเชิงบูรณาการกับองค์กรผู้ใช้น้ำในพื้นที่อื่น รวมถึงขาดความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน และประชาชนเพื่อบริหารจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพสูงสุด รวมถึงที่กฎหมายที่มีการบังคับใช้ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็น พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561 กฎกระทรวงองค์กรผู้ใช้น้ำ พ.ศ.2564 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เป็นเพียงกฎหมายที่กำหนดกรอบและหลักการแบบกว้าง ซึ่งกรอบแนวทางในการพัฒนา ขับเคลื่อนองค์กรผู้ใช้น้ำในระดับนโยบายยังอยู่ระหว่างการดำเนินการโดยสำนัก/กองที่เกี่ยวข้อง ทำให้แนวทางหรือกระบวนการขับเคลื่อนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ยังไม่มีความชัดเจนในเบื้องต้นและประการสุดท้ายคือการจดทะเบียนก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำที่ไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั่วทั้งพื้นที่การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งในเขตชลประทานและนอกเขตชลประทานทั้งลุ่มน้ำ ส่งผลให้การบริหารจัดการในภาพรวมขาดความต่อเนื่อง เชื่อมโยงเป็นเอกภาพ

อภิปรายผลการศึกษา

โดยผลการดำเนินงานขององค์กรผู้ใช้น้ำมีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎีที่ได้มีการอ้างอิงในการศึกษา ได้แก่ กลไกการจัดการแบบเครือข่ายในเรื่องของเครือข่ายเชิงพื้นที่ในพื้นที่ที่ผู้ใช้น้ำอยู่ใกล้เคียงกับในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงรวมตัวกันจัดตั้งเป็นองค์กรผู้ใช้น้ำ เพื่อดำเนินกิจกรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามวัตถุประสงค์ขององค์กร รวมถึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกันถึงแม้ว่าตัวพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561 ที่ได้มีการกำหนดให้องค์กรผู้ใช้น้ำสามารถกำหนดข้อตกลงภายในองค์กรผู้ใช้น้ำให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้ตามบริบทขององค์กรผู้ใช้น้ำนั้นได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะในการประสานความร่วมมือ แต่การดำเนินกิจกรรมขององค์กรผู้ใช้น้ำในปัจจุบันนั้นเป็นเพียงลักษณะของการประสานงาน ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมในเรื่องของกรใช้น้ำและรายงานผลการดำเนินการให้ทราบเท่านั้น เป็นการร่วมมือที่มีลักษณะประสานกันทั้งภายในองค์กรผู้ใช้น้ำและระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีการอาศัยกลไกการประสานงานอย่างเป็นทางการที่มีกฎหมายเป็นตัวบังคับในการดำเนินงาน

อีกทั้งยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน ที่มุ่งเน้นส่งเสริมให้กับผู้ใช้น้ำโดยตรงได้เข้ามามีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นารร่วมออกแบบการดำเนินการ การนำแนวทางไปปฏิบัติ จนถึงการประเมินผลการดำเนินงานและการปรับปรุงแนวทางในอนาคต โดยองค์กรหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำเดิมเป็นการก่อตั้งตามบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานเหล่านั้นที่กำหนดขึ้นเพื่อให้ประชาชนผู้ใช้น้ำได้มีส่วนร่วมในการบริหารทรัพยากรน้ำภายใต้ข้อกำหนดของหน่วยงานนั้นๆ แม้ว่าอาจจะไม่มีกฎหมายใดรองรับโดยตรงก็ถือเป็นการบริหารทรัพยากรน้ำในลักษณะที่ประชาชนมีส่วนร่วมซึ่งไม่ขัดแย้งกับองค์กรผู้ใช้น้ำภายใต้ พรบ.น้ำ

โดยกฎกระทรวงองค์กรผู้ใช้น้ำที่มีการประกาศใช้ในปัจจุบันจะสามารถยกระดับกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ให้มีบทบาทหน้าที่และการมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น โดยองค์กรผู้ใช้น้ำจะมีสิทธิและบทบาท นอกจากทำหน้าที่ร่วมบริหารทรัพยากรน้ำในพื้นที่ตนเอง นำเสนอข้อมูลและความคิดเห็นต่าง ๆ ต่อคณะกรรมการลุ่มน้ำได้ ยังมีสิทธิได้รับคัดเลือกให้เป็นกรรมการลุ่มน้ำได้อีกด้วย ซึ่งองค์กรผู้ใช้น้ำตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำจะไม่ทับซ้อนกับองค์กรผู้ใช้น้ำหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ก่อตั้งโดยหน่วยงานอื่น

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาองค์ความรู้องค์กรผู้ใช้น้ำ โดยจัดทำชุดความรู้ที่จำเป็นในการดำเนินงานตามภารกิจหน้าที่ขององค์กรผู้ใช้น้ำ ได้แก่การจัดการความรู้ขององค์กรผู้ใช้น้ำ (KM) การจัดทำผังน้ำชุมชน การจัดทำสมดุลน้ำ โครงข่ายน้ำ สภาพน้ำ/ดิน ระดับพื้นที่/แผนที่ การจัดทำพื้นที่ต้นแบบพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก พื้นที่น้ำแล้ง การบริหารจัดการน้ำชุมชน

สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วม โดยจัดตั้งเครือข่ายในระดับจังหวัด ระดับลุ่มน้ำสาขา ระดับประเทศ เครือข่ายภาคเอกชน เครือข่ายสถาบันการศึกษา เพื่อสร้างชุดองค์ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการบริหารจัดการน้ำในแต่ละระดับ สร้างกรณีศึกษาเพื่อถอดบทเรียนและปรับใช้ในพื้นที่อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความตระหนักและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำต่อไป

ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความตระหนัก โดยทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนผู้ใช้น้ำให้มากขึ้น เพื่อที่จะได้รับทราบถึงความสำคัญในการเป็นองค์กรผู้ใช้น้ำและมีการขึ้นทะเบียนองค์กรผู้ใช้น้ำให้มากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการค้นคว้าอิสระ เรื่องการมีส่วนร่วมขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งไม่อาจสำเร็จล่วงได้หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รวิวรรณ แพทย์สมาน อาจารย์ที่ปรึกษาที่ได้สละเวลาให้คำปรึกษา ตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่อง ด้วยความเอาใจใส่อย่างยิ่ง ตลอดจนผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้กล่าวนามที่มีส่วนช่วยเหลือให้งานวิจัยสำเร็จล่วงไปได้ด้วยดี คุณูปการทั้งหลายดังกล่าวข้างต้นผู้ศึกษาขอมอบบูชาแด่บิดา มารดา อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

- [1] วสันต์ เหลืองประภัสร์, นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และเกรียงชัย ปิงประวดี. (2557). *การศึกษาและรวบรวมตัวอย่างการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน (Collaborative Governance) ระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาสังคมและชุมชน*. รายงานวิจัยเสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (สำนักงาน ก.พ.ร.) ภายใต้การสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างสรรค์สุขภาพ (สสส.). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [2] เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย.

- [3] ชุศุกดิ์ เอกเพชร. (2562). *การบริหารจัดการเครือข่ายการศึกษา*. สืบค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2566, จาก <https://graduate.sru.ac.th/wp-content/uploads/2018/06/Educational-Network-Management.pdf>
- [4] สำนักงานชลประทานที่ 4. (2564). *ขป.เดินทางจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยกันแก้ไขปัญหาแล้ง/น้ำท่วมอย่างยั่งยืน*. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2567, จาก <http://irrigation.rid.go.th/rid4/rid4-news/index.php/2021/03/19/38576>
- [5] พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561. (2561, 28 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 135 ตอนที่ 112 ก. หน้า 48-55,60-61.
- [6] พระราชกฤษฎีกากำหนดลุ่มน้ำ พ.ศ.2564. (2564, 11 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 138 ตอนที่ 12 ก. หน้า 17-19.
- [7] กฎกระทรวงองค์กรผู้ใช้น้ำ พ.ศ. 2564. (2564, 2 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 138 ตอนที่ 8 ก. หน้า 16-17,19-20.
- [8] ฐานเศรษฐกิจ. (2564). *สทนช. ตอบ 10 ข้อสงสัย ก้าวต่อไปหลังแจ้งเกิด “องค์กรผู้ใช้น้ำ”*. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2567, จาก <https://www.thansettakij.com/business/471974>

ระบบท้องถิ่นดิจิทัลภายใต้แนวคิดการส่งเสริมเมืองอัจฉริยะ
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย
Digital Government Platform under the concept of Smart City
Promotion of Local Government Organization in Chiang Rai Province

เบญจรัตน์ ภาควิชาการรัฐประศาสนศาสตร์¹ นวลนภา จุลสุทธิ² ทับทิม สุขพิน³ และประยูร อิมิวัตร⁴
Bencharat Phakhphoomcharoensuk¹ Nualnapa Chullasutti² Tubtim Sukpin³
and Prayoon Imiwat⁴

¹⁻⁴ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

¹ Faculty of Political Science and Public Administration Chiang Rai Rajabhat University

² Ass.Prof., Ph.D., Lecture Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Rai Rajabhat University

³ Ph.D., Lecture Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Rai Rajabhat University

⁴ Assoc.Prof., Lecture Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Rai Rajabhat University

Corresponding E-mail: Nualnapa.chull@gmail.com²,

E-mail: lingnoiizoil@gmail.com¹ Tubtim_s@hotmail.com³ prayoon.imi@crur.ac.th⁴

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration of
Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: March 20, 2024; Revised: December 20, 2024; Accepted: December 20, 2024

บทคัดย่อ

บทความเชิงวิชาการนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาระบบท้องถิ่นดิจิทัล (digital government platform) ของสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัลและแนวคิดการส่งเสริมเมืองอัจฉริยะ โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลระบบท้องถิ่นดิจิทัล ภายใต้การดำเนินการของ สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) หรือ Digital Government Development Agency (DGA) 2) เพื่อเสนอแนะแนวทางการใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัล กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย เพื่อเข้าสู่สังคมดิจิทัล ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 และตามแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ.2566 - 2570 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเริ่มปรับตัวเข้าสู่การทำงานด้วยระบบดิจิทัลตามหนังสือสั่งการต่าง ๆ ที่ภาครัฐได้เสนอแนะแนวทางการปฏิบัติงานเพิ่มเติมเข้ามาในระบบท้องถิ่น โดยการแนะนำแนวทางการปฏิบัติงานด้วยระบบสารสนเทศในการให้บริการประชาชน (local service) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการให้บริการประชาชนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-service) เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการและข้อมูลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้สะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนศึกษาแล้วพบว่ากรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นไม่กำหนดระบบที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องใช้งานรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งอย่างชัดเจน ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการเลือกใช้งานในแพลตฟอร์มที่หลากหลาย และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบท้องถิ่นดิจิทัลไม่ได้รับความสนใจจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย ตามที่สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัลเชิญชวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศเข้ามาใช้ระบบ สำหรับข้อเสนอแนะแนวทางการใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัลกับองค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย มีดังนี้ 1) ด้านบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีทักษะด้านดิจิทัลขั้นพื้นฐาน 2) ด้านงบประมาณองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรวางแผนประมาณการรายจ่ายของระบบท้องถิ่นดิจิทัลในวงเงินที่เหมาะสมกับขนาดหน่วยงาน 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรศึกษาระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับระบบการใช้งานระบบดิจิทัลในการให้บริการประชาชน 4) ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรศึกษาข้อมูลทั้งข้อดีและข้อเสียเพื่อประกอบการตัดสินใจในการใช้งานระบบ 5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีแนวทางการประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนทราบ เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับบริการ

คำสำคัญ: ระบบท้องถิ่นดิจิทัล; องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น; เมืองอัจฉริยะ;

Abstract

This academic article is prepared for study the Digital Government Platform of the Digital Government Development Agency and the concept of promoting smart cities. with the objective 1) To study information on the Digital Government Platform under the operation of Digital Government Development Agency (Public Organization) or DGA 2) To suggest guidelines for using the digital local system Digital Government Platform with local government organizations in Chiang Rai Province. to enter the digital society According to the 20-year national strategy, National Economic and Social Development Plan No. 13, and according to Thailand's digital government development plan 2023 - 2027, local government organizations have begun to adapt to working with the digital system according to various orders. The government sector has proposed additional operational guidelines for the local system. by introducing operational guidelines using information systems for providing public services (Local Service) of local government organizations and providing public services through electronic systems (e-Service) so that citizens can conveniently access services and information of local government organizations.

The author studied and found that The Department of Local Administration does not clearly specify the system that local government organizations must use in any form. This gives local government organizations the freedom to choose to use a variety of platforms. And it is an important factor that makes the Digital Government Platform not receive the attention of local government organizations in Chiang Rai Province. As the Digital Government Development Agency invites local government organizations across the country to use the system. suggestions for guidelines for using the Digital Government Platform with local government organizations in Chiang Rai Province are as follows: 1) Personnel of local government organizations should have basic digital skills. 2) In terms of budget, local government organizations should plan and estimate expenditures on the Digital Government Platform in an amount appropriate to the size of the agency. 3) Local government organizations should study regulations and laws related to the use of digital systems in Providing public services 4) Local government organization administrators should study information on both advantages and disadvantages in order to make decisions about using the system. 5) Local government organizations should have public relations guidelines for the public. To allow people to participate in receiving services.

Keywords: Digital Government Platform; Local Government Organization; Smart City;

บทนำ

ปัจจุบันโลกเริ่มเข้าสู่ยุคระบบเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลที่รู้จักกันโดยทั่วไป ซึ่งหลอมรวมเทคโนโลยีดิจิทัลให้เข้ากับวิถีชีวิตของผู้คน โดยเป็นยุคสมัยที่เครือข่ายการสื่อสารถูกเชื่อมโยงและเข้าถึงได้ในทุกที่และตลอดเวลา ส่งผลให้ระบบโทรคมนาคมที่ถูกใช้ติดต่อสื่อสารกันผ่านเครือข่ายไร้สายความเร็ว ทำให้เกิดการใช้งานในวงกว้าง แม้กระทั่งในคนที่ไม่เคยใช้คอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ตมาก่อนก็สามารถใช้งานได้ จึงทำให้เปิดโอกาสสู่ทางใหม่ ๆ มากมายในแทบทุกแขนง เทคโนโลยีโลกออนไลน์ไม่ได้หยุดนิ่ง หากหน่วยงานราชการในประเทศไทยไม่ปรับตัวเข้าสู่สังคมดิจิทัลได้ทันทางที่ อาจทำให้ประเทศเสียโอกาสในเชิงเศรษฐกิจ และมีคุณภาพทางสังคมที่ล่าสมัยด้วยการทำงานของภาครัฐที่มีขอบเขต เต็มไปด้วยข้อกำหนด ยากที่จะเข้าถึง

ภาครัฐได้กำหนดบริบทแนวทางการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชนให้ทันสมัยมากยิ่งขึ้น เพื่อเข้าสู่สังคมดิจิทัลตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติด้านที่ 6 ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ได้กำหนดให้หน่วยงานภาครัฐบริหารงานแบบบูรณาการยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางตอบสนองความต้องการและให้บริการอย่างสะดวก มีความทันสมัย โปร่งใส และเสมอภาค [1] ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ได้กำหนดหมวดหมู่ที่ 6 ให้ไทยเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะและอุตสาหกรรมดิจิทัลของอาเซียน ได้กำหนดให้ขับเคลื่อนสังคมและเศรษฐกิจด้วยระบบดิจิทัลและการบริการดิจิทัล [2] และตามแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566 - 2570 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่ 1 การยกระดับการเปลี่ยนผ่านดิจิทัลภาครัฐ เพื่อการบริหารงานที่ยืดหยุ่น คล่องตัวและขยายสู่หน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่น [3] หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) จึงเริ่มปรับตัวเข้าสู่การปฏิบัติงานด้วยระบบดิจิทัลตามหนังสือสั่งการต่าง ๆ ที่ภาครัฐได้เสนอแนวทางการปฏิบัติงานเพิ่มเติมเข้ามาในระบบท้องถิ่น โดยการแนะนำแนวทางการปฏิบัติงานด้วยระบบสารสนเทศในการให้บริการประชาชน (local service) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการให้บริการประชาชนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-service) เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการและข้อมูลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้สะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

ตามแผนพัฒนาจังหวัดเชียงราย (พ.ศ. 2566 - 2570) [4] ประเด็นการพัฒนาที่ 3 การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้านการค้า การลงทุน การบริการ และโลจิสติกส์ การบริหารงานภาครัฐและการให้บริการสาธารณะ ปรับสู่รูปแบบดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ พัฒนาระบบการให้บริการประชาชนเพื่อพัฒนาต่อยอดเป็นเมืองอัจฉริยะ (smart city) Smart City มีมิติที่สำคัญ 7 ด้านคือ 1) สิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ (smart environment) 2) การเดินทางและขนส่งอัจฉริยะ (smart mobility) 3) การดำรงชีวิตอัจฉริยะ (smart living) 4) พลเมืองอัจฉริยะ (smart people) 5) พลังงานอัจฉริยะ (smart energy) 6) เศรษฐกิจอัจฉริยะ (smart economy) 7) การบริหารภาครัฐอัจฉริยะ (smart governance) [4] Smart City คือหนึ่งในเทคโนโลยีที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น และยังเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้สะดวก รวดเร็ว ตอบโจทย์การปฏิบัติงานในรูปแบบใหม่ แต่การที่แนวคิดเมืองอัจฉริยะ (smart city) จะประสบความสำเร็จได้นั้น จะอาศัยหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเป็นผู้ขับเคลื่อนแนวคิดเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย [5] ด้านที่ 7 การบริหารภาครัฐอัจฉริยะ (smart governance) เมืองที่พัฒนาระบบบริการภาครัฐเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการของภาครัฐ โดยมุ่งเน้น ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องผ่านการประยุกต์ใช้นวัตกรรมบริการ

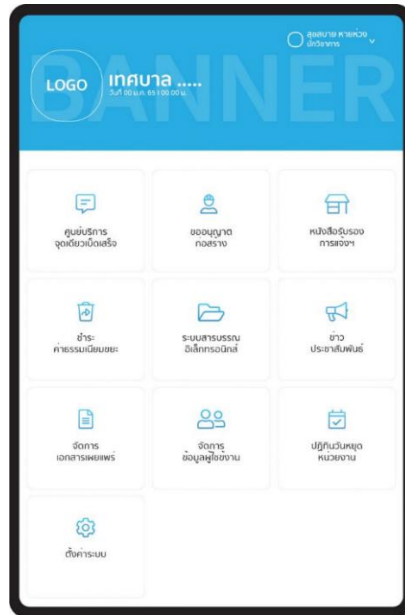

ภาพที่ 1 การพัฒนาเมืองอัจฉริยะ 7 ด้าน

ที่มา: สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) (สพร.)

ระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA)

ระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) [6] เป็นเสมือนเครื่องมือที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนผลงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัลประกอบด้วย 5 ระบบ คือ 1) ระบบบริหารจัดการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (OSS) 2) ระบบขออนุญาตก่อสร้างออนไลน์ 3) ระบบออกหนังสือรับรองการแจ้งสถานที่จำหน่ายอาหาร หรือสถานที่สะสมอาหารออนไลน์ 4) ระบบชำระค่าธรรมเนียมขยะ/บำบัดน้ำเสียออนไลน์และ 5) ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์สำหรับหน่วยงาน/เจ้าหน้าที่ โดยระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) เป็นโปรแกรมที่สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกที่มีความสามารถในการดำเนินการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล มีการให้บริการเพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพการให้บริการที่ดีขึ้น ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการที่หลากหลายผ่านช่องทางเดียวได้สะดวกทุกที่ ทุกเวลา ติดตามสถานการณ์ดำเนินงานของตนเองได้ตลอดเวลาอีกทั้งยังลดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปติดต่อหน่วยงานภาครัฐเพื่อขอรับการบริการต่าง ๆ อีกด้วย เป็นการปฏิบัติงานในรูปแบบงดการใช้กระดาษ 100% โดยการใช้งานในโปรแกรมในทุกขั้นตอน และจัดเก็บข้อมูลโดยเข้าพื้นที่การเก็บข้อมูล นำไปสู่ระบบนิเวศสำหรับนวัตกรรมดิจิทัลภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรม และต้นแบบนวัตกรรมที่หลากหลายตามความต้องการสำหรับงานบริการประชาชนให้ครอบคลุมในมิติต่าง ๆ มากขึ้น เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐสามารถบริหารจัดการและให้บริการผ่านช่องทางดิจิทัลได้โดยง่าย สามารถจัดเก็บข้อมูล ติดตาม และให้บริการอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังเป็นการลดต้นทุนในการดำเนินงานและให้บริการประชาชน ระบบท้องถิ่นดิจิทัลมีต้นแบบมาจากแม่เหียะโมเดล ซึ่งตอนนี้ สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล องค์การมหาชน(สพร.) กำลังเชิญชวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศเข้ามาใช้งานระบบ เพื่อนำมาให้บริการแก่ประชาชนและเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐอีกด้วย

ภาพที่ 2 ระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) ภาพรวมระบบบริการ 5 บริการหลัก
ที่มา: สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) (สพร.)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเริ่มปรับตัวเข้าสู่การปฏิบัติงานด้วยระบบดิจิทัล

ภาครัฐได้เสนอแนวทางการปฏิบัติงานเพิ่มเติมเข้ามาในระบบท้องถิ่น โดยการแนะนำแนวทางการปฏิบัติงานด้วยระบบสารสนเทศในการให้บริการประชาชน (local service) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการให้บริการประชาชนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-service) เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการและข้อมูลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

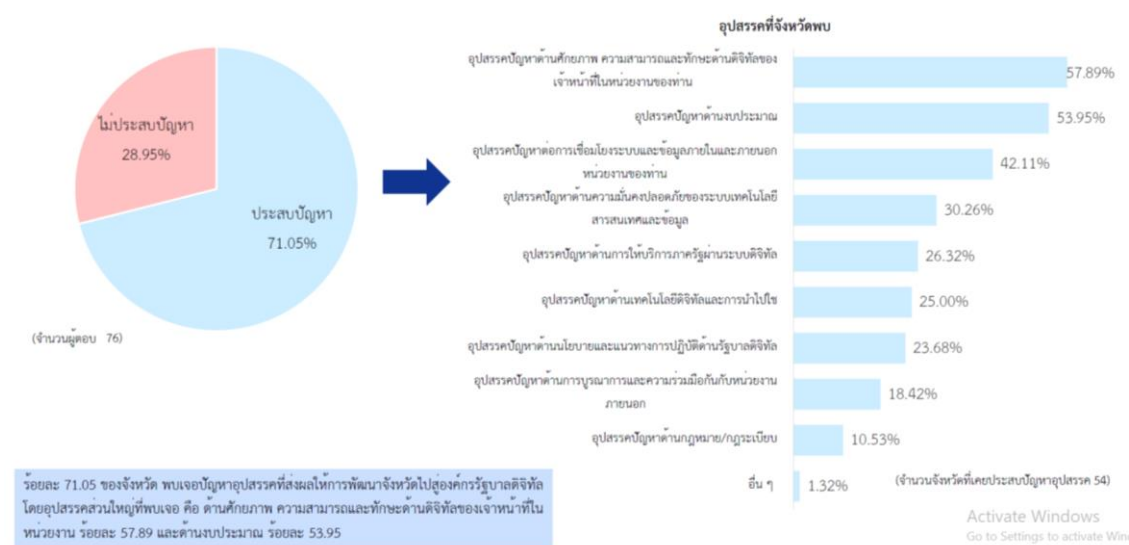
กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นประชาสัมพันธ์การขับเคลื่อนการใช้ระบบ e-Document ผ่าน e-Service กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้งานเอกสารในรูปแบบระบบ e-Document แต่กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นไม่มีการระบุนโยบายแบบเฉพาะเจาะจงกำหนดระบบที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องใช้งานรูปแบบใด รูปแบบหนึ่งอย่างชัดเจน ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ต้องใช้งาน e-Document ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น 1) ระบบ e-Office 2) ระบบ Google Sheet 3) แอปพลิเคชัน Traffy Fondue สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4) ระบบ Info 5) Bedrock Analytics 6) แม่เหียะโมเดล 7) ระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) 8) ระบบท้องถิ่นอัจฉริยะ ZealNews และอื่น ๆ เพื่อให้บริบทการปฏิบัติงานเป็นไปตามที่กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกำหนด เนื่องจากการประเมินการใช้งานระบบ e-Document ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องปรับตัวเพื่อใช้งาน e-Document อย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ จึงต้องเร่งพิจารณาตัดสินใจเลือกแพลตฟอร์มในการปฏิบัติงาน มีตั้งแต่ระบบต่าง ๆ แอปพลิเคชัน รวมไปถึงการจ้างเหมาบริการเพื่อเขียนโปรแกรมขึ้นและเข้าพื้นที่การเก็บข้อมูลอีกด้วย และหากหน่วยงานใดมีผู้บริหารที่ต้องการประกวดหรือเข้าร่วมเมืองอัจฉริยะหน่วยงานนั้นจะมองหาระบบที่เป็นทางการ มีผู้เชี่ยวชาญในการดูแลระบบแบบจริงจังและมีการพัฒนาหรือแก้ไขระบบอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องอีกด้วย

ในระดับท้องถิ่นนั้น เทศบาลเมืองแม่เหียะ จังหวัดเชียงใหม่ [7] เป็นหน่วยงานภาครัฐ และเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับเทศบาล ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เคยได้รับรางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดีเด่นประจำปี 2563 และได้มีการพัฒนาโครงการ “แม่เหียะโมเดล” เป็นระบบบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วย 5 ระบบ คือ 1) ระบบบริหารจัดการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (OSS)

2) ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ E-OFFICE 3)ระบบขออนุญาตก่อสร้างออนไลน์ 4) ระบบหนังสือรับรองการแจ้งออนไลน์ และ 5) ระบบชำระค่าธรรมเนียมขยะออนไลน์ ประสิทธิภาพการให้บริการภาครัฐทั้งในเวลาราชการและนอกเวลา โดยมีช่องทางการให้บริการประชาชน ผ่านระบบออนไลน์หรือสแกนผ่าน QR Code ซึ่งสามารถลดระยะเวลาการให้บริการประชาชน และสามารถให้บริการพร้อมกันได้หลายคน อีกทั้งยังช่วยลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาใช้บริการของเทศบาล/อบต. ไม่ต้องเดินทางมาด้วยตนเอง ผลของการเอาเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ทำให้มีระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ ที่จัดเก็บหนังสืออย่างเป็นระบบ/ค้นหา/ตรวจสอบการสั่งการ/สถานะการดำเนินการ/หนังสือตกหล่น ขณะที่เจ้าหน้าที่และประชาชนสามารถติดตามการดำเนินงานของภาครัฐ เช่น รับเรื่องร้องเรียน/ร้องทุกข์ การแจ้งซ่อมต่าง ๆ จึงกล่าวได้ว่า “แม่เหียะโมเดล” ช่วยสนับสนุนนโยบายของรัฐในการให้บริการประชาชน

ปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลให้การพัฒนาจังหวัดไปสู่องค์กรรัฐบาลดิจิทัล

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) [8] ทางสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล องค์การมหาชน(สพร.) สำรวจประเด็นปัญหาอุปสรรค พบว่า ปัญหาอุปสรรคด้านศักยภาพ ความสามารถและทักษะด้านดิจิทัลของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ดูแลระบบที่มีทักษะด้านดิจิทัล อุปสรรคปัญหาด้านงบประมาณ อุปสรรคปัญหาต่อการเชื่อมโยงระบบและข้อมูลภายในและภายนอกหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อุปสรรคปัญหาด้านความมั่นคงปลอดภัยของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและข้อมูล อุปสรรคปัญหาด้านการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัลต่อประชาชน อุปสรรคปัญหาด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและการนำไปใช้ อุปสรรคปัญหาด้านนโยบายและแนวทางการปฏิบัติงานด้านรัฐบาลดิจิทัล อุปสรรคปัญหาด้านการบูรณาการและความร่วมมือกันกับหน่วยงานภายนอก อุปสรรคปัญหาด้านกฎหมาย/กฎระเบียบและอื่น ๆ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องการใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) ต้องศึกษาข้อมูลร่วมกันทั้งหน่วยงานเพื่อเตรียมความพร้อมในการใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) ด้วย

ผลสำรวจระดับความพร้อมรัฐบาลดิจิทัลหน่วยงานภาครัฐของประเทศไทย ประจำปี 2566 ของสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน)

ภาพที่ 3 อุปสรรคที่ส่งผลให้การพัฒนาจังหวัดไปสู่องค์กรรัฐบาลดิจิทัล
ที่มา: สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) (สพร.)

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

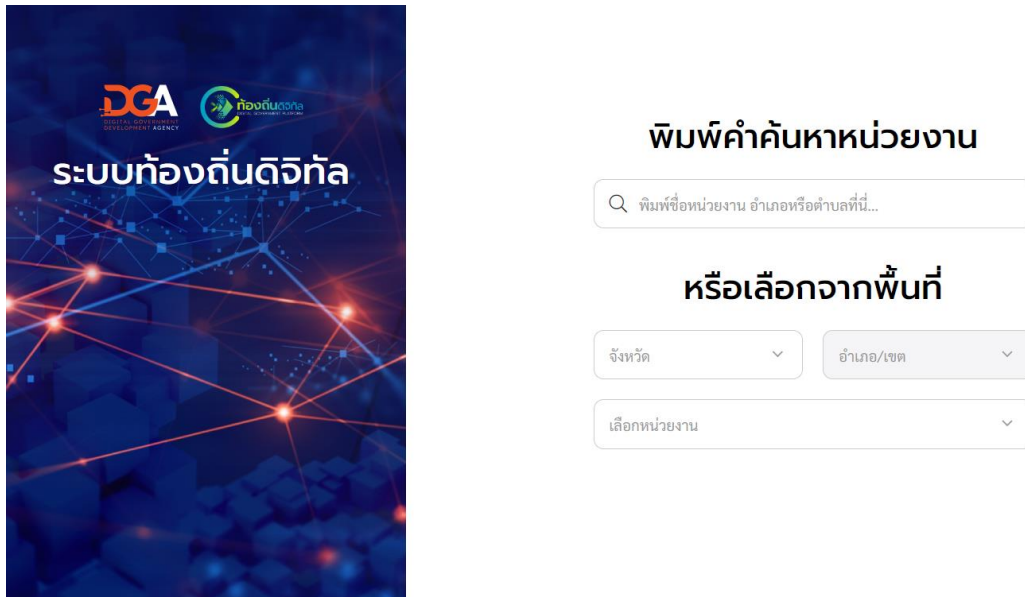
1. พระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตของทางราชการ พ.ศ. 2558
เพื่อประโยชน์ในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน กฎหมายกำหนดให้ส่วน ราชการจัดให้มี “ศูนย์บริการร่วม” เพื่อรับคำขอและชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการอนุญาตต่าง ๆ ตาม กฎหมายว่าด้วยการ อนุญาตไว้ ณ ที่เดียวกัน ตามแนวทางที่คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการกำหนด
2. พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม
กฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ เป็นกฎหมายกลางที่รองรับสถานะทางกฎหมายของข้อมูล อิเล็กทรอนิกส์ ให้มีผลผูกพันและใช้บังคับได้ตามกฎหมาย ซึ่งกฎหมายได้มีหลักการคือ 1) หลักความเท่าเทียม ระหว่างกระดาษและข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ 2) หลักความเป็นกลางทางเทคโนโลยีที่ไม่ระบุเฉพาะเจาะจงเทคโนโลยีใดเทคโนโลยีหนึ่งแต่รองรับพัฒนาการของเทคโนโลยีที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และ 3) หลักเสรีภาพในการแสดงเจตนา ของคู่สัญญา
3. พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562
เพื่อปกป้องระบบคอมพิวเตอร์และโครงข่าย IT ของโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญทางสารสนเทศ หรือ บริการ ที่สำคัญของประเทศมีความมั่นคงปลอดภัยสามารถให้บริการได้เป็นปกติ และหน่วยงานสามารถรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ได้อย่างทันทั่วถึง
4. พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (Personal Data Protection Act: PDPA)
คือกฎหมายใหม่ที่ออกมาเพื่อแก้ไขปัญหาการถูกล่วงละเมิดข้อมูลส่วนบุคคลที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ใน ปัจจุบัน เช่น การซื้อขายข้อมูลเบอร์โทรศัพท์และข้อมูลส่วนตัวอื่น ๆ โดยที่เจ้าของข้อมูลไม่ยินยอม ที่มักพบได้มาก ในรูปแบบการโทรมาโฆษณา หรือล่อลวง
5. พระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562
กฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่ง โดยกำหนดให้การบริหารงานและ การให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล จะต้องเป็นไปเพื่อรักษาวินัยการเงินการคลังและเพิ่มประสิทธิภาพ ในการใช้จ่ายงบประมาณ ภาครัฐ ให้เกิดความคุ้มค่าและเป็นไปตามเป้าหมาย โดยมีการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินความคุ้มค่าของการ ดำเนินการ
6. พระราชบัญญัติการปฏิบัติราชการทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2565
มีวัตถุประสงค์หลักในการขจัดปัญหาและอุปสรรคทางข้อกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้ ประชาชนสามารถยื่นคำขอหรือติดต่อใด ๆ กับหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมตลอดทั้งการติดต่อ ราชการระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกัน สามารถทำได้โดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ได้โดยชอบ ด้วยกฎหมาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงรายมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จำนวน 144 แห่ง ประกอบด้วย องค์การบริหาร ส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลตำบล 72 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 70 แห่ง ตาม หนังสือที่ มท 1812/ว8963 ลงวันที่ 25 กันยายน 2566 [9] กระทรวงมหาดไทยกำหนดให้องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นเป็นศูนย์บริการร่วม/ศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service : OSS) ขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-service) เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้รับบริการในการยื่นเรื่องขอรับบริการ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและส่วนราชการอื่น ทำให้ผู้รับบริการสามารถเข้าถึงงานบริการที่ต้องการได้อย่าง ถูกต้องและรวดเร็ว

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเชียงรายที่ลงทะเบียนใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัล

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเชียงรายที่ลงทะเบียนใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) จำนวน 17 แห่ง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลตำบล 7 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 8 แห่ง เท่านั้น

ภาพที่ 4 ค้นหาหน่วยงาน รายชื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการท้องถิ่นดิจิทัล
ที่มา: สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) (สพร.)

สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ลงทะเบียนใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) จำนวน 17 แห่งนี้ มีการใช้งานในระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) เพียง 1 - 2 ระบบเท่านั้น ไม่ได้ใช้งานทั้ง 5 ระบบ จากการสำรวจข้อมูลพบว่าเทศบาลตำบลนางแลมีการใช้งานระบบการบริหารจัดการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (OSS) และ ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์สำหรับหน่วยงาน/เจ้าหน้าที่ ซึ่งปัจจุบันกำลังทดลองใช้งานระบบออกหนังสือรับรองการแจ้งสถานที่จำหน่ายอาหาร หรือ สถานที่สะสมอาหารออนไลน์ แต่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งทดลองใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัลแล้วและกำลังตั้งคาร์ระบบเพื่อให้บริการประชาชน ส่วนระบบขออนุญาตก่อสร้างออนไลน์และ ระบบชำระค่าธรรมเนียมขยะ/บำบัดน้ำเสียออนไลน์ยังไม่พบหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเชียงรายเริ่มใช้งานระบบ เนื่องจากระบบขออนุญาตก่อสร้างออนไลน์นั้นมีข้อจำกัดทางด้านพื้นที่และกฎหมาย ส่วนระบบชำระค่าธรรมเนียมขยะ/บำบัดน้ำเสียออนไลน์ พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังไม่ได้ใช้งานในระบบออนไลน์แต่เพิ่มช่องทางการจ่ายเงินผ่าน QR Code ให้ประชาชนสามารถสแกนจ่ายเงินแทนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งใช้งานผ่านระบบชำระค่าธรรมเนียมขยะออนไลน์ของระบบแม่เหียะโมเดล

ความเป็นจริงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเชียงรายที่ใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) มีจำนวนน้อยมาก เมื่อเทียบกับส่วนกับจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดทั้งหมด มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งที่ลงทะเบียนใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) แต่ยังไม่เปิดใช้งานระบบ มีการใช้งานในระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) จริงเพียงแค่ 3 แห่งเท่านั้น ส่วนอีก 14 แห่งลงทะเบียนระบบไว้แต่ยังไม่

เปิดใช้งานในระบบ เห็นได้ว่าระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) ยังไม่เป็นที่สนใจในเขตจังหวัดเชียงราย ข้อมูลแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเชียงรายและร้อยละของการลงทะเบียนใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเชียงราย	จำนวนทั้งหมด	ลงทะเบียนใช้งาน ระบบท้องถิ่นดิจิทัล	คิดเป็นร้อยละ
องค์การบริหารส่วนจังหวัด	1	1	100
เทศบาลนคร	1	1	100
เทศบาลตำบล	72	7	9.72
องค์การบริหารส่วนตำบล	70	8	11.43
รวม	144	17	11.81

ตารางที่ 2 จำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเชียงรายที่ลงทะเบียนใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) และร้อยละขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเชียงรายที่มีการใช้งานในระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA)

องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย	ลงทะเบียนใช้ งานระบบ ท้องถิ่นดิจิทัล	ใช้งานใน ระบบท้องถิ่น ดิจิทัลจริง	คิดเป็น ร้อยละ	ไม่ได้ใช้งานใน ระบบท้องถิ่น ดิจิทัล	คิดเป็น ร้อยละ
องค์การบริหารส่วนจังหวัด	1	-	-	1	100
เทศบาลนคร	1	-	-	1	100
เทศบาลตำบล	7	3	42.86	4	57.14
องค์การบริหารส่วนตำบล	8	-	-	8	100
รวม	17	3	17.64	14	82.35

ตารางที่ 3 จำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเชียงรายและร้อยละขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเชียงรายที่มีการใช้งานในระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) จริง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเชียงราย	จำนวนทั้งหมด	ใช้งานในระบบ ท้องถิ่นดิจิทัลจริง	คิดเป็นร้อยละ
องค์การบริหารส่วนจังหวัด	1	-	-
เทศบาลนคร	1	-	-
เทศบาลตำบล	72	3	4.17
องค์การบริหารส่วนตำบล	70	-	-
รวม	144	3	2.08

ต้นแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระบบท้องถิ่นดิจิทัลในเขตจังหวัดเชียงราย

เทศบาลตำบลนางแล อำเภอเมืองเชียงราย เป็นต้นแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) ในเขตจังหวัดเชียงราย เปิดศูนย์บริการร่วม/ศูนย์บริการแบบ one stop service : OSS ซึ่งได้จัดตั้งตามนโยบายของรัฐบาลเพื่อให้บริการและอำนวยความสะดวกกับประชาชนในการติดต่อราชการกับหน่วยงานภาครัฐ โดยเปิดให้บริการผ่านระบบ e-Service ได้แก่งานบริการเพื่อประชาชนจำนวน 16 งานบริการ งานบริการผู้ประกอบการธุรกิจ SMEs จำนวน 2 งานบริการ และงานบริการด้านแรงงานหรือส่งเสริมการมีงานทำจำนวน 4 งานบริการ โดยประชาชนสามารถรับบริการได้ ณ จุดบริการหรือรับบริการผ่าน Application ทางรัฐ ซึ่งให้บริการตรวจสอบสิทธิหรือติดตามสถานะการขอใช้บริการจากภาครัฐ

นายกเทศมนตรีตำบลนางแลต้องการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานด้านเอกสารของเทศบาล โดยการนำอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาใช้งานและรวมถึงเข้ามาเพื่อช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ ซึ่งนายกเทศมนตรีตำบลนางแลเข้าร่วมเป็นสมาชิกสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทยก่อนแล้ว จึงให้หน่วยงานที่บริการด้านแพลตฟอร์มต่าง ๆ ทั้งเอกชนและส่วนภาครัฐเข้ามาเพื่อนำเสนอระบบ มีหน่วยงานเข้ามาเสนอผลงานมากมาย อาทิเช่น 1) แอปพลิเคชัน Traffy Fondue สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) ระบบ Info 3) Bedrock Analytics 4) แม่เหียะโมเดล 5) ระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) 6) ระบบท้องถิ่นอัจฉริยะ ZealNews และอื่น ๆ อีกหลายหน่วยงาน นายกเทศมนตรีตำบลนางแลมองถึงการพัฒนาแพลตฟอร์มในอนาคตต้องตอบโจทย์การปฏิบัติและการให้บริการที่มากขึ้น ระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัลซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐเช่นกัน รวมกับระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) มีการติดตามและพัฒนาระบบเพื่อต่อยอดประสิทธิภาพการปฏิบัติงานต่อไปเรื่อย ๆ เมื่อทดลองใช้งานและศึกษาข้อมูลของระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) แล้วนายกเทศมนตรีตำบลนางแลมองว่าระบบท้องถิ่นดิจิทัลเหมาะสมกับบริบทของหน่วยงาน และเหมาะสมกับการดำเนินงานตามระบบเมืองอัจฉริยะอีกด้วย

สรุปและข้อเสนอแนะ

ระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) ออกแบบมาเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำไปใช้เพื่อให้บริการประชาชนที่ต้องการรับบริการจากหน่วยงานภาครัฐ ระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) ช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสามารถในการดำเนินการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล ที่มีการให้บริการจริง ช่วยพัฒนาคุณภาพการให้บริการที่ดีขึ้น และสามารถเป็นต้นแบบให้กับหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ เพื่อผลักดันให้เกิดการนำเครื่องมือพร้อมใช้ต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้งานและช่วยให้หน่วยงานปรับตัวตามเกณฑ์ของความเป็นรัฐบาลดิจิทัลได้เร็วขึ้น ตามบริบทแนวทางการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชนให้ทันสมัยมากยิ่งขึ้น เพื่อเข้าสู่สังคมดิจิทัล ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 และตามแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ.2566 - 2570 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเริ่มปรับตัวเข้าสู่การทำงานด้วยระบบดิจิทัลตามหนังสือสั่งการต่าง ๆ ที่ภาครัฐได้เสนอแนวทางการปฏิบัติงานเพิ่มเติมเข้ามาในระบบท้องถิ่น โดยการแนะนำแนวทางการปฏิบัติงานด้วยระบบสารสนเทศในการให้บริการประชาชน (local service) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการให้บริการประชาชนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-service) เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการและข้อมูลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้สะดวกรวดเร็วมยิ่งขึ้น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเชียงรายลงทะเบียนใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) เพียง 17 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 11.81 เมื่อเทียบกับจำนวนองค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเชียงรายทั้งหมด 144 แห่ง และใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) จริงเพียง 3 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 17.64 เมื่อเทียบกับจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเชียงรายที่ลงทะเบียนใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) และคิดเป็นร้อยละ 2.08 เมื่อเทียบกับจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเชียงรายทั้งหมด 144 แห่ง กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นไม่มีการระบุนโยบายแบบเฉพาะเจาะจงกำหนดระบบที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องใช้งานรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งอย่างชัดเจน ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการเลือกใช้งานในแพลตฟอร์มที่หลากหลาย ผู้จัดทำเห็นว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) ได้รับความสนใจน้อยในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเชียงราย ตามที่สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัลเชิญชวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศเข้ามาใช้ระบบ ทั้งนี้ผู้จัดทำเห็นว่าควรศึกษาถึงปัจจัยใดที่ส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่ไม่เลือกใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) ต่อไป ผู้เขียนขอสรุปตามวัตถุประสงค์ของบทความ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาข้อมูลระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) ภายใต้การดำเนินการของสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) หรือ DGA สรุปได้ว่าระบบท้องถิ่นดิจิทัล (digital government platform) ช่วยพัฒนาคุณภาพการให้บริการปฏิบัติงานและการให้บริการที่ดีขึ้นให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการที่หลากหลายผ่านช่องทางเดียวได้สะดวก ทุกที่ ทุกเวลา ติดตามสถานการณ์ดำเนินงานของตนเองได้ตลอดเวลาอีกทั้งยังลดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปติดต่อหน่วยงานภาครัฐเพื่อขอรับบริการบริการต่าง ๆ อีกด้วย เป็นการปฏิบัติงานในรูปแบบการใช้กระดาษ 100% นำไปสู่ระบบนิเวศสำหรับนวัตกรรมดิจิทัลภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐสามารถบริหารจัดการและให้บริการผ่านช่องทางดิจิทัลได้โดยง่าย สามารถจัดเก็บข้อมูล ติดตาม และให้บริการอย่างเป็นระบบอีกทั้งยังเป็นการลดต้นทุนในการดำเนินงานและให้บริการประชาชน

2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย สรุปได้ว่าจังหวัดเชียงรายมีต้นแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ใช้งานระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) มีการอบรมให้ความรู้และแนวทางการปฏิบัติงานระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) ซึ่งทางเทศบาลตำบลนางแลได้มีการประสานงานกับสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัลให้เข้ามาให้ความรู้เรื่องการตั้งค่าระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) หากหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสนใจระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) สามารถทดลองใช้งานโดยไม่มีค่าใช้จ่ายและมีผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำอีกด้วย หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ ในการใช้งานระบบ ดังต่อไปนี้

- 1) ด้านบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีทักษะด้านดิจิทัลขั้นพื้นฐาน
- 2) ด้านงบประมาณองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรวางแผนประมาณการรายจ่ายของระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform: DGA) ในวงเงินที่เหมาะสมกับขนาดหน่วยงาน
- 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรศึกษาระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับระบบการใช้งานระบบดิจิทัลในการให้บริการประชาชน
- 4) ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรศึกษาข้อมูลทั้งข้อดีและข้อเสียเพื่อประกอบการตัดสินใจในการใช้งานระบบ
- 5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีแนวทางการประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนทราบ เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับบริการ

เอกสารอ้างอิง

- [1] คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) (ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา)*. สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2567, จาก <https://drive.google.com/file/d/1XSBMp8OCsauJqECOB-XZLB91-cRrNsEV/view>
- [2] สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) (ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา)*. สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2567, จาก <https://www.ratchakitcha.soc.go.th>
- [3] สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) (สพร.). (2566). *แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566-2570*. สืบค้นเมื่อ 9 มกราคม 2567, จาก <https://www.dga.or.th/policystandard/policy-regulation/dga-019/dga-027/dg-plan-2566-2570/>
- [4] สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล. (2564). *คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาเมืองอัจฉริยะ*. สืบค้นเมื่อ 9 มกราคม 2567, จาก <https://www.depa.or.th/storage/app/media/file/1555477950.pdf>
- [5] Wasnaa Kadhim Jawad. (2019). Case study of Dubai as a Smart City. *International Journal of Computer Applications*, 178(40), 35-37. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2567, จาก https://www.researchgate.net/publication/335253503_Case_study_of_Dubai_as_a_Smart_City
- [6] สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) (สพร.). (2565). *ระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform)*. สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2567, จาก <https://www.dga.or.th/our-services/digital-platform-services/digital-government-platform/>
- [7] บริษัท อสมท จำกัด(มหาชน). (2565). *แม่เหียะโมเดลต้นแบบรัฐบาลดิจิทัล*. สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2567, จาก <https://www.mcot.net/view/U0gpsk3V>
- [8] ดร.สุพจน์ เตียรุจ. (2566). *การเพิ่มประสิทธิภาพการบริการประชาชนสู่ท้องถิ่นดิจิทัล*. การประชุมและการสัมมนาทางวิชาการสมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 1/2567 ประจำปี พ.ศ. 2567.
- [9] กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กระทรวงมหาดไทย. (2566). *หนังสือที่ มท 0812/ว8963 แนวทางการดำเนินการสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเป็นศูนย์บริการร่วม/ศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service : OSS)*. สืบค้นเมื่อ 9 มกราคม 2567, จาก <http://www.repository.rmutt.ac.th/dspace/bitstream/123456789/3508/1/RMUTT-161651.pdf>

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยผ่านมุมมองการสร้างนโยบายการแข่งขัน Fostering Thai Economy through the Perspective of Market Competition

ชินวัฒน์ หรยางกูร¹ พันชกร อินทแพทย์² และจิรวัดน์ เมธาสุทธิรัตน์³

Shinawat Horayangkura¹ Panatchakorn Intapat² and Jirawat Metasuttirat³

¹ ดร.ผู้อำนวยการฝ่ายโครงสร้างและระบบธุรกิจสินค้าบริโภค สำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า

² นักวิชาการแข่งขันทางการค้า สำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

¹ PhD, Director of Consumer Product Market Structure Division,
Trade Competition Commission of Thailand

² Trade Competition Analyst, Trade Competition Commission of Thailand

³ Asst.Prof. Dr. School of Management Science, Sukhothai Thammathirat Open University

E-mail: charanchai@hotmail.com

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration of
Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: March 14, 2024; Revised: December 20, 2024; Accepted: December 20, 2024

บทคัดย่อ

ที่ผ่านมามีประเทศไทยมีแนวนโยบายที่หลากหลายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามหลักฐานเชิงประจักษ์ชี้ให้เห็นว่าในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยกลับประสบปัญหาการเจริญเติบโตที่ชะลอตัว ในขณะที่แนวโน้มความเหลื่อมล้ำสูงขึ้นอย่างมาก สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมาไม่เพียงพอต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ บทความนี้เสนอว่าจำเป็นต้องมีการพัฒนาเศรษฐกิจที่ขาดหายอาจเป็นกลไกตลาดอันจะส่งเสริมการแข่งขันในตลาดที่เหมาะสมอันเปรียบเสมือนโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่จะสร้างแรงกระตุ้นแก่ภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ ผ่านประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากร ประสิทธิภาพการผลิต และประสิทธิภาพเชิงพลวัต อันจะสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในขณะลดการกระจุกตัวของทรัพยากร อย่างไรก็ตามจากประสบการณ์จากต่างประเทศพบว่าการผลักดันแนวนโยบายการแข่งขันให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ต้องอาศัยการวางเป้าหมายด้านการแข่งขันที่ชัดเจน การทำงานสอดคล้องกันระหว่างองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของนโยบายการแข่งขัน นอกจากนี้ต้องการผลักดันนโยบายการแข่งขันที่จริงจังโดยรัฐบาล พร้อมทั้งการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน บทความนี้ศึกษาความสำคัญของการแข่งขัน การพัฒนานโยบายการแข่งขัน พร้อมทั้งนำเสนอบทเรียนจากต่างประเทศอาจเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยในการขับเคลื่อนนโยบายการแข่งขัน เพื่อเป็นแพลตฟอร์มในการสร้างความสามารถในการแข่งขัน และความได้เปรียบในการแข่งขัน เพื่อแก้ปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาวทั้งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศและการลดความเหลื่อมล้ำต่อไป

คำสำคัญ: นโยบายการแข่งขัน; การพัฒนาเศรษฐกิจ; ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ; ความเหลื่อมล้ำ

Abstract

Over the past years, Thailand has implemented diverse economic development policies. Nevertheless, empirical evidence suggests that during several recent decades, Thailand has encountered challenges hindering its economic growth and escalating economic inequality. This article contents that the missing crucial element in pursuing economic development may lie in market competition. In fact, the optimal level of market competition is the economic infrastructure which stimulates economic development through allocative efficiency, productive efficiency, and dynamic efficiency. This, in turn, leads to a better rate of economic growth while reducing inequality gap. Nevertheless, international experiences have shown that competition policy formation and implementation require vast support from the government and collaborative efforts from various entities, both government and private organizations. This article makes arguments on the importance of competition and competition policy development. Also, it provides experiences across countries. An optimal level of competition is a crucial economic platform to spur competitiveness and competitive advantages of Thailand in which could help alleviate economic problems including slow economic growth and high economic inequality.

Keywords: Competition Policy; Economic Development; Economic Growth; Inequality

บทนำ

ประเทศไทยกำลังเผชิญการสูญเสียความสามารถในการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ข้อมูลสถิติจากธนาคารโลก (world bank) ระบุว่าตั้งแต่วิกฤตทางการเงินในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยมีเศรษฐกิจเติบโตเฉลี่ยที่ร้อยละ 2.55 (เฉลี่ยปี 2540-2565) ในขณะที่ทศวรรษแรกหลังจากการฟื้นตัวจากวิกฤต (ช่วง พ.ศ. 2543-2552) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 4.3 แต่ในช่วงทศวรรษล่าสุด (ปี พ.ศ. 2556-2565) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยเหลือเพียงร้อยละ 1.87 ความอ่อนแอของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนำไปสู่แรงกดดันต่าง ๆ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เช่น กับดักรายได้ปานกลาง และสังคมสูงอายุ แม้ที่ผ่านมาประเทศไทยพยายามขับเคลื่อนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจผ่านนโยบายต่าง ๆ อาทิ นโยบายการเงิน นโยบายการคลัง นโยบายการค้า และนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรม โดยมุ่งเน้นไปที่การสร้าง "อุตสาหกรรมแชมป์เปี้ยน" เพื่อหวังผลักดันให้ประเทศไทยสามารถแข่งขันในเวทีโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ถึงอย่างนั้น ผลลัพธ์ที่ได้ยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ จากความพยายามพัฒนาเศรษฐกิจผ่านนโยบายต่าง ๆ จึงพอชี้ให้เห็นว่าสาเหตุสำคัญของปัญหาเรื้อรังในการพัฒนาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยนั้น จึงมีนัยมาจากจึงมีนัยมาจากการขาดการสนับสนุนในเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจอย่างนโยบายพัฒนารายอุตสาหกรรม นโยบายอุตสาหกรรม นโยบายการค้า และนโยบายการลงทุน หรือข้อบกพร่องจากนโยบายเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจมหภาคอย่างนโยบายการเงิน และนโยบายการคลัง

อย่างไรก็ดีที่ผ่านมาประเทศไทยยังขาดนโยบายการแข่งขัน โดยเห็นได้จากการขาดผลสัมฤทธิ์ในการบังคับใช้กฎหมายการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 และร่องรอยการกำหนดแนวทางการพัฒนาการแข่งขันในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับต่าง ๆ ที่พร่องรอยเพียงเล็กน้อยในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ทั้งนี้ นโยบายการแข่งขันมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจในการกำหนดการ

ทำงานของกลไกตลาด (market mechanism) เพื่อให้เกิดสนามแข่งขันที่เท่าเทียม (level playing field) โดยสภาพการแข่งขันที่ดีและเหมาะสมจะนำไปสู่ประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากร (allocative efficiency) ประสิทธิภาพในการผลิต (productive efficiency) และเกิดประสิทธิภาพเชิงพลวัต (dynamic efficiency) ซึ่งจะเป็นแพลตฟอร์มของการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งการลดความเหลื่อมล้ำของประเทศด้วย [1]

วัตถุประสงค์

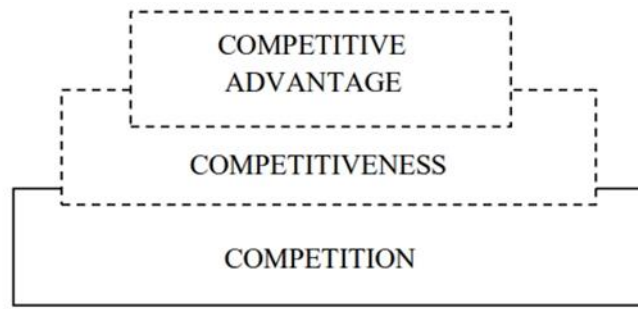
1. วิเคราะห์ให้เห็นถึงความสำคัญของการแข่งขัน โดยแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการแข่งขัน ความสามารถในการแข่งขัน และความได้เปรียบเชิงแข่งขัน ที่นำไปสู่เป้าหมายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
2. เพื่อนำเสนอนโยบายการแข่งขันและความเชื่อมโยงกับนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนานโยบายการแข่งขัน รวมถึงอธิบายการผลักดันนโยบายการแข่งขันที่เหมาะสมกับประเทศไทย
4. นำเสนอบทเรียนจากต่างประเทศในการขับเคลื่อนนโยบายการแข่งขันที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาของประเทศไทย

อนึ่งบทความฉบับนี้ จะเริ่มต้นการนำเสนอจาก ประเด็นแรก (ในหัวข้อที่ 1) โดยการย้ถึง การขาดหายไปของ “การแข่งขัน” โดยแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการแข่งขัน ความสามารถในการแข่งขัน และความได้เปรียบเชิงแข่งขัน ที่นำไปสู่เป้าหมายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สำหรับหัวข้อต่อมา (ในหัวข้อที่ 2) เป็นการนำเสนอความหมายของนโยบายการแข่งขันและความเชื่อมโยงกับนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจอื่น ๆ ต่อด้วย การนำเสนอการพัฒนานโยบายการแข่งขัน (ในหัวข้อที่ 3) และประเด็นสุดท้ายเป็นการอธิบายเกี่ยวกับประสบการณ์การพัฒนาและผลักดันนโยบายการแข่งขันในต่างประเทศ (ในหัวข้อที่ 4) ตามลำดับ

ความสัมพันธ์ระหว่างการแข่งขัน ความสามารถในการแข่งขัน และความได้เปรียบเชิงแข่งขัน

จากอุปสรรคของการเจริญเติบโตเศรษฐกิจไทยที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายของนโยบายเศรษฐกิจไทยในปัจจุบัน การมุ่งเน้นไปที่การสร้าง “อุตสาหกรรมแชมป์เปี้ยน” หรือเน้นการลงทุนเฉพาะบางอุตสาหกรรมเพียงอย่างเดียวอาจเป็นกลยุทธ์ที่ไม่เพียงพอ จึงควรทำการวิเคราะห์และทบทวนอย่างละเอียดถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนานโยบายที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และหากพิจารณาแนวทางการผลักดันนโยบายจากรัฐบาลจะพบว่านโยบายส่วนใหญ่ยังคงไม่ได้ให้ความสำคัญกับ “ความสามารถในการแข่งขัน” (competitiveness) ในขณะที่ประเด็นเรื่อง “การแข่งขัน” (competition) ที่เป็นส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดความสามารถในการแข่งขันกลับมีบทบาทไม่มากเท่าที่ควร

ทั้งนี้ Igielski [2] ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการสร้างความสามารถในการแข่งขันเพื่อก่อให้เกิดความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน (Competitive Advantage) โดยรากฐานสำคัญจะต้องสร้างให้เกิดการแข่งขันในอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยสามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง 3 ปัจจัยสำคัญ ดังที่แสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงความเชื่อมโยงระหว่างความสามารถในการแข่งขันและการแข่งขัน
ที่มา: Igielski [2]

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่าการแข่งขัน (competition) ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างแรงจูงใจในการพัฒนากระบวนการผลิต กระตุ้นให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมของสินค้าและบริการ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการรายใหม่เข้าสู่ตลาดส่งผลให้เกิดการแข่งขันที่เข้มข้นขึ้น ทั้งนี้ UNCTAD [3] ระบุความสำคัญของการแข่งขัน โดยสรุปว่าเมื่อตลาดมีการแข่งขันในระดับที่เหมาะสมจะนำไปสู่ประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจดังต่อไปนี้ (1) ผู้บริโภคมีทางเลือกสินค้าและบริการที่ดีขึ้น (better consumer choices) กล่าวคือ เมื่อตลาดมีการแข่งขันที่ดี จะทำให้มีธุรกิจอยู่ในตลาดจำนวนมาก ทำให้มีจำนวนสินค้าและบริการที่หลากหลาย รวมทั้งธุรกิจแต่ละรายจะพยายามแข่งขันกันเพื่อพัฒนานวัตกรรมแก่สินค้าและบริการ (2) การสร้างประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากร (allocative efficiency) กล่าวคือ ในทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ การแข่งขันที่ดีจะส่งผลให้สังคมได้รับสวัสดิการโดยรวม (total welfare) สูงที่สุดจากการแบ่งปันผลประโยชน์ส่วนเกินระหว่างผู้บริโภคและผู้ผลิต โดยราคาสินค้าจะมีราคาที่ต่ำลงจากการแข่งขันระหว่างธุรกิจ (3) ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิต (productive efficiency) ทั้งนี้การแข่งขันในตลาดจะสร้างแรงกระตุ้นให้ธุรกิจพยายามเพิ่มผลิตภาพ (productivity) เพื่อลดต้นทุนในการผลิต เนื่องจากธุรกิจพยายามแข่งขันด้านราคา การเพิ่มผลิตภาพจะก่อให้เกิดความสามารถในการผลิตที่เพิ่มขึ้นเมื่อใช้ทรัพยากรเท่าเดิม ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของสวัสดิการรวม (4) การแข่งขันพัฒนาคุณภาพสินค้า (quality of goods) นอกเหนือจากการแข่งขันด้านราคา การแข่งขันยังนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการ ทั้งนี้ผู้บริโภคจะได้รับสินค้าที่มีคุณภาพดีขึ้นหรือได้รับอรรถประโยชน์ (utility) ที่สูงขึ้น ในระดับราคาสินค้าเท่าเดิม (5) การสร้างนวัตกรรม (innovation) การแข่งขันที่เหมาะสมยังสร้างแรงจูงใจแก่ธุรกิจเพื่อนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ แก่สินค้าและบริการ นโยบายการแข่งขันจึงเป็นสิ่งสำคัญสนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญของการเติบโตทางเศรษฐกิจในอนาคต [4]

นโยบายการแข่งขันและนโยบายการแข่งขันกับนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจอื่น ๆ

นโยบายการแข่งขัน (competition policy) คือ นโยบายการแข่งขันทางการค้า ทั้งนี้จากนโยบายการแข่งขันประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญ ดังแสดงในภาพที่ 2

FOSTERING COMPETITION IN MARKETS		
PROCOMPETITION REGULATIONS AND GOVERNMENT INTERVENTIONS: OPENING MARKETS AND REMOVING ANTICOMPETITIVE SECTORAL REGULATION	COMPETITIVE NEUTRALITY AND NON- DISTORTIVE PUBLIC AID SUPPORT	EFFECTIVE COMPETITION LAW AND ANTITRUST ENFORCEMENT
Reform policies and regulations that strengthen dominance: restrictions to the number of firms, statutory monopolies, bans towards private investment, lack of access regulation for essential facilities.	Control state aid to avoid favoritism and minimize distortions on competition	Tackle cartel agreements that raise the costs of key inputs and final products and reduce access to a broader variety of products
Eliminate government interventions that are conducive to collusive outcomes or increase the costs of competing: controls on prices and other market variables that increase business risk	Ensure competitive neutrality including vis-a-vis SOEs	Prevent anticompetitive mergers
Reform government interventions that discriminate and harm competition on the merits: frameworks that distort the level playing field or grant high levels of discretion		Strengthen the general antitrust and institutional framework to combat anticompetitive conduct and abuse of dominance

Source: The World Bank Group Markets and Competition Policy Cluster

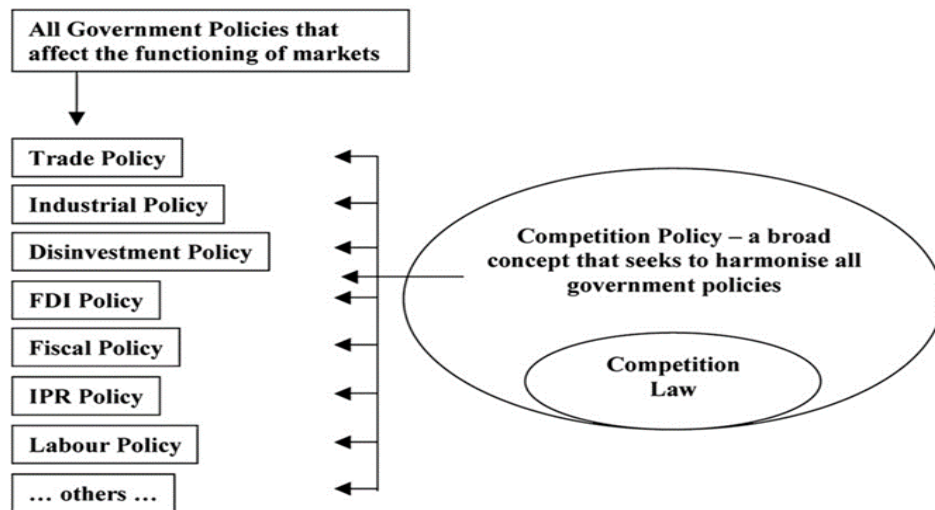
ภาพที่ 2 องค์ประกอบของนโยบายการแข่งขัน

ที่มา: The World Bank Group Markets and Competition Policy Cluster

จากภาพที่ 2 แสดงให้เห็นว่า นโยบายการแข่งขันเพื่อสนับสนุนการแข่งขันในตลาดประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญ ได้แก่ (1) การออกกฎระเบียบให้ความสำคัญเกี่ยวกับการสร้างการแข่งขันในตลาด (pro-competitive regulations) และการออกมาตรการต่าง ๆ ของรัฐบาล (government interventions) โดยอาศัยแนวคิดด้านการแข่งขันและคำนึงถึงประเด็นเรื่องการสร้างกฎระเบียบหรือมาตรการให้เกิดการแข่งขันในตลาดและลดกฎระเบียบที่กระทบการแข่งขันในเชิงลบ (2) การสร้างเวทีการแข่งขันที่เท่าเทียมโดยไม่มีใครได้เปรียบหรือเสียเปรียบจากมาตรการสนับสนุนจากภาครัฐและสร้างความเป็นกลางทางการแข่งขัน (competition neutrality) เช่น การพิจารณาถึงการสนับสนุนโดยรัฐ (subsidy) หรือการดำเนินการรัฐพาณิชย์ ซึ่งอาจส่งผลให้การแข่งขันในระบบเศรษฐกิจมีความเหลื่อมล้ำแตกต่าง (3) การสร้างกลไกด้านทางกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ (effective competition law enforcement) ทั้งเกิดจากการสร้างให้มีกฎหมายที่มอบอำนาจที่เหมาะสมเพียงพอแก่หน่วยงานกำกับการแข่งขัน (competition agency) และการดำเนินงานของหน่วยงานกำกับการแข่งขันที่มีประสิทธิภาพภายใต้ทรัพยากรที่เพียงพอ

ทั้งนี้ นโยบายการแข่งขัน เป็นนโยบายของภาครัฐที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก นอกจากนโยบายการแข่งขันมุ่งสร้างให้เกิดสภาพการแข่งขันที่เหมาะสมนำไปสู่ประโยชน์ด้านต่าง ๆ ต่อระบบเศรษฐกิจดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น โดยทำงานร่วมกันระหว่างกำหนดกฎระเบียบหรือมาตรการเพื่อสร้างสภาพการแข่งขันที่เหมาะสม การพิจารณาถึงนโยบายต่าง ๆ ที่นำไปสู่การแข่งขันที่ไม่อยู่ในระดับการแข่งขันเดียวกัน และการบังคับใช้กฎหมายการแข่งขันเพื่อควบคุมพฤติกรรมต่อต้านการแข่งขัน (anti-competition) หรือการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลกระทบต่อการแข่งขันในตลาด ซึ่งมีส่วนช่วยในการสร้างนโยบายการแข่งขันที่มีประสิทธิภาพ [5] รายงานของ European Parliament [6] ได้อธิบายถึงบทบาทของนโยบายการแข่งขันที่ส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจไว้ 2 ประการ คือ (1) การส่งเสริมและฟื้นฟูการแข่งขันเพื่อกระตุ้นประสิทธิภาพการผลิตและนวัตกรรมในตลาด และ (2) การส่งเสริมปัจจัยในการขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่น ผลผลิต นวัตกรรม การลงทุน และราคาต้นทุนที่ต่ำ ทั้งนี้ การออกแบบนโยบายการแข่งขันควรเลือกให้เหมาะสมกับลักษณะทางเศรษฐกิจและเป้าหมายของประเทศเพื่อได้รับประโยชน์สูงสุดจากการที่ตลาดมีการแข่งขันอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนโยบายการแข่งขันจะมีความสำคัญต่อการสร้างโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพื่อก่อให้เกิดสภาพการแข่งขันที่เหมาะสม การให้เกิดสภาพการแข่งขันที่สร้างแรงจูงใจอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจแล้วนั้น ความสำคัญอีกประการของนโยบายการแข่งขัน คือ นโยบายการแข่งขันมีลักษณะเป็นนโยบายภาคตัดขวาง (cross-cutting policy) กับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจอื่น ๆ ดังที่แสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ความเชื่อมโยงระหว่างนโยบายการแข่งขันกับนโยบายสาธารณะอื่น ๆ

ที่มา: Parveer Singh Ghuman & Udai S. Mehta, [7]

จากภาพที่ 3 แสดงให้เห็นว่านโยบายการแข่งขันจะเป็นแนวทางอย่างกว้างที่รัฐควรจะต้องนำไปแทรกซึมและใช้เป็นรากฐานในการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นนโยบายการค้า (trade policy) นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรม (industrial policy) นโยบายแปรรูปสินทรัพย์ของรัฐ (disinvestment policy) นโยบายกระตุ้นการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ (foreign direct investment policy) นโยบายการคลัง (fiscal policy) นโยบายทรัพย์สินทางปัญญา (intellectual property right policy) และนโยบายแรงงาน (labour policy) เป็นต้น

นโยบายการแข่งขันจะประสบความสำเร็จได้ รัฐควรมีนโยบายที่ชัดเจนแยกจากความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งเป็นเรื่องความสามารถ ศักยภาพของธุรกิจในการแข่งขันในภาคส่วนเศรษฐกิจทั้งภายในประเทศ ต่างประเทศ หรือระดับภูมิภาค ในขณะที่นโยบายการแข่งขันช่วยส่งเสริมการทำงานของตลาดที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ช่วยเพิ่มศักยภาพในการสร้างความมั่งคั่งของธุรกิจ ตลาด และประเทศ ซึ่งนโยบายการแข่งขันต้องได้รับการสนับสนุนจากกฎหมายแข่งขันที่เข้มแข็ง ยึดหยุ่น และบังคับใช้ได้จริง มีหน่วยงานกำกับดูแล การแข่งขันที่เข้มแข็งและเป็นอิสระ รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่มีทักษะและความสามารถที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรมระหว่างธุรกิจต่าง ๆ ในตลาด กฎหมายแข่งขันจึงเป็นเครื่องมือในการรักษาสภาพกลไกแข่งขัน เพื่อสนับสนุนให้นโยบายการแข่งขันบรรลุเป้าหมาย ขณะที่นโยบายการแข่งขันเป็นทิศทางการสร้างสนามแข่งขันที่เท่าเทียมกัน สร้างความเป็นกลางทางการแข่งขัน ระหว่างมาตรการหรือนโยบายจากรัฐ เพื่อให้มั่นใจว่านโยบายรัฐไม่ได้ขัดต่อการแข่งขันที่เป็นกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจ

แนวทางการพัฒนานโยบายการแข่งขัน

การพัฒนานโยบายการแข่งขันเพื่อให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ ต้องออกแบบให้สอดคล้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ และจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจ การตระหนักถึงความสำคัญ รวมถึงประโยชน์การแข่งขันที่มีประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วน ซึ่งการขับเคลื่อนให้เกิดนโยบายการแข่งขันประกอบไปด้วยประเด็น ดังต่อไปนี้

1. กำหนดเกณฑ์มาตรฐานของนโยบายการแข่งขัน

สิ่งสำคัญประการแรกก่อนจะเริ่มพัฒนานโยบายการแข่งขัน คือการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานเพื่อวัดประสิทธิภาพของนโยบายการแข่งขัน โดยในแต่ละประเทศจะเลือกเกณฑ์มาตรฐานเพื่อประเมินประสิทธิภาพแตกต่างกันตามแต่วัตถุประสงค์ของการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเกณฑ์มาตรฐานที่หลายประเทศให้ความสำคัญเป็นส่วนมาก คือ สวัสดิการผู้บริโภค (consumer welfare)

สวัสดิการผู้บริโภค เป็นการมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มผลประโยชน์สูงสุดของผู้บริโภคชั้นสุดท้ายในตลาด ซึ่งมีความแตกต่างจากลูกค้า (customer) ที่เน้นในเชิงธุรกิจมากกว่า โดยมีหลักการพื้นฐานคือ ผู้บริโภคเป็นผู้ตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีที่สุดกับสิ่งที่พวกเขาต้องการทั้งในเชิงคุณภาพ ปริมาณ ราคา หรือบริการ และยังรวมถึงถึงนวัตกรรม สามารถประเมินระดับสวัสดิการได้โดยใช้ตัวบ่งชี้ทางเศรษฐศาสตร์ อาทิ ราคาสินค้าหรือบริการที่ลดลง มีตัวเลือกเพิ่มมากขึ้น หรือมีคุณภาพที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังมีข้อถกเถียงกันว่าเกณฑ์มาตรฐานนี้อาจไม่ครอบคลุมสวัสดิการอื่น ๆ ที่สำคัญต่อผู้บริโภค เช่น แรงงาน ความเท่าเทียม สิ่งแวดล้อม เป็นต้น [8] และอาจทำให้ผู้ประกอบการรายใหญ่ได้ประโยชน์เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในการควบรวมกิจการ (merger) ที่อาจทำให้ราคาสินค้าลดลง แต่ส่งผลกระทบต่อคู่แข่งในตลาด ทั้งการลดการสร้างนวัตกรรม การเข้าสู่ตลาดของผู้เล่นรายใหม่ หรือคุณภาพของสินค้าบริการที่ลดลง และอาจส่งผลไปยังผู้ประกอบการรายย่อยได้ [9] แต่ถึงอย่างนั้น ในสหรัฐอเมริกายังคงใช้หลักเกณฑ์สวัสดิการผู้บริโภค ในการประเมินประสิทธิภาพการแข่งขันเพราะเกณฑ์มาตรฐานนี้ช่วยให้ประชาชนรับทราบถึงผลกระทบจากการแข่งขันได้ ดีกว่าการใช้ตัวชี้วัดอื่น ๆ เช่น การกระจุกตัวของตลาด (market concentration) ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การกระจายรายได้ เป็นต้น และยังเป็นการสร้างความสะดวกและความน่าเชื่อถือแก่กฎหมายการต่อต้านการแข่งขัน [10]

นอกจากนี้ ยังมีเกณฑ์มาตรฐานอื่นในการประเมินประสิทธิภาพการแข่งขัน เช่น สวัสดิการโดยรวม (total welfare) หรือที่รู้จักกันว่า สวัสดิการเศรษฐกิจรวม (aggregate economic welfare) [11] มักถูกหยิบยกมาถกเถียงกันกับสวัสดิการผู้บริโภค เป็นต้น ซึ่งเกณฑ์มาตรฐานสวัสดิการโดยรวมมุ่งเน้นไปที่ความเป็นอยู่ที่ดีโดยรวมของทุกภาคส่วนในสังคม ไม่ได้จำกัดเฉพาะแค่ผู้บริโภคเพียงอย่างเดียว หมายความว่ารวมถึง สวัสดิการของผู้ผลิต (producer welfare) สวัสดิการของพนักงาน (worker welfare) สวัสดิการของสังคม (social welfare) เป็นต้น ในประเทศที่พัฒนาแล้วมักจะเลือกใช้เกณฑ์ควบคู่ไปกับมาตรฐานสวัสดิการอื่น อย่างเช่น แคนาดาที่มีค่าตัดสินของศาลใกล้เคียงกับหลักเกณฑ์สวัสดิการโดยรวมมากที่สุด [8] แม้ว่าการวัดผลโดยใช้สวัสดิการโดยรวมจะสะท้อนภาพประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจได้ดี ครอบคลุมในทุกมิติมากกว่า และมีความสอดคล้องกับสวัสดิการผู้บริโภคในหลายด้าน แต่วิธีการวัดผลค่อนข้างยากและซับซ้อนเพราะต้องพิจารณาผลกระทบในทุกภาคส่วน อย่างไรก็ตาม เกณฑ์มาตรฐานนี้ได้คำนึงถึงผลลัพธ์ในระยะยาวของนโยบาย ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เกิดนโยบายที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายด้วยเช่นกัน ดังนั้น ช่วงแรกเริ่มในการพัฒนานโยบายการแข่งขัน ผู้กำหนดนโยบายจึงควรกำหนดเกณฑ์มาตรฐานสวัสดิการสำหรับใช้เป็นตัวชี้วัดและประเมินประสิทธิภาพของการแข่งขัน เพื่อให้การออกแบบกลไกการเสริมสร้างการแข่งขันหรือการเลือกใช้เครื่องมือในการส่งเสริมการแข่งขันเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. การออกแบบนโยบายที่สร้างการแข่งขันในตลาด (procompetitive policies)

นโยบายที่สร้างการแข่งขันในตลาด (pro-competitive policies) คือ การออกแบบนโยบายที่มุ่งสร้างสนามแข่งขันที่เท่าเทียม เพื่อสนับสนุนให้เกิดการแข่งขันในตลาด นโยบายของรัฐสามารถสร้างผลกระทบต่อการแข่งขันในแต่ละตลาด แม้ว่านโยบายดังกล่าวไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อแทรกแซงการแข่งขัน ตัวอย่างเช่น หากรัฐมีนโยบายบังคับใช้มาตรฐานสินค้าโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การผลิตสินค้านั้นมีคุณภาพที่ดีแก่ผู้บริโภค แต่อาจส่งผลให้สินค้านั้นมีราคาสูงขึ้นจากการผลิตตามมาตรฐานหรืออาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการให้บริการที่แย่งแก่ผู้บริโภค ดังนั้น การพัฒนานโยบายการแข่งขันที่มีประสิทธิภาพ ผู้กำหนดนโยบายหรือรัฐควรคำนึงถึงผลกระทบจากนโยบายที่อาจส่งผลกระทบต่อการแข่งขัน และรัฐควรพิจารณาถึงการประเมินการแข่งขัน (competition assessment) ในกฎระเบียบของรัฐ และการแทรกแซงของรัฐในนโยบายด้านอื่น ๆ [12]

การประเมินการแข่งขัน (competition assessment) หมายถึง การทบทวนผลกระทบต่อการแข่งขันจากนโยบายรัฐว่าขัดต่อการแข่งขันหรือจำกัดการแข่งขันหรือไม่ อาทิ ลดความเข้มข้นในการแข่งขันของผู้ประกอบการในตลาด สร้างอุปสรรคการเข้าสู่ตลาด เป็นต้น นอกจากนี้ รัฐควรพิจารณาแนวทางเลือกอื่นที่ส่งผลกระทบต่อการแข่งขันน้อยกว่า เมื่อรัฐได้ทราบถึงผลกระทบดังกล่าวแล้ว ควรพิจารณาถึงการปฏิรูปกฎระเบียบ (regulation reforms) เพื่อให้สอดคล้องต่อการส่งเสริมการแข่งขันในตลาด ซึ่งการปฏิรูปกฎระเบียบและนโยบายการแข่งขันมีความเชื่อมโยงกันในการกำกับดูแลการแข่งขันและการบริหารภาครัฐ ทั้งสองส่วนนี้มีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงคุณภาพของกฎระเบียบ สร้างตลาดที่มีพลวัตและการแข่งขันที่มีประสิทธิภาพ สามารถดึงดูดการลงทุน ซึ่งนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจ การจ้างงาน และรายได้ที่เพิ่มขึ้นของประชากร

3. การสร้างความเป็นกลางทางการแข่งขัน (competition neutrality)

The Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) ได้อธิบายความหมาย ความเป็นกลางทางการแข่งขัน (competition neutrality) ไว้ว่าเป็นหลักการที่ทุกภาคส่วนได้รับสนามแข่งขันแข่งขันที่เท่าเทียม หมายความว่าไม่ควรมีรัฐเป็นเจ้าของ การกำกับดูแล หรือกิจกรรมที่เกิดจากรัฐในระดับ ตั้งแต่ส่วนกลางไปจนถึงระดับย่อยอย่างเทศบาล หรือบริษัทเอกชน ต้องเผชิญกับกฎเกณฑ์และเงื่อนไขเดียวกัน การสร้างสนามแข่งขันที่เท่าเทียมกันเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้การแข่งขันดำเนินไปได้และส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ

ดังนั้น รูปแบบหน่วยงานของรัฐประเภทรัฐวิสาหกิจ (State Owned Enterprises: SOEs) มีรัฐบาลเป็นเจ้าของหรือมีรัฐเป็นผู้กำกับในการดำเนินงาน มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ มุ่งเน้นการส่งเสริมประสิทธิภาพและการพัฒนาในธุรกิจบางอย่าง เช่น โครงสร้างพื้นฐาน หรือรักษาความมั่นคงทางเศรษฐกิจ แต่บางกรณีก็อาจสร้างความเสียหายต่อการแข่งขัน [13] และอาจได้รับผลประโยชน์หรือสิทธิพิเศษเหนือไปกว่าผู้ประกอบการในธุรกิจประเภทเดียวกัน อาทิ การได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐ การผ่อนปรนทางด้านภาษี หรือการเข้าถึงสินเชื่อ อาจนับได้ว่าเป็นความได้เปรียบอย่างหนึ่งที่รัฐสร้างความไม่เท่าเทียมในการแข่งขันก่อให้เกิดความเสี่ยงหลายประการต่อกลไกตลาด ตัวอย่างเช่น การบิดเบือนตลาดจากการที่ SOEs ได้รับสิทธิพิเศษจากรัฐที่นำไปสู่การจัดสรรทรัพยากรที่ไม่มีประสิทธิภาพ หรือเมื่อเกิดการแข่งขันที่ไม่เท่าเทียมอาจก่อให้เกิดการผูกขาดในตลาดและอำนาจเหนือตลาดที่สามารถควบคุมตลาดได้ และเมื่อเอกชนไม่สามารถแข่งขันได้จึงนำไปสู่การลดลงของการลงทุน ส่งผลกระทบต่อการทำงาน เป็นความเสี่ยงต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ท้ายที่สุดผลกระทบจะส่งต่อไปยังผู้บริโภค [14]

รัฐจึงควรสร้างความเป็นกลางทางการแข่งขันผ่านการกระบวนกรต่าง ๆ [15] เช่น ปฏิรูปกฎระเบียบหรือกำหนดกฎเกณฑ์ กฎหมายที่ชัดเจนและครอบคลุมทั้ง SOEs และเอกชน มีกลไกการกำกับดูแลอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อตรวจสอบการดำเนินงานของ SOEs โดยให้ความสำคัญไปที่การปกป้องการแข่งขันที่ไม่เท่าเทียม รัฐยังควรส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันในตลาด ด้วยการสนับสนุนภาคเอกชนและการลงทุนลดอุปสรรคทางการค้าหรือการเข้าสู่ตลาด (barrier to entry) และรัฐอาจพิจารณาถึงการเยียวยาแก่ภาคเอกชนที่ได้รับผลกระทบจากการแข่งขันไม่เท่าเทียม ซึ่งกลไกนี้ควรรวดเร็ว มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ทั้งนี้ การสร้างความเป็นกลางทางการแข่งขัน เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง รัฐจึงควรทบทวนและปรับปรุงนโยบายอยู่เสมอ เพื่อให้แน่ใจว่า SOEs และเอกชนอยู่บนสนามแข่งขันที่เท่าเทียมกัน

4. การบังคับใช้กฎหมายด้านการแข่งขันอย่างมีประสิทธิภาพของหน่วยงานกำกับการแข่งขัน

การรักษาการแข่งขันในตลาดให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานกับการแข่งขันควรบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพด้วย โดยทาง The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) ได้มีข้อเสนอว่า หน่วยงานกำกับการแข่งขันควรมีกลยุทธ์การบังคับใช้กฎหมายแข่งขัน (competition enforcement strategy) เครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการแข่งขันที่เป็นธรรม โดยมีการทบทวนและปรับปรุงอย่างน้อยทุก ๆ 5 ปี เพื่อให้แน่ใจว่ายุทธศาสตร์ที่วางไว้มีประสิทธิภาพและทันสมัย โดยมีขั้นตอนตามภาพที่ 4 ดังนี้

ภาพที่ 4 การผลักดันนโยบายการแข่งขันด้วยการบังคับใช้กฎหมาย

ที่มา: Towards Effective Competition Law Enforcement in ASEAN, 2020

ภาพที่ 4 แสดงให้เห็นถึงกระบวนการในการทบทวนกลยุทธ์การบังคับใช้กฎหมายแข่งขัน (competition enforcement strategy) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของกลยุทธ์การบังคับใช้และแผนการนำไปปฏิบัติจริง หน่วยงานกำกับการแข่งขันควรพิจารณาในประเด็น ดังนี้

- 1) เป้าหมายของการบังคับใช้กฎหมายแข่งขัน ควรมีความชัดเจน วัดผลได้ และสอดคล้องกับเป้าหมายโดยรวมของนโยบายการแข่งขัน
- 2) การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น บุคลากร งบประมาณ เทคโนโลยี อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงการพัฒนาทักษะของบุคลากร

3) ความยืดหยุ่นเพื่อให้สามารถปรับตัวตามบริบทต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม กฎหมาย และควรมีกลไกการติดตามและประเมินผล เพื่อนำมาปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงาน

4) ความสอดคล้องกับนโยบายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ นโยบายการค้า นโยบายการลงทุน นโยบาย ด้านนวัตกรรม ซึ่งหน่วยงานควรสร้างกลไกสำหรับประสานงานหรือดำเนินการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5) ประเด็นอื่น ๆ เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างความรู้ความเข้าใจ

อย่างไรก็ดี การเพิ่มประสิทธิภาพของบังคับใช้กฎหมายแข่งขันควรมีความโปร่งใสและเท่าเทียม โดย ในปี 2021 OECD ได้จัดทำข้อเสนอแนะเชิงหลักการสำคัญ 7 ประการที่กำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด (best practices) สำหรับหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายแข่งขัน สามารถสรุปได้ ดังนี้

1) ความโปร่งใสและสามารถคาดการณ์ได้ (transparency and predictability): หน่วยงานกำกับดูแลการแข่งขันควรมีความโปร่งใสเกี่ยวกับกระบวนการ นโยบาย และการให้เหตุผลของหน่วยงาน

2) ความเป็นอิสระ ความเป็นกลาง และความเป็นมืออาชีพ (independence, impartiality, and professionalism) หน่วยงานกำกับดูแลการแข่งขันควรมีความเป็นอิสระจากการแทรกแซงทั้งหมด ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลางและมีความเป็นมืออาชีพ

3) การไม่เลือกปฏิบัติ ความได้สัดส่วน และความสม่ำเสมอ (non-discrimination, proportionality, and Consistency): หน่วยงานกำกับดูแลการแข่งขันควรใช้กฎหมายอย่างไม่เลือกปฏิบัติ ได้สัดส่วน และสม่ำเสมอ

4) ความรวดเร็ว (timeliness) หน่วยงานกำกับดูแลการแข่งขันควรดำเนินการตรวจสอบและดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว

5) การมีส่วนร่วมของภาคีในการบังคับใช้ (parties' engagement in enforcement): หน่วยงานกำกับดูแลการแข่งขันควรให้โอกาสแก่ภาคีในการรับฟังความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกระบวนการบังคับใช้

6) การปกป้องข้อมูลลับและข้อมูลที่มีสิทธิพิเศษ (protection of confidential and privileged information): หน่วยงานกำกับดูแลการแข่งขันควรปกป้องข้อมูลลับและข้อมูลที่มีสิทธิพิเศษ

7) การดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและการทบทวน (effective implementation and review): หน่วยงานกำกับดูแลการแข่งขันควรนำหลักการเหล่านี้ไปดำเนินการและทบทวนการดำเนินการเป็นประจำ

สำหรับประเทศไทย การบังคับใช้กฎหมายแข่งขันจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะกำกับดูแลสภาพตลาดให้ยังคงมีการแข่งขันที่ดี มีความเท่าเทียม การบังคับใช้นี้อาจอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกันทั้งหมด อาทิ หน่วยงานกำกับธุรกิจเฉพาะ หน่วยงานของรัฐผู้ออกนโยบาย ไปจนถึงการสนับสนุนจากรัฐบาล ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนนโยบายการแข่งขันได้อย่างเต็มประสิทธิภาพและสร้างประโยชน์แก่ธุรกิจ ผู้บริโภค และการเติบโตของเศรษฐกิจตามเป้าหมายได้ในท้ายที่สุด

บทเรียนจากต่างประเทศในการขับเคลื่อนนโยบายการแข่งขัน

ในที่นี้จะได้นำเสนอบทเรียนและประสบการณ์จากต่างประเทศในการขับเคลื่อนนโยบายการแข่งขันที่สำคัญประกอบด้วย ประเทศออสเตรเลีย สิงคโปร์ ญี่ปุ่น และฟิลิปปินส์ สาระสำคัญมีดังนี้

บทเรียนจากประเทศออสเตรเลีย

ปี 1974 ออสเตรเลียมีกฎหมายแข่งขันทางการค้าที่เรียกว่า กฎหมายปฏิบัติทางการค้าปี 1974 (Trade Practices Act 1974 :TPA) เป็นกฎหมายเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้เพื่อส่งเสริมสวัสดิการของชาวออสเตรเลีย (welfare of australians) โดยส่งเสริมการแข่งขันและการค้าที่เป็นธรรม และจัดให้มีการคุ้มครองผู้บริโภค เนื่องจากผลลัพธ์ของนโยบายที่ให้ความสำคัญกับบางอุตสาหกรรม การควบคุมตลาด

ที่เข้มงวด กฎระเบียบการทำงานที่ไม่ยืดหยุ่น และการผูกขาดโครงสร้างพื้นฐานจากรัฐ ทำให้เศรษฐกิจออสเตรเลียถดถอย ต่อมาในช่วงต้นของปี 1990 รัฐบาลได้จัดทำข้อตกลง “นโยบายการแข่งขันระดับชาติ” (National Competition Policy :NCP) เป้าหมายเพื่อต้องการให้ประเทศสามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ มีการปฏิรูปเศรษฐกิจขนาดย่อม (micro-economic reforms) มีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้ (1) จำกัดพฤติกรรมที่ต่อต้านการแข่งขันโดยให้ครอบคลุมกิจกรรมทางธุรกิจทั้งหมด รวมถึงกิจการที่ไม่ได้จดทะเบียนและรัฐวิสาหกิจ (2) ทบทวนกฎหมายที่จำกัดการแข่งขัน โดยปฏิรูประเบียบ กฎหมายของรัฐทั้งหมดที่ควบคุมตลาดหรือจำกัดการแข่งขัน รวมไปถึงยกเลิกกฎหมายสาธารณะบางประการที่ส่งผลกระทบต่อการแข่งขัน โดยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบกฎ ระเบียบดังกล่าวเป็นผู้พิสูจน์ถึงความจำเป็นของกฎระเบียบนั้น ๆ (3) ปฏิรูปการผูกขาดโครงสร้างพื้นฐานจากรัฐ โดยแยกกิจการของรัฐวิสาหกิจที่มีความสามารถในการแข่งขัน และแบ่งออกเป็นหน่วยธุรกิจอิสระขนาดเล็กก่อนขาย (4) เปิดทางให้บุคคลที่สาม (third party) เข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญเพื่อส่งเสริมการแข่งขัน เช่น ไฟฟ้า สายสื่อสาร ท่อขนส่ง ขนส่ง ท่าเรือ และรถไฟ เป็นต้น (5) กำกับดูแลราคาของรัฐวิสาหกิจ (6) ส่งเสริมให้เกิด “ความเป็นกลางทางการแข่งขัน” ระหว่างรัฐและเอกชน ในช่วง 10 ปีหลังจากการมีนโยบายดังกล่าว ออสเตรเลียมี GDP เพิ่มขึ้นเฉลี่ยที่ร้อยละ 3.3 ต่อปี อัตราเงินเฟ้อลดลงจากร้อยละ 7.5 เหลือร้อยละ 2.5 อัตราการว่างงานลดลงจากร้อยละ 10 เหลือร้อยละ 5 ประสิทธิภาพโครงสร้างพื้นฐานโดยรวมดีขึ้น และมีค่าใช้จ่ายที่ถูกลง เช่น ค่าใช้จ่ายด้านโทรคมนาคมลดลงร้อยละ 50 [16] และปัจจุบันออสเตรียมีเศรษฐกิจขนาดใหญ่ อันดับ 13 ของโลก มีรายได้ต่อหัวสูง อัตราว่างงานและอัตราเงินเฟ้ออยู่ในระดับปานกลาง ดัชนีความยากจน ดัชนีการทำธุรกิจ และดัชนีการปกครองอยู่ในระดับดี [17] และอยู่อันดับที่ 24 จากการจัดอันดับของ The Global Innovation Index ดัชนีวัดความสามารถทางนวัตกรรม [18]

บทเรียนจากประเทศสิงคโปร์

รูปแบบเศรษฐกิจของสิงคโปร์เป็นแบบทุนนิยม เน้นการค้าเสรีและการลงทุน สิงคโปร์จึงให้ความสำคัญกับนโยบายการแข่งขันมาโดยตลอด มีหน่วยงาน Competition and Consumer Commission of Singapore (CCCS) รับผิดชอบในการบังคับใช้กฎหมายการแข่งขัน (competition act) นโยบายการแข่งขันของสิงคโปร์ ประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ (1) นโยบายการค้าเสรีที่เปิดกว้างต่อการค้าและการลงทุน (2) กฎระเบียบที่โปร่งใส (3) การบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพและเคร่งครัดเพื่อสร้าง “ความเป็นกลางทางการแข่งขัน” และ (4) โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้ออำนวยต่อธุรกิจ

แม้จะมีขนาดตลาดที่จำกัด แต่สิงคโปร์ได้รับการยกย่องว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่มีการแข่งขันทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด ความสำเร็จส่วนหนึ่งมาจากนโยบายเศรษฐกิจที่เน้นการแข่งขัน รัฐบาลสิงคโปร์ยึดมั่นในหลักการสร้างสนามแข่งขันที่มีพลวัตโดยจะพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลกระทบต่อการแข่งขัน ในการออกกฎ ระเบียบ หรือแทรกแซงตลาดของรัฐบาล นอกจากนี้ การบังคับใช้กฎหมายแข่งขันอย่างมีประสิทธิภาพของหน่วยงานกำกับดูแลการแข่งขันมีส่วนสำคัญในรักษาการแข่งขันในตลาด โดยใช้กฎระเบียบทั้งแบบป้องกัน (ex-ante) และแก้ไข (ex-post) ผลลัพธ์ที่ได้คือ ธุรกิจในสิงคโปร์สามารถแข่งขันในตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่จำเป็นต้องมีนโยบายการแข่งขันระดับชาติ ปี 2023 สิงคโปร์อยู่อันดับที่ 4 จากการจัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขัน ของ IMD World Competitiveness Center และอยู่อันดับที่ 5 จากการจัดอันดับของ The Global Innovation Index ดัชนีวัดความสามารถทางนวัตกรรม [19]

บทเรียนจากประเทศญี่ปุ่น

พระราชบัญญัติป้องกันการผูกขาด (Anti-Monopoly Act :AMA) ของญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการแข่งขันและขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ กฎหมายฉบับนี้มีการประกาศใช้ครั้งแรกในปี 1947 แต่ในช่วงแรกยังไม่มีประสิทธิภาพมากนัก จนกระทั่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมในปี 1977 ซึ่งตรงกับช่วงที่เศรษฐกิจญี่ปุ่นกำลังฟื้นตัวจากสงครามโลกครั้งที่ 2 และในปี 1999 รัฐบาลญี่ปุ่นแก้ไขกฎหมายอีกครั้ง โดยมุ่งเน้นไปที่การปรับปรุงประสิทธิภาพกฎหมายที่เกี่ยวกับการแข่งขันในตลาด และเพิ่มอำนาจหน้าที่ของ Japan Fair Trade Commission (JFTC) หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

รัฐบาลญี่ปุ่นใช้นโยบายการแข่งขันควบคู่ไปกับนโยบายอุตสาหกรรมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจและส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของประเทศ นโยบายทั้งสองนี้เป็นกลไกที่ทำงานส่งเสริมกันเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจที่ยั่งยืน [20] โดยนโยบายการแข่งขันมุ่งเน้นไปที่การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแข่งขันอย่างเสรีในตลาด ให้กลไกตลาดดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อบริษัทต่าง ๆ เผชิญกับแรงกดดันจากคู่แข่ง ระบบการแข่งขันจะกระตุ้นให้ธุรกิจพัฒนาสินค้าและบริการที่ดีขึ้นเพื่อแย่งชิงส่วนแบ่งตลาดกัน ส่งผลให้เกิดนวัตกรรม ประสิทธิภาพ และผลิตภาพที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ รัฐบาลยังสนับสนุนให้เกิดการแข่งขันในอุตสาหกรรมที่มีการลงทุนสูง เช่น พลังงาน การสื่อสาร และการขนส่ง และทบทวนกฎระเบียบต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการแข่งขันอยู่เป็นประจำ ส่วนนโยบายอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นจะเน้นไปที่การส่งเสริมและสนับสนุนอุตสาหกรรมเป้าหมาย กลยุทธ์นี้ช่วยเสริมสร้างอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการแข่งขันให้เข้มแข็งและสามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก ส่งผลดีต่อการสร้างงาน การกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและผลสำเร็จการดำเนินนโยบายทั้งสองอย่างนี้ให้ส่งเสริมซึ่งกันและกันเพื่อบรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจ และยังมีกลไกการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพช่วยป้องกันการเอื้อประโยชน์ทางนโยบายต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ปี 2023 ญี่ปุ่นอยู่อันดับที่ 35 จากการจัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขัน ของ IMD World Competitiveness Center [21] และอยู่อันดับที่ 4 จากการจัดอันดับของ The Global Innovation Index ดัชนีวัดความสามารถทางนวัตกรรม [22]

บทเรียนจากประเทศฟิลิปปินส์

กฎหมายการแข่งขันของฟิลิปปินส์ ปี 2015 (The Philippine Competition Act: PCA) หรือที่เรียกกันว่า R.A. 10667 เป็นกฎหมายฉบับสำคัญด้านการแข่งขันทางการค้าในฟิลิปปินส์ซึ่งใช้เวลากว่า 20 ปีในการมีผลบังคับใช้ มีคณะกรรมการการแข่งขันฟิลิปปินส์ Philippine Competition Commission: PCC [23] หน่วยงานอิสระที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายการแข่งขัน เพื่อส่งเสริมการแข่งขันที่เป็นธรรมในตลาด ควบคู่ไปกับการปกป้องผลประโยชน์ของผู้บริโภค โดยในกฎหมายระบุไว้ว่า “กฎหมายนี้ตราขึ้นเพื่อจัดให้มีนโยบายการแข่งขันระดับชาติ...” และบังคับใช้ครอบคลุมถึงบุคคลหรือหน่วยงานใด ๆ ที่ดำเนินกิจการภายในประเทศฟิลิปปินส์ นอกจากนี้ ยังครอบคลุมถึงการค้าระหว่างประเทศด้วย

ในช่วงเริ่มต้น คณะกรรมการการแข่งขันฟิลิปปินส์ได้พัฒนานโยบายการแข่งขันระดับชาติตามอำนาจหน้าที่ โดยพัฒนาจากแนวทางของ World Bank [24] และได้รับการสนับสนุนผลักดันจากรัฐบาลอย่างจริงจัง อาทิ

ปี 2016 คณะกรรมการการแข่งขันฟิลิปปินส์ได้ทบทวนนโยบายของรัฐครอบคลุมทุกภาคส่วน รวมไปถึงการบริหารงานของรัฐบาลเพื่อทำข้อเสนอแนะการดำเนินงานที่ขัดต่อการแข่งขันและจัดทำนโยบายการแข่งขันระดับชาติ มุ่งเน้นให้กลไกการแข่งขันสามารถลดความเหลื่อมล้ำ สร้างเศรษฐกิจ และสร้างโอกาสเพื่อจัดความยากจนของประชากร

คณะกรรมการการแข่งขันฟิลิปปินส์และคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กำหนดภาคส่วนที่มีสภาพการแข่งขันต่ำ เสี่ยงต่อการผูกขาด เช่น กลุ่มพลังงาน กลุ่มโทรคมนาคม ต้องนำหลักการนโยบายการแข่งขันแห่งชาติไปดำเนินการอย่างเร่งด่วน นอกจากนี้ รัฐบาลยังช่วยผลักดันนโยบายการแข่งขันผ่านสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (National Economic And Development Authority :NEDA) โดยบรรจุเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในแผนพัฒนาประเทศ ปี 2017-2022 และปี 2023-2028 (ฉบับปัจจุบัน) นับเป็นการกำหนดทิศทางอย่างชัดเจนจากรัฐบาล

ปี 2020 คณะกรรมการการแข่งขันฟิลิปปินส์และคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ทำหนังสือเวียนแจ้งให้ทุกหน่วยงานของรัฐปฏิบัติตามนโยบายการแข่งขันระดับชาติ ในการออกแบบกฎระเบียบต่าง ๆ

ปี 2021 รัฐบาลประกาศให้นโยบายการแข่งขันระดับชาติเป็นตัวชี้วัดหนึ่งตามหลักเกณฑ์การบริหารภาครัฐที่ดี (good governance)

เนื่องจากฟิลิปปินส์ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจหลังจากโควิดและปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความยากจนจากการกระจุกในกลุ่มอุตสาหกรรมมาอย่างยาวนาน การเสริมสร้างการแข่งขันในทุกตลาดจึงเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้ฟิลิปปินส์กระจายความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจได้อย่างทั่วถึงมากขึ้น ลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำ รวมไปถึงยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในประเทศได้

ข้อเสนอนโยบายการแข่งขันที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาของประเทศไทย

สำหรับประเทศไทย รัฐบาลควรกำหนดนโยบายการแข่งขันและกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อวัดประสิทธิภาพของนโยบายการแข่งขันอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายดังกล่าวจะช่วยเสริมประสิทธิภาพให้เครื่องมือทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่รัฐสร้างขึ้นทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายตามที่รัฐวางไว้ และสร้างประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน ควบคู่ไปกับการที่รัฐบาลต้องสร้างรากฐานของการแข่งขันให้แข็งแรง เริ่มจากการทำให้กฎหมายการแข่งขันซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำกับดูแลกติกาในสนามแข่งขันถูกบังคับใช้อย่างเท่าเทียมและมีประสิทธิภาพ เพื่อกระจายโอกาสในการเข้าสู่ตลาดของผู้ประกอบธุรกิจอย่างเป็นธรรม รวมถึงสร้างความตระหนักรู้แก่หน่วยงานรัฐถึงความสำคัญของการแข่งขันและผลกระทบทางเศรษฐกิจที่อาจเกิดขึ้นผ่านการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐเอง นโยบายการแข่งขันจึงจะสามารถบรรลุผลในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยได้

บทสรุป

เศรษฐกิจไทยกำลังเผชิญกับปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับต่ำเป็นระยะเวลายาวนาน ในขณะที่มีความเหลื่อมล้ำที่สูง แม้ที่ผ่านมาประเทศไทยพยายามใช้นโยบายในการผลักดันให้เกิดอุตสาหกรรมแชมป์เปี้ยน ซึ่งก่อให้เกิดผลข้างเคียงที่ก่อให้เกิดการกระจุกตัวในหลายอุตสาหกรรม แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ เศรษฐกิจที่เริ่มเข้ามาในช่วงหลายทศวรรษได้

บทความนี้ระบุให้เห็นว่าแนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าวอาจต้องเริ่มจากการมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ดี กล่าวคือ มีสภาพการแข่งขันที่เหมาะสม อย่างไรก็ตามการสร้างสภาพการแข่งขันที่เหมาะสมนี้จำเป็นต้องอาศัยทิศทางการดำเนินนโยบายที่ชัดเจน และความร่วมมือกันจากหลายภาคส่วนในการขับเคลื่อนนโยบายการแข่งขัน นอกจากนี้ บทความนี้ได้รวบรวมบทเรียนจากต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนานโยบายการแข่งขันเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ เสริมสร้างนวัตกรรม และยกระดับ

คุณภาพชีวิตของประชากร ดังนั้นผู้เขียนขอเสนอว่า รัฐควรมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ในการสร้างนโยบาย การแข่งขันระดับชาติเพื่อเป็นทิศทางในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของทุกภาคส่วนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยผลักดันให้เป็นวาระสำคัญที่ทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมในการสร้างสนามแข่งขันที่เท่าเทียม เป็นธรรมแก่ ทุกฝ่าย และเพื่อเสริมประสิทธิภาพนโยบายอื่นของรัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ตามเป้าหมาย ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม อีกทั้งเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไปในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2534). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)*. กรุงเทพฯ
- [2] Igelski, M. (2018). The role of intellectual capital in building a competitive advantage for companies from the Baltic Sea Region in the transport, shipping and logistic industry (TSL). In SHS Web of Conferences (Vol. 57, p. 01015). *EDP Sciences*.
DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20185701015>
- [3] United Nations Conference on Trade and Development (2023), *Interaction between competition and industrial policies*. From: https://unctad.org/system/files/officialdocument/ciclpd69_en.pdf
- [4] Tan, C. & Jie, M. N. (2016). *The Role of Competition in Singapore's Economic Growth and Public Policies*.
- [5] European Parliament. (2013). *The contribution of competition policy to growth and the EU 2020 strategy*. From: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/492479/IPOL-ECON_ET\(2013\)492479_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/492479/IPOL-ECON_ET(2013)492479_EN.pdf)
- [6] European Commission. (2024). *Why is competition policy important for consumers?*. From: https://competition-policy.ec.europa.eu/about/why-competition-policy-important-consumers_en
- [7] Parveer, Ghuman S. & Udai S. Mehta, (2019). Institutional Design of Select Competition Authorities in South Asia: Identifying Challenges and Opportunities, Review of Industrial Organization, Springer. *The Industrial Organization Society*, 54(2), 283-326.
- [8] OECD (2023), *The Consumer Welfare Standard - Advantages and Disadvantages Compared to Alternative Standards, OECD Competition Policy Roundtable Background Note*. From: <http://www.oecd.org/daf/competition/consumer-welfare-standard-advantages-and-disadvantages-to-alternativestandards-2023.pdf>.
- [9] Kennedy, J. (2018). *Why the Consumer Welfare Standard Should Remain the Bedrock of Antitrust Policy*. From: <https://docs.house.gov/meetings/JU/JU05/20181212/108774/HHRG-115-JU05-20181212-SD004.pdf>
- [10] Mungan, M. C., Scalia, A., & Yun, J. M. (2024). A Reputational View of Antitrust's Consumer Welfare Standard. *Houston Law Review*, 61.
From: <https://houstonlawreview.org/article/92813-a-reputational-view-of-antitrust-s-consumer-welfare-standard>

- [11] Wilson, C. S. (2019). *Welfare standards underlying antitrust enforcement: What you measure is what you get* Federal Trade Commission. From: https://www.ftc.gov/system/files/documents/public_statements/1455663/welfare_standard_speech_-_cmr-wilson.pdf (p. 12)
- [12] OECD. (2024). *Pro-competitive Policy Reforms*. From: <http://www.oecd.org/competition/reforms>
- [13] OECD. (2016). *State-Owned Enterprises as Global Competitors: A Challenge or an Opportunity*, OECD Publishing, Paris. From: <https://doi.org/10.1787/9789264262096-en>.
- [14] Duan, Y. & Yu, K. (2022). Research on Competitive Neutrality of SOEs with Special Functions. *China Sustainability*, 14(13), 7810. DOI: <https://doi.org/10.3390/su14137810>
- [15] Negara, D. S. (2023). *Principle Of Competitive Neutrality For State-Owned Enterprises To An Access To Justice On Business Practices*. From: <https://www.ptun-surabaya.go.id/wp-content/uploads/2023/05/Jurnal-Dharma-Scopus-Q2.pdf>
- [16] Sim, R. (2013) *Making markets work for development: A reform agenda on competition- The speech to the World Bank Forum*. From: <https://www.accc.gov.au/about-us/media/speeches/australias-experience-driving-economic-growth-through-competition-policy-reforms-speechexperience-driving-economic-growth-through-competition-policy-reforms>
- [17] World Economics. (2024). *The Global Authority on Geographic Invest ability*. From: <https://www.worldeconomics.com/country-reviews/australia/>
- [18] The Global Innovation Index. (2023). *Australia ranking in the Global Innovation Index 2023*. From: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023/au.pdf>
- [19] The Global Innovation Index. (2023). *Japan ranking in the Global Innovation Index 2023*. From: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023/jp.pdf>
- [20] Hatta, T. (2017). *Competition policy vs. industrial policy as a growth strategy*. *Economic Research Institute for ASEAN and East Asia (ERIA)*. Working Papers DP-2016-40. From: <https://ideas.repec.org/p/era/wpaper/dp-2016-40.html>.
- [21] International Institute for Management Development (IMD). (2023). *World Competitiveness Yearbook 2023*. From https://www.imd.org/wp-content/uploads/2023/06/WCY_Booklet_2023-FINAL.pdf
- [22] The Global Innovation Index. (2023). *Singapore ranking in the Global Innovation Index 2023*. From: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023/sg.pdf>
- [23] Philippine Competition Commissions. (2015). *Philippine Competition Law* (R.A. 10667)
- [24] The World Bank. (2024). *Markets and Competition Policy. Fostering growth and shared prosperity by opening and transforming markets*. From: <https://www.worldbank.org/en/topic/competition-policy>

รูปแบบการจัดบทความ

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย เป็นวารสารระดับชาติ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานและทิศทางการวิชาการสาขารัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ การบริหารกิจการสาธารณะ รัฐศาสตร์ และสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง กำหนดเผยแพร่วารสาร ปีละ 2 ครั้ง (เดือนมกราคม - มิถุนายน และ กรกฎาคม - ธันวาคม)

ตัวอักษร TH SarabunPSK

(บทความวิจัย)

ชื่อบทความภาษาไทย (ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)
ชื่อบทความภาษาอังกฤษ (ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน¹ และผู้ร่วม² (ถ้ามี)

Name Lastname Author¹ and Author²

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

¹ หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา

² หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา

¹ Affiliation1

² Affiliation2

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวปกติ)

E-mail: อีเมล¹

Corresponding E-mail: อีเมล²

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวเอียง)

บทคัดย่อ

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

เริ่มเนื้อหาตรงนี้ ไม่ควรเกิน 250 คำ สรุปย่อความสำคัญการศึกษา วัตถุประสงค์การศึกษา วิธีการศึกษา ผลการศึกษาโดยย่อ และข้อเสนอแนะ (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

คำสำคัญ: คำสำคัญ1; คำสำคัญ2; คำสำคัญ3 (ไม่เกิน 5 คำ)

ควรเลือกคำสำคัญหรือ Keywords จากชื่อบทความ ไม่ควรเกิน 4 คำ ระหว่างคำใช้เครื่องหมาย “;” (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

Abstract

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

An abstract of approximately 100-250 words is used to introduce and summarize the research. (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

Keywords: Keyword1; Keyword2; Keyword3 (Three to five key words)

ควรเลือกคำสำคัญหรือ Keywords จากชื่อบทความ ไม่ควรเกิน 4 คำ ระหว่างคำใช้เครื่องหมาย “;” (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

บทนำ / Introduction

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

การเขียนบทนำนั้น เทียบกับรายงานฉบับสมบูรณ์ คือ การนำบทนำในบทที่ 1 มาสรุปให้ได้ใจความ เพราะเป็นส่วนของความสำคัญและมูลเหตุที่นำไปสู่การวิจัย การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข เช่น [1] [2] [3] (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

วัตถุประสงค์การวิจัย / Objectives of the Study

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

1. วัตถุประสงค์1
2. วัตถุประสงค์2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง / Concepts, Theories, and Related research

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

เทียบกับรายงานฉบับสมบูรณ์ คือ บทที่ 2 เป็นการนำแนวคิดที่สำคัญในบทที่ 2 มาสรุปให้ได้ใจความ ตาราง และรูปภาพ ย่อหน้าเนื้อหาทั้งหมดควรเริ่มขีดซ้าย และขีดขวา เว้นระยะห่างระหว่างเนื้อหากระดาษ ควรวางรูปภาพและตารางให้ใกล้กับตำแหน่งที่อ้างอิงมากที่สุด ตารางและรูปภาพทั้งหมดควรฝังลงในไฟล์และกำหนดขนาดและตำแหน่งที่เหมาะสมในตัวกระดาษ การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข เช่น [1] [2] [3]

หัวข้อย่อย (จัดชิดซ้าย ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

หัวข้อย่อย (ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

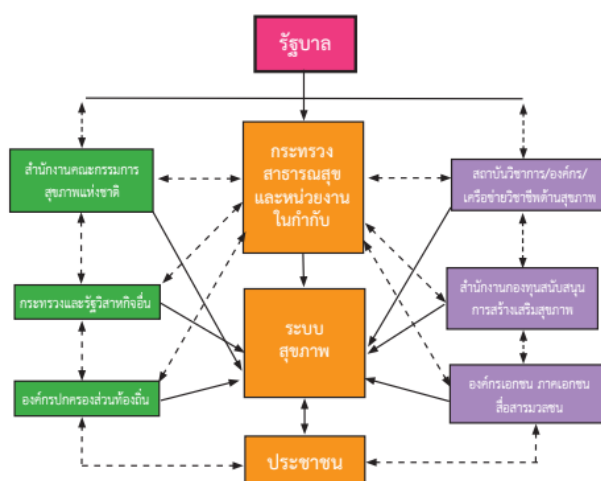
ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

ตารางที่ ... (ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา) ตามด้วยชื่อตาราง พร้อมทั้งจัดตารางขีดซ้ายด้วย

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามที่อยู่อาศัย (ตัวอย่าง)

ที่อยู่อาศัย	จำนวน	ร้อยละ
เมือง	117	17.6
นอกเมือง	546	82.1
ไม่ตอบ	2	0.3
รวม	665	100

ภาพที่ ... (ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา) ตามด้วยชื่อภาพ รูปภาพจะต้องวางไว้ตำแหน่งกึ่งกลาง โดยรูปภาพทุกรูปจะต้องมีหมายเลขแสดงลำดับ และคำบรรยายใต้ภาพ

ภาพที่ 1 หน่วยงานและเครือข่ายระบบสุขภาพแห่งชาติของประเทศไทย พ.ศ.2554-2558
ที่มา: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข (2545)

วิธีดำเนินการวิจัย / Research Methodology

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

การเขียนวิธีการทดลองหรือวิธีการศึกษาหรือวิธีการดำเนินการวิจัยในวารสารนั้น เทียบกับรายงานฉบับสมบูรณ์ คือ บทที่ 3 เป็นการนำบทที่ 3 มาสรุปให้ได้ใจความ เพราะเป็นการอธิบายวิธีการดำเนินการวิจัย ซึ่งขึ้นอยู่กับวิธีการวิจัยแต่ละประเภท

ผลการวิจัย / Results

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

การเขียนผลการทดลองและวิจารณ์ผลหรือผลการศึกษาในวารสารนั้น เทียบกับรายงานฉบับสมบูรณ์ คือ บทที่ 4 ซึ่งควรเสนอผลอย่างชัดเจน ตรงประเด็น เป็นผลที่ค้นพบ โดยลำดับตามหัวข้อที่ศึกษา

สรุป และอภิปรายผล / Results and Discussion

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

การเขียนสรุปในวารสารนั้น เทียบกับรายงานฉบับสมบูรณ์ คือ บทที่ 5 เป็นการสรุปสาระสำคัญที่ได้จากการศึกษา พร้อมการอภิปรายผล หากผลการทดลองเป็นตาราง ให้อภิปรายตารางนั้นด้วย รวมถึงข้อเสนอแนะ ทั้งข้อเสนอจากการวิจัย และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะ / Suggestions

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย (จัดชิดซ้าย ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป (จัดชิดซ้าย ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

กิตติกรรมประกาศ / Acknowledgement (อาจมีหรือไม่มีก็ได้)

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

การเขียนกิตติกรรมประกาศในวารสารนั้นจะกล่าวถึงบุคคลหรือหน่วยงานที่ช่วยเหลืองานวิจัย ซึ่งไม่ใช่การเยินยอกันเอง

เอกสารอ้างอิง / References (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

รายการอ้างอิงทำบทความให้จัดเรียงตามลำดับเลขการอ้างอิงในเนื้อหา โดยไม่ต้องเรียงลำดับอักษร และใช้การอ้างอิงรูปแบบ APA 7th Edition

(บทความวิชาการ)

ชื่อบทความภาษาไทย (ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)

ชื่อบทความภาษาอังกฤษ (ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน¹ และผู้ร่วม² (ถ้ามี)

Name Lastname Author¹ and Author²

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

¹ หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา

² หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา

¹ Affiliation1

² Affiliation2

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวปกติ)

E-mail: อีเมล¹

Corresponding E-mail: อีเมล²

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวเอียง)

บทคัดย่อ

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

เริ่มเนื้อหาตรงนี้ ไม่ควรเกิน 250 คำ สรุปย่อความสำคัญการศึกษา วัตถุประสงค์การศึกษา วิธีการศึกษา ผลการศึกษาโดยย่อ และข้อเสนอแนะ (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

คำสำคัญ: คำสำคัญ1; คำสำคัญ2; คำสำคัญ3 (ไม่เกิน 5 คำ)

ควรเลือกคำสำคัญหรือ Keywords จากชื่อบทความ ไม่ควรเกิน 4 คำ ระหว่างคำใช้เครื่องหมาย “;” (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

Abstract

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

An abstract of approximately 100-250 words is used to introduce and summarize the research. (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

Keywords: Keyword1; Keyword2; Keyword3 (Three to five key words)

ควรเลือกคำสำคัญหรือ Keywords จากชื่อบทความ ไม่ควรเกิน 4 คำ ระหว่างคำใช้เครื่องหมาย “;” (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

บทนำ / Introduction

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

การเขียนบทนำนั้น เป็นส่วนของความสำคัญและมูลเหตุที่นำไปสู่ประเด็นของบทความหรือการวิจัย การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข เช่น [1] [2] [3] (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

เนื้อหา / Body

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

ข้อความหลัก ตาราง และรูปภาพ ย่อหน้าเนื้อหาทั้งหมดควรเริ่มชิดซ้าย และชิดขวา เว้นระยะห่างระหว่างเนื้อหากระดาษ ควรวางรูปภาพและตารางให้ใกล้กับตำแหน่งที่อ้างอิงมากที่สุด ตารางและรูปภาพทั้งหมดควรฝังลงในไฟล์และกำหนดขนาดให้เหมาะสม ภาพถ่ายทั้งหมดควรส่มตัวอย่างที่ 300 dpi (จุดต่อนิ้ว) โปรดทราบว่ากราฟิกบนเว็บโดยทั่วไปจะมีการส่มตัวอย่างที่ 72 dpi ภาพถ่ายจะต้องมีขนาดและตำแหน่งที่เหมาะสมในตัวกระดาษ การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข เช่น [1] [2] [3]

หัวข้อย่อย (จัดชิดซ้าย ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

ข้อย่อย (ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

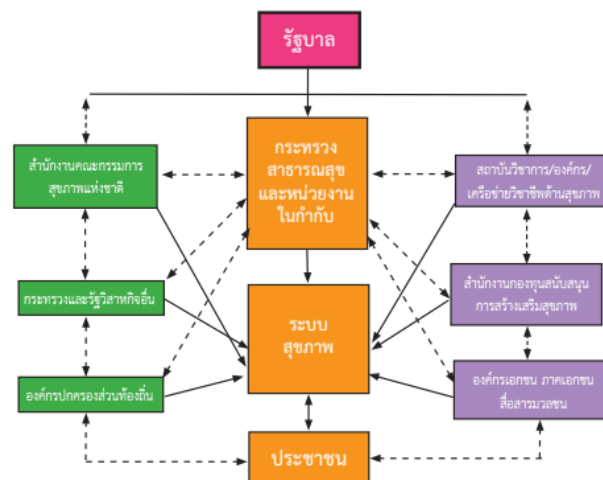
ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

ตารางที่ ... (ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา) ตามด้วยชื่อตาราง พร้อมทั้งจัดตารางชิดซ้ายด้วย

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามที่อยู่อาศัย (ตัวอย่าง)

ที่อยู่อาศัย	จำนวน	ร้อยละ
เมือง	117	17.6
นอกเมือง	546	82.1
ไม่ตอบ	2	0.3
รวม	665	100

ภาพที่ ... (ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา) ตามด้วยชื่อภาพ รูปภาพจะต้องวางไว้ตำแหน่งกึ่งกลาง โดยรูปภาพทุกรูปจะต้องมีหมายเลขแสดงลำดับ และคำบรรยายใต้ภาพ

ภาพที่ 1 หน่วยงานและเครือข่ายระบบสุขภาพแห่งชาติของประเทศไทย พ.ศ.2554-2558
ที่มา: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข (2545)

สรุปและขอเสนอแนะ / Conclusions and Recommendations

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

กิตติกรรมประกาศ / Acknowledgement (อาจมีหรือไม่ก็ได้)

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

การเขียนกิตติกรรมประกาศในวารสารนั้นจะกล่าวถึงบุคคลหรือหน่วยงานที่ช่วยเหลือ ซึ่งไม่ใช่การเยินยอกันเอง

เอกสารอ้างอิง / References

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

รายการอ้างอิงทำบทความให้จัดเรียงตามลำดับเลขการอ้างอิงในเนื้อหา โดยไม่ต้องเรียงลำดับอักษร และใช้การอ้างอิงรูปแบบ APA 7th Edition

(นันทาทศนะ)

ชื่อบทความ

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน¹

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

¹ หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา

¹ Affiliation1

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวปกติ)

E-mail: อีเมล¹

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวเอียง)

เนื้อหา Body (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ) การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข เช่น [1] [2] [3]

ภาคผนวก (ถ้ามี) (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

เอกสารอ้างอิง References (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

รายการอ้างอิงทำบทความให้จัดเรียงตามลำดับเลขการอ้างอิงในเนื้อหา โดยไม่ต้องเรียงลำดับอักษร และใช้การอ้างอิงรูปแบบ APA 7th Edition

(แนะนำหนังสือ)

ชื่อหนังสือ

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน¹

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

¹ หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา

¹ Affiliation1

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวปกติ)

E-mail: อีเมล¹

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวเอียง)

ข้อมูลหนังสือ (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

เนื้อหา Body (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

ภาคผนวก (ถ้ามี) (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

เอกสารอ้างอิง References (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

รายการอ้างอิงท้ายบทความให้จัดเรียงตามลำดับเลขการอ้างอิงในเนื้อหา โดยไม่ต้องเรียงลำดับอักษร
และใช้การอ้างอิงรูปแบบ APA 7th Edition

การเขียนอ้างอิง

การอ้างอิงในเนื้อหา

การอ้างอิงในเนื้อหาใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข โดยระบุหมายเลขของแหล่งที่มาของข้อมูลไว้ในเนื้อหาที่ต้องการอ้าง โดยใส่หมายเลขไว้ในวงเล็บเหลี่ยม [] เริ่มจากหมายเลข 1, 2, 3 . . . ตามลำดับจนจบบทความ โดยมีวิธีการดังนี้

1. ใส่ตัวเลขกำกับไว้ในวงเล็บเหลี่ยม [] ท้ายข้อความหรือชื่อบุคคลที่อ้างอิง โดยให้ตัวเลขอยู่ในระดับบรรทัดเดียวกันกับเนื้อหา เช่น [1] [2] [3]
2. ใส่ตัวเลขอ้างอิงเรียงลำดับตั้งแต่เลข 1, 2, 3, ... เป็นต้นไป ต่อเนื่องกันจนจบบทความ และในกรณีที่มีการอ้างอิงซ้ำ ให้ใช้ตัวเลขเดิมที่เคยใช้อ้างมาก่อนแล้ว
3. แหล่งที่มาของข้อมูลที่ใช้อ้างอิงทั้งหมดในบทความจะต้องปรากฏอยู่ในเอกสารอ้างอิง (references) ท้ายบทความ โดยการเรียงลำดับตามหมายเลข และพิมพ์หมายเลขอยู่ในวงเล็บเหลี่ยม []
4. กรณีที่อ้างอิงเอกสารหลาย รายการในคราวเดียวกัน
 - 4.1 อ้างอิงไม่เกิน 2 รายการให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่น เช่น [1, 2] หรือ [1, 5]
 - 4.2 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการที่ต่อเนื่องกันให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างอิงเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่น เช่น [1-3] หรือ [1-5]
 - 4.3 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการทั้งต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่อง ให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่นในกรณีไม่ต่อเนื่อง และเครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่นในกรณีต่อเนื่อง เช่น [1, 4-5]

ตัวอย่าง

1. Parasuraman and other [1] ศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพบริการพบว่า...
2. คุณภาพบริการ หมายถึง... [2]
2. ปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์นับว่าเป็นสื่อกลางสำคัญในการให้ข้อมูลการตลาดที่สำคัญในปัจจุบัน [3, 4]
3. สำหรับประเทศที่มีศักยภาพอันดับต้นๆ ในการเข้าสู่สังคมไร้เงินสดมีดังนี้ [5-7] ...

การอ้างอิงในเอกสารอ้างอิง (References)

รายการอ้างอิงท้ายบทความให้จัดเรียงตามลำดับเลขการอ้างอิงในเนื้อหา โดยไม่ต้องเรียงลำดับอักษร และใช้การอ้างอิงรูปแบบ APA 7th Edition

การเขียนอ้างอิงรูปแบบ APA 7th Edition มีวิธีดังนี้

1. การอ้างอิงประเภทหนังสือ (Book)

ชื่อ-สกุลผู้แต่ง. (ปี). ชื่อเรื่อง (พิมพ์ครั้งที่). สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

อัมพร อารักษ์. (2553). *องค์การ: ทฤษฎี โครงสร้าง และการออกแบบ*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ศุภชัย ยาวะประภา. (2544). *นโยบายสาธารณะ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
จุมพล หนีพานิช และชมนุช หุ่นาค. (2565). *การออกแบบวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับนักศึกษาปริญญาโท และปริญญาเอก*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ธีระ รุญเจริญ, กาญจน์ เรืองมนตรี และธรินธร นามวรรณ. (2554). *ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการการศึกษา ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.): เทศบาล อบจ. อบต. กทม. เมืองพัทยา. ข้าราชการ*.
Easton, D. (1953). *The Political System*. Knopf.
Dye, T. R. (2017). *Understanding Public policy* (15th ed.). Longman Inc.
Rogers, E. M. & Shoemaker, F. F. (1971). *Communication of Innovation*. Free Press.
Wysocki, R. K., Beck, R. Jr., & Crane, D. B. (2000). *Effective Project Management* (2nd ed.). John Wiley & Sons, Inc.

2. การอ้างอิงประเภทวารสาร (Journal)

ชื่อ-สกุลผู้แต่ง. (ปี). ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), หน้าแรก-หน้าสุดท้ายของบทความ.

ตัวอย่าง

สาธิต ทิพย์มณี. (2566). แนวทางการบริหารงานภาครัฐในยุค 5G. *วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย*, 5(9), 37-50.
ธัญญารัตน์ พรหมสุทธิ, สมพร เฟื่องจันทร์, เพ็ญศรี นิธินัง และศิริพร แยมนิล. (2565). รูปแบบการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ยุคประเทศไทย 4.0 ของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด. *วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ*, 10(3), 11-22.
Dhillon, P. (2022). How to write a good scientific review article. *The FEBS Journal*, 289(3), 3592-3602. <https://doi.org/10.1111/febs.16565>
Esty, D. & Rushing, R. (2007). The Promise of Data-Driven Policymaking. *Science and Technology*, 23(4), 67-72.

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Malhotra, A. (2005) E-S-Qual: A Multiple-Item Scale for Assessing Electronic Service Quality. *Journal of Service Research*, 7(3), 213-233.
<http://dx.doi.org/10.1177/1094670504271156>

3. การประชุมวิชาการ

ชื่อ-สกุลผู้แต่ง. (ปี). *ชื่อบทความ*. ใน *ชื่อการประชุมวิชาการ* วันที่ วัน เดือน ปีที่จัดการประชุม. สถานที่จัดการประชุม, จังหวัด.

ตัวอย่าง

สมบัติ นพรัตน์. (2544). ทิศทางของบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยของรัฐภายหลังการปรับเปลี่ยนสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ. ใน รายงานสรุปการสัมมนาทางวิชาการแนวทางการพัฒนาบัณฑิตวิทยาลัย วันที่ 20-21 เมษายน 2554. มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสนามจันทร์, นครปฐม.

Maddox, S., Hurling, J., Stewart, E., & Edwards, A. (2016, March 30-April 2). *If mama ain't happy, nobody's happy: The effect of parental depression on mood dysregulation in children* [Paper presentation]. Southeastern Psychological Association 62nd Annual Meeting, New Orleans, LA, United States States.

4. การอ้างอิงประเภทวิทยานิพนธ์/วิทยานิพนธ์ (Dissertation/Thesis)

ชื่อ-สกุลผู้แต่ง. (ปี). *ชื่อเรื่อง (ระดับวิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง

สังวาลย์ เชื้อนาค. (2554). *การพัฒนาบุคลากรสายสนับสนุนการสอนของโรงเรียนวาริชเชียงใหม่ (การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เลิศนภา พงษ์คำ. (2561). *การพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอนของข้าราชการครู: กรณีศึกษาโรงเรียนสุเหร่าดอนสะแก (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Harris, L. (2014). *Instructional leadership perceptions and practices of elementary school leaders* (doctoral dissertation). University of Virginia.

5. เอกสารประกอบการสอน

ชื่อผู้แต่ง. (ปี). *ชื่อเรื่อง(ชื่อเอกสารประกอบการสอน)* [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. คณะ, มหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง

ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง. (2565). *เศรษฐกิจดิจิทัล* [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

6. กฎหมาย และประกาศต่าง ๆ ในราชกิจจานุเบกษา

ชื่อพระราชบัญญัติ. (ปี, วัน เดือนที่พิมพ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม เลขเล่ม ตอนที่ เลขตอน.
หน้า เลขหน้า-เลขหน้า.

ตัวอย่าง

พระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561. (2561, 10 พฤษภาคม).
ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 33. หน้า 1-18.

7. การอ้างอิงประเภทเว็บไซต์ (Website)

ชื่อ-สกุลผู้แต่ง. (ปี). ชื่อเรื่อง. <http://www.....>

ตัวอย่าง

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี. (2565). *ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570*. <https://www.nesdc.go.th/>
ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์. (2560). *นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา*.

<http://www.ptt2.go.th/web/plan/images/file/plan/2561.pdf>

Busa, M. (2013). *Advantages of MIS*. <https://www.slideshare.net/WfTaylor/advantages-of-mis>
Brookfield Institute. (2018). *Exploring Policy Innovation: Tools, Techniques + Approaches*.
<https://brookfieldinstitute.ca/>

